
REGENTS OF THE UNIVERSITY OF MINNESOTA
OMNIBUS ARTIBUS
COMMUNE VINCULUM

M. J. CRUSENSTOLPE

HANS GALLERI AF SAMTIDA OCH HANS LITERÄRA KORRESPONDENS.

LEFNADSTECKNING OCH URVAL

AF

ARVID AHNFELT.

I.

STOCKHOLM
IVAR HAEGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1880.

Pris: 3 Kronor.

M. J. CRUSENSTOLPE

HANS GALLERI AF SAMTIDA OCH HANS
LITERÄRA KORRESPONDENS.

LEFNADSTECKNING OCH URVAL

AF

ARVID AHNFELT.

I.

STOCKHOLM
Z. HÆGGSTRÖMS FÖRLAGSEXPEDITION.

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1880.

FORRA AFDELNINGEN:

POLITISK BANA TILL OCH MED 1840.

FÖRORD.

Det fins en berättelse om en indisk soldat, som i Kalkutta för första gången fick se ett drama, deri en Jago utvecklade sig. Soldaten såg på en stund, men när han tyckte att det började gå för långt, drog han upp en pistol och sköt helt enkelt ihjäl representanten för de triumferande, enligt hans uppfattning samhällsvådliga principerna. Månne literaturhistorikern bör gå till väga på samma sätt? Vi tro ej detta — ehuru metoden, äfven på det literära området, är långt ifrån exempellös — och vi hafva härmed angifvit vår sträfvan att, utan förutfattad sympati eller antipati, skildra den snillrike och ryktbare man, som, huru han än må bedömas, nödvändigt skall komma att intaga ett bemärkt rum i vårt lands historia: ett förhållande som torde framgå redan af det i detta häfte meddelade urvalet ur hans biografiska författarskap, i det vi nämligen planmessigt hållit oss i detta afseende vid hans mest framstående samtida, med hvilka han sjelf stod i liflig beröring.

Materialierna för vårt arbete äro för öfrigt i icke oväsentlig mån hemtade ur otryckta källor: bref, memoar-artade anteckningar m. m. som det Crusenstolpeska arkivet innehållit, hvilket allt dess n. v. egare, Herr Öfverste Kammarherren Friherre **Carl Jedvard Bonde** *godhetsfullt tillåtit utgifvaren begagna. Äfven ur Herr Öfverkammarherren Grefve* **Adam Lewenhaupts** *arkiv har utg. hemtat flera intressanta bidrag för sitt arbete, hvarjemte Herr Fil. Doktorn Grefve*

Pehr Kalling *meddelat utg. åtskilliga bref från Crusenstolpe, hvilka komma att tillgodogöras i följande häfte. För öfrigt har den hädangångne författarens dotter, fröken* **Charlotte Crusenstolpe,** *öfverlemnat åt utg. en samling af sin faders dagböcker, sjelfbiografiska anteckningar och andra för vårt syfte ovärderliga papper, hvarigenom särskildt Crusenstolpes ungdomshistoria nu för första gången kunnat tecknas. Äfven är det genom tillmötesgående af fröken Crusenstolpe, som utg. blifvit i tillfälle att låta detta häfte åtföljas af ett synnerligen karakteristiskt porträtt, efter en färglagd handteckning af C. Darell, utförd år 1838 i Stockholms stadshushäkte.*

Ännu ett häfte, behandlande Crusenstolpes författarebana 1840—1865 och åtföljdt af ett porträtt från hans senare lefnadsår, lägges oförtöfvadt under pressen.

INNEHÅLL.

Bref, införda i detta häfte.

Rättelser.

Sid. 206, rad 17 nedifrån, står förändringen i stället för *föräringen*. Samma sid. står Palmstruck i stället för *Palmstruch*.

I följande häfte komma att intagas bref till Crusenstolpe från Vilh. von Braun, Aug. Blanche, H. B. Palmær, O. P. Sturzen-Becker, biskop Agardh, professor Brunius m. fl. bekanta personligheter.

I.

Barndomsminnen. Föräldraferian. — Universitetslifvet i Lund vid århundradets början. A. O. Lindfors, Eberhard Munck af Rosenschöld och andra celebriteter. Crusenstolpes horoskop, ställdt af Holmbergsson. — ”Studium juris et amoris.” Förstlingsnoveller och genremålningar.

Själsfrände! Barndomsvän! Med ett ord: allt
Hvad heligt fins i lifvet och i hjertat
Du är och varit det för mig. Tag mot
Som gärd utaf vår trettiåra vänskap —
Förströelserna i mitt tunga häkte.
Ett utkast jag försökt utaf den bygd,
Der först vi andats, der vi blefvo bröder.
Din teckning vore bättre; Du är skald,
Du *ej*, men jag är smidd vid låga prosan:
Hvad ödet mig förlänt är endast minne.
Må *Du* försköna dessa spridda drag
Af tummelplatsen för vår barndoms lekar!
Gif fantasien flygt, gif känslan djup,
Gif själ åt bilden — *min* är endast stommen.

Vaxholms fästning i juli 1840.
M. J. Crusenstolpe.

Med denna handskrifna tillegnan sände författaren första delen af »Morianen» till Georg Scheutz. Den teckning af födelsenejden (Jönköping med dess omgifningar), hvarpå Crusenstolpe här anspelar, förefinnes i romanens femtonde kapitel. Den är med skäl berömd, anföres gerna i antologier och dylika samlingar samt torde vara i sitt slag ett af de allra yppersta prosastycken, hela vår literatur har att uppvisa.

Det var vid stranden af Vettern, i Jönköpings stad, Magnus Jakob Crusenstolpe kom till verlden den 11 mars

1795*, och med tiden brukade hans hustru säga, att det syntes att han var född i Vetterns närhet, ty han var häftig och uppbrusande som dess böljor. Emellertid saknade han icke tuktan.

»Bland minnena från min barndom» — skrifver han i sina sjelfbiografiska anteckningar — »denna ålder, hvilken skalderna företrädesvis helsa såsom lycklig och afundsvärd, framstår främst föräldraferlan, den oundvikliga, den outtröttliga. Det kom sig ej af brist på ömhet hos hulda föräldrar, hvilka mera än de flesta gjort sig berättigade till och egt sina tacksamma barns odelade kärlek och vördnad; men det var så tidens sed. De grundsatser af stränghet och subordination, dem Ödmann skildrat såsom gängse under en aflägsen epok, uti sina oförgätliga, idylliskt sköna Hågkomster från hembygden och skolan, sträckte ännu sitt välde till nittonde århundradets början. Antalet af deras anhängare minskas nu mera med hvarje dag. Det anar mig — och jag njuter af denna aning — att mildheten, som öfverensstämmer med tidehvarfvets lynne, en gång varder tillämpad äfven på metoden att inöfva de så kallade osjäliga djuren.»

»Stryk» — fortsätter Crusenstolpe — »var under mina första år uppfostringens väldiga häfstång och universalmedlet mot alla förseelser. Ett pojkstreck, en fläck eller ännu värre en refva på kläderna, ett ohöfviskt uttryck, en vårdslöst tillknuten skorem, en surmulen uppsyn då någon befallning skulle hörsammas, ett löje då gammalt folk var allvarsamt, en förflugen fråga, ett näsvist svar, en opassande åtbörd, en motsägelse till äldre personer eller förmätenheten att falla dem i talet, en öfverdrift af rörlighet och stoj, då aktningen för sällskapet bjöd stillhet och tystnad — på alla dessa och tusentals dylika oregelbundenheter följde nittionio

* Hans fader var hofrättsrådet Johan Magnus Crusenstolpe, gift 1794 med Kristina Charlotta Nymansson, dotter af k. hofpredikanten, kyrkoherden i Kungsholmens församling N. J. Nymansson. Af detta äktenskap föddes trenne söner, af hvilka Karl Denis dog redan 1828 såsom e. o. notarie i Göta hofrätt. Fredrik Sebastian, född 1801, lefver ännu (1880), såsom svensk ministerresident i Portugal.

gånger bland hundra kroppslig aga. Lindrigast förekom den alltid delinqventen, när utslag af dess verkställighet genast följde på missdådet, hvaremot bestraffningen mera än det låter beskrifva sig skärptes derigenom, att exekutionen stundom, af en eller annan orsak, uppsköts till en påföljande dag, så att den förvundne t. ex. fick gå till sängs den ena aftonen med löfte, att nästa morgon vid det eller det klockslaget, före eller efter frukosten (allt efter omständigheterna) få förnya bekantskapen med något bland straffinstrumenten — ett löfte, heligt som *forntidens* kungsord, och derför, så vidt jag kan erinra mig, aldrig lemnadt ouppfyldt. Strängast och kanske rättvisast näpstes minsta afvikelse från sanningen. Ännu i denna stund hembär jag upphofven till mitt lif den innerligaste erkänsla, för det de hos mig bokstafligen *inpräglat* afsky för flärd och lögn. Dessa äro, enligt min öfvertygelse, de enda fel, från hvilka barn alltid borde afskräckas genom användande af gamla dagars hårdhet i tillrättavisningar. Särskildt må anmärkas såsom en sällsamhet, att den enda oskicklighet i studier, för hvilken jag blef agad af mina lärare, bestod i ful stil. Till trots af informatorns handplagg, har jag dock beklagligen aldrig hunnit rätt långt i skönskrifningskonsten.»

Den första egentliga sorg, som drabbade unga Magnus, var då han vid tio års ålder förlorade sin farfader*. I dennes hus plägade han tillbringa lördags afton till söndags, då betjenten förde honom tillbaka till hans föräldrahem. Under intagande af sina favoriträtter, som den gode gamle och hans dotter alltid voro måna om att framsätta, fick han höra episoder skildras ur farfaderns skiftesrika lif, hvilken ock dervid yttrade: »Du, min gosse, bör uppmärksamma och lägga på minnet hvad jag omtalar, ty du kan deraf en gång draga nytta». Crusenstolpe förglömde icke heller dessa lär-

---

* Magnus Corin född i Lund 1724, adlad Crusenstolpe 1769; assessor i Göta hofrätt; invecklad i en långvarig rättegång; död i Jönköping 1805. Förevigad af sonsonen i romanen »Morianen» under namnet Curt. Äfven böra vi hänvisa till den serie uppsatser som 1832 förekommer i tidningen Fäderneslandet under rubriken: »Ur min farfars anteckningar».

domar, liksom han med sin häftiga och lidelsefulla själ sörjde sin farfader och sedan sin faster ända till förtviflan, så att han till och med erhöll förebråelser af sin egen fader, hvilken kände sig sårad i sina faderliga känslor.

Enligt hvad Crusenstolpe berättar i sin sjelfbiografi i Biografiskt Lexikon*, sändes han i sitt tolfte år till en pensionsanstalt i Stockholm, der hans lärare voro sedermera statssekreteraren C. N. O. Grip samt amanuensen i K. Biblioteket Karl Ödmann. Den senare gaf sin lärjunge tidigt en viss riktning till skriftställeri, i det han uppmanade honom att på lediga stunder författa små romaner, en öfning hvaruti han rådde honom att fortfara, äfven sedan han från pensionen återkommit till sin födelsestad. Dessa romantiska uppsatser behagade så Ödmann, att han profeterade, att Sverige i hans lärjunge skulle erhålla en ny Lafontaine eller Spiess. Detta inträffade väl icke, men Crusenstolpe torde i någon mån hafva haft denna tidiga öfning att tacka för sin utmärkta stilistiska färdighet**.

I de dagboksanteckningar, hvilka Crusenstolpe redan vid unga år började föra, har han den 5 februari 1811 inskrifvit: »Tagit studentexamen för professor Lidbeck». Fädernehemmet i Jönköping lemnade han i slutet af januari nämnda år och afreste till Ousbyholm i Skåne, bebodt af landshöfdingskan v. Seth — der han under hela sin akademiska studietid tyckes hafva varit som barn i huset — samt derifrån till universitetsstaden. Till hans guvernör derstädes hade fadern utsett den bekante latinaren A. O. Lindfors.

Om Crusenstolpe, liksom om så många andra af våra bekanta personligheter, kringlöpa åtskilliga alldeles ohållbara berättelser särskildt från hans yngre år. Sålunda meddelar *Posthumus* i sitt bekanta memoarverk, att Lindfors skulle vid sin skyddslings afresa från universitetet hafva yttrat: »Adjö med dig, min kära Crusenstolpe. Det skall

* Att så är förhållandet med denna uppsats, framgår af ännu bevarade bref från Palmblad till Crusenstolpe.

** En af dessa barndomsromaner fins ännu qvar i handskrift. Den har titeln: »Albertus, en forntidens historia, författad af Magnus Jakob Crusenstolpe. Anno 1808. Öfversedd af Karl Ödmann».

bli eget att se, om din bana går till rådsbordet eller till galgen — troligast är dock det senare».

Man skulle nästan utan något bevis kunna förklara denna episod som uppdiktad. Nu är emellertid förhållandet, att till yttermera visso fins det qvar en mängd bref från Lindfors till Crusenstolpes fader, som visa att Måns, såsom han på den tiden kallades, skötte sig förträffligt både i sina studier och i sin vandel. Lindfors omtalar honom med nästan faderlig ömhet och hyste påtagligen de allra högsta förhoppningar om hans framtid. Vi skola ådagalägga detta genom några utdrag ur brefven.

Redan i februari 1811 skrifver Lindfors: »Jag är visst mycket nöjd med herr hofrättsrådets son, som visar både goda böjelser och anlag, så att han genom flit och arbetsamhet, som icke heller fattas honom, bör i sin väg kunna gå ganska långt. Hans fordne lärare, magister Gumælius, har mycken heder af honom, ty det är rart att någon ifrån privat informator medförer till akademien så vackra kunskaper. Också skall det blifva mitt bemödande att täfla med honom, för att fullborda hvad sålunda blifvit börjadt, då jag ingalunda tviflar att herr Crusenstolpe af sina blifvande förmän skall utmärkas och belönas».

Och i ett bref af juni samma år heter det: »Det loford är jag skyldig lemna unge herr Crusenstolpe, att han alltid uppfört sig anständigt och beskedligt och utan försummelse sökt uppodla de öfverträffande anlag han eger af naturen. Jag är derför försäkrad att han med lika heder skall genomgå sina återstående examina, som den hvilken han denna termin undergått».

Den 14 maj 1811 tog Crusenstolpe den s. k. teologiska examen för professorn sedermera biskopen Faxe och erhöll uti detta visserligen underordnade men nödvändiga prof vitsordet laudatur.

Till hans umgängesvänner vid denna tid hörde den ännu (1880) lefvande, ålderstigne dr Åke Kahl, hvilken i Crusenstolpes ännu befintliga album inskrifvit en latinsk försäkran, att om han finge vara Crusenstolpes Orestes, skulle han i likhet med Horatius af stolthet lyfta hjessan ända till

stjernorna*. Hos Kahls anhöriga umgicks Crusenstolpe rätt flitigt, och man finner af hans anteckningar att i denna krets talades mycket om andeverlden, en gång med den påföljd att Crusenstolpe tillbragte en orolig natt.

Albumet har till motto:

Kom fara, kom, jag trotsar dig,
I kretsen utaf ömma vänner
Din ryslighet förlorar sig,
Och man dig blott till hälften känner.

Bland namnen på Crusenstolpes bekanta påträffar man här äfven Georg Scheutz, som den 20 augusti 1812 har inskrifvit i minnesboken denna vers:

Bland tistlarne på lifvets öde hed
En eremit har bygt sin glömda hydda;
Hon konstlös är, men plär mot stormen skydda,
Och sällhet herskar derinom och frid.
Rätt mången sökte den med upprördt sinne
Och, villad, flög till något luftigt slott
Passionen rest. Hon fins af dygden blott,
Och vänskap är den gamles namn derinne.

Vid namnet Joachim Beckfriis har Crusenstolpe tillagt: »Det första vänskapsband, jag knöt vid akademien och ett af de innerligaste. Varaktigheten deraf vitsordar mitt hjerta 18$^{20}_{3}$16»**. En annan intim var J. C. v. Strokirch († 1827): »Blott tre dagar skilde oss i ålder. Vi hade längre tid gemensamma informatorer, samma religionslärare och begingo nattvarden på samma dag. I början af vår akademiska sejour bodde vi tillsammans och hade samma inspector».

För öfrigt möter man vid sidan af autograferna af Lundblad m. fl. lärdomsveteraner, åtskilliga unga förnämiteter, såsom Tor Thott, C. Wachtmeister och andra. En samtida Lundastudent var Henrik Reuterdahl, som dock på den

---

* Quæ gloria diuturnior quam a bonis diligi? Ergo si me fidelibus amicis inseres sublimi feriam sidera vertice.

Londini Gothorum die XII dec. MDCCCXI. *Achatius Joh. Kahl.*

** Beckfriis dog i Kristianstad redan 1822. Han var då ryttmästare vid lifgardet till häst och nyss återkommen från en utländsk resa.

tiden lefde under ytterst anspråkslösa vilkor och blott till namnet kände Crusenstolpe, hvilken tillhörde samhällets grädda*. Med barnslig stolthet har Crusenstolpe samvetsgrant infört i sin dagbok, när han blef »bror» med den eller den unge grefven o. s. v.

Crusenstolpe lefde i Lund, sitt stånd likmätigt, icke som fattig mans barn. Så t. ex. höll han sig med *två* rum*. Han företog ridturer i stadens omgifningar, och i enlighet med bruket i de sällskapskretsar han besökte, spelade han schack, biljard, kägglor, farao, gropojs, boston och dylikt, allt som det föll sig. Träkarl synes hafva varit det mest omtyckta tidsfördrifvet bland de lärda herrarne i Lund på den tiden, Lindfors, Engelhart m. fl., och ingen må förtänka Crusenstolpe, om han följde sin guvernörs föresyn äfven i detta fall.

Också förekommo fina middagar, assembléer och baler. Crusenstolpe hade icke endast ett album för herrar, utan äfven ett för fruntimmer, med motto:

I en krets bland ömma vänner
Lifvets högsta sällhet är;
Ryckt ur deras famn man känner
Först de plågor lifvet tär.

Här följa namnteckningar af Louise Toll, Maria Margareta Engeström och andra unga damer, som här med nöje inskrefvo sina namn jemte någon lämplig sentens. Crusenstolpe egde, som bekant är, ett hänförande sätt och han var vacker som en Adonis. Derför hände det också, att *fruarna* intresserade sig för honom. Han brukade sjelf på äldre dagar berätta för sina närmaste, att när han var i tentamen i matematik — ett ämne som han aldrig kunde förlika sig med — kom professorns fru in och satte sig i rummet med sitt arbete, och när hon märkte att Crusenstolpe var nära

* Denna notis gaf Reuterdahl på äldre dagar åt en af våra högt uppsatta män, som i detta afseende framstälde en förfrågan.

** Detta framgår af följande anteckning (för första maj 1812): »Strax på e. m. drucko grefve och baron Thott, baron Ehrencrona, Schönström och jag en bål dragonpunsch på mitt inre rum. Vi blefvo samtliga bröder med Erik Ehrencrona».

att staka sig, blandade hon sig i diskussionen, så att den kinkiga frågan blef bortglömd — detta till tacksamhet för det Crusenstolpe dansat så gudomligt väl med henne på en bal.

Den enda utländska resa, Crusenstolpe under hela sitt lif företog, egde rum under hans första år som akademisk medborgare. Den 19 augusti 1811 gick han nämligen i Ystad om bord på postjakten »Snappopp» och ankom följande dag till Stralsund, der åtskilliga svenska familjer då ännu voro bosatta, och der många inbjudningar på nöjen följde, till den 8 september, då han med postjakten »Die Königin Frederike» begaf sig hem i sitt land igen och åter på allvar upptog studierna.

Den 20 nov. 1811 anmälde han sig till examina stili hos professorerna Sjöborg och Lidbeck, den 23 samma månad undergick han tentamen i latinskrifning för den berömde professor Lundblad, af hvilken han erhöll synnerliga loford, den 29 nov. tenterade han i svensk skrifning för prof. Lidfors och den 4 december tog han »examen stili suecani» inför filosofiska fakulteten. Ur denna hans ännu bevarade kria öfver ämnet »Löna ej ondt med godt» skola vi meddela ett utdrag, ej blott som en kuriositet, utan såsom ett vitnesbörd om den gryende stilistiska talangen och derjemte, eget nog, om den längre fram så starkt framträdande benägenheten att taga denna verldens store i kritiskt skärskådande.

»Om det är en pligt» — skrifver unge Crusenstolpe här — »att tacksamt bemöta dem, af hvilka vi åtnjutit välgerningar, är det en, ej mindre helig, att med försoning räcka vår broder en vänskaplig hand, då han förbrutit sig mot oss. Menniskan har ju så mycket att förebrå den ena den andra, olikheten i lynne och tänkesätt är ju så stor, att vi ej utan ett ömsesidigt öfverseende kunde smaka sammanlefnadens nöjen. Öknens tigrar skulle täfla med skapelsens drott i grymhet och hämdlystnad.»

»Dock» — tillägger han — »under det man prisar det ädelmodiga öfverseendet hos den enskilde medborgaren, tilldelas samma loford åt hämnden, som befalles af monarken,

att utföras af dess talrika härar. Ryktet af den fredlige fursten försvinner med honom ur häfdernas minne, då deremot hjeltens mordiska bragder berättas för nyfikna efterkommande, beundras och väcka skaldens ärelystnad, som genom deras besjungande vill föreviga sitt namn vid sidan af hjeltens. O, att menniskan en gång måtte fatta ett sant begrepp om den ära, hvarefter hon fikar med så mycket begär! — —»

Är detta onekligen ett »ex ungue leonem», så var dock författaren vid den tiden ännu icke fallen för *tryckfrihet* i afseende på ett så fritt språk. Crusenstolpes anlag för det historiskt anekdotartade skriftställarskapet framträdde redan under hans första studentår i så måtto, att han förde anteckningar öfver det pikantare af dagens händelser inom och utom lands. Så t. ex. skrifver han i dagboken 1812: »Den 26 april gjorde K. M:t sin proposition till rikets ständer rörande tryckfrihetens inskränkning. Att den är nödvändig och att i sakernas n. v. skick en oinskränkt tryckfrihet i Sverige är högst skadlig, derom öfvertygas man af erfarenheten. Propositionen är således högst välkommen för hvarje redigt tänkande man, ehuruväl förslaget till förbättringen synes nog inveckladt.»

Och i juni samma år tecknar han sig till minnes, att friherre Corfitz Ludvig Staël von Holstein uppläst hos ridderskapet och adeln ett memorial, deruti han ifrigt yrkar en oinskränkt tryckfrihet. »Orsaken härtill», anmärker Crusenstolpe, »är förmodligen att han sjelf missbrukat tryckfriheten till ett obilligt tadel. Så vida staten skall ega bestånd, måste den allt för mycket utvidgade tryckfriheten försvinna.»

Oaktadt denna konservativa riktning i vissa fall, räknade Crusenstolpe vid denna tid bland sina älsklingsförfattare en af den nyare demokratiens upphofsmän: enligt dagboken kunde han en hel dag under tårar sitta och läsa Rousseaus »Emile». I Crusenstolpes excerptböcker från ungdomsåren finner man ock en mängd andra franska författare citerade. Bland svenskar beundrade han vid denna tid, såsom helt naturligt var, framför andra Tegnér, hvilkens skaldestycken

han afskref och inhäftade i enlighet med den då rådande plägseden*.

Sedan Crusenstolpe under loppet af 1811 aflagt de förberedande kunskapsprofven, latinskrifning m. m. — hvarom Lindfors skrifver till hofrättsrådet i december 1811: »Hvad examina angår, så försäkrar jag härmedelst på ära och tro, att de blifvit med heder och äfven med distinktion tagna» — öfvergick han 1812 till de juridiska studierna. »*Studium juris atque amoris*», har han detta år insatt såsom en rubrik i dagboken, och om han emellanåt kunde vaka hela nätter vid *jus*, så visste han ock att uppvakta de unga damerna. »Mon coeur», skrifver han en dag, »recommence à palpiter en pensant à Charlotte» — en vacker prestgårdsmamsell i Vestra Karaby, der Crusenstolpe ofta infann sig — och Charlotte var icke det enda föremålet för hans svärmerier. I slutet af 1812 var han så häftigt antänd af en öm låga, att han icke såg sig i stånd att för tillfället fortsätta sina dagboksanteckningar. »Mina nöjen», säger han, »under julen voro så obeskrifliga och min i rikt mått besvarade kärlek till Brita C. så utom alla gränser, att minnet deraf lefver lika länge med min varelse, äfven utan uppteckning deraf».

Det var en sydländskt liflig natur, som bodde inom den unge studenten, yttrande sig äfven på annat sätt än i ömhet mot det täcka könet. Den 14 april 1812 blef han, enligt sin anteckning, under en middagsmåltid så förargad öfver ett politiskt samtal, att han förlorade matlusten och ej kunde vidröra mera än första rätten. Han omtalar sjelf vidare sin »oöfvervinneliga kitslighet», sin »otidiga skrattsjuka» och i allmänhet den obetänksamhet, hvarigenom han ofta »brouillerade sig» med kamraterna. Men derjemte var han blödig,

* Rätt upplysande äro i detta afseende några rader från Lindfors till Crusenstolpe, daterade Lund 1812. »Så mycken verklig aktning», skrifver han, »jag än har för samtliga societeten på Ousbyholm, och så gerna jag än ville visa dem min tjenstaktighet, är det mig dock omöjligt att skaffa *Svea*, ty den finnes ej i staden. Tegnér är i Vermland. Jag har blott sett en och annan stump af nämnda stycke, men har ej det minsta afskrifvit. Dessutom lärer akademien och Esse ännu ligga i process om ett och annat, som den senare ej vill böja à la française, och kanske blir ej disputen så snart afgjord.»

och då han en dag läst en sentimental bok med titeln *Valérie*, blef han så rörd och medlidsam att han gaf en fattig gubbe 12 sk. 3 rst.

Crusenstolpe bodde i Lund hos bagare Möller, farbror till den sedermera ryktbare advokaten och Aftonbladsskribenten Andreas Möller, hvilken vid denna tid ännu tillhörde skolynglingarnes antal. Crusenstolpe omtalar i dagboken åtskilliga besök som han aflade inom sitt värdfolks familj, men Andreas nämner han icke; de borde annars haft åtskilligt gemensamt såsom tillställare af skälmaktiga upptåg, hvari Andreas Möller så väl som Crusenstolpe excellerade*. Bland annat roade sig unga Måns med att tillställa spökerier för lättrogna kamrater, eller med andra maskeradupptåg. Men jemte de nöjen och förströelser, som tillhörde de något mognare åren, kunde ock studiosus Crusenstolpe hålla till godo med att »leka boll» en hel dag, både för- och eftermiddag. Krigiska öfningar började ock förefalla honom lockande.

Under umgänget med unga förnäma militärer var Crusenstolpe till och med en tid nära att bli Justitia otrogen. Lindfors skrifver i februari 1813: »Herr hofrättsrådets son visade mig förliden påskdag ett bref, som jag alldeles icke tyckte om och hvilket jag bad honom ej afsända; men han gjorde det, och jag bör väl således säga hvad jag tänker om den saken. Jag finner den samma både i och för sig sjelf orimlig och för det närvarande högst opassande. För det första är militära ståndet och yrket det hvartill han minst passar, då han deremot i civila vägen bör kunna göra mycken lycka. Han har svag kroppsbygnad och häftigt humör, saker som ej duga i militären. Men låt vara, att han ock kunde bli en skicklig militär — jag medger det, ty han är duglig för allt hvartill han har lust — så var det likväl icke nu tillfället, då en sådan fråga borde väckas. Först bör han väl visa, att han gjort något vid akademien för allt hvad hans föräldrar kostat på honom, och är lusten för militären sedan qvar, så skadar det icke att äfven i den medföra kunskaper, som öfver allt komma till pass. Jag är också säker

* Se Ahnfelts »Interiörer ur det literära Stockholmslifvet», der åtskilliga drag från Möllers ungdom anföras.

att denna lusten alldeles icke är grundad, ty den har redan märkeligen svalnat, och jag tror nästan att han önskar sjelf inom sig att aldrig hafva afsändt sitt bref»*.

I afseende på de nämnda »påkostningarna» saknar det icke sitt intresse att se hvad en studiosus nobilis, som icke behöfde se på styfvern, använde i kontanter under sin universitetssejour vid ifrågavarande tid. Enligt specificerad räkning af Lindfors åtgick för M. J. Crusenstolpes räkning under vårterminen 1812 en summa af 210 rdr och 16 sk. rgs. Exempelvis må anföras att maten under hela denna tid af omkring fyra månader icke uppgick till mera än 45 rdr, under det en resa från Lund till Malmö, oproportionerligt nog, finnes upptagen till 15 rdr. I den anförda summan äro icke blott de nödiga lefnadskostnaderna, utan äfven nöjen, lektioner och dylikt inbegripna, såsom 2 rdr »till den 1 maj» m. m. Dock visar sig af dagboksanteckningarna, att landshöfdingskan Seth på Ousbyholm försåg sin unge favorit med en och annan bankosedel, när hans privatkassa var på upphällningen.

Bland lärare, åt hvilka särskilda gratifikationer utbetalades för Crusenstolpes räkning, var äfven Ling, som antagligen skulle försöka att på sitt sätt stärka Crusenstolpes svaga helsa. Hans bröst var nämligen angripet redan under studentåren. I början af maj 1813 skrifver Lindfors till hofrättsrådet: »Jag hade den äran sända några ord från Ousbyholm, der vi tillbragte några dagar af helgen. Måns befann sig mycket väl deraf, och jag var fullkomligen öfvertygad, att hans föregående sjuklighet, som icke heller varit betydlig, härrörde af vårvädrets föränderlighet och kan hända någon liten förkylning; men nu på en åtta dagar har han blifvit sämre, så att jag började misstänka att orsaken borde sökas i svagt bröst och en redan förr visad fallenhet för hektik. I så fatta omständigheter trodde jag något kraftigt

* I ett bref från Lindfors ett par veckor senare läses: »Förlåt att jag ej förr besvarat de tvänne erhållna brefven. De till Måns ha gjort sin behöriga verkan, och jag hörer nu ej mera talas om fänrikar och regementen. Det var ett feberanfall, mot hvilket patienten fått kraftig medicin».

borde företagas, och i stället för professor Florman, som han förut hade rådfrågat och som visst är en grundlärd och ömsint man, men ej nog deciderad praktikus, vände jag mig till professor Rosenschöld, af hvars recepter jag också tydligen finner att han anser sjukdomen för en anstöt af hektik».

Sitt första möte med den originele Eberhard Munck af Rosenschöld beskref Crusenstolpe för sina närmaste sålunda, att då han inför den ryktbare läkaren började skildra omständigheterna vid sitt bröstlidande, afbröt honom denne med ett: »*Tig! Detta är första ordinationen.*»

Rosenschöld fick ock bugt med sjukdomen, såsom man finner af ett inom kort afsändt meddelande från Lindfors: »Då Måns kommit hem, rekommenderar jag ett noggrant följande af prof. Rosenschölds regime, som han för sommaren skall medhafva; och man måste stundom sätta sig litet emot Måns' vilja, ty ehuru söt han annars är, har han under sin sjuklighet stundom varit litet motsträfvig»*.

---

* Med hågkomst af denna sin tacksamhetsskuld till Rosenschöld, skrifver Crusenstolpe i »Skildringar ur det inre af dagens historia. De närvarande» (sid. 374):

»Vid aderton års ålder, när perspektivet af en lång lifstid är allt hvad ynglingen behöfver, för att fullborda bygnaden af sina tusentals förhoppningars präktiga luftslott, försvinnande sedan och qvarlemnande hjertat hopkrympt och fantasien tom, då erfarenhetens vidrörande löser förtrollningen — vid denna lyckliga ålder pröfvades författaren redan värdig af stormästaren ödet, att erhålla en hög grad i de menskliga lidandenas ordensgille. Döden — icke sådan han, tröstande, visar sig för den af lefnad öfvermätte, för den af qvalm, umbärandet och sorgerna uttröttade, för den som i återföreningen med det käraste han egt och mistat lofvar sig en varaktig ersättning i en annan verld, i utbyte mot den flygtiga sällhet, som i denna gått förlorad; men sådan han synes den brinnande lusten att tumla om i lifvets glädtiga lekar; sådan han synes åtrån att brottas med svårigheterna, för det påräknade nöjet att besegra dem alla; sådan han synes de friska begären, vinkade af retande njutningar; sådan ändtligen han synes drömmen om bestämmelser, hvarken utan vigt eller ära — döden hade redan utsträckt sin tunga, kalla hand öfver den af läkarekonsten öfvergifne, åt grafven hemfallne ynglingen. Det var i denna förtviflade belägenhet, sedan anhöriga redan öfvergifvit tanken att återse honom, och vänner sig emellan uti bref förtäljt hans *inträffade* död såsom en nyhet för dagen: — det var nu professor Munck af Rosenschöld, Eberhard Zacharias,

I ett annat bref skrifver Lindfors: »Jag ber emellertid Herr Hofrättsrådet vara försäkrad, att den älskade patienten ej skall fattas någon soin, och att näst hans föräldrar finnes ingen som mera än jag är bekymrad för honom och både genom pligt och tillgifvenhet mån om hans helsa». Derjemte anser sig Lindfors, till föräldrarnes lugnande i alla afseenden, böra meddela att »denna sjuklighet, hvarför Måns varit blottstäld, är en borgen för hans flit, ej en suite af någon slags oordentlighet i hans lefnad».

Då Crusenstolpe omsider inför Holmbergsson aflade hofrättsexamen, yttrade denne: »Jag ger aldrig annat betyg än *laudatur* åt personer af er begåfning och er rang, ty det är meningen att sådana skola dominera samhället». Det var år 1814 som den berömde juris professorn sålunda stälde hans horoskop.

Crusenstolpes dagboksanteckningar under de närmast följande åren, som upptogos af den vanliga förberedande tjenstgöringen i hofrätt och på ting, innehålla till större delen alldagliga notiser. Han arbetade flitigt med sina domböcker, han dömde tjufvar till spö, han utlyste vinterting med Kinnefjerdings härad, han förestod domsaga för lagman Heurlin i trakten af Mariestad m. m. dylikt. Angenäma afbrott egde rum genom Stockholmsvistelser. En del af åren 1817—18 fick han nämligen tillbringa i hufvudstaden såsom kanslist i expeditionsutskottet.

Från dessa år härstamma emellertid några af hans literära förstlingsarbeten, hvilka icke, i likhet med de ännu tidigare, blifvit hvilande otryckta. Kort efter det han lemnat universitetet och fästades vid värf, som föga öfverensstämde med hans lynne och fallenhet, slöt han sig nämligen med värme till de få personer, som i den ort, der han då vistades, sågo ett mål att eftersträfva, äfven utom tjensteåligganden, och trängtade efter sinnesförströelser, dem vanliga säll-

---

fördes till författarens sjuksäng. Må hr Rosenschöld i denna offentliga gärd af en bland de många, hvilka hafva honom att tacka för räddningen undan förgängelsen i otid, finna en vedergällning för sina omsorger, hvilka läraren vid Lunds universitet vägrade att i penningar emottaga af den student, som han då återgaf lifvet.»

skapsnöjen ej hafva att erbjuda. Förslaget att utgifva en tidskrift bragtes i denna krets å bane. Dess innehåll borde blifva blandadt och omvexlande, men hvälfva sig kring föremål, hemtade från hembygden; och »*June*», namnet på den bäck, af hvilken Jönköping fått sin benämning, skulle äfven gifvas åt tidskriften. Crusenstolpe fick på sin lott att sammanskrifva, och sammanskref också, inledningen och något historiskt-romantiskt utkast — detta blef »*Vedergällningsrätten*» (fullbordad i september 1817), första uppränningen till utkastet om Jönköping i »Morianen».

Företaget hade varit oförlåtligt djerft — säger Crusenstolpe sjelf* — för helt och hållet opröfvade krafter. Man hoppades derför att få anlita äfven kända namn, bland hvilka må anföras: den mångkunnige hofrättsrådet Wetterbergh och den i många afseenden utmärkte och aktningsvärde major B. A. Ennes, som haft den hedern att på flera ställen åberopas bland källorna i Svenskt Biogr. Lexikon.

Den välvilja, hvarmed Ennes förut emottagit några bidrag till »Biografiska minnen af konung Karl XII:s krigare», öfverlemnade af Crusenstolpe, föranlät denne att utbedja sig majorens medverkan till tidskriften, hvartill han ock förklarade sig benägen. Enskilda orsaker fördröjde dock till en början »Junes» utgifvande, och hela frågan om företaget förföll, sedan Crusenstolpe, för göromål vid riksdagen, aflägsnat sig från hemorten, samt den vittre d. v. pastorsadjunkten C. A. Bexell under tiden fick sin bostad på annat håll.

Förutom »Vedergällningsrätten», författade Crusenstolpe vid ifrågavarande period äfven novellerna »Denis från Normandie» samt »Kollerstad» (den förra, enligt Crusenstolpes anteckningar, fullbordad i december 1818, den senare i december 1819).

Om de tre små berättelsernas utgifvande öppnades omedelbart underhandling med Emanuel Bruzelius i Upsala, som ock förklarade sig benägen för förlaget. Inom kort ändrade han dock sin uppfattning och lät Crusenstolpe i bref

---

* Inledningen till »Första fjätet på skriftställarbanan».

veta, att han icke kunde emotse något honorarium i penningar, såsom öfverenskommet var, utan blott *i böcker*. Crusenstolpe förlorade då lusten för fortsatta underhandlingar och skänkte sin pennas förstlingar åt sin förut nämnde lärare, biblioteksamanuensen Ödmann, som till upphjelpande af sin klena ekonomi, med författarens goda minne, sålde novellerna till boktryckaren Imnelius, hvilken utgaf dem, men i ett så eländigt tryck och med så vårdslöst besörjd korrekturläsning, att man, för att icke göra författaren modstulen, ej ens ville lemna honom något exemplar af dessa hans egna arbeten, då han följande året återkom till hufvudstaden, der de ej vidare funnos att köpa. Andra upplagan utgaf han omsider sjelf (1842).

En af dessa noveller, »Denis från Normandie», hade uppstått af den direkta anledning, att författaren behöfde någon sysselsättning, då han, efter ett benbrott på en bal, var under flera veckor fjettrad vid sjuksängen. Från samma tidpunkt hvilar ännu i handskrift ett literärt minne med samma genesis, ett litet opus kalladt »*Trettondedagsrapporten. Af invaliden*», tillegnadt en ung skönhet, fröken Malin R.

»Ehuru jag icke är nog egenkär för att tro» — skrifver Crusenstolpe här — »det ni, min fröken, med lika välbehag emottar rapporter från mig som från er syster, förmodar jag likväl, att mina nyheter äro bättre än en fullkomlig brist på sådana. Jag styrkes ännu mer i denna förmodan af de yttranden ni fälde aftonen före er afresa, då ni under ett samtal med mig, hvilket aldrig skall slippa ur mitt minne, förklarade ledsnad deröfver, att icke få vara vitne till den beryktade Vernamobalen. Må detta skäl innebära min ursäkt för djerfheten att skriftligen nalkas er person. — —»

Efter denna artiga inledning beskrifver Crusenstolpe åtskilliga julnöjen på orten och målar bland annat i raska drag den redan påpekade balen i Vernamo prestgård. »Förstugan var uppfyld af bondfolk från flera byar och hade så starkt belägrat den till danssalen öppna dörren, att ingen enda fläkt af frisk luft dit kunde intränga. Efter många rätt allvarsamma: »maka åt er!» och: »släpp mig in, god' vänner!» befann jag mig omsider i danssalen, der fötter och ögon ut-

märkte glädje och lif. Man dansade just nu Fria valet. Mamsell Ulla N. bemärkte min ankomst och sprang jemte en annan dam emot mig för att dansa om med mig. Ett ögonblick, men också blott ett enda, var jag nära att duka under för öfverraskningen. Jag vägrade dock den erbjudna dansen, med en missnöjd blick på min fot och ett käppslag i golfvet, som gaf vigt åt mitt yttrande. — — Samlingen var mycket talrik. Bland sällskapet funnos tre personer, som i synnerhet gjorde, som man säger, slät figur på balen. 1:o Fru postmästarinnan, som blind och tyst satt i en vrå hela natten igenom, utan att nästan bli bemärkt af någon. Om afsigten med hennes närvaro på balen var att taga vara på sin syster, så gratulerar jag den senare, som i sina ögon, sin mun, sin växt och sin ålder egde försvar pålitligare än alla vaktare på jorden. 2:o Baron Nils L., lam i händerna, men ännu mera i förståndet. Med tobakspipan i mun satt han och spelade bräde med presten, från det jag kom till prestgården intill kl. 8 följande morgonen, då balen slöts, utan annan rörelse än den, att transportera sig från brädspelet till matbordet och från detta till brädspelet tillbaka. I sanning, detta älskvärda tidsfördrif var väl värdt en sömnlös natt! — 3:o Jag sjelf, min fröken, spelte kanske den löjligaste rollen. Haltande och gäspande i mjugg, ville jag roa andra och lyckades icke en gång uti att roa mig sjelf. Med en föraktlig medömkan blickade damerna på min krycka och i deras rynkade pannor stod tydligen att läsa det förhatliga ordet *Invalid.* Stälde jag mig hos de spelande herrarne, så fick alltid den otur, i hvars kort jag såg. Närmade jag mig ungdomens samtal, så blef jag ett besvärande vitne till en misslyckad artighet eller ett alltför påtagligt ögonspråk. Öfver allt helsades jag af sura miner, tills jag, efter att vid supéen hafva täflat i aptit med postmästarinnan och med baron L., omtänksammare än de, gick till hvila i prostens egen säng, der han sjelf öfverhöljde mig med en varm slädfäll. Jag somnade genast ganska godt och drömde — — — dock, hvarom jag drömde, måste jag förtiga, ty jag har en gång för alla försvurit, att någonsin säga er, min fröken, någon artighet.

»Då jag åter inträdde i danssalen, hade trötthet och dam förtyngt sinnen och ögon. Dansen var mindre liflig, grupperna mera spridda, mera betydelsefulla, samtalen förtroligare eller sömnigare. Hundar och dansörer slumrade ljuft i soffhörnen. Damerna voro mindre fatigerade, ehuru de måtte ha fatigerat mera. Åtminstone visade mamsell Ulla N. mig sin fot, på hvilken skon var alldeles utsliten och strumpan lika transparent som skon. Mamsell Erika försäkrade mig, att hennes fot var i samma belägenhet.

»Jag bör icke underlåta att slutligen nämna, det mamsell M. flera gånger fick tillfälle att roa sällskapet med sin dans och att Fredrik L. figurerade mot henne på händerna, med hufvudet mot golfvet och fötterna i vädret, till allas stora nöje och förundran. — Kl. 8 följande dagen var balen slut och kl. $^1/_2$ 11 afreste jag.»

II.

Crusenstolpes första sammanträffande med Karl Johan. — Kasper Ehrenborgs död. — Interiörer ur gunstlingsskapet. — Adlerbrants memoarer. — 1828 års riksdag. — Samarbete med L. J. Hierta. — Oppositionsklubb och spionrapporter. — Förhållande till excellensen Brahe.

»Ännu darrar den hand af smärtsam sinnesrörelse» — skref Crusenstolpe 1857* — »som försöker i minnet återkalla några spridda drag af en man, hvilken med dufvans oskuld i lynne och väsende förenade örnens styrka i beslutsamhet och handlingssätt: en embetsman, som endast lefde för och i sitt kall, hvars utöfning han omfattade på en gång som pligt och förströelse, emedan, utom tjenstens åligganden och familjlifvets husliga trefnad, för honom icke funnos hvarken nöjen eller vederqvickelse. — —»

* I Miniatyralmanach, minnesteckning öfver Kasper Ehrenborg, afliden 1823.

Då Georg Adlersparre tagit sin hand från den revolution han fullbordat i staten, beslöt han att i stället genomföra en sådan i länsstyrelsen af den provins, öfver hvilken han lät utnämna sig till landshöfding. Han och Ehrenborg »räckte hvarandra handen på», att bereda fosterlandet en mönsterstyrelse i Skaraborgs län, men Adlersparre älskade egentligen det kontemplativa lifvet. Blott undantagsvis och nära nog i skepnad af paroxysm ingrep han verksamt i händelser och statsbestyr, hvarför han ock småningom öfverlemnade länets hela förvaltning åt Ehrenborg. Denne hade redan under åratal gjort gagnet af på samma gång landssekreterare och landshöfding, innan han omsider äfven fick det senare namnet, i egenskap af tillförordnad, under h. exc. grefve Adlersparre beviljad beständig tjenstledighet.

Det var då han uppdrog sin förra befattning åt den rikt begåfvade yngling, med hvilken våra läsare i förra kapitlet stiftat bekantskap. I juli 1821, alltså blott 26 år gammal, blef Crusenstolpe tillförordnad landssekreterare i Skaraborgs län, och redan följande år kastade den kungliga nådens sol sina första strålar öfver honom. »Under en af konungens resor», berättar Crusenstolpe i fjerde brefvet af Ställningar och förhållanden (1838) »blef jag föreställd för honom 1822 i Mariestad, der jag då förvaltade landssekreteraresysslan. Något förut hade jag utgifvit från trycket en jemförelse mellan allmänna magasinsdirektionens och jernkontorets olika inverkan på Sveriges begge modernäringar: jordbruket och jernhandteringen. Denna skrift var tillegnad konungen och kronprinsen samt till dem öfverlemnad af min vän och slägting, riddarhussekreteraren Lagerheim. Innan ordningen hann till mig vid couren på Marieholm, tillspordes jag af vakthafvande kabinettskammarherren, huruvida jag kände den person af mitt namn, som skickat hans maj:t en skrift om magasinsdirektionen och jernkontoret. Sedan jag uppgifvit mig vara författaren, hviskade kabinettskammarherren några ord till konungen, som derefter skarpt fixerade mig, och när jag blef föreställd, yttrade sitt höga välbehag öfver skriften. Öfver det nådiga bemötandet gjorde man naturligtvis stora ögon, helst skriften utkommit anonymt i Jönköping. Mera

likväl än det smickrande i konungens bifall, gladde mig inträffandet vid den påföljande riksdagen af hvad jag åsyftat: magasinsdirektionens upplösning. Jag är ej dåraktigt förmäten, att tro detta resultat hafva varit en *verkan* af min afhandling. Möjligtvis *bidrog* hon i sin mån dertill, sedan Ehrenborg och Wollrath Tham öfvertogo större delen af upplagan och utdelade exemplaren bland sina vänner och bekanta bland representanterna. — —»

Van att icke förhala tiden genom formaliteter, då tvingande omständigheter påkallade ögonblickliga beslut och åtgärder, vidtog Ehrenborg en sådan under en utbruten farsot i länet, samtidigt med anmälan derom till regeringen. Omtanken och rådigheten hade kanske bort bemötas med tacksamhet och loford; regeringens svar blef en skrapa. Det dröjde ej att visa sig i hvem hon stungit. »Antingen» — yttrade då Ehrenborg till Crusenstolpe — »har jag förtjenat skrapan, och då är det ett bevis att jag ej duger att sköta länet, eller ock har jag *icke* förtjenat den, och då fordrar hedern att ej blottställa mig för en dylik skymf törhända ännu en gång. I begge fallen måste jag begära mitt entledigande.»

Underrättelsen om detta Ehrenborgs beslut verkade som en söndersprungen bomb både hos regeringen och inom provinsen. Statssekreteraren Danckwardt besvor honom i fäderneslandets namn att återtaga sin afskedsansökan. Statssekreteraren af Kullberg skickade honom ett utdrag ur statsrådets protokoll, hvaruti hans utmärkta förtjenster lofordades, med förklarande af konungens välbehag. Anledningen att han slutligen medgaf uppskof med afskedsansökningens föredragning, upplyser följande strof i ett hans bref till Crusenstolpe: »Mitt svar till Danckwardt hade blifvit mera decideradt negativt, om jag ej under min resa (på bevärings-mönstringar) fått af många länets invånare de efter allt utseende uppriktigaste försäkringar, att den välvilja, jag hittills ansett för mera enskild hos några kamrater och vänner, är allmän och verklig hos pluraliteten, så att jag i sanning kom hit med föresatsen att, om ytterligare instans skulle göras, mera afse andras önskan, än mitt eget tycke. Brefvet till Danckwardt följer öppet, på det du må kunna läsa det.»

Vid det högtidliga öppnandet några veckor derefter af Göta kanals vestgötalinie uttalade konungen personligen och med hela den förbindlighet, som Karl Johan hade i sin makt, sin önskan att Ehrenborg måtte qvarstanna på en post, som han till rikets gagn med så mycken heder och allmänt bifall beklädde. Ehrenborg samtyckte och fortfor i landshöfdingeembetet med samma nit, om än icke med samma nöje.

Vid 1823 års riksdag instälde sig Ehrenborg, efter officiel uppmaning. Elektorerna anvisade honom verksamhet i ekonomiutskottet, der han snart blef ledstjernan. Sedermera tog lagstiftande makten för egen räkning i besittning hans nit och arbetsförmåga, och han utkorades till rikets ständers justitieombudsman. Regeringen lär icke utan en viss skygghet hafva emottagit underrättelsen härom, och grefve Wetterstedt yttrade till honom, i skämtande ton, men med blickar som frågade på fullt allvar: »Det må väl ej vara er afsigt, att uppträda som en äkta *tribunus plebis?*» — »Min pligt, så vidt jag förstår, så långt jag förmår, ers excellens, derutöfver ej ett fjät», blef Ehrenborgs svar.

Så snart Ehrenborg erhållit detta förtroendeuppdrag, entledigade han d. v. sekreteraren vid justitieombudsmansexpeditionen, lagmannen (sedermera justitieborgmästaren) Ullberg samt utnämnde i hans ställe Crusenstolpe. Det var den 4 augusti 1823, Ehrenborg utsågs till justitieombudsman, och redan den 16 september samma år fans han ej mera bland de lefvandes antal. Han ville ej tro på faran af en bröståkomma i dess början, och åt Crusenstolpe blef nu den bittra kalken gifven, att — under frånvaron af Ehrenborgs maka — med brutna framtidsförhoppningar emottaga hans sista suck. Af Ehrenborgs efterträdare, justitieombudsmannen Törnebladh, afskedades nu i sin ordning Crusenstolpe, och lagman Ullberg blef å nyo insatt.

Crusenstolpes lysande embetsmannaförmåga hade emellertid redan gjort sig bemärkt, och han förordnades i början af 1824 att förvalta ett revisionssekretereembete*.

---

* Bland ärenden, som Crusenstolpe under detta år hade att föredraga, var det betydelsefulla Vermdömålet. I sin sjelfbiografi i Biogr.

Då Crusenstolpe en dag i konseljrummet afvaktade sin ordning att föredraga, anmältes af en annan ett ärende rörande någon i Skaraborgs län. Konungen vände sig då från föredraganden och vinkade åt Crusenstolpe att träda närmare. »Det är en ort, som ni noga känner. — Ja, Ers Maj:t. — Är ni född der? — Nej, men jag har länge vistats der såsom tillförordnad landssekreterare. — Ja, jag påminner mig det, och alltid med tillfredsställelse, ty jag har alltid varit ganska nöjd både med er person och med er embetsutöfning,

---

Lexikon skrifver L. J. Hierta: »Ett mord hade blifvit föröfvadt på Vermdön, och under forskningarna på banemannen föll länsmannen i distriktet af någon anledning, som jag nu ej påminner mig, med sina misstankar på ett torparfolk i trakten. Detta folk var förut icke illa kändt, mannen dock såsom något slö och enfaldig. De kallades in till landskansliet, och landshöfdingeembetet drog ej i betänkande att låta insätta dem i Smedjegårdshäktet. I huset bredvid detta häkte bodde en segelduksfabrikant, hvars tvänne döttrar hade sitt rum närmast intill fängelsets vägg. Dessa unga fruntimmer hörde flera gånger genom väggen jemmerrop ifrån fängelset, hvilka antydde att personer der piskades. Upprörda häröfver, omtalade flickorna saken för sina föräldrar; ryktet om misshandlingen spridde sig och kom snart till det arresterade torparfolkets husbonde, som gjorde sak deraf. Detta var dock på den tiden icke något lätt företag. Landshöfdingen och landssekreteraren, som ansågo sig kunna blifva komprometterade, sökte skyla öfver och förneka pinohistorien, och det var endast genom en ovanlig ihärdighet och uppoffring af tid och jemväl kostnader, som det lyckades husbonden komma så långt, att en laglig undersökning mot länsmannen blef anbefald. När detta mål skulle förekomma vid urtima ting på Vermdön, hade ett sällskap af unga tjenstemän och några andra personer i hufvudstaden öfverenskommit att hyra den första och enda ångbåt, som då fans här och kallades Amfitrite, för att göra en lusttur till Vermdön och på samma gång bevista förhöret vid domstolen.» — Bland Crusenstolpes papper fins listan på dessa personer, upptagande 46 namn, bland dem Joh. Johansson — som skrifvit inbjudning till deltagarne — samt Theorell och Scheutz, som i tidningen *Anmärkaren* upptog saken. På detta dokument har Crusenstolpe skrifvit följande rader: »N.B. Denna lustfart skedde i och för det ryktbara Vermdömålet, hvilket föranledde åtalet mot Konungens Befallningshafvande i Stockholms län och grundlade periodiska pressens inflytande i Sverige. Crusenstolpe föredrog i Högsta domstolen den 28 och 29 oktober 1824 Kgs Bfdes samt kapten Leyonmarks besvär öfver Svea Hofrätts utslag i åtalet mot Kgs Bfde och utfärdade konungens utslag i målet.»

och det är mig kärt att deröfver betyga er mitt fullkomliga välbehag.»

Vid dessa konungens nådiga ord klarnade hela konseljens anleten, och i deras excellensers blickar tyckte sig Crusenstolpe tydligt läsa: "*diable! ce jeune homme là fera son chemin comme un autre!*" I en enda mulen fysionomi (sedermera hofrättsrådet Hindbecks) stod skrifvet ett "*tant pis!*", ty ansökningstiden till ett ledigt assessorsembete i Svea hofrätt var för handen, och Hindbeck var aspirant. Lyckligtvis yppade sig ännu en ledighet, och Hindbeck och Crusenstolpe blefvo på samma dag assessorer.

Crusenstolpe skrifver härom (i fjerde brefvet af Ställningar och förhållanden): Utnämningen skedde på det sätt, att konungen täcktes yttra: »Jag utnämner Crusenstolpe, och jag öfverlemnar åt er, mina herrar, att bestämma den andre».

Af det ännu befintliga konceptet till det tal, som Crusenstolpe höll, då han intog sin plats såsom assessor i hofrätten, tyckes emellertid framgå, att någon maktfullkomlighet vid utnämningen *icke* egt rum. I detta tal hembär väl Crusenstolpe uttryck af den varmaste, djupaste tillgifvenhet för »Sveriges store konung», hvars nåd han »hade att tacka för äran att tillhöra denna corps». Och han tillägger: »Trohetseden, jag nyss svurit, förestafvad på en gång af lagen och af hjertat, skall städse påminna mig att intill döden förblifva trogen lagen och konungen».

Men i samma tal yttrar han ock: »I tacksamt minne skall jag alltid förvara den godhet, hvarmed jag omfattades af denna vördnadsvärda corps, då jag, ehuru ung och främling, emottogs som om jag haft den lyckan att vinna hela min bildning inom denna kongl. hofrätts eget sköte. Min tjenstgöring här har sedermera varit afbruten genom olika befattningar på spridda håll, men då kongl. hofrätten sjelf täcktes föreslå mig till det embete, konungen mig nu i nåder anförtrott, har jag vågat förklara sådant såsom en fortsättning af den välvilja, hvars ernående utgjorde målet för mina önskningar och hvars bibehållande skall utgöra höjden af min lycka.»

Sitt assessorsembete behöll Crusenstolpe ungefär lika länge som den kungliga nåden. Hans utländska utseende, hans fina belefvenhet och hans färdighet att tala och skrifva franska språket borde helt naturligt öppna för honom det högre societetslifvet, t. ex. i Innocensen och Amaranten, der hans färdighet som dansör icke heller var att försmå. Vid ett af dessa aftonnöjen väckte han drottningens uppmärksamhet. »Hvem är den der herrn utan linne?» frågade hon (Crusenstolpe begagnade åtknuten halsduk utan löskragar). — Crusenstolpes namn uppgafs. — »Det är den vackraste karl i Sverige», sade då Desideria.

Som bekant är, var Karl Johan synnerligen fin och elegant i sina lefnadsvanor. Tobakslukt tålte han icke, och det hände ibland, att han af denna anledning stänkte en flaska eau de cologne på sin uppvaktning eller på audienssökande. Någon dylik åtgärd behöfde han aldrig företaga med Crusenstolpe, ty denne rökade aldrig tobak (utom en smula under koleraåret 1834). Han fick också sitta qvar hos konungen, efter att hafva varit befald till middag, på tu man hand emellanåt till inemot midnatt, och det hände vid den tiden — enligt hvad Crusenstolpe berättat för sina närmaste — att någon från ett inre rum knackade på dörren. ”*Hvem der?*” frågade konungen. ”*C'est moi, c'est Desirée*”, svarade då en qvinligt ljuf stämma, och drottningen inträdde, iklädd en lätt peignoir, för att säga god natt. Karl Johan kysste henne då på pannan, och Crusenstolpe fick kyssa henne på handen. — Perioden för gunstlingskapet torde, med någon tids afbrott, hafva sträckt sig från 1824 och något in på 1830-talet*.

Hvad vi nu komma att meddela om Crusenstolpes förhållande till Karl Johan och till excellensen Brahe, är grundadt dels på Crusenstolpes tryckta skrifter, dels på otryckta anteckningar af honom och andra, äfven af personer som icke voro mot honom synnerligt välsinnade.

* Crusenstolpes efterlefvande dotter, född 1826, har omtalat (1880), huruledes hon mycket väl erinrar sig, när ordonnanserna från kungen kommo och kallade assessorn upp på hofvet. Äfven påminner hon sig, att Crusenstolpe vid dylika tillfällen var vid ett förträffligt lynne.

Naturligtvis vore det en orimlighet, om man ville frånkänna Crusenstolpe sjelf vitsord i målet. I afseende härpå yttrar han sjelf särdeles träffande*:

»Det är bekant, att tidningen »Fäderneslandet», paradox i åminnelse, fick af sin fränka »Svenska Minerva» binamnet »Camarillatidningen», hvilket den förstnämnda ock fick behålla under hela sin korta, trånsjuka lifstid. Att antaga tillvaron af en Camarillatidning och förneka utgifvaren deraf, som befinner sig i kulisserna, en ganska nära kännedom af ställningar och förhållanden, vore en uppenbar *contradictio in adjecto.*» — Men å andra sidan är det ju ock en oeftergiflig pligt att, så vidt möjligt, kontrollera uppgifterna och jemföra dem med hvad andra parter kunna hafva att andraga.

Till memoarförfattare, som icke varit välstämda mot Crusenstolpe, hör hofrättsrådet T. Adlerbrant, men besynnerligt nog har Crusenstolpe sjelf gjort sig besvär att afskrifva hans anteckningar**, och Crusenstolpe har till och med tryckt ett utdrag derur i »Portefeuille», 3:dje delen. Med anledning häraf lästes i Aftonbladet 1842, nr 209, följande uppsats:

»Med förbigående af flera rätt intressanta stycken begifva vi oss till det näst sista, hvilket i visst afseende framstår såsom det märkvärdigaste i samlingen och rör innevarande tid. Det kallas: "*Ur en pensionerad listlöpares anteckningar*", vänder sig kring 1840 års riksdag och utgör en blandning af lögner, med några få likgiltiga uppgifter, som måste förvåna till och med den i riksdagssqvallret mest hemmastadde.

»Anmärkningsvärdt finna vi, att utgifvaren icke tillkännagifvit, hvad trovärdighet han velat tillägga denna akt. Han säger väl i en not, att den förskrifver sig från en person, som genom en tidning härstädes (Freja) meddelat åtskilliga saker, »sannolikt för att pröfva läsarens godtrogenhet eller tålamod», men detta omdöme är för de flesta läsare alldeles otillräckligt. Man kan nämligen deraf icke

* Skriften »1720, 1772, 1809» (andra uppl., sid. 344).

** På denna manuskriptbundt har Crusenstolpe satt orden: »Afskrift af en med hofrättsrådet Ture Adlerbrants egen hand skrifven duodes, bunden i rödt marokin med förgylda ornamenter».

bestämdt sluta, om utgifvaren ur dessa anteckningar tagit det, som han sjelf anser sannolikt eller icke, och då förf. ej heller är namngifven, så finnes ju ingen annan grund för läsarens omdöme än hans egen kunskap om saken, och denna kan ej hos alla eller ens många vara tillräcklig.

»Skulle den der *"listlöparen"* vara den person vi förmoda och således beryktad för den konsten att på en aftonstund, endast för nöjet att prata eller radottera, sätta ihop orimliga sagor, så ega ju ifrågavarande anteckningar platt intet värde annorlunda än som ett bidrag till listlöparens egen karakteristik; men det är fråga om hvad detta bidrag kan intressera den, som icke ens gissningsvis kan göra sig en föreställning om hvem listlöparen är.

»Vi hemställa till utgifvaren, hvad följden skulle blifva, om man inom den historiska literaturen upptoge detta sätt att publicera lögner och osanningar, utan att angifva källan eller åtminstone med tydliga ord förklara att man sjelf anser innehållet falskt. Kanske blir annars följden den, att »listlöparne» sjelfva en vacker dag utgifva portföljer, för att sålunda beqvämligen beljuga sina motståndare, och dertill hoppas att deras dikter skola, som en viss vaktmästare uttryckte sig, efter en hundra år också blifva ett manuskript.»

Det af Crusenstolpe tryckta utdraget ur Adlerbrants papper utgöres af några anmärkningar öfver »koalitionen» vid 1840 års riksdag, af smärre karakteristiker öfver Strindlund och ännu en och annan riksdagsmedlem, samt af giftiga utlåtanden om Aftonbladet, något som förklarar denna tidnings skärpa i den anförda recensionen. Den ännu befintliga afskriften af memoarerna innehåller i sin helhet biografiska upplysningar, anekdoter och annat öfver åtskilliga andra af tidehvarfvets mest bekanta politiska personligheter, såsom K. H. Anckarsvärd, L. J. Hierta, Thore Petré m. fl. Utförligast är författaren i afseende på *Crusenstolpe,* och om denne funnit uppgifterna i afseende på sin egen person vilseledande, borde väl någon reservation bifogats i afskriften. Man kan sålunda vara befogad antaga, att dessa anteckningar icke sakna en viss vigt för Crusenstolpes historia, ehuru han i sina skrifter på flera ställen föraktfullt om-

talar Adlerbrant, t. ex. i Ställningar och förhållanden, fjerde brefvet, der upplysning gifves rörande det ofvan anförda binamnet. Från riksdagen 1823 berättar nämligen Crusenstolpe: »Några veckor efter Ehrenborgs död, då ett val af förstärkt utskott tillstundade, anmodades jag af brukspatron Tham att låta utskrifva en massa vallistor, enligt ett koncept, som han lemnade mig (jag var den riksdagen både representant och riddarhuskanslist). Sagdt och gjordt. Då jag tillstälde honom de färdigskrifna listorna, lemnade han mig några dussin och bad mig utdela dem bland mina bekanta. Vid närmare eftersinnande fann jag dock, att uppdraget ej anstod mig. Det var väl vid detta tillfälle ett slags höflighetstjenst åt en bekant, men det skulle lätt kunnat uttydas såsom en beredvillighet att gå vederbörandes ärenden. Listors kringspridande var i dessa menlösa dagar ansedt för något som ej passade en sjelfständig person, och jag erinrade mig hvad som den föregående riksdagen hände hofrättsrådet Adlerbrant, hvilken sprang omkring med de ministeriela listorna. Vid valet till förstärkt statsutskott, eller ständernas så kallade stora nämnd (hvilken förstärkning utgjordes af 21 personer från hvarje stånd), fans nämligen en lista, der initialbokstäfverna af de 21 namnen bildade orden: L. I. S. T. L. Ö. P. A. R. E. N. A. D. L. E. R. B. R. A. N. T.»

Vi återgå emellertid till Adlerbrants hittills otryckta karakteristik öfver Crusenstolpe. Det är Adlerbrants öfvertygelse, att om Crusenstolpe varit, såsom han uttrycker sig, mindre slarfvig, skulle han inom kort hafva uppstigit till de högsta poster, efter det konungen fäst sig vid hans skicklighet såsom föredragande inom justitierevisionen. Adlerbrant säger ock, att oaktadt den ådagalagda »mindre ordentlighet, som skulle vållat andras olycka», hade konungen fattat en sådan välvilja för Crusenstolpe, att han 1825, vid återbesättandet af två lediga assessorsbeställningar, likväl hågkom Crusenstolpe och till och med förbehållit sig i konseljen att utan invändning af statsrådet nämna Crusenstolpe till den ena*.

* Denna föreställning har ock varit allmänt gängse. Jemför dock sid. 23, der utdragen ur Crusenstolpes inträdestal i hofrätten synas böra gifva anledning till någon modifikation.

Samma år, Crusenstolpe utnämndes till assessor, ingick han giftermål med sin kusin, den vackra och älskvärda stiftsfröken Sofia Palmstruch, dotter af ryttmästaren J. V. Palmstruch. Enligt uppgifter af Adlerbrant erhöll han i hemgift 24,000 rdr rgs, och kort derefter, då hennes broder afled, omkring 45,000 rdr. Dessutom skall han, enligt samma källa, hafva bekommit penningesummor af sin broder, den 1828 aflidne e. o. notarien i Göta hofrätt Karl Denis Crusenstolpe samt äfven af sin svärmoder, fru Palmstruch.

De anförda siffrorna kunna väl icke gerna vara gripna ur luften, ehuru Crusenstolpe i fjerde brefvet af Ställningar och förhållanden yttrar, att han aldrig haft något eget ograveradt kapital att hushålla med. Lägger man tonvigten på *ograveradt*, så behöfver ej heller någon motsägelse här förefinnas, och för öfrigt äro Adlerbrants notiser af intresse med afseende på de summor Crusenstolpe omtalar sig hafva offrat på tidningen Fäderneslandet, hvarom mera längre fram.

Såsom vi redan antydt, inträdde ett afbrott på några år i Crusenstolpes beröring med konungen. »Jag drog mig in uti mitt enskilda lif» — skrifver han i Ställningar och förhållanden, fjerde brefvet — »på min obemärkta ståndpunkt, der hans maj:t snart förlorade en ringa individ ur sigte, som icke höll sig fram och om hvilken ingen påminte. Jag hade ej mer någon förespråkare. Ehrenborg var död. — —»

Nu inträffade en och annan tilldragelse, som väsentligt förändrade ställningen; särskildt var detta fallet med 1827 års statsrevision. Genom de umgängen, den sistnämnda tillskyndade Crusenstolpe, kom han i ett mera direkt förhållande till de utmärktare bland oppositionen; och någon tid derefter stadgades — enligt hvad han sjelf säger — hans föresats att öppet bekänna sig dit. Bankofullmäktigen, öfverstelöjtnant Hierta hade nämligen inbjudit expeditionssekreteraren Riben och Crusenstolpe att göra sig sällskap till Tumba, öfver hvilket verk Hierta hade inseende. Presidenten Sylvander tog sig deraf anledning att enskildt för Crusenstolpe hålla en lång föreläsning, huruledes en rättskaffens embetsman, som vore sin konungs trogne undersåte,

borde afsvärja all gemenskap med allt hvad opposition hette, på närmare och fjermare håll. Detta vore en pligt som kristen, emedan ingen öfverhet vore utan af Gudi, och som undersåte, emedan man svurit konungen att med lif och blod försvara det konungsliga väldet. Detta vore också det klokaste; ty det vore naturligt, att regeringen endast belönade dem, som stode på hennes sida, hvaremot man eljest för sig afskure vägen till fortkomst. På Crusenstolpe gjorde — enligt hvad han på nyss anförda ställe meddelar — denna rojalistiska predikan en verkan, helt och hållet motsatt dess syftemål, och han svor nu i sitt sinne att öppet uppträda bland oppositionen.

Eget nog kastade han sig emellertid inom kort i regeringens armar, nämligen vid slutet af 1828—1830 års riksdag. Enligt ett yttrande, som vi i det föregående redan anfört, deltog han i 1823 års riksmöte både som representant och som kanslist. Slå vi upp protokollen, förete de dock för detta år blott sparsamt hans namn, och han nöjde sig med att då och då instämma med en föregående talare eller ock i korthet inlägga en reservation. Så mycket lifligare blef hans uppträdande 1828—1830; han hade då ordet mer än fyra hundra gånger*.

Ett i sitt slag ensamt stående vitnesbörd, att Crusenstolpe under detta riksmöte tillhörde oppositionen, ligger i originalhandskrift inför oss. I sin minnesteckning öfver K. H. Anckarsvärd** skrifver Crusenstolpe: »En oppositionsklubb hade bildat sig strax i början af riksdagen 1828, som allmänt kallades Anckarsvärdska klubben, men som småningom upplöste sig sjelf, då ingenting gjordes för dess sammanhållning och friherren blott ett par, tre gånger visade

* »Hans talrika anföranden» — skrifver Ad. Hedin i Familj-journalens junihäfte 1880 — »röja en kunnig, på arbetets gång vaksam, rask och fyndig deltagare i öfverläggningarna och synas företeckna en vacker bana inom de sköldsmyckade murar, han med stolthet betraktade.»

** Ett ofullbordadt posthumt arbete. Det afslutande anonyma tillägget på broschyrens sista sidor är, enligt meddelande af fröken Crusenstolpe, författadt af friherre Knut Filip Bonde.

sig der. Klubben hade likväl ådragit sig den uppmärksamhet, att baron Nordin, som den tiden var t. f. öfverståthållare, lät en piga på värdshuset Lyktan, der sammankomsterna höllos i en särskild våning (landtmarskalken grefve De Geer plägade i anledning af klubbens lokal kalla dess medlemmar: »Lyktgubbarne») dagligen gifva sig skriftlig uppgift på de personers namn, som infunno sig på klubben. Dessa spionrapporter utvisa, att ledamöterna flitigt instält sig i följande ordning: grefvarne Hamilton (sedermera öfverståthållaren och hans bröder) 64 gånger, hrr Hierta (Gustaf och Lars Johan) 30 gånger, Crusenstolpe 26 gånger, grefve Horn (slutligen landshöfding) 21 gånger, löjtnant (kapten) Gustaf Reinhold Tersmeden 19 gånger, grefve David Frölich 18 gånger, kammarherren Hallenborg 16 gånger, hr von Koch (då adelsman i expektans, slutligen justitiekansler) 15 gånger, hr Anckarsvärd (öfversten och öfverintendenten) 14 gånger, hr Riben (slutligen expeditionschef) 12 gånger, brukspatronen Rosensvärd 11 gånger, hr Emil von Troil (slutligen landshöfding) 10 gånger o. s. v. Grefve von Schwerin lät teckna sig på listan, men infann sig aldrig på stället.»

Bekant är Crusenstolpes infall i afseende på de tre generationer af den Bernadotteska dynastien, hvilka han upplefvat: Karl XIV Johan, Oskar I och Karl XV, att de representerade spionernas, jesuiternas och gluntarnes tidehvarf. Det kan icke gerna nekas, att den ifrågavarande »handlingen» utgör ett slags intyg om det befogade i sarkasmens första del. På det ännu befintliga originalmanuskriptet har Crusenstolpe skrifvit den närmare upplysningen, att pigan instack listorna uti en springa på ett skjul i Rådhusgränden, hvarest en tjensteman vid polisen (Tit. Fredholm) följande morgon afhemtade dem och meddelade innehållet åt t. f. öfverståthållaren, statsrådet baron af Nordin. På hvad sätt dessa listor, som uppgå till ett antal af trettionio, kommit bland Crusenstolpes samlingar, känna vi icke. Emellertid anse vi det vara af »historiskt» intresse att återgifva pigans autograf, hvarför vi i facsimile intaga en af listorna.

18 26/4 28

Böhn

Hamilton

Frölich

Hallenborg

Crusenstolpe

Hamilton

Qvanten

Kalling

Med vanligt stafsätt äro de här anförda namnen: v. Böhnen, Hamilton, Frölich, Hallenborg, Crusenstolpe, v. Qvanten, Kalling.

Vid sidan af sitt deltagande i dylika klubbmöten, så väl som i diskussionerna på Riddarhuset, utvecklade Crusenstolpe under ifrågavarande riksdag äfven publicistisk verksamhet,

nämligen tillsammans med L. J. Hierta. Hvilket år bekantskapen dem emellan inleddes, känna vi ej med visshet, men åtminstone från början af 1828 stodo de i det vänskapsförhållande, som i trots af alla meningsskiljaktigheter fortfor ända till dess döden upplöste detsamma. Första beröringen synes hafva egt rum under gemensamma nöjen i hufvudstaden*. På våren nyssnämnda år hade Hierta förordnande att förestå bergmästaretjensten i Vermland. Under denna tid skref han följande epistel:

»Min värdaste broder Crusenstolpe! Uti det oroliga hvimlet af alla de heterogena ämnen, som i Sveriges lysande hufvudstad upptaga medborgarens tid och representantens uppmärksamhet, delad mellan den tunga men tyst belönande äran att med svärd och vågskål skipa lag och rätt öfver Sveas landamären, och det föga mindre mödosamma men för det rastlöst verksamma ingenium angenämare görômålet, att till kommande generationers gagn och sällhet hopsamla de spridda elementerna utaf den förflutna tidens fördomar och våld och missbruk, och den närvarandes kamp mellan sanning och rätt emot flärden och egennyttan och villfarelserna; skulle du väl ännu ifrån dessa maktpåliggande sysselsättningar vilja rycka ett ögonblick för att hågkomma en vän, som ibland Vermlands skogar, ifrån den urgamla bergsbygd, hvarest fordom en Denis af Normandie** nedsatte sig och förbytte den lysande riddarens rustning och skärp emot den okonstlade häktrocken, helsar dig med lika varmt hjerta för detta ridderliga sinne, som ännu hos den normandske ädlingens efterkommande icke vanslägtats uti den svenska kalljorden, hvarest det säkerligen hädanefter som hittills kommer att uppspira med skönaste blommor till mognad och frukt för samtid och efterverld, lika redbart och gagnande

* En biljett ligger ännu qvar, daterad den 23 januari 1828, så lydande: »Bäste Broder Crusenstolpe! I anseende till inträffade menföret hafva några af de familjer, som skulle vara med på slädpartiet, beslutat att det samma kommer att uppskjutas, tills det nästa gång behagar den *himmelska* teaterdirektionen att låta *ned*föra operetten Snöfallet. Således om lördag »ingen vals, inte alls», hvarom jag med blödande hjerta nödgas underrätta dig. Hierta.»

** Anspelning på Crusenstolpes ungdomsnovell af detta namn.

och smakfullt som någon af den svenska botanikens alster, med hvilken du min k. broder så nära införlifvat dig?* Skulle du icke misstycka att emottaga några korta underrättelser, huru han med sina republikanska idéer fåfängt söker att få fast fot vid stränderna af sjön Yngen, der aristokratiens tunga jernspira tryckande hvilar öfver den trötte grufarbetaren, hvars slafviska öde tyckes finna ett uttryck för sin klagan i hvarje klyftornas återsvar utaf hammarens slag mot de malmdigra berghällarna? Sådan befinner jag mig nu här, en Saul inter prophetas, endast omgifven af en sådan mängd mutsedlar, som vore jag sjelf en mutkolf, utan något samband med det offentliga lifvet, emedan inga tidningar finnas att tillgå, utan någon gemenskap med folk af upplysning och kunskaper, och utan ens någon föda för mitt fordom någon gång fantastiska lynne. Endast då och då ifrån mitt arbetssäte vid ett uppslaget matbord kastar jag mina blickar utåt den herrliga sjön Daglösen och dess stränder, och stirrar på fiskmåsarna, som gläda sig åt den återkommande lektiden, och drar ett väldigt bloss ur min tobakspipa, hvilket jag med den hvinande vestanblåsten från Norges fjällar afsänder jemte en deri invecklad suck till det Debatterande sällskapet och mina vänner. Silfverstolpes literaturtidning i fönstret och Mirabeau à la tribune på nattkommoden skingra väl då och då mitt svårmod med åtanken på Tegnérs vers: »Han är ej död, han blundar»; och tvänne förträffliga, retande gravyrer på väggen lifva mig stundom vid hågkomsten att Filipstads tullbommar endast äro, för att nyttja ett af friherre Ludv. Boijes favoritord, ett temporärt fängelse för mitt oroliga lynne, som genast börjar ljusna, då jag tittar i vrån och blir varse ett halft dussin af de förträffliga piskorna, som åter snart skola hjelpa mig i väg; men emellertid sjunker åter snart min barometer, lyckligt nog, om husjungfrun icke behöfver klaga att den fallit ända till nederbörd. Jag har således, för att fördrifva mina lediga stunder på ett angenämt sätt och tillika så mycket möjligt är i mina närvarande omständigheter, sätta mig à la

* En hänsyftning på Crusenstolpes svärfar, ryttmästare Palmstruch, framstående botanisk författare.

hauteur des circonstances, vidtagit en åtgärd, hvarom berättelsen är den enda nyhet jag kan prokurera dig härifrån, och följaktligen hufvudsakliga ämnet för detta bref, nämligen att jag skaffat mig — *ett par styltor*, på hvilka jag hvarje afton dansar omkring i sandhögen på gården, och vinner det tredubbla ändamålet att 1:o Skaffa mig motion, 2:o I någon mån återupplyfta bergmästareembetets i Vermland sjunkna anseende, och 3:o Förvärfva mig en hög grad popularitet och inre tillfredsställelse med stalldrängens och pigornas fröjderop öfver mina krumsprång. Något annat nytt har jag platt icke att berätta.

»Skulle nu du, min värdaste broder, täckas med billigt afseende på denna min belägenhet, uppfriska mig med några rader till underrättelse, att du och din goda fru må väl, och det allmännas tillstånd jemväl kunna bli ett litet föremål för din uppmärksamhet dervid, så stannar jag i dubbel obligation för din så ofta visade vänskap.

»Under anhållan om min vördsamma kompliment till din älskvärda hustru och fru svärmor, har jag äran förblifva, min bäste broder,

Din tillgifne och ödmjukaste tjenare

Filipstad den 13 maj 1828. *L. J. Hierta.*»

I november samma år öppnades åter riksdag. Ofvanpå den landtliga idyllen följde nu för Hierta en period af ansträngdt arbete vid riksmöte, i hvars förhandlingar han icke deltog, men hvarvid han tjenstgjorde såsom protokollsförande hos ridderskapet och adeln. Dessutom utgaf han nu, tillsammans med Crusenstolpe, en riksdagstidning. Enligt hvad Hierta framhåller i sin sjelfbiografi, var detta ett vanskligt företag, så till vida som föregående exempel voro afskräckande, ty hvarken 1815, 1818 eller 1823 hade någon sådan tidning kunnat fortsättas till slutet af riksdagen. Deras företag lyckades emellertid öfver förväntan. Tidningen inleddes med en kort och enkelt affattad historik öfver behandlingen af några de vigtigaste ärenden under de föregående riksdagarne; och detta behagade allmänheten så mycket, att prenumeranter i mängd tillströmmade på den första och andra fortsättningen af 30 nummer hvardera, och ehuru en del se-

dan tröttnade, blef det likväl möjligt att fortsätta utgifvandet med rätt vacker behållning, med fem förnyade prenumerationer under 18 månader, som riksdagen räckte. Att emellertid Hierta drog tyngsta lasset vid redigeringen, framgår af följande oefterhärmligt karakteristiska biljett. »Min k. bror!» — skrifver Hierta till Crusenstolpe — »I morgon är nu andra dagen, som vi narra allmänheten att springa, blott af orsak att sättarne icke varit så lyckliga att få åtminstone en liten läskedryck af den riksdagsflod, uti hvilken du i förrgår befarade att vi skulle drunkna. Det är ytterst nödvändigt, att du antingen är så god och tager någon som om de felande två kolumnerna, eller i fall materieln och andra funderingar numera börjat göra denna sysselsättning lika litet tillfredsställande som det juridiska dagsverket, blott ger mig det tillkänna, då jag får söka att med mitt pund taliter qualiter fylla i hvad som brister. Men för Guds skull, ställ oss icke ännu en gång i ovisshet och nödvändighet att narra publiken. Tre särskilda pojkar hafva sökt dig på alla möjliga ställen: på Riddarhuset, hos Askelöf, i grefve Brahes antichambre, och till och med hemma.»

Brefvet är icke dateradt, men slutorden antyda att det förskrifver sig från den på fullt allvar begynnande gunstlingsperioden. Excellensen Brahe hade ock alla möjliga skäl att vara belåten: öppna vi »Protokoll, hållna hos högloflige ridderskapet och adeln vid lagtima riksdagen i Stockholm åren 1828, 1829 och 1830», så finna vi bland annat yttrandet:

»Grefve *Brahe, Magnus:* Jag har intet att tillägga till hvad hr Crusenstolpe yttrat i afseende på de 70,000 rdr till materielen, utan får blott förklara, att jag förenar mig alldeles med honom och anhåller om proposition på hans förslag.»

Åtta år senare skref Crusenstolpe från Vaxholms fästning, i fjerde brefvet af Ställningar och förhållanden: »Jag behöfver ej återkalla i er hågkomst, Excellentissime! hvad som sammanförde oss begge, närmare riksmötets slut: hos er åtrån efter ett statsanslag; hos mig, öfvertygelsen att jag gjorde fosterlandet en tjenst, sedan freden mellan Ryssland och Turkiet påkallade en ökad verksamhet å vår sida, och

ärelystnaden att, ehuru blott en obetydlig civil embetsman, gå i land med en sak, på hvars genomdrifvande hofvet och en del af ministèren förgäfves användt sina förenade krafter. Och när jag lyckats: huru hjertligt ni omfamnade mig, Excellentissime! — och hvilka Judas-kyssar! Ni önskade ingenting högre, än att finna ett tillfälle att visa mig er tacksamhet. Ni *har* funnit det, och ni har omfattat det med en ridderlighet, som egnar den förste bland ridderskapet. Också dricker jag i dag den 19 augusti — *Er* namnsdag och *min* — Er skål i det fängelse, der ni låtit inspärra mig, och der, i kraft af Edra instruktioner, jag hålles afstängd från den yttre verlden på ett sätt, som ännu ingen fånge i *min* belägenhet varit före mig.»

Enligt hvad vi längre fram skola visa, undergick Crusenstolpes förbittrade sinnelag mot grefve Brahe omsider en icke obetydlig förmildring, och det anförda bör derför icke tagas alldeles efter bokstafven, utom hvad angår Crusenstolpes betydelsefulla handtag åt regeringen i anslagsfrågan. Detta är fullkomligt öfverensstämmande med verkliga förhållandet, såsom riksdagsprotokollet ådagalägger.

Nu började den epok af Crusenstolpes lefnad, då — som han sjelf säger — han fick Brahe att tacka för den nåden att å nyo komma i förhållande till hjeltekonungen. Förra gången hade detta skett utan andras mellankomst, utan någons afund och utan derpå följande olycka. Nu deremot var det dagens allsmäktige gunstling, som tagit Crusenstolpe om hand. — — Uppför slottets lilla trappa, till venstra flygelns entresolerade våning en trappa upp — fordom enkedrottning Sofia Magdalenas smårum, der hennes maj:t lät sig i nåder föredragas sina kammarfruars joller om hufvudstadens diverse små kulissuppträden samt med egen hög, mjell och mjuk hand bakade pannkakor i den hvita marmorspiseln — vandrade nu Crusenstolpe glad i hågen, för att se huru lyxen och smaken stämt möte i H. E. Riksmarskalkens och Föredragandens i kommandomål för arméen till lands statsvåning. Några af de iakttagelser, han der gjorde, äro framlagda i Ställningar och förhållanden, andra brefvet, samt i

Miniatyralmanach 1861. Dessa skildringar äro i elegans och finhet oöfverträffliga. Våra läsare må sjelf döma.

I grefve Brahes våning var man — skrifver Crusenstolpe — fullt ut så vaksam på förändringarna i anletsdragen, då »excellentissimus» gjorde sin rund, som högre upp i palatset, när Allerhögst-Desamme nalkades de djupt bugande skarorna. Kanske voro till och med skarorna, bugningarna och trängseln större här nere, troligen derför att matlukten var stadigvarande *här*. Och hvilken matlukt sedan! Cambacérès gaf ej utsöktare middagar; och den som rynkade näsan åt Napoleons eviga höns med ris, vattnades i munnen vid blotta tanken på Cambacérès' kapuner. Sålunda fick man besked hos Napoleon och mat hos Cambacérès. Hos grefve Brahe fick man — allt hvad man behagade: drufvor, pressade och på qvist, likörer från Vestindien, orientens vällukter och musten från ett kök, som uti sig förenade allt hvad man sätter värde på i London, Paris, Wien och Petersburg. Sjelf var han skapad att göra *les honneurs*. Den älskvärda tvånglösheten i hans väsen meddelade sig otvunget åt gästerna. Man såg att han tyckte om att de befunno sig väl, och värdskapet utöfvades lika uppmärksamt, lika artigt mot gästen längst bort vid bordsändan, som mot kraschanerna närmast hans sida.

Sina bästa håfvor hade lyckan och naturen täflat att slösa på Magnus Brahe, som var *deras* gunstling långt innan han blef det hos en konung. Med utsigt till stor rikedom, hade han ärft det främsta af Sveriges grefliga namn, som, med ära sekel efter sekel buret af ädla förfäder och inflätadt i grenarne af Wasa-ättens stamträd, förlorar sitt ursprung i tidernas natt. Tillika med ett i yngre åren bildskönt utseende, hade naturen förlänat honom både hufvud och hjerta. Det senare var alltför vekt — säger, märkligt nog, Crusenstolpe, då han på gamla dagar karakteriserar Magnus Brahe i den ofvan nämnda kalenderuppsatsen — och detta i förening med den osäkerhet i omdöme, som en ytlig uppfostran och i följd deraf bristande insigter nödvändigt alstra, stälde honom ofta i beroende af andras ingifvelser, och han för-

mådde ej alltid att sofra de enskilda afsigternas råd från deras med högre syften.

Grefve Brahe uppföddes för hofvet och snart sagdt i detsamma. Vid 20 års ålder kabinettskammarherre och vakthafvande hos Karl Johan från första ögonblicket af dennes ankomst till Sverige, förenade dem genast denna förtrolighet — detta inbördes faderliga och sonliga förhållande — hvars aldrig svigtande bestånd endast döden förmådde begränsa, och hvars verkningar landets häfder förvara. En sådan förtrolighet dem emellan stod på förhand upptecknad i ödets bok och kunde ej uteblifva. Karl Johan, som i dagliga lifvet företrädesvis uppskattade fint, ledigt, angenämt umgängessätt, fann detta lefvande i Brahes person, och fann honom med samma lätthet som prinsen sjelf tala, och vida bättre än han sjelf skrifva franska språket — det enda Karl Johan talade och skref. Han fann tillika snart, att ett förtroende säkrare bevarades af Brahe än inom riglar och lås, och att denne med en spegels anspråkslösa, ofelbara trohet återgaf furstens tankar, önskningar, ja, ända till deras uttryck. Skimret af det hjelterykte, hvarmed Karl Johan beträdde svenska jorden, återskenet af allt det storartade i makt och glans från Europas beherskare, hvilket omgaf en prins ur dess omgifning och med honom besvågrad, och Karl Johans flödande tal, ur hvilka ymnigt sprakade gnistor af snille — allt detta inympade på Brahe öfvertygelsen om furstens ofelbarhet och derom, att Karl Johan blifvit af himlen utsedd endast för att beundras, tillbedjas och åtlydas.

Karl Johan ville — härutinnan med Napoleon till föresyn — hafva en Duroc vid sin sida, och just dertill var Brahe skapad. Han gjorde, som Duroc, till sin uppgift att stäfja sin herres häftighet, att mildra hans stränghet, att hejda hans öfverilningar. Vi känna ej — säger Crusenstolpe — om kejsarens förtrogne derutöfver sökte utverka allt det goda för enskilda, som hans ställning medgaf; men vi känna bestämdt att detta var förhållandet med konungens, och att Brahe kände sig lycklig när det lyckades honom att göra andras lycka; ty ädelmodet låg på botten af hans ridderliga skaplynne.

Också välsignade mången hans inflytande, så länge det endast i tysthet utöfvades, för att ställa till rätta, försona och främja enskildas väl.

Men fåfängan och lystnaden att hafva sitt finger med i alla riktningar växte tillika med framgångarna, under det att dessa blefvo sparsammare, i samma mån som statsbestyrens alla trådar mer och mer samlades i hans rena men icke nog starka, varma men veka händer. Välmeningen och det goda hjertat gjorde ej längre tillfyllest; de mäktade ej ersätta bristen på kunskapsförråd och statsmannablick: Brahes blick, ehuru klar inom ett visst omfång, saknade dock skärpan att tränga till djupet i förhållanden om så väl saker som personer.

Ett bland bevisen huru han såg allting på ytan, är den vigt han fäste vid allmänhetens sjelfskrifna vördnadsbetygelser för majestätet och de slutsatser han deraf hemtade. Så skref han t. ex. från Kristiania den 13 augusti 1832 till öfverceremonimästaren baron d'Albedyhll: »— — — Jag kan ej förhindra mig att uttrycka för baron, som half norrman, allas vår glädje öfver sättet, hvarpå konungen här dagligen af allmänheten emottages. Det är omöjligt att beskrifva, men man kan ej öfvervara det utan rörelse; ty uti uttrycken af deras känslor för konungen ligga så mycken sanning och så mycken barnslig kärlek, att man just blifver hänryckt, då man ser och hör dem. Alla klasser täfla om att visa sin kärlek och erkänsla för allt det goda Hans Maj:t gjort och gör, och intet tillfälle försummas, då dessa känslor kunna uttrycka sig. Framför min vördnad för friherrinnan och säg henne, att hon kan just vara stolt öfver sina landsmän; ty de utmärka sig. — — —»

Konungen, som fann en lättnad uti att på ett bepröfvadt andra jag kunna vältra både tålamodets börda af en underhandling och missnöjets obehag af ett afslag, installerade sjelf grefve Brahe i egenskap af regerande gunstling. Hans emottagningar fingo en officiel anstrykning, både vid förmiddagarnas audienser alla tider om året och i de lysande aftoncirklar, hvilka regelbundet på en gifven dag hvarje vecka vintertiden utgjorde en lefvande profkarta på Sveri-

ges alla uniformer, militära såväl som civila, de ecklesiastika ej ens undantagna; ty ingen af statens befattningar tillsattes utan Brahes vetskap och samtycke, ingen regeringsåtgärd vidtogs utan hans begifvande; han rådfrågades i allt, stort som smått, och af alla.

För att få sina önskningar uppfylda, måste medlemmarne af konungens eget hus anlita Brahes kanal; att det skedde med en viss hemlig förtrytelse, äfven då han hos sin höge beskyddare utverkade villfarighet, må ingen förtänka dem. Förhållandet blef derigenom ganska spändt, under den ömsesidigt inställsammaste yta, mellan Brahe och tronföljaren; men Brahe misstog sig icke om hvad som dväljdes inom dennes skaplynnes slutna borg, och han sände från sin dödsbädd till en person, som på sistone haft hans förtroende, denna betydelsefulla helsning: »Mins, att Oskar glömmer aldrig!»

Statsrådets ledamöter funno vägen genom Brahes förmak och kabinett genare och säkrare leda till deras mål än rådkammaren, och de underläto icke att öka trängseln uti och omkring de förra, innan de i den senare intogo sina taburetter. Det skedde likväl mer än en gång med smicker på tungan och harmen i bröstet; och frågans utgång bestämde, som Lagerbjelke sedermera, i enrum med någon förtrogen, benämnde Brahe: »den ädlaste bland ädla», eller »vår Pompadour».

Grefve Brahes allsmäktiga inflytande var en bländande ros af det ljufligaste doft, men fullsatt med stingande törnen — ett rus af prunkande storhet, men med bittra mellanstunder, och ur hvilket det slutliga uppvaknandet blef: tomhet, glömska, till och med hån... kanske ånger!

De flesta skulle anse för ett syndastraff det lefnadssätt, som grefve Brahe sin mesta tid uthärdade, ja, i hvilket han, genom fåfängans eggelser och vanans makt trifdes samt rent af fann en njutning, ovedersägligen dock på bekostnad af helsa och lifslängd.

För sin enskilda räkning egde han knapt någon timme på dygnet, från den, då han uppstod, till den, då han gick till hvila, hvarom han kunde sägas helt och hållet obehin-

dradt förfoga. Redan innan han lemnade sängen emottog han en och annan persons muntliga anmälan, af särdeles angelägen eller skyndsam art; under toaletten fingo andra förtrogna företräde; derefter gaf han åt tillkallade privilegierade personer, eller för privilegierade fall, enskilda audienser i sitt bibliotek, och längre fram på förmiddagen allmänna audienser i riksmarskalksflygeln åt folk ur alla samhällsklasser; till och med tiggare i vanlig mening belägrade vaktrummet, och slutligen der, vid genomgåendet, stannade han ännu några stunder för att emottaga dessas böneskrifter, hugsvalande ofta med hjelp, alltid med välvilligt bemötande. Derom kunde alla vara förvissade, vadmalströjan så väl som kraschanen. Sjelfva afslaget inlindades i ordalag, som, då de för framtiden förespeglade någon fager förhoppning, mildrade ögonblickets smärta af en sviken förtröstan. Detta bemödande att trösta och blidka var hos Brahe både natur och taktik och förfelade sällan åsyftad verkan på dem, som första gången blefvo experimentets föremål. Fastän begåfvad med ett minne, som förslog till tusen olika ämnen, förlitade han ej uteslutande derpå, då frågan eller personen intresserade honom. Derför lågo alltid i audiensrummet på ett bord bredvid honom papper och blyertspenna. Det var för sökanden ett godt tecken då dessa begagnades. Eljest var löftet mera en artighet, en tröstegrund, än ett hälleberg.

Efter slutade audienser vandrade grefve Brahe — ty förmiddagarna såg man honom sällan eller aldrig i vagn och till häst, undantagsvis exercis-tiden, eller då han besökte sitt regementes kasern — till den vid Drottninggatan belägna generaladjutants-expeditionen, der han affärdade arméens löpande ärender för dagen. Derifrån begaf han sig gent öfver till sin stjufmoder, tillika hans syskonbarn och — hvad mer vill säga än blodsbanden: hans Egeria, utan hvars vetskap och råd intet steg af honom togs, intet beslut fattades, i staten, vid hofvet eller i det enskilda lifvet. Och det var i sanning icke af hennes excellence (hvilken med fullt skäl kunnat kallas: hennes »intelligence»), som han fick de sämsta ingifvelserna.

Återkommen till sin våning på slottet — densamma uti

hvilken sedermera konung Karl XV sjelf residerat — blefvo honom få stunder öfriga innan konungen väntade honom vid sin middagsspisning. Merendels tog Karl Johan det återstående af hans tid för aftonen i anspråk, ömsom till utfarter, ömsom till samtal. Äfven om Brahe någon gång fick använda en eller annan timme på andra håll, försummade han aldrig att längre fram mot natten inställa sig hos konungen, i hvars sängkammare han qvarstannade till dess monarken insomnat sent på natten, eller — kanske egentligare uttryckt: närmare morgonen.

Grefve Brahe uppoffrade sålunda åt Karl Johan ej endast hela sin individualitet, den moraliska sidan deraf inbegripen, utan äfven — hvad mängden torde hafva svårt att fatta — emellanåt till och med sin kassa. När smärre liqvider alltför länge uteblefvo och den besvärande enträgenheten på ett håll växte i jemnbredd med det elaka lynnet på ett annat — då öppnade Brahe någon gång sin egen pung, för att undslippa den pinsamma mellanhanden.

Hvad särskildt Crusenstolpe beträffar, synes det hafva snarare varit Brahes kassa än konungens, som i någon mån anlitades för det ryktbara tidningsföretag, hvilket vi nu skola söka att skildra.

III.

Tidningen "Fäderneslandet". — Förhållande till Gustaf Hierta, K. H. Anckarsvärd och Hans Järta. — Brytningen med Excellensen Brahe.

På en fest, som firades för Aug. Sohlman vid hans publicistiska 25-årsjubileum (1870), skildrade L. J. Hierta, bland andra drag från Aftonbladets skapelse, sitt förhållande till Crusenstolpe. Oaktadt hans bristande ihållighet i redaktionsgöromål, hvarom ett i föregående kapitel anfördt bref från Hierta bär tillräckligt vitnesbörd, satte dock Hierta så högt

pris på Crusenstolpes talang, att han i honom tänkte sig Aftonbladets egentlige redaktör, då denna tidning skulle grundläggas. Men en dag tillkännagaf Crusenstolpe helt enkelt, att han vore förhindrad att stå fast vid den med Hierta ingångna öfverenskommelsen, af den anledningen att han i stället komme att bli redaktör för ett regeringens organ. "*Man måste existera*" — sade Crusenstolpe, då Hierta uttryckte sin förvåning öfver denna vändning.

Sjelf skrifver Crusenstolpe härom i fjerde brefvet af Ställningar och förhållanden: »Min första åtgärd blef att uppsäga det tillämnade tidningsbolaget med min förre medarbetare i Riksdagstidningen, hr Hierta. Jag afsade mig der en sannolik fördel, hvilken erfarenheten ådagalagt hafva blifvit vida större, än man då ens kunde ana, sedan Aftonbladet är vordet en nödvändighetsartikel i de flesta hushåll. *Sannolik* var i alla fall den fördel, från hvilken jag sålunda afstod, ty vårt föregående samarbete i Riksdagstidningen 1828--1830 hade lemnat en ganska betydlig vinst».

I planen af Crusenstolpes blad ingick, att det skulle hafva titeln »Rikstidningen» och vara försedt med en vignett, liknande konungens sekret. Häremot inlade emellertid svenska akademien, genom Wetterstedt och Valerius, sin reservation, såsom mot ett ingrepp i akademiens garanterade privilegium på Posttidningen. Konungen såg sig i trångmål och Crusenstolpe fann sig nödgad att slå det fullt officiela framträdandet ur hågen.

På Oskarsdagen den 1 december 1830 såg »Fäderneslandet» dagens ljus. I sin anmälan framhöll redaktionen nödvändigheten deraf, att kännedomen om de offentliga angelägenheterna är fullständig och tillförlitlig. »Utan att beskylla våra tidningar», heter det vidare, »på hvilka, hvad antalet beträffar, hufvudstaden ej lider någon brist, att vilja med berådt mod föra allmänheten bakom ljuset, kan det likväl ej undfalla dem, som göra sig klart reda för ställningar och förhållanden*, att följden emellertid blir sådan, genom

* Detta är, så vidt vi veta, första gången Crusenstolpe begagnade detta sitt älsklingsuttryck. Äfven ordet »historiskt» använder han för första gången i »Fäderneslandet».

tidningsväsendets nu varande beskaffenhet. Man måste läsa alla de utkomna bladen, för att få en öfversigt af den allmänna belägenheten, och ändock kan man ingalunda vara förvissad att veta allt, eller att veta det rätta. Strödda berättelser, ur sitt sammanhang lösryckta händelser anträffas här och der; men på intet ställe finner man dem framstälda såsom ett helt, uti en oafbrutet fortgående kedja. Hvad värre är, utgöra grundlösa rykten snart sagdt en stående artikel i vissa blad. Till föga fromma för fosterlandskänslan och medborgaresinnet, retas på detta sätt nyfikenheten, utan att man kommer sanningen närmare. Och huru tidsödande sedan, huru kostsamt, att studera dagens annaler, då man nödgas sammanleta materialierna från en mängd spridda journaler!»

Dessa förespeglingar gjorde ingen lycka. Hvilken matt och tynande tillvaro tidningen förde under sin lifslängd af två och ett halft år (från december 1830 till april 1833) är icke okändt, men det är dock öfverraskande att bland Crusenstolpes papper se ett hittills obekant vitnesbörd, till hvilken grad illa tidningen gick. Prenumerationslistan för 1831 fins nämligen ännu qvar, och den upptager i Stockholm blott 67 helårs- och 18 halfårsprenumeranter, i landsorten 121 helårs- och 33 halfårsprenumeranter, sammanlagdt i hela riket 188 helårs- och 51 halfårsprenumeranter. Bland dessa märkas H. M. konungen, excellensen Brahe och några andra excellenser, några statsråd, lifgardets officerscorps samt embetsverken.

I ett tidigare arbete* hafva vi anfört åtskilliga prof på Aftonbladets stickord mot Fäderneslandet. Vi skola göra ett tillägg i exemplen, som är pikant nog. Den 20 december 1831 innehöll Aftonbladet följande »insända» meddelande:

»Flere ibland tidningen *Fäderneslandets* läsare, som bevekts att prenumerera på bladet af dess redaktions vackra löfte i sin första anmälan, att två procent af prenumerationsafgiften skulle lemnas till den i hufvudstaden stiftade inrättning för fattiga barns vård och uppfostran, skulle mycket

---

* »Interiörer ur det literära Stockholmslifvet» (1877).

önska om samma redaktion, innan årets slut, täcktes i sitt blad meddela en redogörelse huru stor insamling till den fromma stiftelsen härigenom blifvit tillvägabragt. Deraf torde man också tilläfventyrs få något ljus i den stora statshemligheten, huru många personer i fäderneslandet som prenumererat på Fäderneslandet; en underrättelse, hvilken icke blott synes vara af intresse för allmänheten, utan äfven af vigt för regeringen, såsom en barometer på opinionen om de läror redaktionen predikar.»

Det var naturligtvis, under för handen varande förhållanden, lika kinkigt att svara, som att icke svara på en dylik framställning. Crusenstolpe förklarade sig emellertid hafva till biskop Wallin öfverlemnat de utfästa procenten, men förbehöll sig att hemlighålla huru mycket detta belopp utgjorde i kontanta penningar.

Under dylika ledsamheter, hvaråt allmänheten skrattade, fortgick det arma »Fäderneslandet» på sin törnbevuxna stråt. Crusenstolpe var nu tvingad till ansträngningar af den beskaffenhet — säger han sjelf — att när han efteråt tänkte tillbaka på denna epok af sin lefnad, kunde han ej begripa huru det varit möjligt att på detta sätt uthärda ens några veckor. På morgnarna och stundom äfven på eftermiddagarna skulle han vara hos excellensen Brahe, för att emottaga »fashionable news». Förmiddagarna borde han tillbringa i hofrätten. Det var den återstående delen af dygnet, han hade att dela mellan begrundande af domare-värfven, författandet af tidningen och läsningen af korrektur. Ej minst pinsam måste den skefva ställning vara, hvari han råkade till vänner och f. d. politiska bundsförvandter*. Vi skola

* Karakteristiska äro i detta afseende följande tvänne dokument, hvilka vi i originalhandskrift påträffat bland Crusenstolpes papper.

1.

»M. J. Crusenstolpe, som tror sig göra Expeditionssekreteraren Askelöf en tjenst, att ej sätta honom i förlägenhet råka personer, hvilkas förtroende han på ett infamt sätt missbrukat, får den äran härmed förklara, att Crusenstolpe anser sig böra afstå från det påräknade nöjet att emottaga Herr Expeditionssekreterarens besök, så väl i morgon som framdeles. Crusenstolpe, som vill underrätta, att *vidimerad* afskrift

här särskildt upptaga hans förhållande till ett par af den tidens riddarhuskoryféer, Gustaf Hierta och K. H. Anckarsvärd.

Skapad att göra lycka — skrifver Crusenstolpe i sin minnesteckning öfver Gustaf Hierta i kalendern Svea 1861 — genom det mest intagande utseende och den rikaste in-

---

finnes till denna biljett, för den annars sannolika händelse, att biljetten skulle *förfalskad* inflyta, vare sig i Svenska Minerva, eller under rubriken »insänd» i Stockholms Tidning, begagnar tillfället att försäkra om *den* högaktning, hvartill Herr Expeditionssekreteraren Askelöf gjort sig berättigad.

Stockholm den 11 februari 1831 kl. $^{1}/_{2}$ 7 e. m.»

2.

»Expeditionssekreteraren Askelöf kan icke nog betyga sin erkänsla för assessor Crusenstolpes biljett, daterad i går afton kl. $^{1}/_{2}$ 7. Derigenom har helt naturligt ett inbördes förhållande upphört, som på längd icke *kunde* ega bestånd. Hvilkendera varit den andre till besvär, inhemtas bäst deraf, att Askelöf icke vet sig mer än en enda gång, och det uppå formlig bjudning, hafva trädt öfver assessorns tröskel. — Hvad angår förtroenden, som A. skulle hafva erhållit och missbrukat, så har han i tryck aldrig hänsyftat på andra förhållanden, än sådana, som angå det allragenerelaste af tidningen Fäderneslandets redaktion, och hvilket är af hela verlden kändt, utan assessorns särskilda tillgörande. Vidkommande åter de små sekretesser, beträffande det inre af dagens historia på stället, som assessorn någon gång, i fullheten af sin känsla, haft den godheten att emellan fyra ögon meddela, så kan assessorn vara öfvertygad, att de alltid varit och äfven efter hvad nu passerat skola förblifva i lika säkert förvar, som om meddelandet aldrig skett. — Om tonen och uttrycken i assessorns biljett har A. ingenting att tillägga. Han har varit långt ifrån att vänta sig andra, och är således icke förvånad deraf.

Som Askelöf är angelägen att icke ens i en skriftvexling af sådan natur som den förevarande, hvilken dessutom härmed å hans sida definitivt slutas, taxeras för mindre hyfsning, än han verkligen ådagalagt, så har han af detta svar tagit en styrkt afskrift, hvilket han anser sig icke böra för assessor Crusenstolpe fördölja.

I det skick skriftvexlingen sålunda erhållit, lär assessorn finna, att Askelöf kan spara sig besväret att sluta den med någon beskrifning på sina känslor eller tänkesätt.

Stockholm den 12 febr. 1831.»

Vänskapsbandet återknöts dock sedermera, hvarom flera biljetter från 1840-talet bära vitne, och då Askelöf aflidit, satte sig Crusenstolpe i spetsen för en insamling till den minnesvård på hans graf, som ock kom till stånd (Adolf Fredriks kyrkogård).

telligens, genom de förbindligaste umgängesgåfvor och den outtröttligaste verksamhetsdrift, genom ledighet i manér och fasthet uti idéer, genom snabb och klar uppfattning, genom orubbligt allvar i sak under det ofta skalkaktigt lekande i sättet — stannade Gustaf Hierta midt i loppet till den flygtiga gudinnans tempel, hejdad, icke af hennes nyck, men genom sin egen trotsiga täflan med henne i lättsinnighet. Ty så bergfast Hierta var som offentlig person och som vän, så vanskligt var det att bygga på hans enskilda utfästelser i öfrigt.

Vid 17 års ålder lemnade han 1808 kadettskolan på Karlberg; men artillerivapnet, vid hvilket han gjorde sitt inträde på krigarebanan, vitnar om ett kunskapsmått, större än lefnadsåren och nämnde läroanstalt den tiden antyda. Knapt hade han hunnit beträda denna bana, då ett svårt prof väntade både hans urskilning och hans karakter. Vestra arméen gjorde uppror och tågade mot hufvudstaden från riksgränsen, hvars försvar var henne anförtrodt. Hierta var anstäld som adjutant hos befälhafvaren vid det der förlagda Göta artilleri, öfverstelöjtnant Nordenanckar. Adlersparre ville taga ynglingen till *sin* adjutant; det var perspektivet till en hastig och lysande lycka, om företaget rönte framgång, hvilket var att förmoda. Hierta, trogen sin pligt, stannade dock qvar hos Nordenanckar, hvars hela omtanke upptogs af den, genom hufvudstyrkans aftågande, blottade riksgränsens försvar.

Också fick Hierta sedermera hela åtta åren qvarstå i underlöjtnantsgraden. I denna egenskap gjorde han tyska och norska fälttågen. Wingård, i sina Minnen, skildrar från 1813 års kampanj ett sammanträffande med den fordne vännen och regementskamraten. »Sjuk och pjunkig» — säger Wingård — »var honom allt i olag, och efter att hafva på en resa något för mycket stuckit näsan i politiken, var han förvandlad till en bitter, trumpen oppositionsman — för mig åtminstone så mycket oförklarligare, som jag mindes den unge mannen såsom den störste gycklare inom regementet, afhållen af kamraterna och väl emottagen af alla, ehuru han förfärligt stammade då han talade, i synnerhet då han disputerade, hvilket han nästan barnsligt älskade.»

Under norska fälttåget tjenstgjorde Hierta som adjutant åt general Posse, och efter den så kallade föreningen antog riksståthållaren grefve von Essen honom i samma egenskap hos sig. Uppvaktningen hos riksståthållaren tillskyndade Hierta förmånen att blifva personligen känd af Karl Johan, och hans älskvärda personlighet kunde ej undgå att behaga en sådan kännare af ett angenämt yttre. Samma år (1816) Hierta befordrades till löjtnant vid Göta artilleri, blef han kapten i generalstaben och blott tvänne år derefter major vid Vestgöta-Dals regemente. Konungen hade likväl med honom högre afsigter och tillsade honom, att han skulle till en början blifva å nyo anstäld vid artilleriet, hvarpå han hade att hålla sig beredd. När Hierta, till åtlydnad häraf, gjort upp öfverenskommelse om ackord med sin blifvande efterträdare, möttes återgången till artilleriet af Cardells *veto,* och Hierta nämndes i stället till bataljonschef 1821 vid det då nyligen stiftade lifbeväringsregementet och öfverstelöjtnant i arméen.

Längre än hit sträckte sig ej hans befordringar, och i tjenstgöringen vid ett regemente, som $^{11}/_{12}$:delar af året saknade trupp, fann Hierta allt för liten näring för sin fallenhet och nit att vara verksam. Hans håg vände sig åt statslifvet och han kastade sig med ifver in på den politiska banan.

Hiertas verksamhet under riksdagen 1818 var jemförelsevis mindre framstående och bemärkt; 1823 deremot uppträdde han med så mycket större omfattning, styrka och uppseende, vid sidan af Anckarsvärd och Schwerin, öfverträffande begge i bestämdhet och ihärdighet — Crusenstolpe anser till och med, att Hierta var denna riksdags egentlige ledare. Ett faktum är, att Riddarhuset öfverhopade honom med alla de förtroenden det hade till sitt förfogande samt insatte honom i stats- och konstitutionsutskotten och slutligen som fullmäktig i banken. På den ryktbara statsrevision, som sammanträdde 1827 under grefve Adlersparres ordförandeskap, utöfvade Hierta ganska stort inflytande genom de upplysningar han meddelade sina politiska vänner och de fintliga utvägar, som han alltid hade i beredskap — hans samman-

träffande med Crusenstolpe vid denna tid hafva vi i det föregående (sid. 28) redan berört.

Som redaktör af tidningen »Fäderneslandet» måste Crusenstolpe låta sig angeläget vara, att tidt och ofta taga till ordet *mot* Gustaf Hierta, som nu under några år äfven var tidningsutgifvare. Den 6 juni 1829 började nämligen veckotidningen »Medborgaren» utkomma. I prenumerationsanmälan tillkännagifves, att anledningen till detta företag var »det obehagliga förhållande, hvari en del representanter blifvit försatta genom det sätt flera tidningar antagit, att upptaga eller meddela riksdagsmannayttranden», hvarmed åsyftades stympningar, vanställningar m. m. dylikt. Vid sidan af redaktörens namn står från och med n:r 2 samt hela året 1829: medarbetare K. H. Anckarsvärd.

Gustaf Hiertas och Anckarsvärds sammanslutning daterade sig åtskilliga år tillbaka, men innan vi inlåta oss härpå, skola vi ur Crusenstolpes redan nämnda posthuma minnesteckning öfver grefve Anckarsvärd anföra ett och annat från äfven dennes tidigare bana.

På Sveaborg — den tiden svenskt — föddes Karl Henrik Anckarsvärd den 22 april 1782, inskrefs, tre år gammal, som fänrik vid arméens flotta och tio år derefter som kadett vid krigsakademien, hvarifrån han 1798 utgick till fänrik vid Svea lifgarde. Ömsom till sjös, ömsom landvägen, genomreste han 1800 en stor del af Europa och åtföljde tre år senare, i egenskap af legationskavaljer, dåvarande öfverste kammarjunkaren Karl Bonde, på en extra beskickning till S:t Petersburg. Äldste sonen af sin frejdade fader, då landshöfding i Kalmar och generalmajor, som vid statshvälfningen 1772 förvärfvade sitt sköldebref, blef, tillika med honom, löjtnant Anckarsvärd upphöjd i friherrligt stånd 1805. Detta och det följande året gjorde han med gardet fälttåget i Tyskland, blef kapten vid Svea lifgarde 1806 samt året näst derefter major i arméen och öfveradjutant.

Det för Sverige så olycksdigra året 1808 inträdde. Czaren, lömsk och trolös, lät sina härar försåtligt inbryta i Finland, och Danmark, sin gamla statskonst troget, begagnade Sveriges trångmål, att anfalla det i ryggen från norska si-

dan. Förräderier och sammansvärjningar inom landet förlamade motståndskraften, der den ej gjordes helt och hållet till intet. Konungen var ej skapad för sådana omständigheter; han förstod ej att dagtinga med sin öfvertygelse. Han såg linietrupperna göra underverk af tapperhet i Finland och fordrade detsamma af sina garden; när de sveko hans beräkningar, straffade han dem — oförsigtigt, men, åtminstone i hans tanke, rättvist — med degradering. Det var att bota ett ondt med hälften värre — att reta till hämd, i stället att egga till hjeltemod. Anckarsvärd, anställd vid vestra arméen och således fullkomligt oskyldig i det som vid den östra gränsen förelupit, kände desto djupare skymfen. Personligen hade han väl ej orsak till missnöje, då han nyligen, efter stormningen af Liers skansar, fått svärdsorden; men till harmen öfver förödmjukelsen att nödgas bära en förnedrad uniform, sällade sig smittan af general Armfelts politiska ränksmiderier, hos hvilken Anckarsvärd var öfveradjutant och gunstling — och han åtog sig, enligt egen offentliggjord utsago, i det revolutionsföretag som störtade Gustaf IV Adolfs tron, »uppviglarens roll», hvilken den unge krigaren oförtrutet och med stor framgång con amore utförde. Anckarsvärd var en sporre på Adlersparres maklighet, en länk mellan denne och norske generalbefälhafvaren prins Kristian (sedermera Karl) August, mellan de sammansvurna i Stockholm och vestra arméens insurgenter. Mot Hans Järtas fega vankelmod och general Wredes ridderliga ärlighet strandade dock alla hans bemödanden.

Sedan den olycklige konungen blifvit arresterad den 13 mars, men ännu icke afsatt den 10 maj, lät Anckarsvärd förmå sig af Adlersparre, att, vid en sammankomst hos denne af insurgent-befälet, föreslå hertig Karls utropande till konung utan ständernas hörande och innan riksdagen några veckor derefter sammanträdde. Det djerfva, till militär-despotism syftande förslaget, i rak strid mot utfästelserna i Adlersparres revolutions-manifest, bekämpades af majorerna Karl Flach, Kristian Klingspor och baron Karl Cederström; alla de öfriga hänsköto saken till Adlersparres eget afgörande. Denne förklarade helt kort, att då meningarna i frå-

gan befunnos delade, finge den förfalla; och med detta yttrande upplöste han sammankomsten.

Anckarsvärd, som sålunda lemnades moraliskt i sticket för ett förrädiskt förslag, till hvilket Adlersparre var upphofsman, må man ej förtänka att hans förtroende till denne revolutionschef minskades. Man finner häruti också en giltig förklaringsgrund till att Anckarsvärd mer och mer aflägsnade sig från Adlersparre och nära anslöt sig till hans medtäflare, general Adlercreutz, hos hvilken funnos mera bestämdhet, fasthet, politiskt mod och kraft.

Från den dag Karl XIII uppsteg på tronen, till den då brytningen skedde i Tyskland, stod baron Anckarsvärd högt i gunsten. Ingenting var också naturligare. Hans manligt sköna utseende, hans förnäma hållning, hans angenäma umgängessätt, hans konversation — allt, till och med välljudet i hans röst, var fängslande. Karl XIII kallade honom skämtsamt: »min gubbe lille», med Karl August stod han på den förtroligaste fot och Karl Johans bevågenhet gick så långt, att han tillät honom skriftligen meddela prinsen sina tankar i hvarjehanda ämnen. Tjuguåtta år gammal blef baron Anckarsvärd 1810 placerad som öfverste vid Nerikes regemente, hvars chefskap han emottog den 2 februari 1813.

Detta år blef vändpunkten i hans öden. När Anckarsvärd verksamt bidrog till Gustaf Adolfs fall, var konungen i sin lefnadsålders 31:sta år; när Anckarsvärd föll ur konungagunsten och sattes ur tjenst, innehade han samma ålder. Så förfogade Nemesis!

Från första dagen af sin lefnad till den sista var K. H. Anckarsvärd *svensk.* Detta fosterländska sinne förblef oföränderligt under alla stadierna af hans eljest mångskiftande åsigter. Det svenska Sveaborgs son kunde aldrig försona sig med den ryska politiken; han var dess omutlige motståndare under både freden och fälttågen. Detta gjorde hans olycka, på samma gång som det utgjorde hans ära. I fullkomlig öfverensstämmelse med svenska folkets stora flertal, grämde honom 1812 års politik, förbundet med czaren, kriget mot Frankrike — tänkesätt, som han ej lade sig vinning om att dölja och som ej undföllo kronprinsens spe-

jare i alla umgängeskretsar. Den närmaste följden blef, att Anckarsvärd, som mot slutet af 1812, då svenska arméen organiserades på krigsfot, fick ett brigadbefäl, drog i fält 1813 endast som chef för Nerikes regemente. Särskilda anledningar till missnöje uppstodo, dels derigenom att löftet om ny mundering för hans regemente icke uppfyldes, och dels att, efter ankomsten till Tyskland, vid truppernas aflöning omkring 10 procent afdrogos, under förevändning af myntvexling, till deras beqvämlighet föranstaltad af chefen för den financiela förvaltningen, statssekreteraren Wirsén, hvilken man dock påstod af detta finansföretags vinst dela med sig åt den, hvars vilja var hans lag.

Denna industri klandrades oförbehållsamt af baron Anckarsvärd, som lät förstå, och icke utan skäl, det soldaten kunde misstänka sitt befäl att på hans bekostnad göra sig fördelar.

Anckarsvärds mulna lynne och hans yttranden blefvo ingen hemlighet för kronprinsen, hvilken de i hög grad misshagade. När nu den förre, hvilken i egenskap af regementschef hade plats sig anvisad vid prinsens taffel, en dag uteblef derifrån, befalde kronprinsen generalen baron Posse att säga Anckarsvärd, det honom tilläts att resa hem, om han såsom nygift leddes efter sin hustru.

Djupt sårad af denna förödmjukande tillsägelse, skref Anckarsvärd det ryktbara brefvet till kronprinsen, hvilket finnes aftryckt i friherrens Politiska Trosbekännelse*. Inne-

---

* »Min nådige Herre!

Baron Posse har uträttat sitt uppdrag, då han förklarat mig E. K. H:ts missnöje, och jag skulle deraf finna mig mycket olycklig, om jag kunde göra mig den minsta förebråelse.

En ganska häftig sjukdom, som hindrade mitt inställande till E. K. H:ts bord, skulle ganska lätt hjelpa mig att ursäkta mitt uteblifvande, men E. K. H:ts förmodan att jag kunde hafva någon sorg, bjuder mig äfven ett tillfälle att med hela öppenhjertigheten af mitt sinnelag tillstå, att jag ej heller var missnöjd undvika att för E. K. H. framställa ett ansigte som ej kunnat dölja någon ledsnad.

Min oro är likväl långt ifrån att vara den som E. K. H. trott mig, ty med all min tillgifvenhet för min hustru, äro hederns grundsatser för djupt ristade uti mitt hjerta, för att tillåta någon saknad der för-

hållet förtröt prinsen på det högsta. Brefvet kom honom tillhanda så sent en afton, att han redan gått till sängs, hvarifrån han sprang upp, klädde sig och höll midt i natten krigsråd med samtlige i Rostock då befintliga generaler och amiraler, bland hvilka Vegesach och Brändström voro af den strängaste meningen, som tillstyrkte ingenting mindre än ståndrätt, under det fältmarskalken Stedingk och general Posse stannade vid Anckarsvärds entledigande och hemskickande till Sverige.

»Han hade» — yttrade en af rikets herrar, generalen grefve Björnstjerna 30 år derefter i ett bref, som blifvit införlifvadt med Crusenstolpes samlingar — »visat mig brefvet

---

orsaka sorg; nej, min nådig Herre! jag har en ännu större tillgifvenhet än den till min hustru; det är fäderneslandet som ligger mig om hjertat, det är för dess tillvaro jag ömmar, det är dess framtid som gör mina bekymmer.

Likheten mellan vår tids händelser och dem af ett tidehvarf, som genom sina olyckliga följder ännu äro i friskt minne, kan ej annat än uppehålla åskådaren; och menniskan, som endast eger till ledare för sitt omdöme jemförelsen mellan det förflutna och närvarande, fruktar med skäl af lika händelser samma utslag.

Jag hoppas att det behöfves en mansålder för att komma svenskarne att glömma mistningen af deras vackraste landskap, att Finland blef dem bortröfvadt i följd af det närmaste och mest ihärdigt underhållna förbund; med sådana anledningar bör det förlåtas om man fruktar att Ryssland betalar vår styrelses godtrohet, som Ryssland fordom afbördat sig emot dess redlighet.

Efter alla de olyckor, som under en kort tidrymd hopade sig öfver Sverige, återskänktes hoppet uti E. K. H:ts person, och tycktes E. K. H. lifligt fästa sig vid föreningen med Norge, som det enda ögonmärke för ett oberoende i norden; man bragtes till hänryckning att se den vigt E. K. H. förskaffat Sveriges statsförhållanden uti den kamp, som började på fasta landet

Man hoppades redan af förra årets rustningar det tillfredsställande utslag hvarmed man länge hade vaggat sin inbillning, då arméerna återvände till sina hem, utan att af dessa stora rustningar andra frukter blefvo synliga för mängden än den förmån Ryssland drog derutaf. Årstiden och framför allt förtroendet till E. K. H:ts person lade till en stor del band på omdömet. Man tror så gerna hvad man hoppas och menniskorna låta af hoppet leda sig till allt. Hvarje tänkares uppmärksamhet följde under tiden de händelser som tillreddes, och jag fruktar man ej blef litet förvånad att se oss för andra gången uti

innan det afskickades, och jag hade rådt honom högeligen att icke sända detsamma; men ehuru opassande brefvet var, förtjente författaren, *som hade fått tillstånd att privatim skrifva till Hans Kongl. Höghet,* likväl icke att behandlas så hårdt, som skedde; hvilket var ett förhastande af salig konungen, underblåst af den, fruktar jag, icke salige general Posse, under hvars befäl Anckarsvärd var, *och som ville blifva utaf med honom.*»

Såsom ett ganska märkligt aktstycke införa vi här ett i grefve Lewenhaupts arkiv på Sjöholm befintligt bref till landshöfdingen baron Nordin, dateradt Stockholm den 10 aug. 1813 och lydande som följer:

Tyskland, hvarest förra tiders erfarenhet gifver anledning att befara ett utslag, som under lika utsigter varit så litet fördelaktigt för Sverige; jag kan ej hindra mig att frukta det sanna fördelar aflägsna sig från Sverige i den mån vi vika ifrån målet för att ernå dem. Jag har alltid trott att smärre stater aldrig borde vänta deras tillväxt eller sjelfständighet af mäktiga grannars ädelmod; historien lemnar oss åtminstone föga exempel deraf, men ödet synes likväl någon gång för smärre stater spara tillfällen att stadga sig, under det de störres trätor hindra dem att sätta sig deremot. Jag fruktar att detta gynnande ögonblick kan för Sverige vara förfeladt, och det är, E. K. H., sanna orsakerna för min oro.

Jag har fordom för mycket kastat mig fram uti fäderneslandets sak för att ej alltid med liflighet ömma för dess öde, och den stadga i uppförande man har rätt att fordra hos en karl pålägger mig att med samma ögon se de föremål, som framställa sig med lika färger, ehuru vid en förändrad dager.

Under en envåldsstyrelse är tanken brott, då uti ett lagbundet samhälle det är den förnuftige medborgarens rättighet att gilla eller missbilliga sin regerings företag, efter som de lofva fördelar eller möjliga olyckor, och meningarne uti politiken rättfärdigas genom utgången.

E. K. H. har gjort mig orätt att förmoda mig en sorg som skulle vanhedra mig; jag är deröfver mycket rörd och känner mig intet tröstas genom annat än den bekännelse af tänkesätt jag får nåden lägga för E. K. H:ts fötter. Jag vågar ännu för E. K. H. upprepa, att jag ej är så svag, så klenmodig som jag till min stora oro har blifvit trodd; nej, E. K. H., jag svär, det ingen uppoffring gifves, hvaraf jag icke känner mig mäktig för Sveriges väl; och som jag ej har den lyckan med mina tänkesätt behaga E. K. H., så vågar jag smickra mig att genom mitt uppförande alltid kunna vinna rättighet till dess aktning.»

»De rykten som röra mig och som under så olika skepnader korsa sig i Sverige, tvinga mig att hos mina gynnare och vänner bereda mig en på sanningen grundad dom, då den af lagen torde nekas mig, och hoppas jag Herr Baron förlåter, det jag af sådan anledning i största korthet berättar förloppet af mitt äfventyr. Den 24 juni anlände h. k. h. kronprinsen till Rostock; alla öfverstarne, mina kolleger, reste in ifrån lägret för att göra sin uppvaktning, jag var generalmajor af dagen och således af min tjenstebefattning bunden vid lägret, hvarigenom jag ej kunde den dagen uppvakta h. k. h. Följande dagen var general-exercis, då jag förde mitt regemente; efter slutad exercis blefvo alla regementets officerare befalda på supé till h. k. h. Under det jag återförde mitt regemente till lägret sjuknade jag så häftigt att jag måste bäras in uti en bondby under vägen, och kunde således icke infinna mig på prinsens supé; mitt sjukdomsförfall anmäldes till general Adlercreutz af min öfverstelöjtnant. Jag anade ej det minsta, då två dagar derefter, sedan h. k. h. rest till Wismar, general Posse besökte mig, som ännu var sängliggande, och sade mig att h. k. h. befalt honom förklara mig dess missnöje, och tillika fråga mig om jag hade någon chagrin, samt om jag vore ledsen att vara ifrån min hustru, så skulle jag få resa hem. Jag svarade baron Posse, det jag hoppades vid h. k. h:s återkomst vara så frisk att jag kunde muntligen till h. k. h. förklara min sinnesförfattning, och att jag i annat fall skriftligen skulle göra det; dagen derefter återkom h. k. h. och jag skref närlagda bref. H. k. h. emottog mitt bref kl. 11 om aftonen och lät omkring kl. 12 väcka hela generalitetet samt hofkansleren, då mitt bref 2:ne gånger upplästes och sedan voterades om jag i Pommern skulle sättas för krigsrätt eller hemskickas för att ställas under justitiekanslerns tilltal, hvilket senare blef genom flesta rösterna beslutadt. Kl. 10 följande förmiddagen sammankallades alla officerscorpserna, då h. k. h. gaf tillkänna att jag för myteri hemskickades till Sverige för att der lagligen dömas. Jag blef genast om natten arresterad och på ett kronofartyg hemskickad till Sverige, der jag i 14 dagar redan varit arresterad, utan att min

anklagelse ännu blifvit mig kungjord. Jag har nu anhållit hos konungen att blifva lagligen handterad, men har ännu icke fått något svar. — Jag tillägger intet för att göra mitt försvar; inför en domstol hoppas jag kunna göra det, af mina bekanta önskar jag blott dömas efter sakens förhållande i dess enkelhet.»

Inom svenska krigshären gjorde friherre Anckarsvärds iråkade onåd och behandling oerhördt uppseende; mången delade i tysthet hans åsigter och ansåg honom för deras martyr. Till de så tänkande hörde den vid denna tidpunkt 22-årige artillerilöjtnanten Gustaf Hierta, som i bref betygade honom sitt deltagande, sin högaktning och sin tillgifvenhet. Svaret, aftryckt i februari-häftet af Ställningar och förhållanden 1860, andas ett lätt begripligt svårmod, en viss ironi, men undergifvenhet för sitt öde och för kronprinsen, samt i allmänhet försonlighet och välvilja. Man hade förespeglat honom att blifva ånyo försatt i verksamhet vid krigshären, och i denna förhoppning hade han från Sverige begifvit sig till Berlin; men entledigandet hade skett med för mycket uppseende och för många inflytanden arbetade i hemlighet emot honom, att en sådan plan kunde gå i fullbordan. Han återvände således till fäderneslandet och bar der sitt kors med manligt tålamod.

Dertill fordrades för en person i friherre Anckarsvärds samhällsbelägenhet, och med hans förnäma slägt- och umgängesförhållanden, ett stoiskt lugn; ty att under Karl Johans välde vara stämplad med onåd, eller vara pestsmittad, hade i så måtto alldeles samma verkan, som alla, hvilka hade något att önska, hoppas eller frukta af makten, skydde till och med åsynen af en disgracierad, för att icke misstänkas att med honom stå i förbindelse.

Sedan Anckarsvärdska katastrofen i Tyskland upphört att utgöra samtalsämnet, blef friherren några år nästan glömd i det allmänna. Med klok beräkning höll han sig på afstånd från förtjusnings- och berusnings-riksdagen 1815, då Karl Johan nyss besegrat Napoleon, af menniskor dittills oöfvervinnerlig, och skänkt Norge åt Sverige, som aldrig tillfyllest kunde betyga sin tacksamhet, för att i utbyte mot

den ur hågen slagna provinsen Finland ha erhållit ett helt konungarike. Sådant var det gängse talesättet. Men midt under hänryckningen uppstod en opposition, menlös, dock braskande, för hvilken grefve Schwerin och friherre Staël von Holstein stälde sig i spetsen. Ett ljus uppgick i och med detsamma för friherre Anckarsvärd; han kände nu sin kallelse och såg sitt mål.

Han förfelade det ej heller, då han infann sig vid riksmötet 1817—1818, der hans uppträdande gjorde ofantligt uppseende. Oppositionen var hans naturliga plats, och han intog den med styrka och glans. Ett ögonblick trodde man honom ha blifvit afväpnad af Karl Johan personligen. Friherren var nämligen en bland dem, som händelsevis befunno sig på Stockholms slott i samma stund Karl XIII gaf upp andan. Alla närvarande svuro efterträdaren trohetsed i hans egna händer, och den nye konungen omfamnade och kysste friherre Anckarsvärd. Man inbillade sig, att allt framfaret nu var glömdt och blifvit försonadt, och ville i början anse för en dröm, då friherren fortsatte sina anmärkningar mot krigsförvaltningen, som var Karl Johans ömmaste sida. Förtrogna vänner, när det gälde att störta Gustaf Adolfs tron, blefvo general (h. exc. grefve) Björnstjerna och friherren hufvudfiender, så länge den förre innehade krigshärens kommandostaf.

Regeringen erfor för känbart verkningarna af friherrens opposition, för att icke lifligt önska att kunna utestänga honom från en stundande riksdag, och den på tronen nyligen uppstigne konungens personliga retlighet var härvid den verksammaste driffjedern.

Hösten 1822 inlemnade baron Anckarsvärd, i egenskap af rusthållare för lifregementets husarer, till general-mönsterherren en skrift, hvari han klagade öfver egenmäktigt kasserande af beklädnadspersedlar och den förökade tunga, som härigenom åbragtes de rustande. Enligt hans eget yrkande blef skriften öfverlemnad till regeringen, hvilken tyckte sig finna stoff till ett högmålsåtal i följande strofer och särdeles i det här kursiverade ordet:

»att rusthållarne ej längre uthärdade med dessa *landsförderfliga* afvikelser från indelningsverket», samt »att befälet synes nödsakadt att glömma det samvetsgranna åliggandet, att efter indelningsverkets idé vara vårdare af de rustandes välstånd, för att göra dem rustningsskyldigheten möjlig: man synes i det stället nu uppoffra allt för truppens yttre glans: man synes ej ihågkomma, att indelningsverket af en stor konung inrättades i tanke att försvara landet och icke att förstöra det: vi utarmas nu under fredens lugn genom de af våra defektsedlar bevitnade gränslösa rustningskostnaderna».

Högmålsåtalet lade intet hinder i vägen för riksdagsmannarättens utöfvande på den tidens sjelfständiga riddarhus, och ministèren fick snart erfara, att hotet med bilan ingalunda gjorde den hotade oppositionsmannen hvarken spakare eller mindre inflytelserik. Tvärtom. I en motion beklagade Anckarsvärd sig, att styrelsen lemnade från sig sakerna "*handlöst*" till representationens behandling. Detta uttryck blef signalen till en mot honom organiserad stormlöpning på riddarhuset. Denna scen, den derstädes mest dramatiskt uppskakande under innevarande sekel, uppfördes natten till den 1 mars 1823 mellan grefvarne von Platen och af Wetterstedt emot friherre Anckarsvärd, understödd af grefve von Schwerin. Platen besvor Anckarsvärd att återtaga sitt uttryck, och en korus af förut vidtalda röster ropade: »Vi besvärja alla friherre Anckarsvärd!» Men landtmarskalken grefve Karl De Geer förde omutligt klubban — och Anckarsvärds omtvistade anförande blef *oförändradt* remitteradt till vederbörligt utskott, sedan skallande bifallsrop skiftesvis helsat de särskilda talarne, och sist ett instämmande, så att riddarhusets murar kunnat spricka, besvarade landtmarskalkens proposition om remiss.

Emellertid fortgick högmålsprocessen inför Svea hofrätt. Då friherre Anckarsvärd der instälde sig vid förhören, ledsagades han af utmärkta medborgare, och hofrättens salar kunde endast rymma en ringa del af mängden, som trängdes att få se och höra den frejdade förmente högmålsförbrytaren.

Den synlige åklagaren, hofrättens advokatfiskal, lät tydligen förstå, att han handlade efter justitiekanslerns föreskrift, och Bergenschöld, embetets innehafvare, var blott en skylt åt justitierådet Sylvander, slutpåståendenas *hemlige* författare, hvarom ryktet tillskyndade honom ett betydligt antal svarta kulor vid opinionsnämndens omröstning öfver högsta domstolens ledamöter denna riksdag. Den 18 mars 1823 afkunnades hofrättens utslag, »det hr öfversten baron Anckarsvärd icke kan i denna del af målet (sjelfva högmålet) till ansvar fällas». Ingendera parten anförde besvär hos högsta domstolen.

När förföljelserna i denna skepnad misslyckats mot friherre Anckarsvärd, gaf man dem en annan riktning. Statsministern för utrikes ärenderna grefve von Engeström hade i tryck, anonymt, men genomskinligt, gjort en illa betänkt framställning, som lånade sig till både klander och åtlöje, och hvilken friherre Anckarsvärd, ur begge dessa synpunkter, ganska bittert offentligen agade. Öfverstelöjtnant von Engeström, grefvens son, som gått i preussisk tjenst, men vid denna tidpunkt befann sig i Stockholm, utmanade Anckarsvärd. Denne antog utmaningen, under det uttryckliga vilkoret, att h. exc. statsministern skulle införa i tidningarna, med sitt namn underskrifvet, ett formligt erkännande att han vore författare till den af friherren förlöjligade uppsatsen, deruti Engeströms namn emellertid icke varit nämndt. Då vilkoret ej uppfyldes, förföll frågan om enviget.

Ett annat föreföll, i hvilket friherren sjelf var den utmanande parten. En af hans ungdomsbekanta, ministern baron Palmstjerna, hemkom under riksdagen 1823 på besök. De sammanträffade på ett ångfartyg. Anckarsvärd helsade hjertligt; Palmstjerna såg på honom utan att besvara helsningen. — »Känner du icke igen Karl Anckarsvärd?» — »Jag hvarken känner, eller *vill* känna baron Anckarsvärd.» — »Välan, det blir då på annat sätt bekantskapen kommer att förnyas.»

Utmaningen skedde och antogs.

Enviget försiggick, medan i ett plenum på riddarhuset öfverlades om en fråga, hvars utgång särdeles intresserade

ministèren. Hr Hierta, Gustaf, vidrörde fintligt friherrens frånvaro och anslog begripligt, att af slumpen berodde om man mera finge återse honom — och denna anspelning hade till påföljd att ministèren tappade voteringen.

Friherre Anckarsvärd var alltid en varm vän af utveckling och framåtskridande, icke blott i politiskt, intellektuelt och medborgerligt afseende, utan äfven i hvad som angår landets ekonomi, jordens kultur, nyttiga uppfinningar o. s. v. På rön härutinnan gjorde han tid efter annan betydliga uppoffringar. Han delade broderligt tid och tankar mellan politiken och ekonomien, så väl under som mellan riksdagarna.

Maktens förföljelser emot honom hade hittills ingenting kunnat uträtta, i form af högmålsåtal, i form af utmaningar, i form af störda umgängesförhållanden; men ännu återstod att fresta hvad i enskild förföljelseväg som kunde göras af en rättegång mellan officerskorpsen vid lifregementets husarer och friherre Anckarsvärd för hvad han i egenskap af rusthållare anfört mot detta regementes befäl.

Sedan denna sak vandrat alla instanserna igenom och blifvit slutligen afgjord, utan att någon af myndigheterna ådömt friherren ansvar, hvarken för tillmälen eller skrifsätt, fick han söndagseftermiddagen den 19 juni 1825 på sin dåvarande egendom Karlslund, helt nära Örebro, besök af ryttmästaren Carlström, i tjenst vid bemälta husarer, som af sin regementschef, öfverste Aminoff, fått uppdrag att begära ett sammanträde med friherren. Utan att ana någon lömsk anläggning, svarade han genast godmodigt, att sådant allt för gerna kunde låta sig göra. Men nu tillade ryttmästaren, att afsigten med sammanträdet vore, det friherren skulle, i några kamraters närvaro, återkalla anledningarna till omförmälda rättegång, eller också på mellan adelsmän och officerare brukligt vis afgöra den saken med vapen i hand. Ryttmästaren tillkännagaf vidare, att den framställning han nu gjort skulle förnyas af öfverste Aminoff, åtföljd af en främmande officer. Anckarsvärd varnade för hvad i dylikt fall kunde hända, emedan han naturligtvis ej ärnade iakttaga granlagenhet mot den som deruti så oförsynt bruste mot

honom sjelf. Sedan den utskickade upprepat frågan, om friherren sålunda vägrade att lemna någon satisfaktion, och han, som sig borde under sådana förhållanden, tillbakavisat utmaningen, förklarade ryttmästare Carlström, å egna och sina kamraters vägnar, att de för friherren ej vidare hyste någon aktning. Med lugn och värdighet tillsporde nu Anckarsvärd ryttmästaren, om denne ej insåge hvilket slags svar som kunde och borde följa på en skymf mot friherren af sådan art i hans eget hemvist; hvartill Carlström svarade, att friherren vore för väl känd, att man af honom befarade något obehagligt. »Så mycket sämre» — anmärkte Anckarsvärd — »är ryttmästarens uppförande, om ni, under beräkning af mitt bättre lefnadsvett, tillåter er att alldeles förglömma ert eget. Mellan oss kan något vidare samtal ej ega rum.» Med dessa ord öppnade baron Anckarsvärd dörren och tillsade ryttmästaren Carlström att lemna sitt hus.

Man kunde ej misstaga sig på, att förolämpningarna utgingo från ett system af förföljelser, hvartill högsta makten höll trådarna i sin hand. Öfverste Aminoff var just den, hvilken hos Kongl. Maj:t — icke osannolikt på hög befallning — angifvit Anckarsvärd för det förmenta högmålsbrottet. Nu var denne på sin vakt och hade anmodat ett par vänner och grannar att närvara vid det besök af bemälte öfverste, som ryttmästaren Carlström förutsagt och som också följande morgonen den 20 juni inträffade. Aminoff var åtföljd af en officer från ett annat regemente. Han började med att fråga friherren, om han förstått ryttmästaren Carlströms budskap föregående dagen. Anckarsvärd uppmanade öfversten att uttala det; men dertill var han ingalunda benägen i de begge främmande personernas närvaro. Han frågade om friherren fortfor att vägra satisfaktion, hvartill denne svarade, att sedan rättegångsvägen blifvit begagnad och Kongl. Maj:t dömt i saken, kunde vid sidan deraf ingen fråga om afgörande på annat sätt ega rum. Öfverste Aminoff yttrade då, att han, å egna och sina kamraters vägnar, instämde uti det förklarande, som ryttmästaren Carlström dagen förut gjort. Anckarsvärd yrkade, att öfversten skulle upprepa detsamma; men Aminoff genmälte (hänsyftande på

de begge närvarande vitnena): »att friherren vore för väl entourerad och att han vid detta tillfälle tagit sina mesyrer på ett sätt, som endast anstode friherre Karl Henrik Anckarsvärd».

En fullständig berättelse om dessa uppträden i alla deras enskildheter, försedda med behöriga kommentarier, utgaf friherre Anckarsvärd af trycket samma år, i broschyrform, under titel: »Till Officers-korpsen vid Kongl. Lifregementets Husarer. Af Carl Hindrich Anckarsvärd».

Sålunda bröt han i Sverige en gammal fördom sedan näfrättens råa tider, det hedern förmentes fordra antagandet af hvilken utmaning som helst, och genom detta sitt politiska mod betryggade han svenska medborgares fria yttranderätt.

Ingen kunde vara mer aristokrat i personlighet, lefnadsvanor, slägt- och umgängesförbindelser än friherre Anckarsvärd; ingen kunde hylla och förfäkta mera demokratiska åsigter än han under största delen af sin riksdagsmannaperiod. Ganska riktigt uppfattade och yrkade han, att den besutna adelns och böndernas intressen äro gemensamma. Också rådde det bästa förstånd mellan honom och bondeståndets verksammaste representanter: Anders Danielsson, Rutberg, Hans Jansson m. fl. Anckarsvärd vann som talare beundran på riddarhuset; han vann derjemte gehör i bondeståndet.

Midt under maktens stormlöpning i alla riktningar mot friherre Anckarsvärd vid 1823 års riksdag, utkorade adeln honom till medlem af statsrevisionen, som skulle sammanträda 1827. Valet var icke behagligt för regeringen och gaf ministèren att fundera på. Konungen, hvars alla bemödanden att skrämma, uttrötta och göra lifvet tungt för Anckarsvärd misslyckats, blef betänkt att vid första lägliga tillfälle mot honom ändra taktik och försöka hvad inställsamhet kunde uträtta. Behofvet att, om icke vinna, åtminstone blidka honom, blef så mycket mer trängande, som regeringen genom den beryktade »skeppshandeln» gifvit på sig ett farligt hugg och Anckarsvärd tidigt tog fasta på saken, då han i november 1825 hos statssekreteraren för krigsärenden yrkade att,

på grund af tryckfrihetslagen, utbekomma vissa handlingar i detta mål, och, då svaret blef vägrande, emedan Kongl. Maj:t befalt »det samtliga handlingar, rörande de till handelshuset Michaelson & Benedicks försålda fartyg skola, jemte statsrådsprotokollet, förseglade förvaras», deröfver anförde klagomål hos rikets ständers justitie-ombudsman. Så länge grefve af Wetterstedt stod i spetsen för ministèren och general Björnstjerna för krigshären, kunde likväl ingen underhandling med friherre Anckarsvärd inledas; mellan honom och den förre hade redan i ungdomsåren personlig antagonism uppstått om företrädet hos ett föremål, som låg hjertat närmare än politiken, och hos hvilket Wetterstedt drog det korta strået, och kommandostafven i Björnstjernas hand öppnade en afgrund mellan honom och Anckarsvärd, de begge revolutionskamraterne 1809. »Tankar rörande Kongl. Krigs-Akademiens organisation af M. B.» och »Några anmärkningar af C. H. A.» vid denna skrift, ådagalägger uppriktigheten af deras inbördes vederdelomanskap.

Mellan Adlersparre och Anckarsvärd rådde i början den fullständigaste harmoni. Till och med umgänget i sällskapslifvet både mellan dem och deras fruar var särdeles förtroligt. I revisionen inskränkte den senare icke sin röst till siffran; han yrkade tillika och framför allt grundsatser i statshushållningen; man kunde ej gå längre hvarken i sparsamhetsåsigter, eller i noggrant nagelfarande, ända till småaktighet, med statsutgifterna. Anckarsvärds framställningar slogo djupa rötter i allmänna tänkesättet och understöddes nitiskt af tidningen Argus, som den tiden egde stort både anseende och inflytande. I samma vefva insjuknade och dog statsrådet grefve af Wirsén, rådkammarens egentliga och kraftiga styrpinne. Statsministern af Wetterstedt klagade sjelf i sitt »tal vid likkistan»: att konseljen förlorat sitt yppersta stöd samt för ögonblicket ansåg sig vara nära nog redlös, och en tidning gick så långt, att den påstod »en af de ädlaste stenarna hafva fallit ur Sveas krona».

Grefve Adlersparre tog detta allt efter bokstafven, och restaurationens skräckbild, som beständigt spökade för hans uppskrämda inbillning — eller samvete, öfverväldigade hans

tankar. Af fruktan att regeringen kunde duka under i opinionen för Anckarsvärds skoningslösa anfall och för mycken stränghet å revisionens sida, ändrade Adlersparre på en gång ton och riktning samt bekämpade nu friherrens satser, och det kom mellan dem till öppen brytning för lifstiden, uppenbarande sig i senare offentliggjorda stridsskrifter dem emellan.

Allvaret och intrycket af statsrevisionen 1827 föranläto konungen att se sig om efter en del nya konstitutionela redskap, för att möta den lagtima riksdagen mot slutet af det nästföljande året. Innan den inträffade, d. 4 november 1828, hade Karl Johan således i sin rådkammare inkallat friherre af Nordin, herr Schwan och grefve af Ugglas. Med särskildt afseende på friherre Anckarsvärd var icke mindre vigtigt, att beskickningen i England uppdrogs åt general Björnstjerna, och att i stället kommandostafven öfver krigshären anförtroddes åt grefve Brahe, utrustad med alla de egenskaper som erfordras för en underhandling af personlig beskaffenhet, och som med friherren aldrig legat i delo. Det var också icke att misstaga sig på, det ställningen mellan honom och generaladjutanten för arméen blifvit förändrad.

Vid detta riksmöte framstod friherre Anckarsvärd som ensam chef för oppositionen, från hvilken grefve v. Schwerin, som då mera lefde blott för realisationsplanen, drog sig tillbaka. Dagarna innan riksdagen utblåstes höllos hemma hos friherren förberedande sammanträden, hvilka aldrig försummades af grefve Jakob Essen Hamilton, som var tjenstgörande ryttmästare vid lifregementets husarer, när denna officerskorps genom öfverste Aminoff och ryttmästaren Carlström utmanade och förklarade friherren korpsens missaktning. Sammankomsterna fortforo under riksdagens lopp, så länge friherren der qvarstannade, och de bivistades af ledamöter både af riddarhuset och bondeståndet.

Friherre Anckarsvärds många och långa prunkande tal och det eftertryck, hvarmed han städse klandrade ministèren, namneligen i den beryktade skeppshandels-frågan, gåfvo genljud kring hela landet. Det fanns väl den tiden ännu icke publicitet vid riksståndens öfverläggningar; men tidningspressen var desto påpassligare, desto noggrannare, och

Anckarsvärds popularitet steg till den höjd, att under en resa, som han på kort tid företog sommaren 1829, var folket på ett ställe i begrepp att spänna hästarna från hans vagn och draga den.

Mot slutet af denna sommar (1829) skedde drottning Desiderias kröning. Dagarna förut väckte kapten Rosenqvist af Åkershult motion på riddarhuset om en underd. anhållan hos henne, att hon måtte bekänna sig till den svenska lutherska statskyrkan. Friherre Anckarsvärd uppträdde ifrigast mot motionen, åberopande bland skälen, att kronprinsessans giftermålskontrakt berättigade henne att bekänna sig till katolska läran. Motionen, hvilket var att förutse, föll; men derigenom stego friherrens aktier *vid hofvet.*

Konungen gaf tvänne lysande kröningsfester, den ena på Drottningholm med illumination, den andra på Stockholms slott med bal. Hvar och en af oppositionens mera framstående ledamöter hugnades vid dessa tillfällen med några ord i förbigående af någondera bland de kongl. personerna. Med friherre Anckarsvärd samtalade de alla.

Dennes hela styrka låg i anfallet; att leda till resultat var aldrig hans sak. Vid riksdagen 1829 blef hans handlingssätt mer och mer gåtlikt för dem som i honom fortfarande ville se oppositionsmannen *quand même.* Talen voro lika skarpa, ministèren blef lika illa medfaren; men sedan han i ett par anslagsfrågor af den lumpnaste art begärt och tappat voteringarna, emedan ganska få bland oppositionen funno mödan värdt att deruti deltaga, förde han väl samma klandrande språk när de vigtiga frågorna förekommo; men, åberopande utgången af nyssnämnda voteringar, förklarade han nu ändamålslöst att dermed ytterligare upptaga tiden, och åtnöjde sig med att *på förhand* anmäla sin reservation mot de beslut han förutsåg. På detta sätt afböjde han mången votering, som oppositionen kunde haft utsigt att vinna, och främjade dymedelst på en omväg de afsigter han ansågs bekämpa. Denna besynnerliga taktik väckte först billig förundran, hvilken småningom öfvergick till misstankar hos en och annan, helst dertill sällade sig rykten om mycken förtrolighet med gunstlingen Brahe och långa enskilda

audienser hos konungen — misstankar, dem friherren sjelf dragit försorg om att förvandla i visshet, då han dels i sin »politiska trosbekännelse» omtalar ämnena för sina samtal med konungen "*de senare tiderna*", och dels i en tidningsartikel förklarade, att han hvarje gång med ökad högaktning trädde öfver grefve Brahes tröskel.

Friherre Anckarsvärd insåg sjelf, att hans ställning på riksdagen började få ett tvetydigt utseende, och han afbidade blott ett lägligt tillfälle att kunna draga sig undan med en *coup de théatre.* Frågan om mötespassevolansen erbjöd ett sådant. Konungen hade äskat och sammansatta utskotten tillstyrkt en afgift med 7 riksd. bko årligen per karl, under 15 års tid, hvilket adeln biföll med 135 röster mot 101, som voro för återremiss. Detta skedde i förmiddagens plenum den 26 oktober 1829. I samma dags eftermiddags-plenum uppläste friherre Anckarsvärd en i de skarpaste ordalag författad protest mot beslutet, hvilken slöts med förklaring, att friherren ej vidare ansåg sig böra deltaga i denna riksdagens öfverläggningar, hvadan han återlemnade sin pollett och beklagade att landtmarskalken (grefve de Geer), hvilken friherren betygade sin vördnad, vore nödsakad att underteckna ett riksdagsbeslut, som jemväl komme att innehålla bekräftelse på den olaglighet och det våld, som nu blifvit föröfvadt mot Sveriges alla rust- och rotehållare.

Följande dagen var friherrens förmak ordentligt belägradt af afskedsuppvaktande, bland hvilka man såg en deputation från bondeståndet. Man anstälde för honom en subskriberad middag, hvarefter han afreste till sin landtegendom.

På den höjd af ryktbarhet friherre Anckarsvärd innehade, var det naturligt att äfven utländingar eftersträfvade hans bekantskap. Det var i hans skola som den sedermera så namnkunnige grefve Charles de Montalembert gjorde sin politiska uppfostran. Hans far var då Karl X:s siste minister i Stockholm och ynglingen, dennes son, besökte träget den svenske oppositionschefen, af hvilken han var stor beundrare. Återkommen till Frankrike, sammanskref han i *Revue Française,* efter hos Anckarsvärd inhemtade upplysningar: "*De la liberté constitutionnelle en Suède et de la Diète*

de 1828 à 1830". Om friherrens plötsliga afresa från riksdagen heter det der: *"Alors le Baron d'Anckarsvärd prit un parti désespéré"*.....

Representationsreformens behöflighet i Sverige var redan vid denna tid temligen allmänt insedd. Om *quæstio an* har det stora flertalet alltid varit någorlunda ense, men så mycket mer deladt i afseende på *quæstio quomodo*. Friherre Anckarsvärd, den tiden särdeles intagen af de norska förhållandena, och som derom gifvit vitnesbörd redan genom sin ströskrift 1828: »En svensk mans sysselsättning den 17 maj, i anledning af frågan om konstitutionsfestens firande i Norge på denna dag» — om hvilken fråga en särskild literatur uppstod — utarbetade nu, i förening med expeditionssekreteraren J. G. Richert, och utgaf af trycket: »Förslag till Nationalrepresentation».

Det var nu Crusenstolpe utgaf en särskild, polemisk broschyr: »Försök till kritik öfver herrar K. H. Anckarsvärds och J. G. Richerts förslag till nationalrepresentation». Denna kritik, säger Crusenstolpe, togs mycket väl på högre ort: konungen tillkännagaf i nådiga uttryck sitt höga välbehag, och då Crusenstolpe uppvaktade kronprinsen på Drottningholm, för att öfverlemna broschyren, yttrade h. k. h. att »det skulle blifva roligt att få se den märkvärdiga boken, om hvilken jag redan hört mycket talas».

Hufvudsumman af Crusenstolpes kritik öfver det Anckarsvärd-Richertska representationsförslaget torde kunna låta sig uttryckas sålunda, att han, i likhet med författarne, ogillade Sveriges *splittrade* ståndsinrättning, men deraf att ståndsinrättningen ej dugde fyrdelad, ansåg han ej följa att ståndsinrättningen icke kunde duga i och för sig sjelf. I sin minnesteckning öfver Richert, i kalendern Svea 1865, säger Crusenstolpe: »Förslaget utgår från personlighetsprincipen med norska statsförfattningen till mönster; häraf uppkom en spänning mellan konungen, som kanske icke utan skäl ansåg Richert böra sköta sitt kall, utan att befatta sig med politiska funderingar, och denne, som ansåg det höra till sin sändning att reformera hela samhället».

Detta var emellertid första sammandrabbningen emellan

Crusenstolpe och herrar Anckarsvärd-Richert, men det blef ej den sista. För att ej gå händelserna i förväg, uppskjuta vi dock den fortsatta redogörelsen härför till skildringen af Crusenstolpes verksamhet såsom statsfånge på Vaxholm. Vi återgå i stället till tidningen Fäderneslandet.

I mån som tidningen upphörde att vara sina skapares skötebarn och af dem lemnades vind för våg — säger Crusenstolpe — fann han sig ock berättigad och i stånd att mer och mer odla sitt fält enligt egna åsigter. Han beslöt att anställa en mönstring med samtidens mest framstående personligheter; i sin ställning och på en så slipprig bana måste han dock gå varsamt till väga, för att efter hand vänja vederbörande vid den offentliga granskningen och icke stöta dem alltför tvärt för hufvudet. Han började med en uppsats, kallad »*Alfabet af lefvande och döde*». Den vann bifall, ty den innehöll en artighet åt de flesta beskrifna, men icke namngifna personerna. Endast grefve Lagerbjelke såg hvarthän det ledde, och dolde icke för Crusenstolpe sitt missnöje. »Er artikel är rolig; karakteristikerna till och med träffande; Järtas t. ex. mästerlig; det är skrifvet med talang; men jag tycker icke om idéen att göra lefvande personer till ämnen för offentligt bedömande, minst i ett blad sådant som Fäderneslandet, hvilket anses skyddadt af regeringen. Jag detesterar den personliga genren. En vän säger oss sötsaker; men motståndarne begagna tillfället att fortsätta granskningen. Den slår naturligtvis ut på helt annat sätt, och innan man vet ordet af blir man hudstruken, i allsköns välmening, af den publicist, som tog initiativet.»

Lagerbjelkes anmärkning saknade säkerligen icke sin riktighet, men banan var nu en gång beträdd, under många läsares bifall, och fortsättning följde snart medelst artiklarne »*Gissa! Gissa!*» samt »*1809 års män*», uppslaget till »*Skildringar ur det inre af dagens historia*». Må vi till prof höra den omtalade karakteristiken öfver Järta. I uppsatsen »Gissa! Gissa!» heter det med motto ur »Markalls sömnlösa nätter»:

Riddaren Hans dernäst, den Jans numera sig skrifver.

— —

Liten och nätt var hans sköld, tudelad på tvären och öfverst

Märkt med en krönt allongeperuk; derunder den röda Frihetsmössan, med inskrift: *Jag och Fäderneslandet.*

»Snille, *comme il y en a peu;* omvexlingar i samhällsbelägenhet likaledes; nycken oftast, egennyttan aldrig den verkande orsaken; bonne foi i alla förehafvanden; kraftyttringar af arbetsförmåga, med hvilka få kunna mäta sig; pauser dem emellan, som hos få skulle ursäktas; en sinnets retlighet, som skulle komma illa till pass äfven i en mindre retsam tid, än vår; ett skrifsätt, som lemnar intet öfrigt att önska; och skrifter, dem man slukar, äfven då man ej gillar dem.»

Och i »1809 års män» skrifver Crusenstolpe, nu med utsättande af namnet: »Med rent samvete och af ren öfvertygelse har Järta tid efter annan tillhört alla partier och stött sig med dem alla. Med den hänförelse och ifver, som vanligen falla på stora snillens lott och med den öppenhet, som är den ädle mannen så egen, sökte han idealet för menniskorätt och samhällstrefnad, fann det naturligtvis ingenstädes, och gaf de fruktlöst använda medlen för att vinna det sedermera till rof åt sin spelande qvickhet och sin bittra satir. Han inträdde i verlden, då den första franska revolutionen eldade allas, framför allt den yngre generationens sinnen, och Järtas var icke minst af elektrisk natur. Vid 1800 års riksdag var han stark jakobin, i denna benämnings ädlare mening; ty en sådan har äfven denna. Det var då han, ledd af aktning för andras rätt, på fullt allvar såsom riksdagsman i ett plenum frågade: med hvad rätt ständerna tilltrodde sig att besluta om tjenstehjonsstadgan, då han väl i dem alla såg husbönder, men inga tjenstehjon, hvilkas samtycke likväl fordrades, för att kontraktet skulle blifva riktigt; och ett kontrakt, och intet annat, vore aftalet mellan husbönder och tjenstehjon? Det var vid samma riksmöte han, friherre Hierta, något senare afsade sig adelskapet och derefter antog det namn, hvilket han frejdat, under hvilket han är allmännast känd, och som vi derför uteslutande gifva honom i denna uppsats. Under det samma år på konungens befallning inför Göta hofrätt anstälda ryktbara åtalet mot några riksdagsmän af adeln, för deras yttranden

på riddarhuset vid Norrköpings riksdag, uppträdde Järta såsom fullmäktig åt tvänne af dem. Dervid brast honom hvarken nit eller urskilning, och han underlät icke att sätta vederbörande myror i hufvudet. Men den redbara sjelfständigheten hos den domarepersonal, som handlade aktionsmålet, gjorde sakförarebefattningens ansträngningar öfverflödiga; och Göta hofrätt bevarade sitt och på samma gång domarekårens anseende. Några år derefter biträdde Järta planen till en regementsförändring. Den skulle, om öfverenskommelsen gått i fullbordan, föregått den 13 Martii och antingen gjort vestra arméens tåg till hufvudstaden obehöfligt, eller åtminstone inträffat samtidigt med den militäriska insurrektionen. När det afgörande ögonblicket nalkades, svigtade mindre Järtas mod än hans öfvertygelse om det förtviflade stegets gagn och tidens lämplighet. Allt nog: han gjorde det först aftalade utbrottet till intet, afstyrkte till och med revolutionsföretagets fulländande, och det var detta som Adlersparre, hvilken dessutom då redan satt sig i rörelse, aldrig ville förlåta honom. Ehuru deras gemensamma vänners och vännernas af den nya sakernas ordning bemödanden att åstadkomma försoning strandade mot Adlersparres bestämda ovilja, kunde likväl, under då varande förhållanden, en så ifrig antirojalist af 1800, ett så sällsynt hufvud, en i planerna så invigd person, som Järta, och i förtrolig beröring med de flesta statshvälfningens hufvudmän och ledare, omöjligt blifva obemärkt och obegagnad. Han utsågs till det första konstitutionsutskottets sekreterare och hade i sådan egenskap sin dryga andel i besväret så väl som i förtjensten af våra grundlagars utarbetande. Kort derefter blef han statssekreterare för finansärendena. Embetets mekaniska detaljer föllo hans lifliga inbillningsgåfva tungt, och han vårdade dessa kanske mindre nitiskt, än mången annan med mindre snille och med mindre hjerta. Det ådrog honom förargelser. Dessa åter bragte hans ovanligt retliga natur i harnesk; och den enda fläck, som vidlåder hans offentliga lif, är förfarandet mot riksdagsmannen af bondeståndet Per Oxelberg. Till kompletterande af Järtas politiska metamor-

foser var likväl detta nödvändigt; ty han uppträdde nu i andan af en sträng aristokrat.

»Det är bekant, att han lemnade finansportföljen, för att emottaga styrelsen såsom landshöfding i Dalarne, en benämning, vid hvilken han, med sin brinnande känsla för det sublima och för stora historiska minnen, fästade mycken vigt. Ännu en gång öfvertog han finansportföljen; ännu en gång lemnade han den, för att återtaga länsstyrelsen; och han lemnade slutligen äfven denna, ledd af den bevekelsegrund, som vanliga menniskor kalla nyck, men som på ett för de i hjertats hemligheter invigdes språk heter: känslans oförklarliga och omotståndliga drift. Denna hade gjort Hierta till jakobin, till konstitutionel, till aristokrat: — den gjorde honom omsider också, åtminstone för någon tid, till absolutist. Såsom sådan framträder han i *Odalmannen*, hvars första häfte, tryckt 1823, icke företer annan likhet med *Tankar om sättet att upprätta och befästa den urgamla franska monarkien*, tryckta 1799, än snillets omisskänliga stämpel på begge dessa alster af motsatta åsigter, men af samma öfvertygelsens värme.»

Möjligen var det från denna uppsats den skälmaktighet hos Järta daterade sig, som — då någon frågade honom hvad han tyckte om Crusenstolpe såsom stilist — gaf sig luft i sarkasmen: "*Jo, först borde Crusenstolpe få spö, och sedan borde han tagas in i Svenska akademien*".

Vi våga icke afgöra, i hvilken mån Hans Järta (jemte A. I. Arwidsson) kan vara delaktig i det nummer af Upsala Tidningar, der Crusenstolpe några år senare (1842, nr 22) karakteriseras:

»Det allmänt bekanta skriftställaryngletaf förf. till *Skildringarne, Brefven* m. m. är af den art, att det egentligen icke kan recenseras, utan blott kritiseras. Till det förra skulle erfordras, att man följde steg för steg hvarje uppgift, ådagalade hvarje hel osanning, rättade halfsanningen, utvecklade skefheten, förtydningen och vanställandet, samt bortplockande, på detta sätt, påfogelsfjädrarne från den utsmyckade kajan. Men ej nog härmed. Inför en granskande läsare är det icke tillfyllest, att endast bestrida riktigheten af

skildrarens teckningar; man bör äfven styrka sin utsago med ovedersägliga bevis. Emedan grannlagenheten aldrig hindrat sagde författare att behandla ämnen ur alla menskliga förhållanden: den offentliga historien, kabinettshemligheter, det innersta af personers husliga lif, dagens skandalösa krönika, sqvallret, pratet och förtalet, så skulle en granskare äfven följa honom inom alla dessa labyrinter af kända händelser, dunkla sägner, smädelser och rena dikter. Till en del af det ofvannämnda, t. ex. kabinettsangelägenheterna, saknar man och måste, enligt sakens natur, ännu sakna tillgång; andra kunna icke beröras, utan att såra en persons husliga ställning, det heligaste inför hvar och en, som icke gjort smädelsen till sitt sädesfält och hånet till sin skördeåker. — — Om Crusenstolpes förmåga såsom skriftställare är blott *en* röst. Hans stil är ledig, lekande och i högsta grad hvad man kallar *saillant.* Den har dock mera färg än saft; ett bevis att hos honom finnes mera författareförmåga, än inre kärna och kunskaper. Utan att egentligen vara qvick, hänför han läsaren genom lifiighet i teckningen, eld i framställningen och ett alltid väl kryddadt salt i sammanblandningen. Men detta sista uttryck karakteriserar äfven närmast all plan och logisk gång i hans arbeten. Han skrifver såsom man talar i ett sällskap, dit ämnet för eller händelsen leder; men han rycker sina åhörare med sig; de följa honom gerna, ty de uppstälda taflorna äro vexlande, rika, målande och stundom bizarra. Under skratt och löjen har man »skurit heder och ära af sin nästa», såsom ordspråket lyder, utan att under stojet och bullret hafva gjort sig reda för hvad som föregått. I den grad är sarkasmen hos honom klädd i blomster och bitterheten försötmad af aromatiska kryddor. Hans högsta förmåga ligger kanske dock i skickligheten att behandla ironien. Der han skyr att obemantladt uttala sin tanke, eller fruktar att komma i delo med tryckfrihetslagen och missgerningsbalken, der kläder han sina yttranden i form af beröm, uttryckt i ett rikt och blomstrande språk. På detta sätt har hans loford flera än en gång ostraffadt fält omdömen, hvilka, oförtäckta, bort ställa en författare under lagens tuktan.»

Denna sin oöfverträffliga styrka i ironien ådagalade Crusenstolpe redan i Fäderneslandet, kanske allra mest gent emot K. H. Anckarsvärd. »1809 års män» upptog nämligen i tidningen en lång följd af nummer. Crusenstolpe var dittills allt annat än bortskämd af allmänna bifallets nektar — men denna gång fick han läppja på dryckens vällust. Artikelserien var beräknad att slutas med året, och sista bladet innehöll en karakteristik af grefvarne Anckarsvärd. Nyårsdagen 1833, då Crusenstolpe aflemnade sitt kort hos H. E. grefve Lagerbjelke, tillsade honom kammartjenaren att gå in, hvardagsklädd som han var, emedan H. E. önskade tala med honom*. »Jag är skyldig er reparation» — yttrade då Lagerbjelke — »och jag ger er den af allt mitt hjerta. Jag har sagt, att jag hatar den personliga genren; men när man förstår att behandla den, som ni, glömmer man sina skrupler. Uppsatsen om Anckarsvärdarne är ett nec plus ultra af talang och à propos. Bra otacksamt är det emellertid för er att skrifva för svenska publiken. Största delen — oppositionen är, Gud nå's så visst, största delen här i landet — läser er icke, af fördom, och bland våra så kallade vänner är det många, som ej förstå hvad de läsa. Hvad tycker ni väl, på societeten i går, der en förnäm embetsman läste artikeln, yttrade han, i anledning af Anckarsvärds sammanliknande med en tulpan: ser man bara huru han söker stryka öfver med harfoten; och jag nödgades ordentligen undervisa honom, att denna liknelse utgjorde det bittraste i hela stycket; ty Délille säger: *l'inodore tulipe***.»

Vi skola nu framlägga det hufvudsakligaste af denna

* Med grefve Lagerbjelke stod Crusenstolpe påtagligen på en särdeles vänskaplig fot. Bland hans papper ligger ännu ett ganska egendomligt vitnesbörd derom, nämligen en af honom och Lagerbjelke gemensamt författad artikel, skrifven på spalt, ungefär hälften hvardera, för tidningen Fäderneslandet, en uppsats som ej öfverlefde konungens censur och alltså aldrig blef införd i bladet. Ämnet, en af dagens löpande frågor i utrikespolitiken, är icke af beskaffenhet att kunna intressera nutida läsare; vi nöja oss derför med en hänvisning till hvad Crusenstolpe, i fjerde brefvet af Ställningar och förhållanden, sidd. 83—87, derom har att förtälja.

** En närmare förklaring följer sid. 76.

Crusenstolpes målning. »Den krigiska bana» — heter det i Fäderneslandet 1832, n:r 181 — »K. H. Anckarsvärd genomlupit var kort, och mera lysande af befordringar än af bedrifter. Det var icke mot fienden, han egentligen utvecklade sina militära talanger. Det var i egenskap af insurgent, han gjorde sitt namn kändt under Gustaf IV Adolfs krig, och genom ett slags subordinationsbrott under Karl XIII:s. Detta satte en punkt för hans vidare fortkomst på denna väg. I tal har han alltid varit stark, ohärmligt stark, men utomordentligt slapp i handling. — Den politiska banan beträddes af Anckarsvärd med större framgång. Han befann sig också här just i sitt element. Ty då ingenting är hans lynne och natur vidrigare, än att se någon lika med eller öfver sig, berodde det nu äfven af honom sjelf, att upparbeta sina ovanliga kropps- och själsegenskaper till en öfverlägsenhet, hvartill få kunde hinna, och som hittills, hvad det hänförande och imposanta angår, icke blifvit hunnen. I lysande manövrer finnes inom svenska representationen ingen som kan mäta sig med honom; men de äro raketer, som stiga högt i luften, blänka, förvåna och försvinna, utan att i resultat efterlemna ringaste spår efter sin tillvaro. Effekt för sin person är det enda han eftersträfvar; effekt på sak synes vara honom lika likgiltig som omöjlig att åstadkomma. Man är mycket att beklaga, om man har hans väldiga talang till motståndare; man är det föga mindre, om i förlitande på dennas bistånd, man låter tyglarna fladdra för vinden. För honom är uppseendet mål, och saken medel. Fehertörst efter uppseende och svartsjukt nit för eget intresse utgöra alla hans förehafvandens, alla hans yttrandens motiv. De granna, klingande fraser, satser och läror, hvaruti dessa bevekelsegrunder insvepas, maskera dem stundom illa, och sällan tillräckligt. Man är någon gång villrådig, om man under Januslarven, med aristokratens anlete på ena sidan och demokratens på den andra, bör söka Cicero eller Catilina. Den ena dagen anslår han sitt stånds *esprit de corps;* den andra trotsar, hånar och beler han densamma. Än är han aristokrat, än demokrat, än ultra rojalist. Inflytandet af dessa inkonseqvenser uppenbarade sig i synnerhet men-

ligt under sist förflutna riksmöte. Alltid förträfflig, oupphinnelig i anfall, i utveckling; alltid oefterrättlig i ledning och resultat. Man tillskref under förra riksdagen dessa oförklarliga kastningar perspektivet af konseljtaburetten. Kanske irrade man sig icke helt och hållet. Men man gjorde det erbarmligt, om man i något fall och vid något tillfälle, under hvilka förhållanden som helst, tilltrodde honom förmågan att drifva igenom en sak, der ögonblickets maktspråk ingenting kunde uträtta, och der en varaktigare värme vore af nöden, än snillets lusteldar och konstens snart kolnade glöd. Frihet, offentlighet, sparsamhet är valspråket på den fana, han i senare tider svurit. För de begge förra stå svenskar hos honom i stora oupplösliga förbindelser. Han har i det afseendet utan gensägelse gjort mycket, och icke undandragit sig att, när det gält, betala med sin person. Tryckfriheten har ej egt någon trognare, ingen frikostigare tillbedjare. Hvilken massa af rättegångshandlingar, ströskrifter, riksdagsanföranden och tidningsuppsatser, hvarmed han öfverhöljt dess altar! En stor förtjenst hos honom i öfrigt, är hans ifver för befrämjande af folkets och landets odling samt näringarnas förkofran. Här stanna icke hans ansträngningar vid ord, utan han föregår i uttryckets hela, vackra mening med godt exempel. Glömmom emellertid icke det tredje momentet i hans politiska valspråk: sparsamhet! Intet tvifvel, att han ju omfattar satsen med hjerta och själ! Hans egna intresse är dermed förknippadt, och man beträder honom aldrig, att med berådt mod fela deremot. Men då han som statsman vill göra tillämpningen, händer honom merendels att sila mygg och svälja kameler*. — — — Det är ej lätt att förutse, hvilken roll Anckarsvärd kommer att spela vid den blifvande riksdagen. Den ena tidningen talar om onåd, den andra om måltider vid kungliga taffeln. Sjelf har han ofta, för hvem som velat höra, förklarat, att han aldrig mer instälde sig vid någon riksdag, innan representationssättet blifvit ändradt. Han har, som bekant är, uppgjort planen till en dylik statsreform, om annars det kan kallas plan, der verkan af den ena paragrafen upphäfver den an-

* Jemför sid. 65.

dra, och der verkan af det hela blefve, att kasta nationens angelägenheter i händerna på hvilken ränksmidare som ville och kunde betala mest. Föresatsen att icke återkomma till nästa riksdag, kan han, oaktadt »de föråldrade formerna», sannolikt ej hålla*. Tala måste han; ty talet utgör hans varelses lifsprincip; och gästabudstalen, dem han ej heller försmår, som man nyligen erfarit af Örebrokalaset den 6 november, blifva ändock i längden både enformigare och tunnsåddare, än de ymnigare tillfällen att utgjuta sig, som riksdagarna erbjuda. De främmande åhörare, hvilka nästa riksdag första gången få tillträde till riksståndens öfverläggningar, böra således med någorlunda säkerhet kunna påräkna, att få göra bekantskap med riddarhusets främsta parlamentariska prydnad, skön som tulpanen i framställningar och framställningssätt — doftrik som den i handling**.»

Af excellensen Brahe togs denna uppsats allt annat än väl och bidrog förmodligen att påskynda den i alla fall ovilkorligt förestående brytningen. Gärdet var nu uppgifvet och Crusenstolpe kände sig så utledsen på de förhållanden, i hvilka han inlåtit sig, att han till och med funderade på att genom afsägning af adelskapet skudda stoftet af sina fötter samt återtaga sina förfäders namn Corin***.

Med anledning af ett tryckfrihetsmål, till hvilket vi längre fram återkomma, meddelade Crusenstolpe 1835 en till kämnersrätten ställd utförlig redogörelse (intagen i Aftonbladet för den 2 juli nämnda år) för det understöd han såsom tidningsutgifvare åtnjutit från högre ort. »Tidningen Fäderneslandet», skrifver han här, »som tillskyndat mig femåriga skymford, såsom den der varit betald, soldad, salarie-

* I denna förmodan blef Crusenstolpe icke sannspådd, ty 1834—1835 deltog Anckarsvärd icke i riksdagens förhandlingar, utan visade sig blott då och då på åhörareläktaren. 1840 återtog han oppositionsmannens roll.

** Jemför sid. 73.

*** Beviset på detta hittills okända drag hvilar bland Crusenstolpes papper uti en till riddarhusdirektionen ställd (men icke framlemnad) inlaga, daterad den 30 oktober 1832, alltså ungefär samtidig dermed, att han i tidningen öfvergick till det skriftställarskap, naturanlagen anvisat honom: artiklarna »1809 års män» m. m.

rad, köpt, såld, med mera, understöddes de första tretton månaderna, då sammanräknade 217 nummer utkommo, i ett för allt med 1,800 rdr bko. Sjelfva tryckningskostnaden för samma tid utgjorde 2,170 rdr berörde mynt. Prenumerationsmedlens obetydliga belopp förslog på långt när icke till papper och stämpelafgift, skrifvarebiträden och extra utgifter, hvilka togo äfven mina inskränkta enskilda tillgångar i anspråk. *Mina* sportler bestodo uti de störtfloder af smälek, som haglade öfver mig från alla håll, under det jag å ena sidan var så oskyldig i de artiklar, för hvilka jag hufvudsakligen under polska kriget sönderslets, att jag med dem endast hade öfversättningsbesväret, hvarom de med känd stil handskrifna koncepten, som af mig blifvit under förségladt omslag, jemte andra papper, deponerade i taka händer, bära tillräckligt vitnesbörd; och å den andra sidan rykten kringspriddes, huruledes jag på detta lysande sätt skar guld med täljknifvar, så, att vänner och anhöriga i landsorten räknade mig till last, att jag ej lät några korn ur det ymnighetshorn, hvaraf jag nu förmentes vara i besittning, komma en i finansielt trångmål stadd nära anförvandt till godo.»

»Andra året», fortsätter Crusenstolpe, »blef ställningen ännu svårare. Tryckningskostnaden uppgick till 1,810 riksdaler, understödet nedsattes till 833 riksdaler 16 sk. allt banko, och för att skaffa bladet större publik hade prenumerationsafgiften blifvit nedsatt med 1 riksdaler nämnda mynt*. Det sålunda uppkomna stora deficit betäcktes på långt när icke af ett under årets lopp lemnadt tillskott af 500 riksdaler, helst detta så väl som det primitiva understödet utföll endast i mindre portioner, hvadan alltsammans, för att kunna användas till utgifter, hvilka *måste* bestridas *på en gång*, oundvikligen blef till underpris öfverlåtet åt ganska tunghändta diskontörer. Ett stycke inpå tredje året afstannade tidningen, sedan alla enskilda utvägar att bedrifva den blifvit anlitade och uttömda. Jag hade nu på detta företag i behåll: harmen, otacken, smädelser, förtalet och ett så

* Ursprungliga prenumerationsafgiften för år — tidningen Fäderneslandet utkom fyra gånger i veckan — var 9 rdr 16 sk. bko.

betydligt plus i den privata gälden, att det efter några månaders förlopp kostade mig friheten*. Väl blef mig sedermera, sannolikt såsom ett slags ersättning, tilldeldt i ett för allt en rund summa af 450 rdr bko, men ofvan anförda sifferförhållanden, hvilka af uthändigade qvittenser bestyrkas, utvisa att jag i alla fall ingalunda, som ordspråket säger, spunnit silke på företaget. — —»

Redan det anförda visar, att den gängse föreställningen om Crusenstolpes förhållande till Karl Johan och till excellensen Brahe icke är öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Aug. Blanche säger i sin minnesruna öfver Crusenstolpe, att olyckan ville att han skulle bli favorit, att han fick sitta på soffan vid högstdensammes sida, att han fick — o gudar! — äfven kyssa hans hand. »Smällen», tillägger Blanche, »måtte ha hörts till vestra slottsflygeln, ty Brahe spratt till. Ordinarie favoriten fick ögonen opp. Ingen har lättare att bli öfverkörd, än den som går en konungs favorit i vägen.»

Huru qvickt och i allmänhet träffande detta än må vara sagdt, passar det dock icke in på föreliggande fall. Excellensen Brahe innehade en alltför hög och tryggad position, för att behöfva frukta någonting sådant af Crusenstolpe eller af någon annan; dessutom stod en dylik småsinthet icke i öfverensstämmelse med Brahes karakter. Vi skola bevisa detta genom anförande af ett Crusenstolpes eget uttalande i den redan citerade minnesteckningen i Miniatyralmanach 1861, hvilken kan betraktas såsom ett slags försoningsoffer för de nästan exempellöst bittra insinuationerna i *fjerde brefvet*, dateradt Vaxholms fästning; derjemte bär denna uppsats alla kriterier på att vara en tillförlitlig »Ehrenrettung», om vi nämligen jemföra den med andra materialier, som vi hafva till vårt förfogande. Då Crusenstolpe i nämnda kalender erinrat, att med Karl Johans dödsdag (8 mars 1844) försvann grefve Brahes betydenhet ända till den grad, att han, som så länge varit föremål för allas hyllning, efter

* I grefve Lewenhaupts arkiv på Sjöholm fins i autograf ett cirkulär, hvari Crusenstolpe manar sina fordringsegare till ett skonsamt beteende.

detta betraktades med ett visst medlidande, tillägger Crusenstolpe: »Till heder för Brahes minne, var han aldrig föremål för någons befogade fruktan; ty *det fins intet exempel, att han missbrukade sitt välde till förtryck och förföljelser*». De af oss kursiverade orden angifva alldeles bestämdt, att enligt Crusenstolpes öfvertygelse efter mognare besinning, grefve Brahe icke var den som föranledde förföljelserna mot honom.

Efter alla tecken att döma, var Crusenstolpe sjelf, mer eller mindre tillräkneligt, anledning dertill, att den kungliga nådens sol gick ned, dels derför att hans lefnadssätt öfversteg tillgångarna och dels derför att de förhoppningar, man satt till hans förmåga såsom redaktör af ett regeringens organ, blefvo besvikna. Likväl kan det icke gerna bestridas, att han behandlades hårdt och i viss mån orättvist; ty har man en gång på samhällets höjder invigt en person i sitt förtroende, så bör man väl icke helt och hållet lemna honom åt sitt öde, äfven om han ej motsvarat de högstämda förväntningarna.

Enligt Adlerbrants förut omtalade anteckningar, lär det ock verkligen varit grefve Brahes mening, att bereda Crusenstolpe någon reträtt, och alltså var det säkerligen Karl Johan sjelf, som i uppbrusningens ögonblick lät honom falla. Adlerbrant skrifver: »Oaktadt de bidrag, som lemnades för tidningen Fäderneslandet, blef Crusenstolpe på detta företag fullständigt ruinerad, så att han slutligen inmanades i häkte på gäldstugan. Den sedermera olycklige presidenten i Svea hofrätt Evelius affordrade då Crusenstolpe hans afskedsansökan och inlemnade densamma, med hans begifvande, till kammarexpeditionen. Hans d. v. chef, statssekreteraren Danckwardt, hvarken egde barmhertighet eller besinnade nödvändigheten att skonsamt förfara och icke bringa en sådan person som Crusenstolpe till det yttersta. Tvärtemot excellensen Brahes varning och begäran, att det skulle dröjas med anmälandet till afsked, skyndade sig Danckwardt att i konseljen föredraga ansökningen derom, hvarigenom Crusenstolpe för tidigt och innan några andra åtgärder till hans förmån kunde medhinnas, erhöll afsked. Crusenstolpe hade

likväl under tiden genom regeringens försorg blifvit befriad från bysättningen, så att han kunnat och egt rättighet att återtaga sin afskedsansökan; och det tillhör Crusenstolpes många besynnerliga förfaranden, hvarför sådant icke af honom verkstäldes.

»Det påstås», tillägger Adlerbrant, »att det äfven var ämnadt rangera Crusenstolpes affärer samt oaktadt hans erhållna afsked använda honom i annan tjenstebefattning, men innan detta lät sig utföras ingick Crusenstolpe i oppositionen vid 1834 års riksdag och stötte sig derigenom med den då mäktige presidenten baron Nordin samt stängde sålunda vägen för sig att blifva hjelpt.»

Crusenstolpe, i fjerde brefvet af Ställningar och förhållanden, låter förstå någonting liknande, och bland hans efterlemnade papper ligga klara och tydliga bevis, att K. Maj:t, ännu så sent som 1837, mot en ganska betydande pension, ville återbörda hans penna. Såsom vi skola se i det följande, antog Crusenstolpe emellertid icke anbudet, utan begagnade i stället det samma såsom ett vapen mot vederbörande.

IV.

Crusenstolpe som politiker. — Uppträden på Riddarhuset. Ifrågasatt utvotering. Grefve Hermanssons fiasko.

Om man föreställer sig ett svalg vara befästadt mellan Crusenstolpes tidning »Fäderneslandet» och hans senare författarskap, så är detta i viss mening ett stort misstag. Ett faktum är ju väl, att han stält sig i regeringens tjenst och emottog inspirationer från högre ort, men på samma gång innehöll bladet emellanåt uttalanden af nära nog samma slag som de skarpaste sarkasmer i »Ställningar och förhållanden». Vi hafva i första kapitlet framlagt ett utdrag ur ett akademiskt stilprof af unge Crusenstolpe i Lund 1811. Man jemföre de deruti antydda åsigterna med hvad vi nu

skola anföra, och det skall visa sig, att i fråga om de allmänna demokratiska principerna, i fråga om uppfattningen af »Herrans smorda» m. m. dylikt var Crusenstolpe alltid den samme.

I »Fäderneslandet» redan för den 9 juli 1832, alltså långt före brytningen med höga vederbörande, stå följande märkliga aforismer:

»Samhällenas grundval och ändamål äro gemensam trygghet och trefnad. Det är derför slagfälten höljas af tusentals lik och sjukhusen äro uppfylda af tusentals stympade offer. Det är derför lagen skyddar i åtnjutandet af sin *välförvärfvade* egendom den, som vältrar sig i ejderdun och ur dyrbara kristaller tömmer den läckra drufvans must, sedan han, genom en *viss* industri eller spekulation *i stort*, förstått att skaffa sig utvägar jemte rättighet dertill; men deremot hudflänger den, som, i en annan, fast *mindre* gren af *samma* industri eller spekulation, blott afser att skaffa sig ett stycke bröd att släcka sin hunger, ett plagg att mot kölden skydda sina utsvultna och förfrusna lemmar. *Se der någon gång skilnaden mellan anledningen till halskedjan och till halsjernet.*

»*Absolut* rätt eller orätt finnes ej i vår tids samhällen, de må kallas republiker eller monarkier, med eller utan republikanska institutioner; allt är der *konventionelt.* Gustaf Vasa, slagen och fångad, hade bestigit schavotten; Gustaf Vasa, fri och segrande, uppsteg på tronen. Sokrates måste tömma giftbägaren, för det han trodde på *en enda* Gud: huru många hafva ej blifvit bålets rof, för att de *icke* trott på honom eller trott på *flera?* Gamla testamentets urfäder gifte sig uti leder, inom hvilka ett alltför nära umgänge i våra dagar leder till stupstocken. Anfall på en furste, som regerar, försvar af en furste, som upphört att regera, straffas begge med döden.»

I öfverensstämmelse med den ofvan uttalade medkänslan för de fattiga och ringa, väckte Crusenstolpe vid 1834—1835 årens riksdag en motion, som icke bör förgätas, då man påminner sig t. ex. L. J. Hiertas långvariga och omsider med framgång krönta verksamhet i samma humana riktning. Med

flödande vältalighet framhöll Crusenstolpe vid detta tillfälle, huruledes folkets moraliska uppfostran är det vigtigaste föremål, hvarpå statsmakterna kunna fästa sin uppmärksamhet. Men — säger han — denna uppfostran sker icke endast genom syftesenliga undervisningsanstalter, utan tillika och föga mindre verksamt genom en sådan öfverensstämmelse mellan lagarnas beskaffenhet och deras underlydandes begrepp, att ej de senare må kränkas genom de förras tillämpning. »Medan vi skryta öfver våra jättesteg på bildningens bana» — utbrister Crusenstolpe — »fariseiskt tackande Gud, att vi ej äro såsom menniskorna vid Nevas och Bosforens stränder, utgör spö- och risslitning här en lika hvardaglig styggelse, som der knut och bastonad. Jemnlikhet, tidens behof och till passion stegrade åtrå, är äfven hos oss dagens lösen, under det att sjelfva lagen här befaller att den fattigare förbrytaren skall offentligen hudflängas, men tillstädjer den förmögnare att slippa undan med penningeböter. Det är till massan af folket, man öfver allt i sista instansen vädjar, och det är så man vänjer massan att kallsinnigt trampa menskligheten och rättvisa under fötterna. Ty menskligheten lider genom tillvaron af detta öfverflödiga gisslande, som förhärdar både den förbrytare, hvilken man på ett så ändamålsvidrigt sätt velat förbättra, och lynnet hos det folk, som vänjer sig att med likgiltighet åse de bestraffades moraliska förnedring och fysiska smärtor; — och rättvisan förnärmas, då samma brott olika bestraffas hos den bemedlade och hos den icke bemedlade.»

Det är en ofta återkommande anmärkning, att Crusenstolpe i sjelfva verket var aristokrat — en uppfattning, som vi på grund af aktstycken sådana som det nu refererade ej kunna dela. Men menar man möjligen blott, att Crusenstolpe var en man af fina vanor, att han i sitt lefnadssätt iakttog elegans och god ton, så var han visserligen aristokrat*. Skall åter här — såsom väl det riktigaste är — be-

* Det kunde till och med inträffa under Crusenstolpes besök hos en af våra förnäma män, att han beklagade sig öfver sin lott, att vanligtvis nödgas umgås med Kreti och Pleti, i stället för med grefvar och baroner. Öfver sitt adliga namn var han ock en smula stolt.

greppet aristokrat i politisk och social mening utgöra en motsats till begreppet demokrat, så faller Crusenstolpe till sin väsentliga författarverksamhet under den senare kategorien. Sjelf skrifver han härom i tredje brefvet af Ställningar och förhållanden: »Genom uppfostran, sympatier och grundsatser har jag *varit* aristokrat; det är erfarenheten och öfvertygelsen, att någon aristokrati numera de facto ej finnes i Sverige, som gifvit mina tankar en annan riktning. Aristokrati och hofadel äro tvänne olika ting. Det var på kärnan, ingalunda på skalet, jag satte värde. Civillistans pensionärer, pauvres honteux och tjenstsökande äro icke män för mig. Jag begriper stolthet, men icke högfärd; ärelystnad, men icke fåfänga; företräden genom öfverlägsenhet, men icke i kraft af småaktighet; begäret att herska, att verka, att göra sig ett namn, men icke att krypa, att lisma, att vara slaf i beherskarens audiensrum och pascha i sitt eget».

Adlerbrant, i sina ofta nämnda memoarer, framhåller att Crusenstolpe, i likhet med farfadern, var med sina sympatier fästad vid 1720 års regeringsform, och det är väl detta han sjelf antydt i nyss anförda rader, men att hans författarverksamhet, att hans inflytande på sina samtida gått i demokratisk riktning, anse vi alldeles påtagligt*. Vi återvända nu till hvad Crusenstolpe yttrade på riddarhuset i ofvannämnda motion.

»På detta rum», säger han, »finnes sannolikt ingen, som ej fått eller gifvit uppmaningen att följa med sin tid och att akta på tidens tecken. Men man begriper ej de senare och man stannar långt efter den förra, om man inbillar sig, att allt blir väl beställdt genom några medborgerliga fraser och en ytlig omskapning af former, huru illa de gamla än må svara mot sin bestämmelse, och huru symmetriskt de nya än må danas, hvilka man vill sätta i stället. Tidens omisskänliga tecken är individens sjunkande vigt och massans sti-

* Då Aug. Blanche, som delar den vanliga uppfattningen, skrifver om Crusenstolpe (Minnesbilder, sid. 187): »Liksom Chateaubriand kunde han respektera massan, utan att finna individen det ringaste värd», undra vi om icke just ett sådant förhållande snarare står i öfverensstämmelse med de demokratiska grundsatserna, än med motsatsen.

gande betydenhet. Man följer sin tid, då man så jemkar förhållanden, som alstrades under det massan var blott ett blindt verktyg uti individens hand, att de passa till sakernas förändrade ställning. Det var fordom tillräckligt, att en nationalanda fans bland samhällets högre kretsar, till hvilkas upplysning de lägre sferernas medlemmar hyste fullkomligt förtroende och på hvilkas vink dessa således stodo färdiga att våga lif och egendom. Men detta förtroende finnes icke mera. Hvar och en medborgare i staten vill se med egna ögon, pröfva med eget förstånd; och det är på nationalandan hos *mängden* af folket, som fosterlandets sjelfbestånd och trefnad numera bero. Men huru begära en nationalanda, utan belåtenhet med statsförfattningen, och huru ens våga hoppas denna belåtenhet, då en så synbar, en så vild och — hvarför tveka att uttala ordet — en så afskyvärd partiskhet i sjelfva brottmålslagen finnes *för* den rikare, som enligt sakens natur tillhör undantagen, *mot* den fattige, hvilken i allmänhet och framför allt i Sverige måste utgöra sjelfva regeln? Och huru skall nationalandan i alla fall blifva beskaffad hos det folk, hvars naturligen hårda sinnesart, fostrad genom den nordiska jordmånens karghet och härdad under de nordiska vintrarnes stränghet, mer och mer aflägsnas från det mildt och ädelt menskliga, genom en daglig åsyn af offentliga hudstrykningar, ofta ej annat än ett grymt frispektakel åt den råa, djuriska hopen? Lagstiftaren bör dessutom ej förbise, att yttre omständigheter ej sällan inverka på bestraffningens halt, äfven vid de tillfällen då man velat att straffet skulle i lika mått drabba förbrytarne. Ty oberäknadt hvad som i detta afseende uteslutande hvilar på verkställarnes sinnesstämning och olika kroppskrafter, måste man erinra sig, att spö- och risslitning nödvändigt medför olika plågor, om bestraffningen verkställes under sommarluft eller vinterköld.»

På grund af denna sin framställning yrkade nu Crusenstolpe:

1:o att spö- och risstraff aldrig måtte kunna användas i stället för penningeböter, då brottet kunnat med sådana försonas, men tillgång saknats hos den sakfälde;

2:o att spö- och risstraff *aldrig* måtte kunna ega rum för första resan begången förbrytelse, ehvad den är af svårare eller lindrigare natur; och

3:o att spö- och risstraff *aldrig* måtte tillämpas, då brottets bevista orsak varit behofvet att *för tillfället* stilla förbrytarens hunger, utan att något af det tillgripna derutöfver från stället afförts.

Lagutskottet afstyrkte motionen och riksstånden biföllo utskottets betänkande.

Huru varmt strafflagens förändring i en humanare riktning låg Crusenstolpe om hjertat, framgår af några uttalanden i »Morianen», första delen (skrifven sex år efter den anförda motionen), hvilka blifvit uteslutna i den under utgifning varande nya upplagan af denna roman, derför att strafflagen sedan dess *är* förändrad och en dylik apostrofering alltså skulle i ett sådant sammanhang se alltför besynnerlig ut. Han talar der om de lägre folkklasserna och säger, att deras obetydligaste steg bevakas, bespejas och uttydas till det värsta; — att hvarje deras förseelse beifras och bestraffas med obarmhertig stränghet; — att man bespottar deras okunnighet, fördömer deras råhet, skyr deras umgänge, men gör föga eller intet för deras bildning och förädling; — att i deras krets fängelser, kedjor, skampålar och spön höra till ordningen för dagen, utan en suck af medömkan, en tår af menniskokärlek från de högre klasserna, under det dessa, som tagit samhällets alla fördelar, dess rikedomar, upplysning, utmärkelser och nöjen i besittning, som ej begripa hungerns och trasornas frestelser, finna tröst och hjelp, öfverseende, hugsvalelse, miskund, slöjor och utvägar öfver allt, när de, drifna af förskämda anlag, onda lustar och vilda lidelser, med berådt mod, ofta utan behof och alltid fullkomligt medvetna af sina gerningars fördömlighet, trampa lastens och brottets stråt; — att ingen ånger upprättar de vanlottade, ingen bättring återställer dem på den punkt, de befunno sig innan fallet; — att sjelfva gudaläran, som eljest påstås vara förkrossade och botfärdiga syndares tillflykt, för dem endast är en bemantlad polisanstalt, i afsigt att förmå dem bekänna sitt förderf, blotta sitt sam-

vetes blygd samt stillatigande och undergifvet tugga sina bojor. — —

Om denna ohyggliga målning varit sann ännu för några årtionden sedan, så är den det dess bättre icke numera; men att menniskovänliga sträfvanden tagit öfverhanden äfven inom brottmålslagstiftningen, måste väl i icke oväsentlig mån tillskrifvas sådana energiska maningar som Crusenstolpes. Vi återgå emellertid till hans uppträdande vid 1834—1835 års riksdag.

Den anförda motionen var den enda han då väckte, och den uppmärksammades icke med någon omedelbart synlig påföljd. Deremot ådrog han sig nu som oppositionsman ett oerhördt uppseende, och detta i en till utseendet menlös angelägenhet, som icke borde kunnat sätta riddarhusets ledamöter i eld och lågor. Den tändande gnistan utgick emellertid icke från Crusenstolpe sjelf.

Den 3 februari 1835 företogs nämligen inom riddarhuset till pröfning statsutskottets utlåtande angående K. Maj:ts proposition om låns upptagande till hypoteksinrättningars befrämjande. »Det nu ifrågavarande lånet» — yttrade då friherre *Maur. Klingspor* — »skall alltid framdeles komma att spöka under en eller annan form; ty utländska lån äro alltid regeringens skötebarn, om icke för annat, kanske för de goda sportlernas skull. Jag skall framdeles under loppet af diskussionen söka utveckla, huru föga nytta det betryckta jordbruket kan få af detta lån, som regeringen med alla möjliga ansträngningar, per fas et per nefas, söker genomdrifva, väl förståendes för den goda sakens skull; ty som hela den skattdragande svenska allmänheten nogsamt känner, har regeringen alltid nitälskat för afhjelpande af dess betryck. Det barn, man älskar, agar man. Således skall svenska folket i de ständigt tilltagande bördorna endast se ett nytt bevis på regeringens omsorger och moderskänsla för dess bästa».

Detta utlåtande väckte genast ond blod. Excellensen Wetterstedt tog till orda, beklagande att ett sådant yttrande kunnat förekomma inom riddarhuset. Han ville lemna derhän, om icke publicitetens klingande sportler kunna vara

lika retande som de materiela, och han ville lemna alla, som deraf voro i behof, i full och oqvald besittning af dessa sportler. Men deremot ansåg han sig böra begära upplysning af frih. Klingspor, hvad meningen egentligen vore med ett af honom begagnadt uttryck, att nämligen regeringen sökt genomdrifva lånefrågan *per fas et per nefas.*

Om detta uttryck utspann sig nu under fortsatta plena en diskussion, som upptager en god del af sidantalet i ridd. och ad:s protokoll för ifrågavarande riksdag. Vi böra naturligtvis egentligen uppehålla oss vid det som rör Crusenstolpe. Redan första dagen, ärendet var före, yttrade han: »Det är ej min afsigt att deltaga i den räfstransakning och liqvidationsmöte, som konungens rådgifvare funnit för godt att här anställa med enskilda ledamöters yttranden. Då grefve Posse begärt frågan derom på bordet, lära vi framdeles återkomma dertill, och jag skall då icke underlåta att påminna, om *per fas* menas det sätt, hvarpå indragningsmakten tillkom 1812 jemte åtskilligt annat. — —»

Det var den 27 april Crusenstolpe, enligt löfte, *återkom* till ämnet. »Förevarande diskussion», sade han då, »har frappant likhet med den, som för 11 år sedan här förehades, då gr. Posses svärfar, framlidne gr. v. Platen, höll en sådan räfst med frih. Anckarsvärd, då ridd. och ad. och dess landtmarskalk visste, hvad deras ära och värdighet tillhörde. Jag beklagar ridd. o. ad:s majoritet och landtmarskalken, om ståndet i dag visar sig mindre månt om sin ära. Jag gillar ej, att frih. Klingspor nyttjat ett utländskt uttryck. Jag skall begagna mig af ett svenskt: det finnes ordet *skälmstycken,* och jag ber att få genomgå en liten tafla af regeringens förhållande sedan 1809.»

Crusenstolpe afbröts här af så väl starka stampningar från många håll i salen, som af landtmarskalkens klubba, hvarefter landtmarskalken påpekade, att då Crusenstolpes begäran stridde mot 90 § reg.f-., hvilken stadgar, att under riksens ständers eller deras utskotts öfverläggningar och pröfning icke må uti något annat fall eller på något annat sätt, än denna grundlag bokstafligen föreskrifver, komma frågor om embets- och tjenstemäns till- och afsättande, regerings-

och domaremakternas beslut, resolutioner och utslag, enskilda medborgares och korporationers förhållanden, eller verkställigheten af någon lag, författning eller inrättning, ansåg h. ex. sig ej heller lagenligt, och i öfverensstämmelse med den af honom aflagda ed, kunna tillåta, hvad Crusenstolpe begärt.

Då Crusenstolpe sökte försvara sig, blef han afbruten af stampningar, så att hans ord ej kunde till protokollet höras; men sedan stampningarna afstannat, yttrade han: »Det är förgäfves herrarne försöka att skrämma mig».

J. P. Lefrén yttrade nu: »I en sak af så ömtålig beskaffenhet som denna tror jag att det är, lindrigast sagdt, oskickligt af den, som synes gifva sig utseende af att vara frih. Klingspors medhjelpare, att skämma bort hela saken. Jag tror icke, att frih. Klingspor har behof af eller vill begagna biträde af en sådan advokat som hr Crusenstolpe.»

Grefve Horn beklagade djupt, att det kunde finnas talare, hvilkas uppträdande hade den verkan, att det på ett eller annat sätt afklipper yttranderätten. Så betraktade han Crusenstolpes uppträdande. Han ville till protokollet förklara, att han visserligen icke ansåge den citation af grundlagen, som landtmarskalken gjort, hafva varit den rätta, emedan 90 § reg.-f. på intet sätt kan så tydas, som landtmarskalken framstält densamma. »Det är ingen förment, att såsom argument anföra sådana fakta, som han anser nödvändigt, för att derpå grunda ett omdöme; men deremot anser jag landtm. hafva full rätt och äfven åliggande att föra en talare till rätta, som går utom ämnet, och det har hr Crusenstolpe gjort, då han begärt att få framställa en tafla öfver regeringens förfarande från längre tid tillbaka. Det måtte icke kunna vara föremål för en framställning vid en prot.-justering för d. 3 sistl. febr.; och det är blott på denna grund hr gr. o. landtm. kan anmoda hr Crusenstolpe att icke fortsätta sitt yttrande. Men jag ber att få återkalla i r. o. ad:s minne det beslut, som r. o. ad. fattat, att på annat sätt än genom stampningar gifva sina opinioner tillkänna. Jag tror icke, att det är på det sättet, som en talare kan nedtystas eller bör låta nedtysta sig. Jag anhåller, att hr gr. o. landtm. ville till r. o. ad. hemställa, om icke r. o. ad. vill förnya

ett en gång fattadt beslut att icke tillåta någon tillkännagifva sitt tänkesätt genom buller och stampning, oförenligt med den värdighet, som bör utmärka r. o. ad. såsom en delibererande församling».

Många hördes härtill tillkännagifva sitt bifall.

Hr Lagerhjelm yrkade afbrott: då han anmälde sig, hade han för afsigt att begära, att klubban måtte afbryta det tal, hvarmed Crusenstolpe hotat att inkasta i ridd. o. ad:s öfverläggning ett ämne, som man åtminstone kunde säga vara främmande för den närvarande och alltid borde vara främmande för ridd. o. ad. öfverläggningar och för alla öfverläggningar, som skola föras med lugn. Huru kan man fatta beslut med lugn, om ej öfverläggningarna föras med lugn? Kan man ej med värdighet framföra, hvad man vill säga, så är man icke vuxen att bekläda det kall, som man är så färdig att tillerkänna sig, nämligen riksdagsmannens, eller att vara ett helt folks ombud. Men då landtmarskalken sjelfmant med klubban afbrutit talaren, hade talaren nu icke annat att tillägga, än blott det, att han hade äran vara ledamot af flera samfund utom detta, och att han funnit, då sådana uppträden der möjligen kunnat inträffa som det närvarande, icke blott med Crusenstolpe, utan äfven med frih. Klingspor, att ordföranden med klubbslag afbrutit all fortsättning, hvarvid hela saken stannat. Det trodde han vara rätta sättet i dylika fall.

Crusenstolpe tog nu åter till orda: »Som jag af landtm:s klubbslag finner, att jag måste inskränka min tablå inom några få fakta under riksdagens lopp, kan jag ej annat förmäla, än om dem. Hvad angår en fråga, som lärer vara ridd. o. ad. någorlunda bekant, näml. den om 5 kap. 1 § missg.-b:n, så, om ridd. o. ad. önskar veta, huru dermed tillgått, är förhållandet sådant, att den företogs under det bondest:s flesta ledamöter voro bortresta.»

Då nu grefve Posse hos landtmarskalken anmälde sig att tala, inföll Crusenstolpe: »Jag vet icke om jag har ordet, sedan gr. Posse begärt att få tala.»

Då Crusenstolpe här stannade, uppropade landtmarskalken gr. Posse, hvilken yttrade: Jag begärde ordet för att fästa uppmärksamheten derpå, att hr Crusenstolpe nu begått

samma fel som nyss förut, nämligen att tala om ett för dagens öfverläggning främmande ämne.

Härpå genmälte landtmarskalken, att han ej annat kunde finna, än att det, hvarom Crusenstolpe i sitt sista yttrande börjat att tala, ej angick det nu förevarande målet.

Crusenstolpe: »I sådant fall får jag vördsamt hemställa, huruvida frågan om de s. k. rabattlånen och extra voteringen inom förstärkta statsutsk. kan vara främmande för ämnet.»

Landtmarskalken menade, att denna fråga måtte vara ett för nuvarande öfverläggning främmande ämne.

Crusenstolpe tillkännagaf, att han i sådant fall ej hade något att tillägga.

Öfverläggningen i ämnet var dock härmed långt ifrån afslutad. Som vi emellertid befara, att sätta en eller annan läsares tålamod på prof, men likväl icke anse oss kunna utelemna det hufvudsakliga, upptaga vi återstoden af de mera framstående riddarhustalarnes yttranden, icke i texten, utan såsom en fristående not, hvarom endast de mera intresserade behöfva taga kännedom.

Gr. Frölich: Jag anhåller, att hr gr. o. landtm. täcktes lyssna till den af flera talare framstälda anhållan, att klubban måtte gå, så ofta den siste talaren framställer något, som icke hörer till ämnet.

Frih. Cederström, Jak.: Mina herrar! Det synes mig besynnerligt, att, för det en ledamot förifrar sig i sitt yttrande, ståndet vill beröfva honom rättigheten, han eger såsom representant, att få sluta sitt yttrande, under ansvar, som lagen bjuder, i händelse han förgår sig. Hvad vill det säga, att på grund af föreskriften uti 90 § reg.-f. afbryta en talares yttrande? Öfverläggning får enligt denna § icke ega rum i anledning af en sådan framställning, som § antyder, och är denna framställning brottslig, så har ridd. o. ad. rätt att tillämpa 110 § reg.-f. och för riksdagen utesluta den ledamot, som dermed framkommit, från säte och stämma på riddarhuset, eller ock besluta, att han skall ställas under laga tilltal; men icke eger landtmarskalken rättighet att hindra honom att tala, emedan grundlagen uti 50 § riksd.-ordn. tydligen förmår, att hvarje ståndsledamot eger rätt att i plenum stående och från sin plats fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under öfverläggande komma. Om han frångår ämnet och tilllåter sig brottsliga uttryck, så må ståndet derför sedermera öfver honom döma. Jag anhåller, att hr Crusenstolpes så väl som hvarje annans rättighet må blifva oförkränkt, men att derefter det otillbörliga, som hr Crusenstolpe tillåtit sig, må komma under ståndets pröfning.

H. ex. hr gr. o. landtm. yttrade, det han ansåg som sin skyldighet, att då han hörde en ledamot öfverskrida de gränser, som riksd.- och ridd.-ordn:na föreskrifva, vägra honom att fortfara. Om ridd. o. ad. blefve satta i nödvändighet att afhöra yttranden af sådan art, trodde h. ex. att landtmarskalken felat i den aktning, han vore skyldig ståndet.

Gr. Frölich: Jag skulle nu icke förlänga denna diskussion, om jag icke redan vid ett annat tillfälle, då hr Crusenstolpe yttrat sig, afgifvit min

tanke om rätta sättet att förfara i detta fall, ett sätt, som jag nu icke kan annat än återupprepa, det nämligen, att hr gr. o. landtm. icke eger rättighet att förvägra någon att tala, men deremot att genom klubbslag återföra talaren till ämnet, så ofta han finnes derifrån afvika. Det kunde annars hända, att en person otillbörligen företoge sig att tala öfver ett ämne, till dess ingen ledamot af huset vore qvar. Han må fortfara att tala, om han vill utsätta sig för den påföljd, som måste drabba honom, om han fortfar att trötta hr gr. o. landtm:s och ståndets tålamod. För öfrigt fägnar det mig att höra frih. Cederström nu yttra sig om 90 § reg.-f. i strid med hvad han förut yttrat om grundlagens stadgande i denna §.

Hr Dalman: Jag anhåller att uti protokollet få förvara den reservation, att jag alldeles icke anser landtmarskalken eller talmännen ega rätt att förvägra någon att tala. Jag instämmer väl i frih. Cederströms samt grefvarne Horns och Frölichs mening, att nämligen landtmarskalken eller talmannen, om han så vill, kan roa sig med att slå klubban i bordet, så ofta han finner en talare afvika från ämnet; men talaren kan icke vägras att fortsätta, han må tala huru vidlyftigt och huru länge som helst. Jag gillar ej, att man gör detta ämne till föremål för passionerna. Jag gillar ej heller det sätt, hvarpå hr Crusenstolpe velat försvara saken, och slutligen ogillar jag på det högsta de ordalag, hvarmed han började sin oration; men jag anser vården om vår yttranderätt fordra, att han icke nedtystas på ett sätt, som gör det omöjligt för ridd. o. ad:s ledamöter och omöjligt för protokollisterna att höra hvad han säger.

Frih. Kantzou: Jag begärde ordet för att förena mig med frih. Cederström; men medan jag har ordet, vill jag äfven yttra mig i saken. Sedan jag nu hört frih. Klingspors yttrande uppläsas, bekänner jag, att jag icke kan fatta, att icke den förklaring, som hr frih. lemnat h. ex. hr gr. af Wetterstedt, är tillräcklig för att göra uppenbart, att hr frih:s ord icke åsyftade någon personlig förolämpning; i följd hvaraf yttrandet icke heller kan blifva föremål för någon slags behandling enligt 30 § ridd.-ordn. eller 50 § riksd.-ordn. I öfrigt torde det vara af vigt, att ridd. o. ad. icke förhastar sig med afgörandet af denna fråga. Frih. Klingspor har sagt, att enligt hans tanke vore å regeringens sida ett otillbörligt medel begagnadt för ett, efter hans öfvertygelse, särdeles skadligt ändamål. Deruti består hela framställningen, och det mindre väl valda ord, som blifvit begagnadt, bör väl icke till den grad tynga ned vågskålen, att ridd. o. ad. stadgar ett så vådligt prejudikat som det, hvarom fråga är. Jag tillstyrker derför, att frågan må förfalla.

Gr. Posse: I sjelfva saken uppskjuter jag att yttra mig, ehuruväl frih. Kantzous yttrande kunde gifva anledning till ett svar, intilldess jag får höra, huru frih. Klingspor förklarar sitt sista yttrande; men jag begärde ordet blott för att säga några ord i anledning af den anmärkning, frih. Cederström så oförmodadt gjorde. Om hr frih:s mening är den, att landtmarskalken icke har rättighet att förhindra någon att yttra sig, så har hr frih. rätt, utan att deraf följer, att hr gr. och landtm. handlat orätt, emedan, så vidt jag kunnat fatta, hr gr. o. landtm. aldrig påstått något sådant, utan endast fästat uppmärksamheten derpå, att hr Crusenstolpes yttrande vore stridande mot grundlagens föreskrift, och i följd deraf afbrutit hr Crusenstolpe i sitt yttrande. Jag kan icke förstå annat, än att detta varit landtmarskalkens både rättighet och jag säger äfven skyldighet, då 45 § riksd.-ordn. uttryckligen ålägger landtmarskalken och talmännen att, hvar i sitt stånd, vidmakthålla ordning och vaka öfver grundlagens efterlefnad. Hr Crusenstolpe har felat mot ordningen, och derför har han blifvit till den återkallad, och för den ledamot, som förer ridd. o. ad:s klubba, är det en pligt att, så ofta en ledamot på så sätt felar, nedfälla denna klubba, så länge den håller tillsammans.

Frih. von Stedingk, Styrbjörn: Jag får på förhand tillkännagifva, att jag icke ämnar ingå uti den för hand varande diskussionen. Jag har begärt ordet endast för att förklara, att jag reserverar mig mot den rättighet, hr gr. o. landtm. trott sig ega att afbryta en talare, och att det är med förundran jag hört gr. Posse yttra, att hr gr. o. landtm. icke afbrutit hr Crusenstolpe, då jag sjelf hört hr gr. o. landtm. uppropa gr. Posse att yttra sig, under det hr Crusenstolpe ännu talade. Jag förklarar högtidligen, att jag ogillar det uttryck, hvarmed hr Crusenstolpe började sitt anförande; men jag är mån om ridd. o. ad:s värdighet, och jag anhåller, att för min räkning den reservation må få qvarstå i protokollet, att hr gr. o. landtm., efter min öfvertygelse, vid detta tillfälle icke iakttagit grundlagens föreskrift.

Frih. af Nordin, Karl Joh.: Om jag fattade hr Crusenstolpes framställning riktigt, började han med att förklara, det han ville framställa de skälmstycken, som regeringen under 11 års tid har gjort. Då jag under denna tid haft äran att vara ledamot af regeringen, så beklagar jag på det högsta, att hr gr. o. landtm. afbröt hr Crusenstolpe i den framställning, han velat göra, emedan just derigenom hade kunnat ledas till allmän kännedom det ogrundade i de anmärkningar, hvarmed han velat framkomma; men då jag lika med flera talare är öfvertygad, att dessa framställningar skulle ligga utom ämnet, så tror jag icke, att han kunnat få fortsätta det anförande, han började. Deremot tror jag, att, sedan hr gr. o. landtm. anmanat honom att hålla sig till det ämne, som förevar, hr Crusenstolpes rättighet var att få fortfara att tala, och är det i enlighet med denna öfvertygelse, som jag till alla delar instämmer uti hvad frih. Cederström yttrat, med begäran till hr gr. o. landtm., att h. ex. behagade uppropa hr Crusenstolpe till fortsättande af det tal, som han eger laglig rättighet att framställa; förbehållandes mig likväl att, sedan diskussionen om frih. Klingspors yttrande är fulländad, få emot hr Crusenstolpe yrka det ansvar, hvartill jag kan finna mig befogad i anledning af den framställning, han i dag gjort.

Gr. Frölich: Då en ledamot af detta stånd, frih. v. Stedingk, oaktadt hvad i denna formfråga blifvit taladt, ännu synes sakna förmåga att göra skilnad emellan att afbryta en talare och att förbjuda honom att tala, så har jag funnit mig uppkallad för att göra denna distinktion och förklara, att det är landtmarskalkens skyldighet och följaktligen äfven hans rättighet att afbryta en talare, då han går utom ämnet, men att landtmarskalken deremot icke eger rättighet att förbjuda någon att tala. I öfverensstämmelse härmed anhåller jag, att hr Crusenstolpe må blifva uppropad, så ofta han anmäler sig att tala, men af hr gr. o. landtm. i sitt tal afbruten, så ofta han visar sig hafva lust att fortsätta ett sådant språk som det, hvarmed han i dag började sitt yttrande.

Hr Rosenblad: Jag hade visserligen, lika med frih. v. Stedingk, icke ämnat att yttra mig i denna fråga; men af samma skäl som han vill jag icke tillbakahålla min tanke, att jag icke kan annat än godkänna, att hr gr. o. landtm. icke tillåtit fortsättningen af ett yttrande, som hr Crusenstolpe hade börjat, helst sedan hr Crusenstolpe sjelf förklarat, då han andra gången med klubbslag blef afbruten i fortsättningen af sin tafla rörande regeringens handlingssätt, inskränkande sig till ett senare tidehvarf för att rättfärdiga ett uttryck, hvars beifrande blifvit ifrågasäldt, att, såvida han icke på det sättet finge fortsätta sitt anförande, hade han ingenting att tillägga; derigenom hr Crusenstolpe således sjelf förklarat, att han icke ville yttra sig på annat sätt än äfven de talare, som i öfrigt försvara hans yttranderätt, ansett böra med klubbslag afbrytas.

Frih. von Stedingk: Jag får hembära gr. Frölich min tacksamhet för den efter min fattningsförmåga lämpade tillrättavisning, hr grefven haft

den godheten att lemna mig. Jag skall dock med min ringa förmåga bjuda till att utveckla, hvad jag sagt, att det är detsamma att afbryta en talare som att neka honom att tala; ty jag hemställer, om det är möjligt att någon kan tala, då andra uppropas att yttra sig, under det man ännu står talande på sin bänk. Jag skulle tro, att, om gr. Frölich vill begagna den förmåga att fatta, som han trott sig ega bättre än andra, han skall finna, att detta sätt att afbryta en talare är detsamma som att förneka honom att tala, emedan det icke lärer vara parlamentariskt rätt, att flera tala på en gång, utan att den, som först börjat, måste hafva tystnat, innan någon annan uppropas.

Hr Roos, Jon. Eman.: Som jag icke varit närvarande från diskussionens början, ber jag om förlåtelse, om något skulle hafva undfallit mig. Då jag sista gången yttrade mig i detta ämne, försökte jag att ådagalägga en liflig önskan, att denna diskussion skulle upphöra att vara föremål för ridd. o. ad:s öfverläggning. Jag ansåg den lika oangenäm för ridd. o. ad. som för frih. Klingspor, och jag tror, att de få uttryck, som jag då framförde, icke kunde tydas annorlunda, än såsom en gemensam önskan för vår gemensamma värdighet. Då jag nu finner, att frih. Klingspor vidhåller sitt olämpliga uttryck, anser jag mig skyldig att för ridd. o. ad. förklara, att då jag vände mig till en ung ädling, hvars högsta ära jag trodde skulle bestå deruti att återkalla sådana yttranden som det ifrågavarande, hvilka icke kunnat med bevis beledsagas, så var det främmande för mig, att han skulle neka att efterkomma min uppmaning. Jag påminde mig alltid, att riddarhuset bestod af ledamöter, af hvilka åtminstone största antalet hade sin representationsrätt från födseln, och jag trodde då icke, att de, som af allmänheten kallas till representationen, skulle utöfva detta kall på ett sätt, som vitnade om glömska af förfädrens minne och förtjenster. Det är icke utan smärta, som jag finner, att ridd. o. ad. äfven i dag fått höra ett eller annat uttryck, förnärmande för dess värdighet. Jag skall aldrig kränka någons värdighet inom detta hus; och lika ömtålig jag är om min egen ära, lika ömtålig är jag äfven om andras. Det högst olämpliga uti frih. Klingspors yttrande anser jag likväl i någon mån mildras derigenom, att det är framställdt på ett främmande språk, som hr frih. förmodligen icke riktigt förstår. Jag kan icke annat än beklaga, att ett sådant uttryck blifvit fäldt, och jag skulle önskat, att det blifvit uttaget ur protokollet; men då så icke skett, får jag hemställa till ridd. o. ad., om man icke, med glömska af ett sådant uttryck, hade bort önska, att det aldrig blifvit föremål för ridd. o. ad:s öfverläggning.

Frih. Klingspor: I anledning af den uppmaning att förklara mina ord, som gr. Posse framstält, får jag tillkännagifva, att, hvad mig sjelf angår, jag icke kan uttaga ur protokollet något af hvad jag sagt, emedan sådant skulle innebära ett medgifvande, att jag framkommit med en osanning. Jag kan så mycket mindre ingå härpå, som saken, efter min öfvertygelse, är sådan, som jag sagt, och då kan ingen mensklig makt förmå mig att säga, att korpen är hvit. Men då jag från början icke fästat särdeles vigt vid mina ord, öfverlemnar jag åt ridd. o. ad. att göra dermed, huru ridd. o. ad. finner för godt, då jag vill underkasta mig det beslut, ridd. o. ad. kan fatta.

Gr. Posse: Frih. Klingspors senare yttrande sätter mig i verklig förlägenhet. Om jag endast håller mig vid början deraf, skulle följden vara, att jag borde yrka ett beslut af ridd. o. ad. öfver hr frih:s handlingssätt; men frih. slutade med det förklarande, att han öfverlemnade åt ridd. o. ad. att göra med de ifrågavarande orden hvad ridd. o. ad. godt syntes. Således har hr frih. medgifvit ridd. o. ad. rättighet att ur protokollet utesluta de ifrågavarande orden. Utan ett sådant medgifvande hade ridd. o. ad. icke rättighet att ur protokollet utesluta dem; men med ett sådant med-

gifvande har ridd. o. ad. rättighet att ur protokollet uttaga den anmärkta termen, och dermed synes mig ändamålet vara vunnet. Då jag icke kan tro, att frih. Klingspor önskar åt ordet regering gifva annan tydning, än som öfverensstämmer med grundlagarna, och med regeringen således förstår konungens rådgifvare, så är det konungens rådgifvare han förolämpat, och det tillkommer dem att bedöma, huruvida de icke anse frih. Klingspors enskilda omdöme för dem så likgiltigt, att de lemna det utan uppmärksamhet, då det ifrågavarande uttryckets utstrykande ur protokollet godkännes af ridd. o. ad., hvars opinion är det, som för dem eger värde. Om konungens rådgifvare se saken från den synpunkten, så önskar jag att frågan må förfalla.

H. ex. hr gr. af Wetterstedt: Som det var jag, som gjorde anmärkning mot frih. Klingspor, då han i plenum den 3 sistl. febr. fälde det ifrågavarande uttrycket, så torde ridd. o. ad. tillåta mig att något närmare få utveckla, hvarför jag gjorde denna anmärkning och hvarför jag nu, i synnerhet efter den förklaring hr frih. afgifvit, befinner mig i verklig förlägenhet hvad jag skall göra. Med förbigående af alla andra gjorde jag anmärkning emot det uttryck, att regeringen genom alla möjliga ansträngningar, per fas et per nefas, sökt genomdrifva lånefrågan. Det är ett främmande språk, som vid detta tillfälle blifvit begagnadt, ehuru vi här tala svenska; men då en talare begagnar främmande uttryck, så öfverlemnar han åt en hvar att tolka dessa uttryck, vare sig i den lindrigare eller strängare bemärkelsen. Detta uttryck per nefas medgifver många särskilda tolkningar. När jag derför vände mig till frih. Klingspor, trodde jag att det skulle vara lätt för honom att, utan att på något vis äfventyra sin sjelfständighetskänsla, gifva åt detta uttryck en lindrigare mening eller utbyta det mot ett uttryck, som ej kunde anses sårande. Detta var anledningen hvarför jag mot hr frih. uppträdde med min anmärkning d. 3 febr., dertill hr frih. förklarade, att han stod qvar vid sitt uttryck, men att han dervid fästade begreppet otillåtliga medel. Denna tolkning syntes mig icke vara tillfredsställande; ty uttrycket otillåtliga medel är ungefär lika förnärmande, synnerligast när man säger, att man står qvar vid sitt uttryck, såsom innefattande den strängare bemärkelsen af ordet nefas. Jag vädjade då till eder, mina herrar, huruvida man bort föra ett sådant språk. Jag påminde mig den tid, då jag ännu var ung och blodet flöt hastigare i mina ådror, då jag trodde mig vara mera ofelbar, än jag sedermera, genom nötningen mot andras meningar, funnit mig vara. Sålunda såg jag i mitt minne och hemtade ur mitt hjerta anledning att hoppas, att denne unge man skulle begagna tillfället att frigöra sig från utseendet att vara sårande, om han ej varit det i sin mening och sitt hjerta. Jag trodde att man kunde komma ifrån denna mycket obehagliga sak och att frih. Klingspor med ett enda penndrag ville göra alla nöjda, sig sjelf, jag var öfvertygad derom, icke undantagen. Jag har icke haft denna tillfredsställelse. Jag har sett, att mot riksdagens slut ett ämne, så obehagligt som detta, skall upptaga ridd. o. ad:s tid, att det skall uppväcka passioner, som här blifvit yttrade, då de borde med lugn afgöras. Gr. Posse, som vid det tillfälle, då jag mot frih. Klingspors uttryck framstälde min anmärkning, ansåg protokollsjusteringen böra afvaktas till fullföljd af det yrkande, hvarpå hr grefven antydde, i händelse min uppmaning af hr friherren lemnades å sido, har tvänne särskilda gånger i dag uppkallat frih. Klingspor att återtaga sina ord. Hr friherren har svarat, att han icke kunde göra det. Den förklaring, som jag med otålighet eftersträfvade, har han gifvit på ett sätt, som jag hemställer till eder, mina herrar, om den icke är detsamma som att säga: »Ingen mensklig makt i verlden kan förmå mig att ändra ett ord af hvad jag säger; ty jag anser hvad jag sagt hafva varit sant». Jag förmenar honom icke att yttra sina åsigter och anse dem vara med rätta

förhållandet öfverensstämmande; men jag ville blott, att han klädde sina tankar i ordalag, som icke vore sårande för ståndet eller personligt sårande för dess individer. Jag sade uti mitt förra anförande, det jag hoppades att vi voro komna så långt på den parlamentariska banan, att de föreskrifter icke behöfde användas, genom hvilka talare skola i sina uttryck återföras till hvad som fordras af aktningen för sig sjelf och för ståndets och hvarje enskild ledamots ära och värdighet. Jag har läst i allmänna blad, att tillämpningen af dessa lagar, hvaraf jag skulle önska att behof aldrig gjordes, skulle lägga band på den fria yttranderätten. Är det möjligt, att det kan anses såsom band på yttranderätten, om den enskilde mannen gör väckelse om uteslutande af personligen förolämpande uttryck ur ett stånds protokoll, så är det med bedröfvelse jag gått att uppfylla en skyldighet, som jag icke kunnat förbise, utan att brista i aktning för mig sjelf och det kall jag bekläder. Men då lagen förbjuder att begagna sig af personligen förolämpande uttryck, huru kan yttranderätten anses för nära trädd genom tillämpningen af denna lag? Utgör ej lagens ofelbara tillämpning grunden för samhällets bestånd? Har ej, sedan öfverläggningarna, i följd af en stigande bildning, måst frånträda sin bundsförvandt, knytnäfvarna, hofsamhet i uttryck blifvit allt mer och mer påkallad af den inbördes aktningen? Det är endast iakttagandet häraf, som jag begärt; och jag hemställer till eder, mina herrar, om frih. Klingspor har sagt: min mening har icke varit sådan som den, hvilken blifvit fästad vid det utländska uttrycket, hvarför jag anhåller, att detsamma, tillika med hvad som i anledning deraf blifvit yttradt, må ur protokollet utgå. I sådant fall skulle jag instämt deruti. Men hvad säger frih. Klingspor? Jo! att han öfverlemnar åt ståndet att göra med hans yttrande hvad det behagar, men att han icke kan frångå, att allt, hvad deri står, är sant. Det är just den förlägenhet, hvaruti han sätter mig, som gör mig mycket tveksam, hvad jag för min del skall göra. Jag ber ridd. o. ad. vara öfvertygade, att jag enskildt skulle vara den förste att fullkomligen glömma hvad frih. Klingspor för sin del säger om mig i min egenskap af konungens rådgifvare; men hvad jag aldrig skall annat än värdera och hvad jag är angelägen att erhålla kännedom om, är den tanke, ridd. o. ad. yttrar öfver hvad frih. Klingspor sagt. Det är detta yttrande jag eftersträfvar, och det är det, hvarom jag anhåller. Ridd. o. ad:s beslut, att det ifrågavarande uttrycket skall utgå ur protokollet, är visserligen ett tillkännagifvande af ridd. o. ad:s mening; men ett sådant beslut kan ridd. o. ad. icke fatta utan frih. Klingspors begifvande, och jag hemställer till eder, mina herrar, huru det samtycke bör anses, som han gaf uti det förklarande, att ridd. o. ad. måtte med hans yttrande göra hvad ståndet behagade, men att ingen mensklig makt kunde förmå honom att säga, att korpen vore hvit. Jag har talat till hr frih:s känsla, men har icke velat använda andra medel än öfvertygelsen, och jag öfverlemnar till ridd. o. ad. pröfningen af denna sak.

Hr Stuart: Jag förklarade redan i början af detta plenum, det jag önskade att förevarande fråga måtte få ytterligare hvila på bordet. Jag framstälde min anhållan härom under den förmodan, att frågan skulle ikläda sig samma natur som andra dylika mål. Hittills har jag dock icke hört annat än ömsesidiga uppmaningar och förklaringar, utan att desamma föranledt till några bestämda påståenden. Sedan frih. Klingspor i sina förklaringar yttrat, att hans mening icke varit att såra någon af regeringens medlemmar, och sedan han derjemte öfverlåtit åt ridd. o. ad. att göra med hans utlåtande hvad ståndet behagar samt följaktligen sjelf medgifvit, att det ifrågavarande uttrycket må utgå ur protokollet, så har jag för min del desto mindre någonting att deremot erinra, som jag är öfvertygad, att man å ömse sidor borde vara mest belåten med en sådan utgång af denna verkligen ledsamma sak. Jag förmodar för öfrigt, att ridd. o. ad. vid detta

tillfälle inser angelägenheten deraf, att ståndet icke längre, än som redan skett, sysselsätter sig med det ifrågavarande ämnet, utan, lemnande detsamma, öfvergår till andra för det allmänna vigtigare mål. Jag anser mig således nu endast böra yttra den öfvertygelse jag hyser, att, derest ridd. o. ad. genom särskildt beslut uppdrager åt ridd.-sekret. att ur protokollet utstryka de klandrade orden: *per fas et per nefas*, styrelsens medlemmar komma att vinna en fullkomligt tillfredsställande upprättelse för omförmälda uttryck, hvaraf jag visserligen icke skulle hafva begagnat mig, men hvaraf jag icke heller skulle ansett mig böra draga de slutföljder, som föranledt denna öfverläggning.

Gr. Posse: Flera ledamöter hafva lagt särdeles vigt derpå, att frih. Klingspor förklarat, att han icke haft för afsigt att förolämpa konungens rådgifvare. Jag kan vid denna hans förklaring icke fästa någon vigt, då han med detsamma vidhållit sina uttryck och förklarat, att det är sant, att konungens rådgifvare begagnat otillåtliga medel. Jag vill helt och hållet åsidosätta frih. Klingspors opinion i saken, emedan det endast är ridd. o. ad:s mening vid detta tillfälle, som för mig eger värde; och det är uttalandet af denna opinion, som jag önskar. Frih. Klingspor har medgifvit, att ridd. o. ad. må med det ifrågavarande uttrycket göra hvad ståndet godt synes; det vill säga, hr friherren har öfverlemnat åt ridd. o. ad. att ur hans anförande uttaga samma uttryck. Om det sker, är ändamålet väl till en viss del vunnet, men likväl ganska ofullständigt, då icke allenast frih. Klingspor uppträdt och försvarat riktigheten af sitt uttryck, utan äfven en annan ledamot, hr Dalman, instämt deruti och utvecklat hr friherrens åsigter på ett sätt, att saken derigenom ganska mycket förvärrats. Hr Dalman har begärt ett förslag till proposition i saken. Denna begäran har han stält till h. ex. hr gr. af Wetterstedt. H. ex. är den förfördelade, och man kan då icke begära att han skall diktera hvad beslut ridd. o. ad. bör fatta. Han kan påkalla ridd. o. ad:s beslut, men han kan icke säga, hvaruti detta beslut skall bestå. Det tillkommer andra af ridd. o. ad:s ledamöter. Redan den 3 febr. tillkännagaf jag, att om frih. Klingspor icke gaf en nöjaktig förklaring åt sina ord, skulle jag blifva bland dem, som ville yrka tillämpning af 30 § ridd.-ordn. och 50 § riksd.-ordn. I öfverensstämmelse med hvad jag då yttrade får jag nu yrka, att ridd. o. ad. ur protokollet utstryker icke allenast den anmärkta meningen, utan äfven allt hvad i anledning deraf, så väl den 3 febr. som i denna dags plenum, blifvit yttradt; men som ett sådant beslut är utan all verkan, om icke skälen derför jemväl anföras, så yrkar jag att såsom skäl för beslutet må upptagas, att frih. Klingspor öfverlemnat åt ridd. o. ad. att göra med hans yttrande hvad ridd. o. ad. behagade, och att ridd. o. ad. funnit sig böra ogilla hr friherrens ifrågavarande uttryck.

Frih. Åkerhjelm, Gust. Fredr.: Sedan denna fråga numera blifvit öfverlemnad åt ridd. o. ad., så vänder jag mig deruti icke mera till frih. Klingspor. De uttryck, som hr friherren fälde på f. m. den 3 febr., innefattade uti deras lindrigare signifikation en beskyllning om ett orätträdigt handlingssätt, och på e. m. samma dag förklarade hr friherren det på f. m. begagnade latinska uttrycket så, att hr friherren dermed velat säga, att regeringens handlingssätt i lånefrågan varit otillåtet, d. v. s. af lagar och moralitet förbjudet. Hr friherren har nu förklarat, att hvad han sagt var sanning, att han icke återtager ett enda ord deraf, men att han öfverlemnar åt ridd. o. ad. att deröfver besluta. Fråga har sedermera uppstått, huruvida dessa uttryck borde ur ridd. o. ad:s protokoll utstrykas. Att utesluta dem är, sedan talaren sjelf medgifvit det, utan allt tvifvel ridd. o. ad:s rättighet; men då det måste vara för konungens rådgifvare, hvilka här blifvit genom dessa uttryck på latin och svenska förolämpade, af vigt att veta hvad ridd. o. ad. tänker om dem, så kan jag icke neka, att blotta

uttagandet ur protokollet af dessa uttryck väl befriar detsamma från en vanprydnad, men icke uttrycker ridd. o. ad:s mening huruvida de voro förolämpande eller icke och huruvida det, enligt våra lagar, är tillåtet att förolämpa någon riddarhusets ledamot, han må vara konungens rådgifvare eller icke. Det var af denna anledning och sedan grefve Posse nu framstält sin mening, som jag önskade att ridd. o. ad. måtte taga under pröfning hr grefvens framställning, såsom en lindrig utväg att sluta detta för ridd. o. ad. obehagliga mål till konungens rådgifvares tillfredsställelse, då uttrycken, med förklarande af ridd. o. ad:s ogillande deraf, ur protokollet utgå.

Grefve Horn: Efter uppläsningen af protokollet af den 3 febr. har äfven jag sökt att hos mig stadga en öfvertygelse om förloppet berörda dag, på hvilken jag icke var i plenum närvarande. Jag har dervid funnit, att frih. Klingspor yttrat åsigter, som jag i allo ogillar, så väl i sak som i sättet att framställa dem; men jag har äfven sökt göra mig reda för, om deruti ligger något personligt förolämpande. Jag har icke funnit något sådant. Väl har frih. Klingspor talat i allmänna termer om regeringen och dess sätt att behandla allmänna frågor. Det har blifvit yttradt, att frih. Klingspors öfvertygelse säger honom, att regeringen handlat så och så. I detta uttryck kan ligga en stor och djup anklagelse mot svenska regeringen, och en sådan anklagelse kan också lagligen beifras; men något sådant personligt förolämpande, som fordrar tillämpning af 30 § riddarhusordningen, kan jag så mycket mindre finna i detta uttryck, som jag vill påminna mig, att den ledamot af konungens konselj, som ansett sig personligen förolämpad, sjelf förklarat, att han här aldrig uppträder såsom konungens rådgifvare, utan blott såsom ledamot af ridd. o. ad. Nu hafva dock så väl andra ledamöter som den värde ledamoten af konungens konselj önskat ridd. o. ad:s tankeyttring öfver denna fråga, hvilket, efter min öfvertygelse, är en grundlagsvidrig handling, ty det är rent af stridande mot 90 § regeringsformen. Ridd. o. ad. kan icke här uppträda och förklara konungens rådgifvare fria från det eller det tillmälet; det skall lagen afgöra. Har en ledamot af ridd. o. ad. förgått sig så, att det finnes anledning att anklaga honom, så finnes i grundlagen bestämdt, huru dermed skall förhållas. Uti 78 § riksdags-ordningen stadgas bestämdt, att riksdagsman icke kan under tilltal ställas för dess yttranden uti riksstånden, utan att det stånd, till hvilket han hörer, genom beslut i föreskrifven ordning sådant tillåtit. Detta tror jag vara enda föremålet för ridd. o. ad. beslut i dag, såsom frågan nu är framstäld. Jag får upprepa, att om man vill tillämpa 50 § riksdagsordningen, så måste man se till, om verkligen någon är personligen förolämpad. Finnes ingen personlig förolämpning, så kan denna § icke tillämpas. Jag tyckte mig höra frih. Klingspor förklara, att han icke haft för afsigt att förolämpa någon, han måtte vara konungens rådgifvare eller ej. Han har likväl sedermera förklarat, att han anser konungens rådgifvare hafva brutit i ett fall, hvarför de blifvit stälda under riksrätt. Denna tanke ogillar jag enskildt; men jag tror icke, att det tillhör ridd. o. ad. att såsom korporation gifva samma förklaring. Huruvida det kan vara rätt, att personer af konungens konselj här uppträda och förklara, att tillmälet drabbar dem personligen, kan vara underkastadt olika omdömen. Jag ser en annan ledamot af konungens råd, hr v. Hartmansdorff, här närvarande och vill slå vad, att om han yttrade sig, blefve det i strid med h. ex. hr grefve af Wetterstedt. Jag upprepar derför ännu en gång, att om ridd. o. ad. skall stanna i något beslut, så måste det blifva, huruvida frih. Klingspor för sitt tillmäle skall ställas till laga ansvar utom detta stånd. Jag skulle likväl önska att saken slutades dermed, att frih. Klingspors anmärkta uttryck utgår ur protokollet.

Hr Cederschjöld, Per Gust.: Jag anhåller att få börja med den förklaring, att jag varit hindrad att uppkomma i detta plenum förrän mot slutet af grefve Horns förra yttrande, och att jag sålunda icke är i tillfälle att kunna bedöma, huru det tillgått med det afbrott, som egt rum uti hr Crusenstolpes yttranderätt. Men efter hvad jag tyckt mig finna, nödgas jag reservera mig mot det sätt, hvarpå det lärer hafva tillgått. Jag tror, att en hvar må ega rätt att yttra hvad han vill, med skyldighet att stå till ansvar för hvad han yttrar. Man kan icke veta, om det han ämnar säga hör till saken eller ej, förrän han slutat sitt anförande. Men jag går nu till föremålet för denna öfverläggning. Det är med obeskriflig fägnad jag ser huset vid riksdagens slut vara så fulltaligt. Jag beklagar blott att anledningen dertill är så föga glädjande. Jag tillstår uppriktigt, att jag hade i frih. Klingspors ställe troligen hittat på andra ordalag för att uttrycka min mening; men hvar och en talar sitt språk och bör derför sjelf få förklara sina ord. Jag tror derför, att när frih. Klingspor finner sig icke kunna förändra sina uttryck, det är nödvändigt att med största varsamhet pröfva, om deruti verkligen ligger så mycket ondt, som många tyckas förmena, och med hvilket förmenande de tyckas vilja uppröra sinnena. Jag har begärt ordet för att försöka, om möjligt vore, återställa något lugn. Jag vill då först erinra, hur vådligt det i allmänhet är att tala *in abstracto* och t. ex. säga om någon, att han begagnat medel, som höra under kategorien af nefas, men att det deremot är vida mindre vådligt att säga om någon, att han begått det eller det felet. I senare fallet vet man bestämdt hvad som menas; i det förra tror man, att beskyllningen innefattar något mycket värre. Derjemte får jag påminna, att det är stor skilnad emellan *nefas* i politiken och i enskilda lifvet. Jag tror till och med, att hvad som är otillåtligt i enskilda lefvernet, kan vara icke blott tillåtligt, utan till och med af mången anses såsom berömligt i politiken, och jag vädjar till en hvar, om icke sjelfva benämningen »*minister*» fått i dagligt tal en betydelse, hvarigenom antydes någon, som har förmåga att genom icke vanligen alldeles tillåtliga medel vinna sina ändamål. När man således om en minister säger, att han begagnat otillåtliga medel, så förklenas icke derigenom hans karakter såsom enskild man. Om vi anställa en jemförelse emellan naturrätten och politiken, skola vi finna, i hvilka olika bemärkelser begreppet *otillåtliga medel* måste tagas. Om man säger, att någon, för att vinna ett ändamål i enskilda lifvet, förmått någon genom öfvertalande, hotelse eller på annat sätt att vitna falskt, så vore ju det den allra grufligaste beskyllning man kunde göra honom; men om man säger, att en konungens rådgifvare har, för att hos representationen utverka de beslut, som han anser vara för fäderneslandet nyttiga, sökt på ett eller annat sätt understödja hans mening, icke ligger deruti något skymfligt? Jag hemställer, hvilken minister gör sig icke skyldig till detta brott, så vida det eljest kan kallas så? Medlen äro visserligen ej i grundlagen autoriserade, och följaktligen sådana, som kunna kallas nefas i politiken, utan att likväl sätta fläck på ministerns moraliska karakter. Jag tror derför, att uttrycket icke är så förfasligen farligt, när man besinnar i hvad sammanhang och således i hvad bemärkelse det blifvit användt. Men jag håller icke hårdt på uttryck; och när den värde talaren sjelf medgifvit, att det må utgå ur protokollet, har jag ingenting deremot. Jag skulle likväl önska, att de, som dertill vilja gifva sitt bifall, måtte göra det utan något slags känsla af förbittring.

Frih. Åkerhjelm: Då jag sist hade ordet, yttrade jag mig instämmande i grefve Posses framställning att öfverlemna åt ridd. o. ad:s bedömandet öfver uttryckens borttagande, hvarvid jag sträckte mig till hvad som blifvit yttradt så väl f. som e. m. den 3 febr., äfvensom att ridd. o. ad. måtte uttrycka sin tanke, huruvida ridd. o. ad. gillar eller ogillar be-

gagnandet af sådana uttryck vid sina parlamentariska öfverläggningar. Jag har sedermera förnummit, att grefve Posse sträckt sin begäran om yttrandenas uteslutande ända till denna dags protokoll, så vida jag icke missförstått hr grefven. Det är uti denna senare del jag icke kan instämma med hr grefven, utan nödgas erinra, innan det blir för sent, att då i dag ett nytt förhållande inträdt, föranledt af en annan ledamot än den, som först var i fråga, och hr frih. af Nordin i anledning deraf gjort en framställning, som innehåller en särskild motion, som af ridd. o. ad. bör pröfvas, jag, som anser frih. af Nordin till sin framställning ha varit berättigad, vid ett sådant förhållande icke kan begära att denna dags yttranden ur protokollet utgå förrän ridd. o. ad. öfver saken beslutat. Hvad angår frågan huruvida ifrågavarande uttryck äro förolämpande eller icke, så är det visserligen sant, att ordet nefas har en mer eller mindre sträng signifikation efter det föremål, hvarpå det lämpas; men vid rådfrågande af de ordböcker, som ega autoritet, finnes detta ord på intet ställe öfversatt med någon lindrigare term än *orättrådighet*. Jag håller mig icke ensamt vid detta ord; jag skulle till och med tro, att den talare, som begagnade detta ord, icke lade den vigt dervid, som ordet kan och bör ega, utan jag öfvergår till hans förklaring på e. m. den 3 febr. af det på f. m. begagnade uttrycket, deruti talaren endast på det sätt förklarar sina ord, att han säger, att samma personer, som på f. m. utgjort föremål för hans anmärkning, användt otillåtliga medel till lånefrågans genomdrifvande, hvilket påstående hr friherren stödt på de omständigheter, som föranledde riksrätten, samt de påståenden aktor dervid framstälde, utan att hr friherren nämnt, att dessa påståenden genom utslag i behörig väg blifvit till alla delar ogillade. Jag skulle önskat att denna fråga aldrig blifvit föremål för ridd. o. ad:s öfverläggning, och hade jag icke ansett mig, såsom medlem af detta stånd, böra yttra mig öfver frågan, så skulle jag med likgiltighet hafva betraktat alltsammans, emedan jag, äfven under den lindrigare bemärkelsen af ordet, har ingenting att förebrå mig; men då jag är medlem af detta stånd och till ståndets protokoll blifvit yttrade de ifrågavarande uttrycken, och man 2:ne gånger förklarat att man vidhåller dem, emedan de uttrycka sanningen, så har jag, såsom ledamot af regeringen, funnit mig personligen förolämpad. Uttrycket är fäldt om regeringen. Hvad är regeringen? Är hon ett dödt ting eller en autoritet, sammansatt af menniskor? Jag tror det senare. Uti denna sammansättning befinner sig lyckligtvis en person, om hvilken här icke kan blifva fråga. Fråga blir således om dem, hvilka stå under ansvar, hvilka dela lika öde med andra embetsmän. De äro medlemmar af ridd. o. ad., och inför detta ridd. o. ad:s protokoll äro dessa förolämpande tillvitelser fälda öfver deras handlingssätt. Jag begriper då icke, huru dessa utlåtelser kunna vara annat än personligen förolämpande. Den värde talaren har dessutom sjelf redt denna fråga, då han förklarat, att konungens rådgifvare, hvilka, med få undantag, äro ledamöter af ridd. o. ad., enskildt äro aktningsvärda personer, men att deras offentliga åtgärder äro underkastade representationens pröfning, och att han öfver dem velat göra de framställningar, här äro i fråga. Jag kan således icke annat förstå, än att uttrycken äro förolämpande och att de träffa de personer, som på en gång äro medlemmar af ridd. o. ad. och af konungens rådkammare. Jag öfverlemnar i öfrigt frågan till ridd. o. ad:s eget bepröfvande.

Grefve Posse: Hr Cederschjöld har börjat med att tillkännagifva, att han ej var närvarande vid det tillfälle, då hr Crusenstolpe blef afbruten, och att han således icke har sig bekant, huru dermed tillgick; men han har likväl reserverat sig mot hr grefven och landtmarskalkens behandlingssätt af frågan. Jag beundrar verkligen hr Cederschjölds försigtighet i detta fall. Han har glädt sig af att se huset så fulltaligt; jag gläder mig också deråt. Jag öfvergår nu till sjelfva frågan. Dervid har hr Cederschjöld

framstält faran af att tala in abstracto och sagt, att det är bättre att tala rent ut, än att nämna något, som kan tydas uti en mycket strängare bemärkelse, än man dermed velat uttrycka. I det fallet har frih. Klingspor i rikt mått förekommit hr Cederschjölds önskan. Uti hr friherrens anförande förekomma nämligen ganska många sådana yttranden, som de, hvilka hr Cederschjöld anser vara minst farliga; men man har ej upptagit dem, och jag vill ej heller upptaga dem, emedan man ej vill påbörda frih. Klingspor mer, än hvartill han gjort sig saker, och häntydningarna dessutom äro af den beskaffenhet, att de, långt ifrån att kasta skugga på dem, mot hvilka de blifvit riktade, tvärtom tillbakakasta skuggan på den, från hvilken dessa häntydningar utgått. Man har dervid blott fästat sig vid det uttryck, som är bestämdt och icke kan förtydas, nämligen det, hvaruti frih. Klingspor förebrår regeringen att per fas et per nefas hafva genomdrifvit lånefrågan. Här bör hvar och en, som är skyldig att lägga sin röst till frågans afgörande, noga pröfva det af grefve Horn gjorda inkast, nämligen om detta uttryck är personligt och om det är förnärmande. Personligt? Derom kunde mycket vara att säga, om ej frih. Klingspor sjelf illustrerat saken; ty då h. ex. grefven af Wetterstedt gjorde sin anmärkning, förklarade frih. Klingspor, att det vore de som af justitieombudsmannen blifvit tilltalade, hvilka otillåtligen sig förhållit. Då blir det personligt; ty vi veta hvilka som af justitieombudsmannen blifvit tilltalade. I frågan huruvida uttrycket är förolämpande, har redan en ledamot sagt, att om man rådfrågar ordböckerna, så finner man, att den lindrigaste bemärkelsen af ordet nefas är orättrådighet; men jag finner äfven, att det betyder skändligt, och jag erinrar mig nogsamt, att jag i dagbladen sett det öfversättas med skamligt. Jag vill dock hålla mig till hr friherrens afgifna förklaring och antaga att det betyder otillåtligt; och för att ännu mer visa det sårande i uttrycket, ber jag att få framställa en fråga. Om jag säger till frih. Klingspor: hr friherren (i händelse friherren har något kompagni) har förvaltat sitt kompagni per nefas; hvad har jag då sagt till honom? Jo, detsamma som han sagt till konungens rådgifvare. Jag hade förolämpat hr friherren på ett sätt, som fordrade laga upprättelse pa den väg, som den enligt ståndets värdighet och den inom ståndet införda ordning kunde gifvas.

Hr Cederschjöld har sagt, att det begagnade ordet icke sätter fläck på regeringsledamöternas moralitet. För min del önskar jag mig icke en sådan moralitet, hvarpå det icke skulle sätta fläck, ty då vore den redan befläckad; och hvad regeringens ömtålighet beträffar, så förklarar jag, att jag skulle mycket mer klandra konungens rådgifvare, om de icke vore ömtåliga om sitt anseende, utan ginge så långt i fördragsamhet, att de alldeles förbiginge sådana uttryck som det ifragavarande. Det är dit man vill leda dem; det är på samma väg man vill leda ståndet; men det är det, som jag vill motarbeta för konungens rådgifvares, för min egen och för ståndets skull. Jag får sluta med att förnya min anhållan om den proposition, jag nyss gjorde, likväl med den förändring i anledning af frih. Akerhjelms anmärkning, att uteslutandet ur protokollet af de af frih. Klingspors uttryck föranledda yttranden icke må sträcka sig till denna dags protokoll, emedan vi nog lära få afhandla särskildt den i dag väckta frågan.

Hr von Hartmansdorff, Aug.: Jag har vid detta tillfälle iakttagit tystnad af flera skäl: först derför att jag icke var tillstädes vid de öfverläggningar, hvarom här talas; vidare emedan jag, i egenskap af konungens rådgifvare, icke haft med de ärenden att göra, hvilka voro föremål för ridd. o. ad:s öfverläggning, då de ifrågavarande orden fäldes, och slutligen derför, att jag, fastän sålunda temligen aflägsen från ämnet, dock ansett mig, då andra konungens rådgifvare äro i fråga, böra åt ridd. o. ad:s egen rättskänsla öfverlemna att, utan någon min påminnelse eller erinran, be-

sluta öfver detta ämne; men då jag blifvit uppmanad att yttra mig, anhåller jag att få göra några anmärkningar vid hvad som här förefallit. En värd ledamot har påstått, att då man talar om regeringen i allmänhet, har ingen medlem af styrelsen anledning att beklaga sig deröfver. Frih. Åkerhjelm har redan visat misstaget deri. Det är ock klart, att om någon t. ex. ville tala förnärmande om ridd. o. ad. i allmänhet, skulle en hvar af detta stånd, med den hederskänsla som företrädesvis egnar detsamma, visserligen beifra det. Sjelfva frih. Klingspor skulle utan tvifvel, i händelse någon talade förnärmande om den korps han tillhör, icke underlåta att söka upprättelse. Jag nämner just den värde ledamoten, som fälde yttrandet, och den korps han tillhör, emedan jag är förvissad, att detta exempel skall öfvertyga en hvar om otillbörligheten att begära, det någon skulle vara utan känsla för hvad som fordras af aktning för sig sjelf och för det embete man bekläder. Tvingar representationen konungens rådgifvare att vara likgiltiga icke blott, såsom de måste vara, för deras klander, hvilkas yrke och födkrok det är att tadla, utan äfven för de yttranden, som fällas inom stånden af personer, hvilka icke hafva ett sådant yrke, utan genom sin hela ställning i lifvet tillhöra de bättre samhällskretsarna, der bildning och grannlagenhet icke blott äro påräknade, utan äfven utgöra vilkoret för att der inlåtas, så måste jag sörja öfver vårt samhälles belägenhet; ty dess ädla grundvalar vore då undergräfda, och det skulle icke dröja länge, förrän en ny samhällsordning måste uppträda. En talare har gjort skilnad emellan lofligheten i konungens rådgifvares handlingssätt såsom enskilda män och såsom ministrar. Jag beklagar detta rike och hvilket annat, som finge rådgifvare med så rymliga samveten, som herr Cederschjöld har trott sig kunna godkänna, och jag skulle anse all granskning öfver konungens rådgifvare af konstitutions-utskottet vara utan värde, om den skedde efter samma dubbla rättesnöre. I sjelfva saken vill jag ingenting säga, emedan ridd. o. ad:s beslut ändock nogsamt skall visa, huruvida detta stånd anser såsom en tillbörlighet för konungens rådgifvare att, under det de vårda alla andras fri- och rättigheter, sjelfva vara de fredlösaste män i Sveriges rike.

Frih. Boye, Fredr.: Då ändamålet med denna öfverläggning lärer vara att få en af ridd. o. ad. så allmänt som möjligt uttalad opinion öfver närvarande fråga, så tror jag, att det är något hvars skyldighet att yttra sig, på det den upprättelse, som derigenom åsyftas, må blifva så mycket allmännare. När jag sålunda förklarar, att jag ogillar frih. Klingspors yttrande, så har jag dermed likväl icke sagt, att deraf följer, att uttrycket skall tagas i sin strängaste bemärkelse, att man deraf skall draga slutföljder, som hade han haft för afsigt att förolämpa. Jag anser mig tvungen att gå tillbaka till mina skolår, då jag läste latin, för att undersöka det nyttjade ordets bemärkelser. Jag finner då, att ordet *nefas* är ett indeclinabile neutrum, som tages i åtskilliga bemärkelser och i lindrigare mening betyder en obillig gerning, hvarmed stundom menas skam och stundom betecknas laster. Då vi här icke tala latin, torde det ej vara ur vägen att rådfråga någon af de gamla latinarne, om det alltid är taget i sådan bemärkelse. Om jag då måste medgifva, att Livius, då han säger: *per fac ac nefas,* dermed menar: *genom rätt och orätt,* och om jag vidare medgifver, att Cicero med *nefas dictu* menar *något, som man icke bör uttala,* någonting *omöjligt, obilligt, orätt,* så förekommer deremot hos Horatius orden: *nefas esse duxi* i den bemärkelsen: *jag har hållit det för obilligt, orimligt, opassande.* För min del instämmer jag med Horatius; ty jag anser uttrycket betyda obilligt, opassande, och dermed torde hufvudfrågan vara slut. Hvad sedermera angår den frågan, till hvad påföljd uttrycket bör föranleda, så och då frih. Klingspor öfverlemnat till ridd. o. ad. att göra med hans yttrande hvad ridd. o. ad. behagar, och det icke lärer vara

tvifvel underkastadt, att uttrycket i allmänhet ogillas, då ingen berömt det, men större delen ogillat detsamma, hemställer jag, om icke den proposition från hr grefven och landtmarskalken: anser ridd. och ad. det ifrågavarande uttrycket böra ur protokollet utgå, kunde sluta öfverläggningen, som redan räckt så länge.

Efter ytterligare en långvarig men mindre pikant diskussion rörande sjelfva voteringspropositionen, upplästes till justering följande:

»Den, som anser att frih. Klingspor i enlighet med 50 § riksd.-ordn. och 30 § ridd.-ordn. bör erhålla varning och föreställning för det af honom nyttjade uttryck: *per fas et per nefas*, voterar *ja;* den det ej vill, voterar *nej;*

Vinner nej, anser ridd. o. ad. att saken skall alldeles förfalla.»

Efter voteringens slut befunnos rösterna hafva utfallit med 141 ja och 82 nej.

Nästföljande plenum, samma dag på e. m. den 27 april 1835, inleddes med en störtsjö af reservationer. Frih. *J. A. Kantzou* gjorde början, i det han uppläste följande:

Det är med en mer än vanligt smärtsam känsla, som jag vid detta tillfälle anmäler min reservation emot ridd. o. ad:s i förmiddags fattade beslut, hvarigenom, med en pluralitet af 59 röster bland 223 voterande, ridd. o. ad. dömt en ledamot af detta stånd, hr frih. Klingspor, att erhålla varning och föreställning för åtskilliga uttryck eller, rättare, ett enda ord, hvilket frih., i skydd af grundlagarna, här begagnat. Jag upprepar det, mina herrar! frågan var icke egentligen om detta uttryck, ty personligt förolämpande kan det aldrig blifva, aldrig anses att vara, då ingen person är nämnd och då det angår en kollektiv myndighet, hvars personal icke ens behöfver vara känd, för att lemna ett omdöme öfver lagligheten af de medel, som denna myndighet användt; — jag säger, frågan var icke om dessa uttrycks mer eller mindre tillbörlighet; ty hvarför skulle ministèren hafva svårare att smälta några jemförelsevis lindrigare uttryck af en »ung och ovan talare», än att helt tålmodigt fördraga hvad män, som i parlamentarisk skicklighet och vana torde ega få likar inom detta hus, en frih. Karl Henrik Anckarsvärd, en gr. Claës Fredr. Horn, en gr. Bogislaus von Schwerin, vid före-

gående riksdagar yttrat i vida allvarsammare och betänkligare ordalag emot samma ministèr. Nej, frågan gälde någonting helt annat. Frih. Klingspor är en ung man, han är kapten vid konungens garde och han drager således en uniform, den styrelsen anser sig hafva skänkt honom. Man skulle nu undervisa frih. Klingspor och alla dem, som draga embetsmanna-uniformer — och det är pluraliteten inom riddarhuset — att det icke anstår dem att yttra någon för styrelsen misshaglig tanke, eller att ställa sig i någon opposition mot henne. Här är icke stället att relevera de försök, som i enskild väg blifvit gjorda för samma ändamål; de äro dock allom bekanta. Men om *någon ting* numera kunde förundra mig i afseende å majoriteten inom riddarhuset, så skulle det verkligen förundra mig på det högsta, att ridd. o. ad. genom detta prejudikat snart sagdt tillintetgjort den enda rättighet, hvilken det från fordomtima ännu eger qvar, att nämligen fritt yttra och utlåta sig öfver de ämnen, hvilka äro föremål för öfverläggningarna inom representationen. Jag afundas åtminstone icke hr gr. Arvid Posse att hafva varit den förste riddersman, hvilken på denna väg sökt inskränka yttrande-friheten. Jag afundas ej heller hr gr. David Frölich att genom sin, efter min öfvertygelse, lika opåkallade som grundlagsvidriga analys af ärendets behandling hafva kommit ministèrens koryféer till hjelp med yrkandet af en strängare påföljd, än dessa vid diskussionens början och under dess fortgång i nära fyra timmar ens vågade yrka.

Emellertid torde, såsom en värd talare i förmiddags yttrade, ridån nu vara uppdragen till sista akten af det skådespel, hvarpå svenska representationen, och i synnerhet dess ridderskap och adel, bjuder svenska folket hvart femte år. Från denna synpunkt torde t. o. m. den värde ledamot, som sjelf blifvit ett offer för den begångna orättvisan, undergifvet fördraga sitt öde, och de, som egentligen äro att beklaga, vore ridd. o. ad:s majoritet och den ministèr, som, för att skydda sig emot klandret, nödgats taga sin tillflykt till en *sådan* majoritet.

Hr Stuart, Karl Gust.: Jag få anmäla min reservation emot ridd. o. ad:s på f. m. fattade beslut. Jag anser detta beslut förnärmande för rikets

första stånds värdighet, kränkande för riksdagsmannens yttranderätt och innefattande ett stort steg på den bana, som skall göra riddarhusets bänkar allt mer och mer glest besatta. Jag beklagar hr grefven och landtmarskalken för det obehagliga uppdrag, hr grefven och landtmarskalken genom samma beslut erhållit; men jag kan ej underlåta att vid detta tillfälle öppet förklara min bestämda öfvertygelse, att hr grefven och landtmarskalken sjelf, genom dess grundlagsstridiga vägran att framställa de äskade kontrapropositionerna, i väsentlig mån bidragit till det beklagansvärda resultatet af förmiddagens votering.

Hr Cederschjöld, Per Gust.: Äfven jag får till protokollet anmäla min reservation emot ridd. och ad:s ifrågavarande beslut. Sedan en längre tid har svenska folket haft den grämelsen att se sitt första stånd vid afgörandet af de vigtigaste frågor representeradt af sällan mer än 20 ledamöter. Det var således mer än märkvärdigt att se icke mindre än 223 ledamöter deltaga i en votering, der frågan var om ogillande af det yttrande, att regeringen sökt genom olofliga medel inverka på representationens förhandlingar. Jag fruktar, att efterverlden kommer att anse sjelfva denna ståndets talrikhet såsom en ironi uppå det beslut, detta stora antal fattat.

Hr Stuart, Fredr. Christ.: Jag reserverar mig så väl emot landtmarskalkens vägrade propositioner som emot ståndets fattade beslut.

Hr Dalman, Vilh. Fredr.: Jag anhåller att få förena mig i frih. Kantzous samt hrr Stuarts och Cederschjölds reservationer. Jag vill blott tillägga, det jag högligen förundrar mig öfver ministèrens blinda oförsigtighet att drifva saken så långt; ty få saker hafva väl till den grad afslöjat den ministeriela taktiken i hela dess nakenhet och den grund, på hvilken det ministeriela anseendet här i landet hvilar, som den i förmiddags, med en för tillfället tiodubblad personal, försiggångna votering, och jag betviflar, att regeringen vunnit något särdeles på denna aftäckningsceremoni.

Hr Hjärne, Harald: Jag begär att få i potokollet antecknadt, det jag varit bland dem, som på f. m. voterat nej. Jag tror, att de stadganden, som handla om talares varning, aldrig borde tillämpas. De enda verkande korrektiver som finnas, äro tillämpning af de öfriga stadgandena angående en ledamots ställande under tilltal eller uteslutande ur ståndet; och då sådant icke kan påstås för den förmenta förseelsen, så anser jag icke någon påföljd hafva bort egt rum.

Nu följde skrapan, i det landtmarskalken yttrade: »Sedan ridd. o. ad. beslutat, att frih. Klingspor, i öfverensstämmelse med 50 § riksd.-ordn. och 30 § ridd.-ordn., skall för det af honom i plenum d. 3 sistl. febr. f. m. fälda uttryck *per fas et per nefas* erhålla föreställning och varning, får jag härmedelst föreställa hr frih. olämpligheten af att inom ståndet hafva begagnat sådana uttryck, som han nyttjat, samt varna honom för begagnandet framdeles af ordalag, hvilka finnas vara personligen förolämpande»*.

---

* Enligt Crusenstolpes nekrolog öfver frih. Klingspor (i kalendern Svea 1859) uttalade landtmarskalken grefve De la Gardie, under ett nyss börjadt fåtaligt aftonplenum, ofvanstående ord med en så låg och darrande röst, att skrapan knapt kunde förnimmas af Klingspor och ännu mindre af någon annan.

De få återstående orden af pleniprotokollet för den 3 febr. f. m. upplästes till justering, hvarefter nämnda protokoll godkändes.

Frih. af Nordin anhöll nu att få framställa sin åsigt i anledning af de uttryck, Crusenstolpe tillåtit sig. Hans anhållan var den, att ridd. o. ad., med stöd af 50 § riksd.-ordn., måtte besluta att ett utskott skulle nedsättas, hvilket egde till ståndet inkomma med utlåtande öfver yttrandets beskaffenhet och påföljd; hvarefter ridd. o. ad. blefve i tillfälle fatta beslut i anledning deraf.

Hr Cederschjöld: För mig är det omöjligt att fälla något omdöme öfver sjelfva förloppet vid det anmärkta tillfället, emedan jag då icke var tillstädes, och jag hemställer alltså, huruvida det icke vore med god ordning öfverensstämmande att uppskjuta den väckta frågans afgörande, till dess justeringen af denna dags protokoll förekommer; ty enligt hvad jag hört, lärer hr Crusenstolpe hafva blifvit afbruten, innan han hunnit riktigt fullända den mening, som man förmodade skulle blifva sårande.

Frih. af Nordin: Att uppskjuta till justeringen, vore att uppskjuta tills riksdagen är förbi, och vi böra förmoda, att det ej kan vara fasligt långt qvar. Vi hafva ännu många protokoll ojusterade, och det blir troligen inför riddarhusdirektionen som detta protokoll kommer att justeras. Jag beklagar att hr Cederschjöld icke var uppe, då han troligen lika med mig funnit olämpligheten af det uttryck, som hr Crusenstolpe begagnat; men jag förmodar att hr Cederschjöld antingen afhåller sig från att deltaga i en öfverläggning, öfver hvars föremål han ej varit närvarande, eller skaffar sig säker underrättelse om hvad som inom ståndet sig tilldragit.

Hr Dalman: Jag förmodar, att bordläggningen icke lärer kunna förvägras, då flere ledamöter om en sådan begäran sig förena, och jag får nu förena mig med hr Cederschjöld i nämnda hänseende. Vår öfverläggning i dag har varit ovanligt passionerad, och frih. af Nordin torde icke heller saknat sin känning deraf. Jag förmodar derför, att han, vid närmare eftersinnande, verkligen skall finna, att hr Crusenstolpes yttranden icke äro af så grof beskaffenhet, som de tyckas hafva blifvit uppfattade. Hr Crusenstolpe afbröts, då hans tillämpning af uttrycken skulle vidtaga; och jag förmodar, att icke frih. af Nordin skulle vilja bereda tillfälle för hr Crusenstolpe att framställa hvad han ämnat hänföra under sin uppgifna rubrik af skälmstycke. Nu stå uttrycken för hr Crusenstolpes räkning. Jag hoppas att tiden icke vidare må upptagas med sådana obehagliga ämnen.

Frih. af Nordin: Det är visserligen möjligt, att man låter inverka på sig af den sinnesstämning, man ser omkring sig; men jag kan ej medgifva, att jag på något sätt haft någon känning deraf. Jag har varit en lugn åhörare af diskussionen hela förmiddagen; men då jag hörde uttryck fällas af den betänkliga art, att på hvad annat ställe jag ej kunnat dröja så länge, som jag gjorde, så ansåg jag mig skyldig mig sjelf, mitt stånd och den regering, jag tillhört, att ej låta sådant passera. Det är möjligt, att jag fattat hr Crusenstolpes ord oriktigt; men då hr Crusenstolpe, här af mig underrättad, att, så snart diskussionen öfver förra frågan var slut, jag ämnade väcka fråga om hans yttrande, ej funnit för godt att vara närvarande, måste han underkasta sig att jag framställer orden såsom de för mig föreföllo. De voro: »Jag gillar ej, att frih. Klingspor nyttjat ett utländskt uttryck. Jag skall begagna mig af ett svenskt; det finnes ordet

skälmstycke, och jag ber att få genomgå en liten tafla af regeringens förhållande sedan 1809». Drage nu hvem som vill slutföljden af denna mening, om icke han ville framställa de förhållanden, som han, efter sin öfvertygelse, ansåg såsom skälmstycken. Om sådana saker opåtaldt kunna yttras, skulle jag önska att aldrig ha varit i detta hus.

H. ex. grefven och landtmarskalken förklarade, att den begärda bordläggningen af frih. af Nordins hemställan ej kunde förvägras.

Hr Dalman: Jag får blott fästa frih. af Nordins uppmärksamhet derå, att hvarken jag eller någon anser de ifrågastälda orden kunna försvaras; men jag upprepar det jag anser så väl hr friherren som hans kolleger vara öfver att upptaga dylika yttranden.

Frih. af Nordin: Sedan hr landtmarskalken förklarat att den af mig framstälda begäran kommer att hvila på bordet i anledning af 2:ne ledamöters begäran, får jag hemställa, om hr landtmarskalken täcktes inhemta ståndets yttrande, att den af mig gjorda framställning måtte i nästa plenum få företagas, emedan jag anser olämpligt, att sådana frågor som dessa ligga från den ena veckan till den andra.

Ridd. o. ad. beslöt, att frih. af Nordins hemställan skulle i nästa plenum föredragas.

Nästkommande plenum inföll den 30 april, då landtmarskalken yttrade, att det mål, som nu förekom, var af enahanda beskaffenhet som det, i anledning hvaraf han i sista plenum anmodat de främmande åhörarne att aflägsna sig; och fann han sig, på samma grund som då, föranlåten anmoda ridd.-fiskalen tillsäga de nu på läktaren varande åhörare att aflägsna sig.

Crusenstolpe inföll härvid: »I händelse det är af grannlagenhet mot mig, som åhörarne utvisas, så får jag förklara, det jag snarare skulle önska, att hela svenska folket inbjöds att afhöra den blifvande diskussionen.»

Sedan de främmande åhörarne aflägsnat sig, föredrogs frih. af Nordins d. 27 april e. m. på bordet lagda hemställan om tillsättande af ett utskott, i enlighet med 30 § ridd.-ordn., för att yttra sig rörande Crusenstolpes mycket omtalta uttryck.

Frih. af Nordin, Karl Joh.: Då ridd. o. ad. nu går att öfverlägga i anledning af den af mig i sista plenum framstälda anmärkningen emot hr Crusenstolpes yttrande i samma plenum på f. m., får jag hemställa hos hr grefven och landtmarskalken samt ridd. o. ad., att, innan ridd. o. ad. härutinnan vidare fortgår, ridd.-sekret. måtte anmodas från protokollet uppläsa, huru han uppfattat hr Crusenstolpes yttrande, så att, om hr Crusenstolpe finner någon oriktighet i denna uppfattning, han må vara i tillfälle att deri göra den rättelse, han finner för godt.

Crusenstolpe uppläste derpå följande:

Försigtigheten bjuder att jag yttrar mig ur skrift, i hän-

delse hr grefven och landtmarskalken skulle finna sig böjd att lyssna till gr. Frölichs råd uti sista plenum att nedtysta mig med klubban, så ofta jag får ordet. Ett afbrott med ett skriftligt anförande kan ej hindra ämnets klara och fullständiga utveckling, sedan stormen lagt sig och fortsättningen under åter inträdda vanliga förhållanden blir möjlig. Ett muntligt yttrande deremot, som i mer eller mindre, men alltid i någon mån beror af ögonblickets ingifvelse, är tillintetgjordt helt och hållet och för alltid i samma stund, man afbryter kedjan af talarens tankegång.

Vid tvänne af de på sin höjd fem till sex tillfällen, då under loppet af innevarande långa riksmöte jag här haft ordet, har riksdagsmannens yttranderätt i min person blifvit våldförd på ett så oerhördt sätt, att det föranledt protester t. o. m. af mina motståndare. Första gången betydde sådant mindre, emedan det var ett skriftligt anförande, hvars uppläsning till slut blef mig förbjuden och genom bullret af landtmarskalks-klubban materielt förhindrad. Jag behöfde då blott låta trycka konceptet till mitt andragande, för att öfvertyga både allmänheten, regeringen, ridd. o. ad. och deras landtmarskalk, att mitt yttrande verkligen, som man säger, hängde ihop och var ostraffligt samt att de anförda fakta hörde till saken, oaktadt hr grefven och landtmarskalken jemte några ledamöter förskottsvis påstodo motsatsen. Vid det senare, nu ifrågavarande tillfället har följden af hvad mig för nära skett, af det förfördelande mig vederfarits, blifvit något eftertänkligare. Det var nämligen ett muntligt anförande, som man redan vid dess början afbröt, och det beror således helt och hållet af hvars och ens individuella begrepp att föreställa sig, antingen hr grefven och landtmarskalken har rätt i sin opinion, att mina framställningar äro oskickliga, skefva och haltande, mina uppgifter utom ämnet och ingenting bevisande, eller om min förmätenhet ej är alltför stor, då jag dristar tro mig vara i stånd att någorlunda försvarligt genomföra ett ämne.

Men om hr grefven och landtmarskalken visat mig en ogunst genom mitt nedtystande på ett sätt, som grundlagen ej medgifver, så kunna åtminstone mina värda herrar mot-

ståndare ej heller för den plan, de nu hafva å bane, hemta särdeles nytta af mitt omförmälda missöde. Frih. af Nordin, hvilken, af mig okänd anledning, egentligen tog illa ett af mig begagnadt uttryck i afseende på till namnet icke uppgifna personer och till beskaffenheten då ännu ej ens antydda fakta, anmärkte också ur *sin* åsigt ganska riktigt, att hr landtmarskalken hade bort ånyo uppropa mig, med uttrycklig anmodan att fullfölja mitt yttrande till slut, på det att sedermera, efter tagen kännedom af innehållet, man måtte kunna beifra det uttryck, hvaraf friherren funnit sig oroad. I afvaktan att hr grefven och landtmarskalken, efter närmare eftersinnande, skulle så förfara, ansåg jag ock min pligt vara att qvarstanna på riddarhuset till öfverläggningens slut, ehuru jag, af skyldig grannlagenhet, ej deltog i en votering, hvilken, sedan friherrarne af Nordin, Åkerhjelm och Cederström riktat talan mot mig, kunde såsom prejudikat på sätt och vis röra mig personligen. En sådan uppmaning från hr grefven och landtmarskalken afhördes likväl icke, oaktadt frih. v. Stedingks anmärkning, att hr landtmarskalken gifvit andra ledamöter ordet, hvilka också börjat sina tal, innan jag ännu slutat mitt och under det jag ännu qvarstod på bänken. Det ligger derför numera utom möjlighetens gräns både för mig och motsidan att bevisa, om och huru jag kunnat gå i land med en sådan utveckling af frågan, att uttrycken antingen nöjaktigt förklarats genom sjelfva framställningens resultater, eller dessas vigt och bestämdhet kunnat utplåna verkan af ett eller annat vågadt, oegentligt, flertydigt uttryck, som, ryckt ur sitt sammanhang och enstaka betraktadt, saknar både tillämplighet och lämplighet. Jag är emellertid hvarken obenägen eller oberedd att uppdraga grundlinierna till regeringens handlingssätt under senare årtionden och till de senare riksmötenas taktik. Ingen lärer dock förtänka mig, att jag ej äfventyrar ett sådant försök på ett rum, der riksdagsmannens yttranderätt bokstafligen *trampas* under fötterna. Det är nu jag, mina herrar, som är angripen och förföljd, och ur den förföljdes mun får sanningens språk fördubblad styrka.

Det vore ändamålslöst och kan ej vara min afsigt att

här förklara det substantivum, som i dag utgör stridsropet, helst i tal hvarje uttryck är relativt och kan än riktigt, än orimligt begagnas. När talet stannar — vare sig genom talarens bristande förmåga eller i kraft af yttre våld — innan tanken blifvit fullständigt utsagd, äro ej blott uttrycket, utan t. o. m. sjelfva det stympade yttrandet ett oting, lika litet bevisande för som mot. Det ifrågavarande uttrycket har en allvarsam, en skämtsam bemärkelse. Hvem berättigar mina motståndare att påtvinga uttrycket en syftning, som det beror af mig att förneka? Jag älskar ej advokatyr, mina herrar, jag skulle mera tycka om att öppet säga: jag menade allvarsamt, jag ämnade allvarsamt förfäkta min mening, ej för att såra någon personligen, mindre för att suddla någons enskilda rykte, men derför att en inre drift alltid ställer mig på den sidan, mot hvilken öfvermakten riktar sina vapen, men för att göra slut på dessa oändliga ordkrig, oändliga just derför, att fakta ej blifvit i ett sammanhang framstälda i ljuset. Jag skulle försökt att genom det begrundansvärda i sak öfverskyla det mer eller mindre bristfälliga i form. Men då man börjar med att kränka riksdagsmannens grundlagliga yttranderätt och sedermera vill begagna frukten af sjelfva denna kränkning såsom ett försåt mot riksdagsmannens personlighet, då måste ridd. o. ad. ursäkta att jag å min sida använder ett lagligt vapen till mitt försvar, det, att sjelf tyda mina ord. Jag förklarar i kraft deraf, att jag med ordet »skälmstycken», hvilket, såsom redan är anmärkt, har en dubbel betydelse, menar identiskt detsamma, som den för frih. af Nordin måhända ej alldeles obekanta tidningen Svenska Minerva med sitt uttryck: »de habilas habilitet», hvilket förekommer i nr 47 d. 24 uti innevarande månad. Samma tidnings redaktion har i nr 18 den 11 sistl. febr. öfversatt ordet »nefas» med »skurkstreck», utan att, mig veterligen, hvarken aktion eller indragning blifvit i anledning deraf förordnad, oaktadt det, utan gensägelse, var mer än djerft (den bristande grannlagenheten oberäknadt) att så skymfligt tyda en riksdagsmans ord, hvars sannskyldiga betydelse just då befans under omtvistande. I mer än ett hänseende är det således karakteristiskt, att sedan den

ministeriela pressen *så* öfversatt ordet nefas och ministèren likväl ej tilltrott sig att i upprättelseväg sträcka anspråken längre än till erinran, vill man rubricera den *ojemförligt* lindrigare öfversättning, hvilken jag lemnat af samma ord, nära nog såsom ett högmålsbrott mot de frejdade män, som i senare tider med så mycken framgång, så stort och så odeladt bifall styrt statens farkost till den lyckliga hamn, uti hvilken statsskeppet nu befinner sig.

Jag vet att min person beror af majoriteten, och jag vet att denna majoritet beror af regeringen. När saker afhandlas på detta rum, som ej ligga regeringen om hjertat, består husets personal merändels från tre till högst trettio personer. När åter regeringen med någon huldhet omfattar föredragningslistan, finnes knapt plats för ledamöternas antal, eller ock votera hundradetals, då kanske ej tjugu afhört öfverläggningen. Den, som älskat riddarhuset sådant det varit i tider af anseende och ära, måste redan vid inträdet på detta rum med obehag förnimma närvarande förhållanden; och jag, mina herrar, som med uppoffringen af min timliga existens pliktat för mina illusioner om både offentliga och enskilda, både storas och smås karakterer, jag kan ej med lugn nalkas ett ställe, der mina käraste förhoppningar funnit sin graf. En enda önskan återstår mig här: den, att lumpna, ovarsamma, illa beräknade, nyckfulla ministeriella intriger ej må missleda majoritetens begrepp så, att omsider sjelfva institutionen må råka i förakt; ty föraktet är hatets moder, och om detta hinner sin kulminationspunkt, så störta både institutionen och sakernas närvarande ordning. Behöfver ministèren ännu ett försoningsoffer: Välan! med glädje erbjuder jag mig till ett sådant. Det är den sista tjenst *jag* kan göra ridd. o. ad. Måtte det ock blifva det sista offer, ministèren utkräfver från en besinningslös eftergifvenhet.

Ridd.-sekreteraren uppläste nu det yttrande af Crusenstolpe i förmiddagsplenum d. 27, då han af landtmarskalken blef afbruten.

Frih. af Nordin: Ridd. o. ad. har nu hört uppläsas det yttrande, hr Crusenstolpe sistlidne plenidag fälde. Jag skulle förmoda, att hr Crusen-

stolpe, då han emot redaktionen, sådan den af hr ridd.-sekret. är uppfattad, icke gjort någon anmärkning, måste erkänna, att hans yttrande blifvit till protokollet rätteligen uppfattadt. Om så är, kan jag för min del icke af det anförande, hr Crusenstolpe nu uppläst, finna, att den förändring i ordställning af honom blifvit yrkad, som jag anser oundgänglig, såvida icke ett personligt anfall i hans yttrande skall anses framstäldt. Jag får derjemte erinra ridd. och ad., att jag i min framställning ej yrkat annat, än att ett utskott må tillsättas för att taga saken under pröfning. Enligt 30 § ridd.-ordn. kan detta utskott afgifva 3:ne olika yttranden, nämligen antingen till befrielse eller att med saken skall förfaras enligt 1:sta punkten af 110 § reg.-f., eller att den ifrågavarande personen skall uteslutas från säte och stämma på riddarhuset för innevarande riksdag. Jag tillbakahåller allt yttrande om hvilket af dessa 3 alternativer här bör komma i fråga, sedan hr Crusenstolpe afgifvit ett skriftligt yttrande, hvarutinnan han, efter sitt sätt att tolka det ifrågavarande ordet, öfversatt det med fransyska uttrycket: de habilas habilitet. Jag tror, att saken efter denna förklaring är i samma skick som förut och att det tillhör utskottet, som har tillgång till handlingarna i detta ämne, att jemföra uttrycken samt inkomma med sitt yttrande derom. Jag tror, att ridd. och ad. skulle handla orätt, om ridd. och ad. fattade något annat beslut, än att hänskjuta saken till denna föregående pröfning enligt ridd.-ordn:s 30 §, och jag förnyar derför min anhållan om proposition å ett sådant beslut.

Hr Silfverhjelm, Karl Adam: För hvar och en, som tillerkänner nationen några anspråk på sina representanters öfverläggningar, måste det vara högst obehagligt att se dem så urarta, som de under dessa 2:ne sista plenidagar gjort. Det måste vara obehagligt att se en representantkammare frånträda sitt kall, för att öfvergå till en kompromissrätt öfver enskilda etikettsfrågor. Det finnes ingen, som gillar en öfverträdelse af grannlagenhetens lagar, det finnes ingen, som gillar ett sårande uttryck af hvad art som helst; men jag tror, att om man handlar som hittills, att låta dem ogillas af den allmänna opinionen, så handlar man bäst och rättast, och man sparar tiden för vigtigare och angelägnare göromål. Jag har ej såsom representant deltagit i mer än 2:ne riksdagar; men jag har derunder hört uttryck fällas och syftningar framställas af lika svår och kanske svårare beskaffenhet än de, som nu varit i fråga. Ingen af dem, som varit närvarande vid sista riksdag, då den märkvärdiga skeppsfrågan förevar, lärer det vara obekant hvilket uttryck och hvilken hänsyftning då af den talare, som i sista plenum förde regeringens talan, yttrade mot en riddarhusledamot, som då saknade regeringens aktning, hvilken man nu måste tillerkänna honom. Detta uttryck var af den svåra egenskap, att kanske intet annat af så förgriplig art varit fäldt inom detta hus; men den ledamot, mot hvilken det var riktadt, påfordrade dock icke lagens tillämpning, äfvensom ej heller någon annan derom väckte fråga, utan man öfvergick till dagordningen, för att fortsätta vigtigare förhandlingar. Jag hemställer på dessa skäl till frih. af Nordin, om han ej ville återtaga sitt yrkande och låta sin motion förfalla med ridd. o. ad:s begifvande. Jag tror, att man ginge nationens önskningar, i afseende på representationens förfarande, och sin egen ära och värdighet bäst till mötes genom ett sådant handlingssätt.

Hr Dalman, Vilh. Fredr.: Redan omedelbart efter det hr Crusenstolpe fält de uttryck, hvilka nu utgöra föremål för frih. af Nordins åtal emot honom, förklarade jag, att jag ej gillade desamma. Hr Crusenstolpe har nu i ett anförande, som man säkerligen, från hvilken synpunkt man än må bedöma detsamma, ej lärer kunna neka vitsordet att vara alldeles mästerligt, förklarat, att han med sina ifrågavarande uttryck ej menat na-

nat, än att regeringen begagnat en taktik, som af hennes egna tidningar tillägges henne såsom en förtjenst, då den benämnes vara habil. Jag hemställer, huruvida frih. af Nordin ej kunde vara tillfredsstäld med denna förklaring. Jag har icke hört någon af ministèrens nuvarande ledamöter, på hvilka uttrycket likväl tilläfventyrs syftar lika mycket, som på någon af de ur ministèren afgångna ledamöterna, yrka upprättelse af hr Crusenstolpe, och jag instämmer således desto hellre med den siste talaren i den anhållan, att hr gr. o. landtm. måtte tillåta oss att öfvergå till dagordningen, samt att frågan om tillsättningen af ett utskott öfver hr Crusenstolpe måtte förfalla, då han sjelf förklarat sitt förhållande så, att jag tror begge parterna böra vara nöjda att på sådant sätt komma från saken. Jag bekänner, att jag bäfvade för denna diskussion, emedan jag fruktade, ett hr Crusenstolpe skulle gå en *annan* bana till sitt mål, hvarigenom denna debatt kunnat blifva ganska stormig; men då hr Crusenstolpe haft den skickligheten att, med den honom tillkommande rättighet, förklara sitt uttryck i en *bättre* mening, så hemställer jag, att all talan emot honom måtte nedläggas, och jag förnyar således min anhållan om hr gr. o. landtm:s proposition, att vi må få öfvergå till dagordningen.

Hr Roos, Jon. Eman.: Det är icke utan förundran jag hört några värda ledamöter uppstå för att försvara en sak, som är smärtande för alla, hvilka ridd. o. ad:s ära och värdighet ligga om hjertat. Vi hafva nyss förehaft ett ämne, som af ingen anses af så betänklig beskaffenhet som detta, och jag hemställer till ridd. o. ad., om konseqvens i opinion skulle yttra sig, i fall ridd. o. ad. så hastigt skulle öfvergå till en annan tanke än den, som dervid gjorde sig gällande, enär jag ej kan föreställa mig, att den förklaring, hr Crusenstolpe afgifvit, kan anses mera tillfredsställande, än den frih. Klingspor afgaf. Orden qvarstå ännu i protokollet i all sin bitterhet, och jag kan således ej annat än yrka, att, på sätt frih. af Nordin föreslagit, ett utskott må tillsättas, för att närmare pröfva saken.

Hr Cederschjöld, Per Gust.: Sedan jag nu hört den delen af protokollet för sista plenum justeras, som gifvit anledning till denna öfverläggning, anser jag mig icke kunna underlåta att deröfver något närmare yttra mig. Jag finner alltför väl, att anledning kunnat vara för konungens rådgifvare och äfven för hr gr. o. landtm. att med någon särdeles ömhet upptaga det nyttjade ordet skälmstycken; men helt visst hafva dessa herrar icke gifvit akt på sammanhanget, och kanske just genom det skedda afbrottet i talarens yttrande hafva de gått miste om laglig rätt att emot honom anställa åtal. Hvad finner man väl hr Crusenstolpe hafva gjort, då man läst hans yttrande? Han har först öfversatt ordet nefas med skälmstycken eller sagt, att det kan öfversättas så, och derefter har han, utan något sammanhang med denna öfversättning, utbedt sig att få göra en framställning af regeringens förhållande. Jag kan således ej se det ringaste skäl att deraf draga den konklusion, att han velat bevisa, det regeringens förhållande varit en kedja af skälmstycken. Detta vore åtminstone en tydning, som, om man subjektivt inom sig kan göra den, man icke har laglig anledning att antaga såsom talarens mening. Jag får derför hemställa, huruvida icke billighet och rättvisa äfvensom hvars och ens värdighet fordrar, att denna sak stannar vid hvad hittills skett. Man har uppmanat frih. af Nordin att återtaga sin motion, och jag skulle önska, att han ville göra det; men jag anser det icke absolut nödvändigt, enär ståndets majoritet har rätt att vägra motionens remitterande till utskottet och låta saken förfalla, emedan det, enligt 30 § ridd.-ordn., beror på ståndet att förvisa saken till utskottet. Der står nämligen: »Uppstår fråga, om någon tillåtit sig personligen förolämpande uttryck, pröfve ridd. o. ad., om han derför af landtmarskalken varnas bör, eller saken af ett utskott skall närmare pröfvas eller ock alldeles förfalla». Ridd. o. ad. eger således att

pröfva, huruvida frågan skall remitteras till utskottet, och jag vågar derför hemställa och anhålla, att icke någon närmare pröfning af utskottet må beslutas, utan att saken må få förfalla. Om hr Crusenstolpe vill och får tillfälle att framställa den tablå, han i förra plenum velat göra, så kan saken förändra sig och anledning uppstå till åtal emot honom; men för närvarande inser jag ej anledning dertill.

Frih. af Nordin: Det är hufvudsakligen i afseende på hvad den siste värde talaren yttrat, som jag begärt ordet, för att framställa min öfvertygelse, att det visserligen helt och hållet beror på ridd. o. ad. att bifalla eller afslå remiss. Om pluraliteten af ridd. o. ad. finner den förklaring, hr Crusenstolpe afgifvit, vara tillfyllestgörande, så kan remissen visserligen afslås; men jag kan också icke dölja min enskilda öfvertygelse, att den förklaring, hr Crusenstolpe gifvit, icke är tillfyllestgörande, så länge våra protokoll skola vara nedsuddlade med det ord, han i förra plenum begagnat. Helt annat är förhållandet, om hr Crusenstolpe begär, att hans då fälda yttrande må utgå ur protokollet. Då skall jag ej yrka någon vidare påföljd, ty då har han sjelf medgifvit, att han haft orätt i dess begagnande; men så länge han det icke gjort, utan blott vill gifva sitt yttrande en annan tydning, kan jag ej finna honom hafva tillfyllest upprättat saken. Detta är min enskilda öfvertygelse, och jag underställer den ridd. o. ad:s pröfning.

H. ex. hr gr. af Wetterstedt, Gust.: Då jag hörde hr Crusenstolpe börja uppläsningen af sitt anförande och deruti fann en ton, hvarvid ridd. o. ad. icke alltid varit van, så hoppades jag, att han skulle framställa en fullkomlig anledning att återtaga eller fullkomligt förklara sina ord. Jag afhörde uppläsningen med all den uppmärksamhet, som var mig möjlig, men fann honom icke uppfylla min förväntan. Han medgaf, att han öfversatt det begagnade latinska ordet nefas med skälmstycken, och derefter förklarade han, att han ville öfversätta ordet skälmstycken med de habilas habilitet. Hvad detta betyder, vet jag verkligen icke; men det synes mig vara rätt lyckligt, om den der fortsatta öfversättningskonsten icke kan gå ännu längre, ty då kunde det vara möjligt att öfversätta de habilas habilitet med något ord, som visserligen icke vore tillfredsställande för någon verkligen habil, om han icke hade mycken ledighet i händerna eller i sättet att använda dem. Således tror jag att denna fortsatta öfversättning ej betyder något. Ett af två, ja eller nej, måste en talare säga. Jag vill vara den förste att erinra, det hr Crusenstolpe möjligtvis icke velat sätta ordet skälmstycken i fullständig och fortsatt förbindelse med sin afsigt att uppgöra en tablå öfver regeringens förfarande sedan 1809; men emellertid står detta ord i protokollet i sammanhang med denna yttrade afsigt. Detta ord behandlas nu af hr Crusenstolpe såsom betydande de habilas habilitet; men allting beror på det begrepp, man vill fästa vid uttrycket de habilas habilitet. Är det då ej bättre att säga: det var ett ord, som undföll mig af förhastande och som jag finner vara olämpligt? Lika med frih. af Nordin finner jag, att detta ord nedsuddlar våra protokoll, och det är endast för att förekomma en högst obehaglig öfverläggning, som jag anser nödigt, att ordet utgår ur protokollet, eller att den person, som yttrat detsamma, återtager det samt förklarar sig vara ledsen öfver att hafva fält detta uttryck. Men att låta det stå qvar och öfversätta det på ett sätt, som lemnar lika tvetydigt, hvad talarens mening är, ehuru det senare uttrycket är mycket höfligare än det förra, kan jag ej anse lemna mig den upprättelse, som jag, lika med frih. af Nordin, tror den personligen förolämpade ega rätt att begära, och som jag öfverlemnar till ridd. o. ad. att bestämma. Jag förenar mig således med frih. af Nordin.

Frih. Åkerhjelm, Gust. Fredr.: Då jag i sista plenum, sedan hr Crusenstolpes yttrande af frih. af Nordin hade blifvit upptaget, erhöll ordet,

yttrade jag, att jag biträdde den mening, hr frih. hade anfört. Det är i anledning deraf, som jag anser det vara en pligt för mig att nu, såsom en fortsättning, yttra den mening, hvari jag stannat, sedan hr Crusenstolpe uppläst sitt skriftliga anförande i ämnet. Då man med köld och opartiskhet, hvilka det är möjligt att ega, äfven då man anser sig vara en af de förfördelade, genomläser hr Crusenstolpes här justerade yttrande i förra plenum, finner man deri, efter mitt begrepp om språket, åtskilligt, som åtminstone synes ega en syftning till personlig förolämpning. Det är icke ensamt vid det uttryck, som, efter att hafva från latin öfvergått till svenska, nu öfvergått till fransyska, som jag fäster mig, utan jag fäster mig derjemte vid det öfriga, som i samma yttrande förekommer. Der yttras ganska tydligt, att vid ett tillfälle för 11 år sedan, då ungefär en dylik händelse som nu inom detta hus inträffade, ridd. o. ad. och dess landtmarskalk visste, hvad dess ära och värdighet tillhörde, och talaren beklagar, om ridd. o. ad:s majoritet och hr landtmarskalken i dag visade sig mindre måna om ståndets ära. Detta må kunna expliceras af talaren, huru honom godt synes, det tillhör icke mig att gifva denna explikation, han må återtaga det och gifva det en annan vändning, sådant beror allt på honom sjelf; men då nu af frih. af Nordin icke är väckt fråga om att pröfva halten af detta yttrande, eller huruvida det är förolämpande mot en eller annan ledamot, utan han ansett det i allmänhet innebära en karakter af förolämpning och på grund deraf öfverlemnat till ridd. o. ad., om icke genom tillsättande af ett utskott denna fråga må närmare pröfvas, hvilket utskott, såsom bestående af 6 personer, valda af landtmarskalken, och 6 personer, valda af den ledamot, som blifvit föremål för anmärkning, måste kunna anses såsom en ojäfvig preparatorisk komité, så, och om man följer ordalagen, sådana de finnas i 30 § ridd.-ordn., der det icke står, att efter skedd förolämpning ett utskott skall organiseras, utan: »Uppstår fråga, om någon tillåtit sig personligen förolämpande uttryck, pröfve ridd. o. ad., om han derför af landtmarskalken varnas bör eller saken af ett utskott skall närmare pröfvas eller ock alldeles förfalla»; samt då saken för närvarande, efter den afgifna förklaringen, är, lindrigast sagdt, i lika tvetydigt skick som förut, utom det att detta yttrande innefattar syftningar till förolämpningar, som röra andra personer än dem, till hvilka jag har äran höra, finner jag, i egenskap af ledamot utaf detta stånd, mest öfverensstämmande med ståndets värdighet och rättvisast emot den person, som tillät sig det anmärkta yttrandet, att ridd. o. ad. må pröfva, huruvida ett utskott skall nedsättas, för att undersöka halten deraf och afgifva utlåtande, huruvida utskottet anser det förolämpande eller icke, hvarefter åter ridd. o. ad:s rätt att pröfva och afgöra frågan vidtager. Jag biträder således frih. af Nordins framställning, att ridd. o. ad. måtte pröfva, huruvida icke ett utskott för upptagande af denna fråga bör organiseras.

Hr Stuart, Karl Gust.: Jag får börja dermed att, för min enskilda del, förklara, det jag i hög grad ogillar alla sårande och förolämpande uttryck, och det jag särdeles på detta rum skall, så vidt i min förmåga står, alltid söka undvika att förtjena förebråelser för några personliga förolämpningar. Jag vill också medgifva, att det finnes uttryck, hvilka lika litet som vissa gerningar kunna försvaras; men för att kunna med full tillförlitlighet bedöma den rätta beskaffenheten af sådana uttryck, anser jag det vara ett oundgängligt vilkor, att desamma icke äro ryckta ur sitt sammanhang och att den påbörjade meningen fått fullständigt uttalas. Hvad det nu ifrågavarande uttrycket särskildt beträffar, kan jag icke förneka, att jag, då det fäldes, verkligen befarade, att hr Crusenstolpes framställning skulle gifva flera skäliga anledningar till begagnande af en sådan utväg, som frih. af Nordin sedermera föreslagit. Men då hr gr. o. landtm. fann för godt vägra talaren att fullända sitt yttrande samt uppropade en

annan talare, innan hr Crusenstolpe slutat sitt anförande och innan han nedstigit från sin bänk, så anser jag mig genom detta hr gr. o. landtm:s förfarande urståndsatt att kunna pröfva halten och beskaffenheten af det uttryck, hr Crusenstolpe vid ifrågavarande tillfälle begagnade. Jag instämmer således helt och hållet i den önskan, som hrr Silfverhjelm, Dalman och Cederschjöld redan framstält, att hr gr. o. landtm. måtte låta de å föredragningslistan för dagen uppförda mål förekomma till öfverläggning. Hr gr. o. landtm. har nyligen för ståndet tillkännagifvit K. M:ts nådiga vilja, att riksdagen skall vara slutad den 20 nästkommande maj. Utskotten äro hindrade i afslutandet af sina göromål derigenom, att ridd. o. ad. ännu icke yttrat sig uti åtskilliga frågor, som af de andra stånden redan blifvit afgjorda. Om nu icke allenast hela denna, utan jemväl en annan plenidag, sedan det ifrågasatta utskottet inkommit med sitt betänkande, skall upptagas med pröfningen och bedömandet af sådana enskilda ståndsledamöter rörande frågor som den förevarande, så fruktar jag, att det höga ståndet ej kan hvarken inför nationen eller inför K. M:t ansvara för det sätt, hvarpå den dyrbara riksdagstiden användes. Jag tillstyrker alltså, att man måtte få öfvergå till pröfningen af de å listan för dagen uppförda mål.

Hr von Hartmansdorff, Aug.: En värd talare har nyss sagt, att då uttryck ryckas ur deras sammanhang och talare förhindras att yttra sig, för att förklara och bevisa sina ord, så hade man orätt att af ett enstaka uttryck vilja taga sig anledning att detsamma fördöma. Hvar och en af ridd. o. ad., som var tillstädes, då ifrågavarande uttryck fäldes, lärer erinra sig, att det icke allenast begagnades såsom en öfversättning af ett latinskt uttryck, som förut blifvit fäldt om konungens rådgifvares förhållande i en viss sak, utan att hr Crusenstolpe, jemte det han ville gå tillhanda med denna öfversättning och således på sitt sätt bedöma detta faktum, äfven ville gå tillbaka, om jag rätt minnes, till 1823 års riksdag, för att bevisa lämpligheten af den öfversättning han gjort. Han åberopade fakta icke blott från denna riksdag, utan äfven från föregående riksdagar, och hr gr. o. landtm. nekade honom, såsom mig synes, rätteligen att deruti ingå, utan att någon talare hvarken på ena eller andra sidan var uppropad. Vid första granskningen af hvad rätt och tillbörligt är, torde man finna, att då konungens rådgifvares åtgärder äro granskade vid hvarje riksdag af konstitutionsutskottet, då de anmärkningar, som till konstitutionsutskottet af enskilda ledamöter inom riksstånden blifvit afgifna, äfvenledes äro pröfvade och decharge är lemnad, och då konstitutionsutskottets anklagelse emot konungens rådgifvare blifvit af domstol pröfvad och afgjord, samt således konungens rådgifvare blifvit befriade från alla emot dem gjorda påståenden och tillmälen, deribland den anmärkning, hr Crusenstolpe sjelf framstält, så är det hvarken här eller i något annat stånd tillbörligt att ingå i sådana öfverläggningar. Detta följer icke blott af sakens natur, utan jemväl af 90 § reg.-f., som lärer vara af hvar och en känd, men hvilken jag dock för bättre minnes skull torde böra uppläsa. Den lyder sålunda: »Under riksens ständers eller deras utskotts öfverläggningar och pröfning må icke uti något annat fall eller på något annat sätt, än denna grundlag bokstafligen föreskrifver, komma frågor om embets- och tjenstemäns till- och afsättande, regeringens och domaremakternas beslut, resolutioner och utslag; enskilda medborgares och korporationers förhållanden, eller verkställigheten af någon lag, författning eller inrättning». När nu anmärkningar emot konungens rådgifvare icke blott göras, utan att man har rättighet dertill, utan de äfven göras i smädliga ordalag, så lärer man väl finna, med hvad rätt en ledamot, som tillåter sig sådant, kan påräkna att dermed få fortfara, och om det icke varit just ett kringgående af den lagliga och behöriga ordningen, om hr gr. o. landtm. eller ståndet tillåtit

det. Också måtte jag säga, att ehuru mycket jag önskar, att allt må tillbörligt tillgå, så var det uttryck af missnöje, som hos ridd. o. ad. genast hördes emot hr Crusenstolpe, för mig ganska välkommet, såsom ett bevis på den grannlagenhet och den heders- samt rättskänsla, som råder inom detta hus.

Man säger, att riksdagens slut nalkas och att man derför borde bättre använda tiden, än till dessa öfverläggningar. Om de värda ledamöter, som tillåta sig förolämpande uttryck, ville erinra sig det sjelfva och underlåta sådana uttryck, så sluppe ridd. o. ad. att tala derom och dermed förspilla tiden; men de äro ganska frikostiga med dessa uttryck och vilja sedan blott hindra ridd. o. ad:s öfriga ledamöter att ressentera de otillbörligheter, de tillåtit sig. De säga att sådant skett förr, utan att man gjort afseende derpå. Om så varit, så bör man icke fortgå på en oriktig och otillbörlig väg, och om det är någon som har särskilda anmärkningar att göra, så må han framkomma med dem; men sådant hör icke till denna fråga.

Man har sagt om hr Crusenstolpes skriftliga anförande, att det är mästerligt i alla afseenden, förmodligen såsom en ursäkt för honom. Jag hörde endast slutet deraf; men det syntes mig endast vara ett mästerstycke i otidighet, hvilket torde vara ett mästerskap, som ej förtjenar att eftersträfvas och föga tillhör riddersmannadygd och värdighet.

En värd talare har sagt, att han bäfvat för denna diskussion, men att han nu, sedan hr Crusenstolpe yttrat sig, tyckte, att saken komme att skonligen aflöpa, hvarmed han var nöjd. Det tycktes således, som om han bäfvat för hr Crusenstolpe. Jag skulle icke undra på, om han hade denna mening om ridd. o. ad:s rättskänsla. Jag tror dock icke, att man vinner något genom detta hoppande från latin till svenska och från svenska till fransyska. Det återstår ännu många språk, på hvilka de värda ledamöterna kunna förklara sina ord, så att det kan räcka till riksdagens ända och ännu längre. De värda ledamöter, som förfäktat hr Crusenstolpes sak, säga, att detta ord skälmstycken betyder intet. Det säga de här, så många som hafva röst; men vänten bara till riksdagen är förbi och de hinna uttrycka sin mening i tidningarna, då skola de säga: Sen på, svenske medborgare, huruledes konungens rådgifvare fått hålla till godo med beskyllningen att hafva begått skälmstycken; hvilken tillfredsställelse för ridd. o. ad:s ledamöter att sålunda hafva skymfat konungens rådgifvare, och bör man icke vara stolt öfver att tillhöra ett stånd, der så hårda uttryck blifvit fälda. Jag måtte säga, att jag skulle önskat, i detta fall likasom i det förra, att man gjort processen kort, d. v. s. att ridd. o. ad. genast uttalat sin mening. Detta vädjande till utskottet för oss blott tillbaka till samma obehagliga öfverläggning; och jag hemställer, om icke frih. af Nordin vill låta saken få upptagas, icke för det jag tror ridd. o. ad:s rättskänsla kunna kallna till nästa gång, men för att slippa dessa obehagliga öfverläggningar. Min önskan är, att ridd. o. ad. genast måtte i saken fatta sitt beslut, deri jag, såsom en af de förolämpade, ej kan deltaga.

Hr Hierta, Lars Joh.: Jag anser alldeles omöjligt att följa den siste värde talaren till någon vederläggning af hans argumentatien, sedan, oansedt den uppläsning han gjort af 90 § reg.-f., han velat tolka det deri förekommande förbud att upptaga regeringens beslut till öfverläggning och pröfning, såsom jemväl innefattande förbud att nämna eller skildra karakteren af den allmänna ställningen. Det har likasom lättat mitt qvarstående vid motsatsen af samme talares mening, att han utgått från den punkt, till hvilken motionären, frih. af Nordin, velat komma. Hr von Hartmansdorff har nämligen tagit för afgjordt, att hr Crusenstolpe förolämpat konungens rådgifvare, och det är från den förutsättning han utgått. Det synes likväl af sjelfva den förevarande motionen, att det nedsättande af utskottet, hvarom fråga är väckt, skulle just hafva för ändamål att utröna, huruvida nå-

gon sådan förolämpning egt rum. Men, mina herrar! jag hemställer hvad ett sådant utskotts göromål skulle blifva. Detta göromål skulle blifva att tolka hr Crusenstolpes ord, som blifvit afbrutna, och att deråt gifva en tydning antingen till talarens befrielse eller uteslutande från riddarhuset. Men huru skulle väl utskottet kunna göra det, utan att gå i förväg för den rättighet, som blifvit erkänd äfven af konungens rådgifvare; ty jag har hört h. ex. hr gr. af Wetterstedt sjelf tillerkänna hr Crusenstolpe rätt att förklara sina ord, såsom blott ett honom undfallet, icke passande uttryck, hvilket för öfrigt ingen påstår hafva afseende hvarken på någon bestämd person eller sak. Emellertid och då frih. af Nordin, för att göra saken mera plausibel, erinrat, att utskottet äfven skulle hafva det alternativ att befria hr Crusenstolpe från allt ansvar, så vill jag hafva äran fästa uppmärksamheten derpå, att det finnes en genare väg till detta alternativ, nämligen att hr friherren sjelf afstode från all talan; men då han icke gjort det, måste hr friherrens önskan vara, att utskottet måtte välja något af de andra alternativen. Det är i detta afseende jag vördsamt vågar fästa uppmärksamheten derpå, att under ögonblickets ingifvelser handlingar någon gång kunna företagas, som derefter vid närmare eftertänkande finnas förhastade. Historien gifver många sådana exempel; men vi hafva ett, som är alldeles frappant likt detta. Jag menar det, då fransyska deputerade-kammaren uteslöt deputeraden Manuel. Han fick ej heller tala till punkt; men allmänna andan var så stor, att folket utanför bar honom hem på sina händer. (Här afbröts talaren af ett allmänt skratt.) Jag har anfört detta exempel blott för att visa, huru olika korporationer kunna hysa olika opinioner, och vi sakna ej heller inom oss dylika exempel. Må vi alla eftersinna, hvad allmänna tänkesättet bland svenska folket säger om det tilltal eller den tillställning, som vid 1812 års riksdag gjordes emot en riksdagsman i bondeståndet! Har icke allmänna opinionen längesedan erkänt, att detta steg var förhastadt? Vi hafva vid 1823 års riksdag sett ett annat dylikt exempel, då riksdagsmannen Rutberg blef föremål för en motion om utvotering, för det han gjort ett förslag till förändring af arméns organisation. Vi hafva dock sedermera sett bondeståndet med mycket lugn hysa Rutberg i sitt sköte. Sådana händelser hafva äfven inträffat i detta stånd, och ridd. o. ad. torde erinra sig, huru frih. Staël v. Holstein år 1812 blef föremål för en hotelse att kastas ut genom dörren eller fönstret, jag minnes ej hvilkendera vägen. Det numera rådande allmänna ogillandet af dessa tilldragelser måtte bevisa, att en annan tid kan komma, då man skall anse sig hafva gjort väl, om man nedlagt ett sådant åtal som detta; och jag förenar mig derför med de herrar, som talat för sakens nedläggande, och tillstyrker vördsamt, att ridd. o. ad. måtte öfvergå till ordningen för dagen.

Frih. af Nordin: Man har sagt, att man skulle förqväfva yttranderätten inom ståndet, om man skulle tilltala dem, som fälla sårande yttranden. Jag för min del tror deremot, att tillåtenheten af sådana yttranden skulle qväfva yttranderätten hos en hvar, som är mån om att icke vara utsatt för sårande yttranden. Ridd. o. ad:s värdighet synes mig derjemte påkalla, att inom detta hus icke andra uttryck må begagnas än sådana, som i hvarje städadt och anständigt sällskap kunna nyttjas, och jag tror ej, att man i något städadt och bildadt sällskap tillåter sig sådana uttryck, som hr Crusenstolpe här begagnat. Man har åt hans ord velat gifva en tydning i öfverensstämmelse med den tydning, han sjelf sökt framställa; men jag hemställer till hvar och en, som tagit närmare kännedom om, huru hans ord föllo, huruvida en sådan tydning kan ega rum. Han sade: »Jag gillar ej, att frih. Klingspor nyttjat ett utländskt uttryck. Jag vill begagna mig af ett svenskt. Det finnes ordet skälmstycke». Hvarom var det väl fråga, då hr Crusenstolpe yttrade detta? Frågan var om olämp-

ligheten af det af frih. Klingspor begagnade ordet nefas. Hr Crusenstolpe ogillade, att han nyttjat detta ord, och sade: jag skall deremot begagna ordet skälmstycke. Ikläder han sig icke sålunda, att han ansett lämpligare, att frih. Klingspor begagnat detta ord, och kan väl någon annan tydning deråt gifvas. Måste detta yttrande ej anses riktadt emot de personer, som under den ifrågavarande tiden utgjorde konungens råd? Detta synes mig obestridligt, och jag ber herrarne ej låta förvilla sig af den här gjorda framställningen, att yttrandet varit alldeles oskyldigt och menlöst. Man har sagt, att den tid kan komma, då detta uttryck ej skulle ogillas, och såsom bevis derför har man åberopat exempel, att en senare tid ej tänker lika med den föregående. Derpå vill jag blott svara, att jag högligen beklagar representationen, om den tid någonsin inträffar, då ett sådant uttryck, som hr Crusenstolpe fält, nyttjadt i den mening, hvari jag tydligen finner honom hafva begagnat detsamma, kan med likgiltighet anses på detta rum.

Jag har begärt utskotts tillsättande derför, att, enligt mitt begrepp om 30 § ridd.-ordn., ett sådant utskott är ett vilkor, hvarförutan ingen annan åtgärd kan vidtagas, än att man antingen låter frågan förfalla eller låter talaren erhålla en admonition af landtmarskalken. Så snart fråga uppstår om någon annan åtgärd, skall ovilkorligen ett utskott pröfva, huruvida skäl dertill förekommer eller icke. Jag har icke tillåtit mig att yttra någon annan öfvertygelse än min enskilda, och jag eger icke den egenkärleken att emot en pluralitet, som hyser annan mening än jag, påstå, att jag har rätt, ehuru jag vidblir min öfvertygelse; men jag tror, att det tillhör dessa 12 män att efter sitt samvete yttra sig, huruvida de finna saken oskyldig. Finna de hr Crusenstolpes förklaring vara tillfredsställande, så skall jag vara den förste att icke yrka någon vidare påföljd; men finna dessa 12 män, att jag har rätt i min åsigt, kommer jag att yrka, och kan jag aldrig afstå från det yrkande, att den påföljd, som lagen utstakat, måtte emot hr Crusenstolpe tillämpas, ty min öfvertygelse är, att den må skylla sig sjelf, som, efter att hafva begått ett felsteg, ej velat begagna tillfället att rätta detsamma, och jag får erinra derom, att jag vid början af denna diskussion anhöll, att hr gr. o. landtm. täcktes låta ridd.-sekret. uppläsa det till protokollet fattade yttrandet, på det hr Crusenstolpe skulle kunna justera detsamma. Hr Crusenstolpes rättighet var då att förklara, det han uttryckt sig oriktigt, och att ändra uttrycket. Om han hade gjort det, skulle jag ej haft något att ytterligare anföra; men han har ej velat på detta sätt begagna sin rätt. Han har uppläst ett långt yttrande, som några talare ansett förträffligt. Jag har ej kunnat finna denna förträfflighet. Jag har funnit det vara ett med skicklighet framställdt yttrande för att förvilla, men icke för att rätta, och jag kan under sådana förhållanden ej inse, att det finnes någon annan åtgärd, som med billighet på båda sidor kan vidtagas, än den, att ett utskott tillsättes, för att taga saken under pröfning och yttra, huru det anser den. Jag har redan yttrat, huru jag för min del sedermera skall finna mig föranlåten att förfara, och får nu endast förnya min anhållan om hr gr. o. landtm:s proposition, att ridd. o. ad. måtte tillsätta ett utskott till frågans upptagande.

Hr Hierta: Jag har begärt ordet för att rätta ett misstag af frih. af Nordin, då han, förmodligen med hänsyftning på mitt yttrande, anfört, att man sagt, det en annan tid skall komma, då ett sådant uttryck som det ifrågavarande ej skall ogillas. Det var förmodligen mitt yttrande, hr friherren åsyftade, och jag får derför förklara, att jag ej så yttrat mig. Lika litet, som någon af dem, hvilka försvarat samma sats som jag, kan jag gilla hr Crusenstolpes uttryck; men, mina herrar! de, som finna sig sårade af hr Crusenstolpes uttryck, hvarför begagna de icke hvar för sig tillfället att förklara sitt ogillande deraf, utan att påyrka, detståndet gemensamt

må uttrycka ett sådant ogillande? Jag påminner mig, att det för någon tid sedan stod med särdeles beröm omnämdt i Sveriges Statstidning, hurusom fransyska ministèren med förakt och tystnad bemött ett yttrande af hertig Fitz-James samt förklarat, att hans beskyllningar ej förtjenade någon vederläggning, emedan något sådant ej kunde tänkas om en fransysk minister. Hvarför följa icke konungens rådgifvare ett så vackert exempel, som de sjelfva genom sin organ i pressen rekommenderat? Vi böra ihågkomma, att här är fråga om att anställa en juridisk aktion emot hr Crusenstolpe; och om den preparatoriska komitén, såsom frih. Åkerhjelm kallat det ifrågavarande utskottet, skall tillsättas, så tror jag, att det fordras mycken preparation, innan denna komité kan förklara hr Crusenstolpes uttryck vara personligen förolämpande, enär, enligt svensk brottmålslag, till en anklagads fällande fordras full visshet, som måste vinnas antingen genom direkt bevisning eller den anklagades erkännande. Intetdera har här vunnits, och jag hemställer, huruvida något kan eller bör emot hr Crusenstolpe företagas, som ej instämmer med Sveriges lag. Jag slutar med att tillkännagifva den önskan, att aldrig den tid måtte komma, då det icke anses såsom en skam att blifva utvoterad från svenska riddarhuset.

Hr Silfverhjelm: Lika med hr Dalman kan jag icke tillerkänna någon ledamot rättighet att tyda en annans afbrutna yttrande annorlunda, än han sjelf tyder det, och jag får tillika fästa uppmärksamhet derpå, att den ur prot. för sista plenum gjorda uppläsning af hr Crusenstolpes yttrande icke hade skett, då hr Crusenstolpe fann för godt att aflägsna sig och öfverlemna frågan till ridd. o. ad:s afgörande. För öfrigt torde den spådom, som hr v. Hartmansdorff roat sig att framställa öfver hvad som möjligen kan hända, derest ridd. o. ad. låter denna fråga förfalla, icke förtjena afseende. Hvad som likväl är säkert är det, att någon enskild persons yttrande, vare sig inom eller utom detta stånd, ej kan kompromettera ståndet, då deremot ett beslut af denna art eller en öfverläggning af den art, som nu insmugit sig i våra riksdagsförhandlingar, måste komma att kompromettera ståndet ganska mycket.

Hr von Hartmansdorff: Jag finner det ganska konseqvent af hr Crusenstolpe och dem, som färsvara honom, att de klandra hr gr. o. landtm:s emot honom vidtagna åtgärd; det är klart, att de skulle göra det, emedan denna åtgärd åsyftade ordningens bibehållande. Jag har hört någon här säga, att ehvad språk och yttrande man må tillåta sig på detta rum, ståndets värdighet icke deraf kan komprometteras. Denna mening lärer ej heller kunna tilläggas ståndet gemensamt, utan endast utgöra ett bevis på den talares grannlagenhetskänsla, som fält detta yttrande. Här har äfven blifvit sagdt, att den åtgärd, frih. af Nordin begärt, ej vore öfverensstämmande med svensk lag. Jag frågar då, om ridd.-ordn. ej är svensk lag och behörigen antagen? För min del har jag i mitt förra anförande yttrat den önskan, att detta ämne måtte slutas med en varning åt hr Crusenstolpe, på samma sätt som den emot frih. Klingspor väckta frågan; men jag har sedermera förnummit, att hr Crusenstolpes försvarare lära hafva för afsigt att, i fall en sådan framställning göres, lägga den på bordet, hvarigenom vi i nästa plenum komma att diskutera samma sak. Jag afstår derför från min förut yttrade önskan och förenar mig med frih. af Nordin.

Gr. Horn, Claës Fredr.: Det är öfver frih. af Nordins motion, som ridd. o. ad. snart går att besluta, nämligen om tillsättande af ett utskott till bedömande af hr Crusenstolpes yttrande i förra plenum. Jag tillstår, att jag finner ganska betänkligt att nu fatta ett sådant beslut, d. v. s. innan hr Crusenstolpe haft lagligt tillfälle att justera sitt yttrande. Jag kan nämligen icke inse, att protokollet för den dagen är för ridd. o. ad. till justering föredraget, och det skulle vara möjligt, att om ett utskott nu tillsättes, det komme att afgifva en opinion om ett uttryck, som icke komme

att qvarstå i protokollet, och att sålunda utskottet och jemväl ridd. o. ad. vidtoge ett förhastadt steg. Jag får äran tillkännagifva, att tillsättandet af ett utskott, för att afgifva dess förslag i ett sådant mål som detta, är en åtgärd, som i intet fall behagar mig. Jag tror, att om en person så förgått sig, som, efter min öfvertygelse, hr Crusenstolpe i sista plenum gjort det, förgått sig icke genom hvad jag kallar personlig förolämpning, utan genom förolämpande af det sunda vettet, det parlamentariska bruket och de seder, som i en bildad församling böra iakttagas, så tillhör det denna församling att genast vidtaga mått och steg emot sådana ingrepp i yttranderätten. Jag säger ingrepp i yttranderätten, emedan hr Crusenstolpes utfall är en orsak, att sådana ingrepp egt rum och måhända komma att ega rum i ännu högre grad, om sådana talare, som hr Crusenstolpe, framdeles i lika hög grad missbruka sina talenter. Jag anser det yttrande, hr Crusenstolpe haft, vara en stor förolämpning emot det stånd, hvaraf han är ledamot. Det kunde således vara föremål för en sådan opinionsyttring inom ståndet, som lagen tillåter, nämligen att $^5/_6$ af ståndet förklara sig icke vilja riskera sin yttranderätt med bibehållandet af hr Crusenstolpes inom detta rum. En sådan opinionsyttring anser jag vara passande, och den kunde ega rum oberoende af en protokollsjustering; men skall ett utskott nedsättas, som nödgas endast juridiskt behandla frågan, så tror jag icke att den kan upptagas förr, än uttrycket blifvit inför ståndet justeradt. Jag hörde väl, att hr Crusenstolpe gaf en tydning åt sitt uttryck; men jag hörde ej, om han ville utbyta ordet skälmstycken emot det uttryck, hvarigenom han förklarat hvad han menat. Vill han det, så har, så vidt jag kunnat fatta, frih. af Nordin redan medgifvit, att något vidare åtal emot hr Crusenstolpe ej bör ega rum. För min del kan jag således ej anse frågan nu vara så beredd, att den kan blifva föremål för laglig handläggning.

Frih. af Nordin: Jag skulle mycket önska att kunna instämma i den siste värde talarens yttrande i afseende på behandlingen af denna fråga; men efter mitt begrepp är den behandling, han önskat, stridande emot 30 § ridd.-ordn. Jag tror icke, att någon af ridd. o. ad:s ledamöter kan från riddarhuset uteslutas af ståndet, förr än hans fälda yttranden af ett utskott blifvit pröfvade. Så läser jag berörde §, och tror derför icke, att hr gr. o. landtm. kan gifva en sådan proposition, som gr. Horn synes hafva åsyftat. Hvad åter beträffar frågan om justeringen af det protokoll, som innefattar hr Crusenstolpes ifrågavarande yttrande, så torde ridd. o. ad. erinra sig, att denna diskussion började med min anhållan, att detta yttrande måtte ur protokollet uppläsas, på det hr Crusenstolpe skulle få tillfälle att detsamma justera. Han visste således ganska bestämdt, att denna begäran var gjord och att hans yttrande skulle till justering föredragas, i händelse ridd. o. ad. dertill ville bifalla. Hr Crusenstolpe yttrade sig näst efter mig och innan hr gr. o. landtm. ännu hade inhemtat, huruvida ridd. o. ad. biföll min begäran om justering af hr Crusenstolpes yttrande. Så snart hr Crusenstolpe hade slutat, uppträdde ridd.-sekret. och uppläste merberörda yttrande till justering, hvarför jag ej kan anse honom hafva någon vidare rätt att justera detsamma. Han var närvarande, då justeringen begärdes, och det berodde på ridd. o. ad. att dertill bifalla. Också bestred han ej denna justering. Om han sedermera godvilligt aflägsnat sig härifrån, så är det hans sak och icke ståndets. Jag anser således hr Crusenstolpes yttrande vara justeradt och bestrider all ändring deruti på annat sätt, än om han ber att få utstryka det af honom begagnade ord, såsom af honom sjelf ansedt olämpligt, och ridd. o. ad. dertill lemnar sitt samtycke; men detta är en särskild fråga, som icke tillhör justeringen. När jag på detta sätt ser saken, tror jag ingen våda kan uppkomma af att tillsätta ett utskott, och jag tror icke, att något annat sätt finnes att komma till slut med denna sak, så vida ridd. o. ad. ej finner för godt att tillämpa 50 § riksd.-ordn.;

men det har jag, för min del, icke begärt, utan jag har anhållit om sakens behandling enligt 30 § ridd.-ordn., och att en sådan begäran är laglig, lärer ingen kunna bestrida, fastän det beror på ridd. o. ad. att afslå eller bifalla min framställning.

Hr Lagerhjelm, Per: Jag hade äran vara närvarande, då det yttrande fäldes, som utgör föremål för denna öfverläggning. Det steg, hr gr. och landtm. då vidtog, var öfverensstämmande med min rättskänsla, och jag tager mig friheten att nu gifva min gärd af tacksamhet åt hr gr. o. landtm. för detta steg, hvarigenom riddarhuset befriades från vidare uttryck i en anda, som alltid borde vara främmande för detta stånd och jemväl för hvar och en annan korporation, som vill bevara sin värdighet. Jag fattade uttrycket så, som om talaren förklarat sig färdig att ådagalägga, det rena skälmstycken blifvit begångna. Jag säger, att jag fattade det så, och det är min skyldighet att redogöra för, huru jag uppfattade det; men det är endast min individuella uppfattning, jag tillkännagifver. Att meningen icke lärer varit sådan, synes af hvad ur protokollet blifvit uppläst, äfvensom af hvad frih. af Nordin såsom motionär tillkännagifvit och yrkat. Likväl, om också icke meningen varit sådan och uttrycken ej bort föranleda en sådan uppfattning, som min tankekraft gjorde, är dock uttrycket nog skarpt för att påkalla en skyndsam expedition; ty inom hvilken krets kan väl ett sådant uttryck få fällas, utan att den person, som fält det, genast skiljes från kretsen? Jag hemställer till hvar och en af herrarne, huruvida någon i sitt sällskap ville hafva en person, som påstår, att rena skälmstycken blifvit begångna af en auktoritet, hvaraf sällskapets medlemmar varit eller äro ledamöter. Hvar och en skulle genast fordra en sådan persons uteslutande, utan att dertill fordrades något utskott. En sådan skyndsam handläggning tror jag likasom gr. Horn vore lämpligast; men den är icke öfverensstämmande med våra former, och det gör, att jag, ehuru ogerna, af 2:ne ting, nämligen att antingen egna saken ingen uppmärksamhet eller att egna den en förtjent uppmärksamhet, måste välja den enda utväg, som kan leda till behöfligt resultat, nämligen ett utskotts tillsättande. Deremot har man med rätta anmärkt, att detta ämne fordrar en skyndsam handläggning, att det är utarbetadt och att det således ej tyckes behöfva den vidlyftigare behandling, som utgör grund för de i vår grundlag stadgade utskotts tillsättande; men hvad man dessutom anmärkt emot sakens upptagande af utskottet, att utskottet ej skulle blifva i tillfälle att fullkomligt pröfva saken och att den tilltalade personen ej fått färklara sig, är något, hvari jag ej kan instämma, ty då han genom sitt i dag upplästa anförande tillkännagifvit huru han anser saken, och det på ett sätt, som inneburit allt, hvad han ansett påfordra uppmärksamhet, så anser jag utskottet ej vara förhindradt att upptaga målet till pröfning. Ingen af ridd. o. ad:s ledamöter har i dag uppträdt och ingen lärer uppträda för att försvara det uttryck, som hr Crusenstolpe fält, och blott den omständigheten, att alla talare i detta fall varit af samma mening, synes påfordra, att saken icke helt och hållet må nedläggas. Detta är äfven en nödvändig följd deraf, att våra protokoll blifvit nedsuddlade af det uttryck, hr Crusenstolpe begagnat, enär han icke återkallat detsamma och det icke är möjligt att taga ut detta uttryck, då han ej är närvarande. Huset kan ej utplåna detta uttryck, och huset måste derför yttra sin tanke derom. Dertill finnes ingen annan utväg, än att tillsätta ett utskott, hvilket jag således tager mig friheten tillstyrka.

Med 141 ja mot 42 nej beslöts ock att ett utskott skulle tillsättas, som egde att, på sätt 30:de paragrafen af ridd.-ordningen föreskref, inkomma med utlåtande öfver Crusen-

stolpes ifrågavarande yttrande. Då utskottet en vecka derefter, den 7 maj 1835, framträdde med räkenskap öfver sina öfverläggningar, upplöste sig emellertid hela den rysligt tillernade utvoteringen i ett fiasko, i det nämligen följande memorial upplästes:

Hörsamste memorial.

Under den 30 sistl. april har ridd. o. ad. beslutat, att ett utskott skulle sättas, som egde att, på sätt 30 § ridd.-ordn. föreskrifver, inkomma med utlåtande öfver hr Crusenstolpes i plenum den 27 april f. m. afgifna yttrande. För fullgörande af detta åliggande har utskottet, åt hvilket ifrågavarande uppdrag, i den ordning nyssnämnde § utstakar, blifvit öfverlemnadt, ansett sig böra om förloppet vid det tillfälle, då hr Crusenstolpe afgaf sitt yttrande, taga en närmare kännedom, än blotta minnet hos dem bland utskottets ledamöter, som sjelfva varit tillstädes, kunnat gifva vid handen. Ehuru pleniprotokollet för den 27 sistl. april ännu icke blifvit justeradt, har derför utskottet, som funnit denna omständighet, i följd af den från ridd. o. ad. erhållna remissen, icke kunna lägga hinder för hufvudsaklig pröfning af frågan i dess närvarande skick, begärt och erhållit del af det nämnde dag hos ridd. o. ad. förda memorial-protokollet, deraf utskottet inhemtat ett sådant förhållande: att under uppkommen diskussion om obehörigheten af ett utaf frih. Klingspor vid ett föregående tillfälle, med tilllämpning af regeringens bemödanden i lånefrågan, nyttjadt uttryck: per fas et per nefas, hr Crusenstolpe erhållit ordet och strax i början af sitt anförande yttrat: »Jag gillar ej, att frih. Klingspor nyttjat ett utländskt uttryck. Jag skall begagna mig af ett svenskt. Det finnes ordet skälmstycke, och jag ber att få genomgå en liten tafla af regeringens förhållande sedan 1809»; — att talaren vid dessa ord blifvit afbruten såväl af starka stampningar från många håll i riddarhussalen som af landtmarskalkens klubba, hvarefter h. ex. grefven och landtmarskalken, under åberopande af 90 § reg.-f., förklarat sig icke kunna tillåta, hvad hr Crusenstolpe begärt, samt att i anledning häraf någon fortsättning af hr Crusenstolpes yttrande, i omedelbart sammanhang med det nyss anförda, icke heller egt rum; och har derjemte af de utskottet för öfrigt tillhandakomna handlingarna ytterligare inhemtats, att, sedan fråga blifvit väckt derom, att hr Crusenstolpes ofvanberörda yttrande skulle innefatta en personlig förolämpning mot medlemmarne af regeringen sedan 1809, hr Crusenstolpe, uti ett till ridd. o. ad:s protokoll den 30 april afgifvet skriftligt anförande, under åberopande af rättigheten att sjelf tyda sina ord, och med erinran, att ifrågavarande uttryck hade en allvarsam och en skämtsam bemärkelse, förklarat, att han med ordet skälmstycke menat identiskt detsamma, som en här utkommande tidning, Svenska Minerva, menat med dess i n:o 47 för innevarande år, nyttjade uttryck: »de habilas habilitet».

Om nu det tillhörde utskottet att i allmänhet yttra sig öfver lämpligheten eller olämpligheten af det anmärkta uttrycket, så skulle utskottet, följande sin känsla för det i offentliga lifvet passande och tillbörliga, visserligen icke tveka i uttalandet af den opinion, att hr Crusenstolpes ifrågavarande uttryck, taget i hvilken mening som helst, svårligen synes kunna stå tillsammans med det lugn i öfverläggning och den värdighet i handlingssätt, som, efter utskottets tanke, med skäl kan fordras på ett rum, der ärendernas vigt påkallar, att man icke, hvarken på skämt eller allvar, begagnar ett språk, som, sjelft passioneradt, lätt kan gifva anledning till passioners väckande hos andra och till derifrån härledda öfverilade beslut. Men grundlagen, vid hvars stiftande man icke glömde, att individualiteten hos enskilda talare möjligen kan någon gång förleda dem att under loppet

af en liflig diskussion, mot sin vilja, öfverträda gränsen för det i allmänhet skickliga och tillbörliga, har, af nödig omtanke för helgden af riksdagsmannens fria yttranderätt, och för att ej på denna, eljest lätta väg öppna fältet för partisinnets förföljelser, icke underkastat öfverträdelser af nämnda art någon pröfning, ledande till ansvarspåföljd för talaren, med mindre öfverträdelsen tillika innebär en personlig förolämpning, för hvilken hvarje medborgare enligt allmän lag är berättigad till upprättelse; och utskottets häraf begränsade rättighet och pligt tillhör det således endast att tillse, i hvad mån hr Crusenstolpes yttrande, på sätt påstådt blifvit, är att anse såsom personligen förolämpande, samt, i sådant fall, om och till hvad grad ansvarspåföljd derå bör följa, i enlighet med 30 § ridd.-ordn.

Vid företagande af denna utskottets sålunda tillkommande pröfning har utskottet derjemte, utgående från den grundsats, att riksdagsmannens yttranderätt i tal uti intet fall kan anses inskränkt inom trångare gränser, än som finnas stadgade i yttranderätten i tryckt skrift, helst den förres talfrihet i åtskilliga delar uttryckligen genom grundlagen blifvit utsträckt utöfver tryckfriheten, ansett sig i sin åtgärd bundet vid tryckfrihetslagens, för pröfningen af en tryckt skrift eller ansvaret för densamma, gifna föreskrift, att »de, på hvilken en sådan pröfning ankomma kan, i fall, som tvetydiga synas, hellre böra fria än fälla, och alltid mera fästa sin uppmärksamhet på ämnets och tankens, än på uttryckets lagstridighet, på skriftens åsyftning än på framställningssättet; dock utan rättighet att, i hvilket fall som helst, draga *obestämda slutföljder* af uttrycken»; och, med tillämpning häraf på nu ifrågavarande mål, har utskottet trott sig finna, att i följd af den här inträffade omständigheten, att talaren blifvit afbruten, innan han fått fullständigt utveckla sin tankegång, saknas all ledning för ett säkert omdöme om rätta meningen och åsyftningen af hr Crusenstolpes yttrande. Sådant det till protokollet blifvit uppfattadt, innebär det, ensamt för sig betraktadt, icke något påstående om begångna skälmstycken, och huruvida talaren, om han fått fullfölja sin tankeledning, haft för afsigt att härleda ett slikt påstående från den tafla af regeringens förhållande sedan 1809, som han förmält sig vilja uppdraga, derom kan, enligt utskottets öfvertygelse, något omdöme numera icke fällas, annorlunda än förmedelst obestämda slutföljder, hemtade, icke från sjelfva saken eller det enstaka uttrycket, utan från andra, för frågans lagenliga bedömande främmande förhållanden. Här saknas nämligen det helt och hållet efterföljande, som talaren sjelf ämnat sammanbinda med det föregående i sitt yttrande, och med detsamma saknas också allt samband emellan de särskilda delarna af den uttalade perioden. Men denna brist på kännedom om hr Crusenstolpes mening, fullständigt uttalad, måste, efter utskottets tanke, här vara af desto större inflytande på saken, som frågan icke blott är att utreda, om det anmärkta yttrandet innebär och åsyftar en personlig förolämpning, utan äfven, i sådan händelse, att af sammanhanget och meningen utröna förseelsens lindrigare eller svårare art, för att i förhållande derefter bedöma, antingen skäl till fullkomlig befrielse ändock äro för handen, eller tillämpning bör ega rum af något bland de tvänne sins emellan högst olika alternativer i påföljd, som 30 § ridd.-ordn. i öfrigt upptager.

På grund häraf och i följd af det tvetydiga skick, hvari saken sålunda kommit genom det afbrott i hr Crusenstolpes framställning, som egt rum, anser utskottet sig alltså böra tillstyrka:

att hr Crusenstolpe må befrias från all påföljd för det af honom i ridd. o. ad:s plenum den 27 april f. m. afgifna och till utskottet remitterade yttrande.

Åtskilliga ledamöters reservationer bifogas. Stockholm den 5 maj 1835.

K. J. von Hermansson.

K. E. Günther.

Memorialet bordlades — och nu kommer det befängdaste af alltsammans: utskottets ordförande, grefve Hermansson, hade misstagit sig om sedelns betydelse, och hade kanske derigenom, mot sin vilja, sjelf räddat Crusenstolpe från utvoteringen, såsom man finner af följande bekännelse, aflåten den 14 maj:

Gr. von Hermansson, Karl: Genom den reservation, jag bifogat förevarande betänkande, har jag tillkännagifvit, att ett misstag af mig, begånget vid sjelfva voteringen i utskottet, troligtvis föranledt det beslut, hvari utskottet stannat. För ett sådant misstag har jag ej kunnat gifva mig sjelf någon ursäkt, och jag har således ej heller någon rätt att af andra fordra den. Men, mina herrar, i erkännandet af en förseelse ligger en tillfredsställelse, som jag tror, att ingen vill neka mig. Nu till saken. — Jag ogillar, att hr Crusenstolpe blef afbruten, och jag gör det af tvänne skäl: först och främst derför, att jag tror detta afbrott hafva varit stridande mot formerna, och för det andra derför, att jag är öfvertygad, att, i fall han fått fullfölja, tablåen blifvit så fullständig, att ingen tvekan vid dess bedömande kunnat uppstå. Om nu ridd. o. ad. kunde anse sig som en juridisk rätt, eller som en domstol kunna afgöra detta mål, så tror jag, att man borde fria hr Crusenstolpe; men såsom domstol eller juridisk rätt kan jag ej anse ridd. o. ad., utan jag anser ridd. o. ad. såsom en opinionsnämnd, en kompromissrätt, deri en och hvar yttrar sig efter sin öfvertygelse, och då hemställer jag till hvarje ledamot, som var tillstädes vid det ifrågavarande tillfället, huruvida det är tänkbart, att den mening, som af hr grefven och landtmarskalken blef undertryckt och icke uttalades, kunde hafva tillintetgjort den mening, hr Crusenstolpe då redan hade uttalat. Jag kan ej föreställa mig det. Dessutom har ridd. o. ad. redan för ett jemförelsevis lindrigare uttryck låtit varna en annan af sina ledamöter. Om nu hr Crusenstolpe skulle frikännas, så hemställer jag, hvad konseqvens eller hvilka principer skulle ligga till grund för ridd. o. ad:s beslut. Slutligen har hr Crusenstolpe i ett senare yttrande apellerat till ridd. o. ad:s ära. Han har nämligen tillkännagifvit den önskan, att ridd. o. ad. och dess landtmarskalk måtte vara lika måna om ståndets ära, som ridd. o. ad. samt dess landtmarskalk fordom varit. Deruti instämmer jag fullkomligt med hr Crusenstolpe; och det är på dessa förenade skäl, som jag i utskottet ämnat votera emot hr Crusenstolpe och här kommer att votera emot honom, såvida votering kommer i fråga.

Hr Gyllenhaal, Lars Herrman: Den reservation, som jag anmält emot utskottets beslut, ådagalägger, att jag vid voteringstillfället inlagt en lapp, hvarpå ordet nej var tryckt. Jag har ej velat belasta protokollet med en redogörelse för de skäl, hvarpå detta omdöme sig grundar, och jag gör det ej heller nu; ty då jag tager för afgjordt, att hvar och en af ridd. o. ad:s ledamöter redan långt före detta stadgat sin opinion i detta obehagliga ämne, så vore en sådan framställning obehöflig för alla dem, som dela tänkesätt med mig eller utskottets minoritet, och lika öfverflödig för dem, som hysa en motsatt mening. Jag anhåller blott att få förklara, det jag anser den af hr Crusenstolpe begångna ifrågavarande förbrytelsen jemförelsevis vara af vida svårare beskaffenhet än den, för hvilken frih. Klingspor redan af ridd. o. ad. fått emottaga en välförtjent varning genom hr grefven och landtmarskalken; och jag får lika med den siste värde talaren fästa ridd. o. ad:s uppmärksamhet på det högst oformliga och anmärkningsvärda förhållande, som skulle inträffa, om. sedan frih. Klingspor fått

en sådan varning för en mindre förseelse, ridd. o. ad. likväl för en svårare förbrytelse skulle lemna hr Crusenstolpe full befrielse.

Frih. af Nordin, Karl Johan, uppläste följande:

Då denna fråga förevar förra gången, yttrade jag, att jag skulle underkasta mig gode männens och ridd. o. ad:s ompröfvande. Jag kunde då icke förese, att ett betänkande från gode männen kunde inkomma, som genom en vid omröstningen inträffad händelse skulle tillintetgöra möjligheten af att fästa något det ringaste afseende på detta betänkande. Jag befinner mig emellertid härigenom i samma ställning, som innan remiss till utskottet egde rum, nämligen att icke känna, i hvilken tanke goda männen verkligen stannat. Det rätta vore visserligen, i sakens närvarande skick, att yrka betänkandets återremitterande; men då denna fråga ytterst beror på ridd. o. ad:s eget ompröfvande, och den icke påkallar någon ytterligare utredning för att kunna bedömas, finner jag ändamålsenligast att endast yrka sakens definitiva afgörande.

Utskottets majoritet eller, rättare sagdt, den fraktion af utskottet, som genom en slump fått rättighet att afgifva dess tanke såsom majoritetens, har uttalat den öfvertygelse, att hr Crusenstolpe blef genom hr grefven och landtmarskalken hindrad framställa sin mening. Jag är af en motsatt tanke och anser, att det afbrott, hr Crusenstolpe rönte, icke inträffade, förrän han redan öfvergått till yttrande af en påföljande mening. Den första meningen utgör såsedes ett helt för sig och kan fullständigt bedömas, utan att det afbrott, som sedermera egde rum, derpå inverkar. Man har refererat hr Crusenstolpes otillbörliga uttryck till den efterkommande meningen; jag anser den deremot hafva ett obestridligt sammanhang med den föregående. Stannar man vid granskningen af hr Crusenstolpes yttrande, der den af honom framstälda meningen är slut, så finner man, att han förklarade, det han ogillade, att ett utländskt uttryck af frih. Klingspor begagnats och tillägger hr Crusenstolpe, jag skall begagna ett svenskt: det finnes ordet skälmstycke. Här är meningen fulländad och kan sålunda bedömas. Hvarom var här fråga, då hr Crusenstolpe för sin räkning utbytte orden per nefas emot det svenska ordet skälmstycke? Jo, mina herrar, frågan var om regeringens handlingssätt vid och under denna riksdag. Jag torde icke behöfva framställa inför detta stånd något vidare, för att en och hvar skall finna, huru personligt förolämpande hr Crusenstolpe vid ifrågavarande tillfälle sig yttrade. För mig är det visserligen likgiltigt, hvad hr Crusenstolpe i allmänhet tänker och yttrar; men på detta rum anser jag hvarje uttryck, som är personligt sårande, vara otillåtligt, det må uttalas af hvilken som helst. Ridd. o. ad. ansåg frih. Klingspor böra varnas för att han begagnat sig af uttrycket per nefas; det skulle förvåna mig, om hr Crusenstolpes vida olämpligare uttryck skulle lemnas utan tillrättavisning. Ridd. o. ad. är icke och kan aldrig blifva en juridisk domstol. I sak af denna beskaffenhet utgör ridd. o. ad. en jury, som efter öfvertygelse friar eller fäller; och det är detta uttryck af ridd. o. ad:s tänkesätt, som jag önskar bestämdt och otvetydigt uttaladt, då jag yrkar hr Crusenstolpes uteslutande från riddarhuset för denna riksdag. Ordning och sans i yttranderätten äro för mig det hufvudsakligaste motivet för mitt yrkande; ty vinna sådana uttryck, som det ifrågavarande, burskap på detta rum, så uteblifva icke länge andra af enahanda halt, och ridd. o. ad:s öfverläggningar komma då att öfvergå från sak till personliga förolämpningar, hvaruti en rättskaffens man icke kan deltaga. Må ej en kommande tid kunna förebrå oss att genom grofhet och personligheter hafva oskärat detta rum, en önskan, som hvarje svensk riddersman måste vid närmare eftersinnande med mig dela.

Hr Dalman, Vilh. Fredr.: Till en början tager jag mig friheten fästa gr. v. Hermanssons, likasom frih. af Nordins uppmärksamhet på en fullkomlig oriktighet i deras anföranden, då de sagt, att det endast varit genom

en slump och i anledning af ett misstag, som utskottets förevarande beslut tillkommit. Jag förmodar likväl, att, om dessa herrar något närmare betänka saken, de skola finna, att då 6 röster stannat emot 5, det är lika möjligt, att den sedel, som af misstag blifvit inlagd af ordföranden, var den, som blef undantagen, som att den undantagna sedeln var ett af de öfriga ledamöternas vota. Detta kan *jag* lika så lätt supponera, som *de* supponerat motsatsen; och om nu ordförandens sedel var den, som förseglades, så var det ju likgiltigt, om denna sedel innehöll ett ja eller nej, och om den varit ett *nej*, så hade ju resultatet efter sedlarnas öppnande blifvit alldeles enahanda som nu, då den lärer innehålla ett *ja*. Jag kan dessutom ej föreställa mig annat, än att, då en ordförande i ett utskott kunnat begå ett så exstant misstag, han måste hafva varit på det högsta *likgiltig* för voteringens utgång, ty eljest hade misstaget ej kunnat ega rum; och jag skulle så mycket mera tro detta, som, i fall ordföranden varit angelägen att ändra sitt votum, han kunnat till utskottets grannlagenhet hemställa, om icke voteringen kunde gå om, hvilket dock ej skedde. Jag skulle åtminstone för min del ej dragit i betänkande att medgifva sådant, och jag tror icke, att de öfriga bland majoriteten nekat att dertill samtycka. Men att deremot, sedan allt fått ett lagligt slut och betänkandet är färdigt, icke blott reservera sig emot ett beslut, *hvartill man sjelf bidragit,* utan jemväl på en lös och falsk supposition förklara, att ett *misstag föranledt detta beslut,* sådant anser jag högst orätt, och jag kan ej underlåta att deremot anmäla *min* reservation. Hade jag begått detta misstag, så hade jag åtminstone haft den försigtigheten att icke yppa det, utan låtit saken blifva in statu quo, enär reservationen i alla fall icke kunde ändra resultatet. För öfrigt tror jag, att om ridd. o. ad. toge kännedom om protokollet, ridd. o. ad. skulle finna, att den mening, som är uttalad i betänkandet, blifvit under debatten i utskottet omständligt deducerad i flera så väl muntliga som skriftliga anföranden; hvaremot den motsatta meningens anhängare gjort sig högst obetydligt besvär att deducera sina satser, förmodligen derför, att de ej låta deducera sig annorlunda än derigenom, att beslutet utan afseende på lag, på sätt hr gr. v. Hermansson antydt, kommit att grundas på ett *fullkomligt godtycke.* Jag tror dock icke, att det står tillsammans med ridd. o. ad:s rättskänsla att döma godtyckligt, och till frih. af Nordin, som ansett oss sitta här som jurymän, hemställer jag, huruvida man i en jury eger att döma efter godtycke. Då tryckfrihetslagen bestämmer, att i mål, som tvetydiga äro, man bör hellre fria än fälla, och i hvarje fall förbjuder att draga obestämda slutföljder af uttrycken, så hemställer jag, huru en jury skulle, med iakttagande af detta stadgande, kunna fälla hr Crusenstolpe. Jag frågar, om man ej gör en *obestämd slutsats,* då man dömer efter en afbruten mening, man må då referera ordet skälmstycken till det föregående eller till det efterföljande, åtminstone tillåter mig ej min känsla af rättvisa att draga en sådan slutföljd; ty om en *vän* af ministèren begagnat ifrågavarande uttryck, om en person med fullt loyala politiska tänkesätt hade här öfversatt ordet *nefas* (såsom tidningen Svenska Minerva gjort det) med *skurkstreck* och sedermera begärt att få framställa en tablå öfver regeringens förfarande, så hemställer jag, om man ej i så fall trott, att talaren gjort denna förutsättning för att än mera aggravera frih. *Klingspors* brottslighet, och att den utlofvade tablåen skulle hafva blifvit den mest lysande, för att så mycket bjertare sticka af mot de mörka färger, frih. Klingspor begagnat. Det är visserligen min öfvertygelse, att hr *Crusenstolpes* tablå ej hade blifvit tecknad med så ljusa färger; men då jag måste fästa mig endast vid hvad som blifvit sagdt och icke vid den *person,* som fält uttrycket, så kan jag icke finna annat, än att jag skulle fela mot den för en juryman gällande lag, att nämligen hellre fria än fälla, och att icke draga obestämda slutsatser af uttrycken, om jag ej frikände talaren.

Jag medger visserligen, att den fraktion af ridd. o. ad., som funnit för godt att besluta, det frih. Klingspor skulle erhålla en föreställning, kan på samma grund jemväl besluta, att hr Crusenstolpe skall uteslutas från riddarhuset; men lyckligtvis behöfves dertill $^{5}/_{6}$ af ståndets ledamöter, och jag hoppas derför, att, då den minoritet, som röstade emot berörde föreställning, var långt betydligare än den, som nu fordras för hr Crusenstolpes befriande, ett tillräckligt antal af till denna minoritet hörande ledamöter nu är tillstädes, för att hindra hr Crusenstolpes uteslutande. Frågan, mina herrar, gäller här icke endast hr Crusenstolpe, utan frågan gäller yttranderätten. Här gäller att icke godkänna den vådliga grundsats, att en talman skulle, genom en talares afbrytande, kunna hindra honom att utveckla sin mening, för att sedan på detta afbrott grunda en anklagelse emot honom. Blott den enda omständighet, att hr Crusenstolpe ej fått tillgodonjuta grundlagens uttryckliga föreskrift att få tala till punkt och yttra allt, hvad honom behagar, med skyldighet att för sina yttranden ansvara inför lagen, är ett fullt tillräckligt skäl för hans frikännelse. Jag hemställer, om det ej är ursäktligt, då man, såsom hr Crusenstolpe vid flera tillfällen, sett sin grundlagsenliga yttranderätt kränkt, att blodet kommer i någon hastigare sjudning och hänförer till mindre lämpliga uttryck. Jag är af den fullkomliga öfvertygelse, att då talman tillåter sig att afbryta en ledamot, är det han (talmannen) som tillintetgjort all möjlighet att kräfva ansvar för det afbrutna yttrandet, och för den förolämpning, som derigenom kan anses vara begången, tillhör det då talmannen sjelf att lemna upprättelse, emedan han genom afbrottet föranledt ansvarsfrihet för talaren. Jag tillstyrker, att ridd. o. ad. måtte låta hr Crusenstolpe bibehålla sin pollet för denna riksdags ännu återstående få plena, hvarunder han troligen i alla fall icke lärer ämna besvära ridd. o. ad. med sina yttranden.

Hr Rosenmüller, Joh. Mich.: Trogen föresatsen att med min röst, så ovan vid parlamentariska former, under min bristande kännedom af riksdagsförhandlingar, icke borttaga en för ståndet dyrbar tid, har jag från min bänk blott varit åhörare, i hopp och förmodan att vid det nu snart slutade riksmötet vara kommen så långt i parlamentarisk upptuktelse, att jag, utan att försynda mig mot hofsamhetens enklaste fordringar, kunde vid en blifvande riksdag deltaga i ärendernas behandling. Att jag bryter min fattade föresats, kommer enkannerligen deraf, att vid tagen kännedom af särskilda utskottets betänkande, vid afhörandet af öfverläggningarna i så väl detta som i föregående plenum, rörande det ifrågavarande, högst obehagliga ämnet, det icke blifvit mig möjligt att nedtysta min enskilda opinion, den jag önskar bevara i husets protokoll. Det ligger i sakens natur, att hvarje ny talare, i egenskap af representant, med eller mot sin vilja väcker ett större intresse, som stiger i samma proportion, som ämnet, hvaröfver han går att yttra sig, haft lyckan eller missödet att, i mer eller mindre grad, anslå sinnesstämningen för dagen. Också tviflar jag icke, att äfven vid mig fästes en större iaktgifvelse, än om jag händelsevis låtit min röst första gången ljuda i en fråga af mera allmän beskaffenhet. Hvad jag framför allt aktar är öppenhet i handling, frimodighet i uttryck. Jag anser mig således ej böra lemna h. ståndet i ovisshet om den färg, till hvilken jag i politiskt hänseende bekänner mig. Jag älskar ljuset och är en fiende till mörkret, och med denna öppna bekännelse har jag sagt nog för att tillkännagifva, det äfven jag är en varm vän af alla förbättringar. Ja, mina herrar, jag älskar öfver allt att följa med tiden, i allt hvad den har godt och nyttigt för oss, i allt, som icke hotar att i spillror sönderbryta eganderätten, i allt, som öfverensstämmer med våra nationella vanor och fäderneslandets sanna intresse; men för att vinna något af allt detta, för att tillkämpa oss något af tidens goda, är det väl med ett sådant språk och sådana åthäfvor, som hr Crusenstolpe nyttjat, man tror sig vinna må-

let? Vinnes något genom ord och åthäfvor, som, genom den tillämpning hr Crusenstolpe gifvit dem, i mina öron, för att begagna lånta uttryck, ljuda såsom skrålet af någon full på gatan? I detta sätt att såsom representant uttrycka sin mening, i dessa bitterheter ser jag icke annat än ett utkastadt frö för den tid, som komma skall, då lagen och ordningen inom detta hus kunna förlora sitt anseende och lemna rum för okynnets strider. Vare detta nog sagdt om hr Crusenstolpes skälmstycken, och må mig nu tillåtas några reflektioner öfver särskilda utskottets betänkande. Efter det utskottet i allmänna termer ordat om sin känsla för det rätta och passande i offentliga lifvet samt det prisvärda afseende, grundlagen fästat derpå, att det passande och lofliga i enskilda lifvet ej må åsidosättas i det offentliga, kommer utskottet till det resonnemang, att andan af all strafflags bestämmelse vore att snarare fria än fälla. I detta resonnemang instämmer jag fullkomligt. Men, mina herrar, hvem är det, som här skulle frias och med detsamma icke fällas? Utskottet har funnit, att det är hr Crusenstolpes skälmstycken, som ej böra fällas. För min del ville jag tillstyrka, att landets regering ej måtte fällas. Det är en skrifts anda och syftning, säger utskottet vidare, som skall ingå i pröfningen af densamma. Deri instämmer jag äfven af allt hjerta med utskottet. Jag beklagar blott, att utskottet funnit syftningen oskyldig eller åtminstone oskadlig, då jag deremot finner den lemna grundad farhåga för de vådligaste följder. Jag förenar mig med frih. af Nordin och begär, att ståndet måtte företaga frågan till slutligt afgörande.

Åtskilliga yttrade härtill deras bifall.

Hr Oxehufvud, Göran Adolf: Sedan den siste värde talaren så väl utvecklat ämnet och syftningen af utskottets betänkande, är det sannerligen svårt för mig att vara den i ordningen, som har att näst efter honom yttra sina tankar; men då en talare här sagt, att minoriteten inom utskottet gjort sig litet besvär med att genomdrifva sin sats eller göra sin åsigt gällande, nödgas jag upptaga ridd. o. ad:s dyrbara tid med att redogöra för mina åsigter i ämnet, — åsigter, som härleda sig från det ögonblick, då hr Crusenstolpe afgaf sitt yttrande, och icke från några andra skäl; ty jag trotsar någon här eller på annat rum säga mig, det jag genom snack eller något fagert tal låtit ändra min öfvertygelse eller grundat min mening på sådana lågsinta motiv, som af intoleranta talare alltid tilläggas dem, hvilka icke instämma i deras åsigter.

Jag har reserverat mig mot utskottets betänkande, så till uppställning som beslut. Jag reserverade mig emot uppställningen derför, att jag ansåg den ensidig; ty jag har trott, att då utskottet blifvit nedsatt för att pröfva ärendet, utskottet bort upptaga åtminstone de skäl, som föranledt remissen, änskönt utskottet hade funnit öfvervägande skäl för dess nu framstälda mening. Jag biträddes ej i denna åsigt af någon annan af utskottets ledamöter, och jag får nu, sedan jag närmare betänkt saken, förklara, att jag ej kan gilla betänkandets uppställning, just derför, att hela den teori, som der finnes utvecklad, synes mig falsk och grundlös eller sakna tillämplighet i förevarande fall. Man har åberopat tryckfrihetslagen; men jag hemställer, hvad denna lag har att göra med detta mål. Detta vädjande till tryckfrihetslagen synes mig vara nog för att ådagalägga, att majoriten, om den också gjort sig mera besvär än minoriteten, åtminstone bygt sina satser på en lös grund.

Jag anhåller nu att få yttra min åsigt i sjelfva saken. Jag tror, att om denna fråga betraktas ur den enkla synpunkt, dess beskaffenhet påkallar, och icke förvillas genom inblandning af politiska utflygter eller advokatoriska försvarsgrunder, den kunde sannast och riktigast bedömas och att man derigenom lättast kunde komma till dess afgörande utan vidare tidsutdrägt. Följden blir i alla fall enahanda; ty genom sådana inblandningar kan man endast förlänga diskussionen några timmar, och man

måste slutligen återkomma till hufvudsaken, som, efter mitt förmenande, innefattas i några få enkla frågor, nämligen: har hr Crusenstolpe genom sitt yttrande förnärmat ståndets värdighet eller icke? Har han fästat ringaste afseende på det allmänna ogillande, som hans yttrande inom detta hus mött, derigenom att han erkänt, att det var förhastadt? Jag tror, att man skall komma till den slutsats, att ordet skälmstycken, som af hr Crusenstolpe yttrades, i det sammanhang, hvari det står med det ämne, som då var föremål för ridd. o. ad:s öfverläggning, icke kan ursäktas, och jag tror, att man af hr Crusenstolpes senare anförande kan draga den slutföljd, att långt ifrån att han velat påstå, att detta ord varit ett honom i brådskan undfallet, förhastadt uttryck, han ådagalagt, att det varit ett välbetänkt uttryck för att såra och skymfa den korporation, som var föremål för en annan talares tillmäle och ridd. o. ad:s dåvarande öfverläggning. Jag frågar den majoritet af ridd. o. ad., som ogillade hr Crusenstolpes uttryck, hvad känsla det var, som föranledde detta ogillande, om det icke var den, att han genom detta sitt uttryck hade förnärmat ståndets värdighet och sårat till detta hus hörande individers hederskänsla. Sådan var åtminstone den verkan, hr Crusenstolpes yttrande gjorde på mig, och det var detta, som grundlade min åsigt i ämnet. Jag tror dessutom icke, att det finnes någon ledamot inom detta hus, som gillar hr Crusenstolpes uttryck; åtminstone har jag icke hört någon försvara detsamma. Man synes således åtminstone i tysthet vara ense om hufvudsaken, och följderna af uttryckets grundlagsenliga beifrande är det egentliga föremålet för skiljaktigheten. Jag medger visserligen, att man stundom träffar menniskor i det enskilda lifvet, hvilkas uttryck, ehuru oskickliga de än må vara, äro af beskaffenhet att ej kunna förolämpa redliga medborgare; men jag tror icke, att inom en nationalförsamling det i enskilda lifvet existerande förhållande, att sådana personers tillvitelser lemnas utan afseende, kan tillämpas. Jag anser förhållandet vara mycket olika. Jag tror, att det tillhör en sådan församling att tillse, det talare icke begagna sig af sådana uttryck, som kunna upprőra sinnena samt äro förolämpande och sårande och derigenom störa det lugn, som är så nödvändigt vid öfverläggning och beslut, hvarpå ofta hela samhällets väl eller ve beror. En talare, som yttrar sig i sådan syftning, förtjenar, enligt min tanke, icke längre att deltaga i dessa öfverläggningar. Ridd.-ordn. har likväl inskränkt ett sådant uteslutande inom en viss tid, och vi få hålla oss dervid. Man förespeglar vådor för den fria yttranderätten, och detta är det hufvudsakliga skälet, hvarför man på olika vägar söker försvara hr Crusenstolpe. För min del kan jag icke tro, att man på fullt allvar yrkar en sådan sats; ty för mig är det icke fattligt, att några vådor för den fria yttranderätten kunde uppkomma derigenom, att en talare icke tillåtes att begagna ett språk, som innefattar oförsynta tillmälen och sålunda ej kan tillåtas i någon bildad sällskapskrets. Detta har varit de skäl, som, sedan jag utan förskyllan inkommit i utskottet, föranledt mig att yttra en emot utskottets betänkande stridande mening, hvars framställning jag i annat fall hade öfverlemnat åt mera vana talare. På grund af hvad jag sålunda anfört anhåller jag hos hr grefven och landtmarskalken om proposition till ridd. o. ad. om tillämpning af det mom. 30 § i ridd.-ordn., som utesluter hr Crusenstolpe från säte och stämma på riddarhuset för denna riksdag.

Herr Oxehufvud till trots, blef emellertid Crusenstolpe frikänd, i det nämligen endast $^3/_4$:delar af ridd. o. ad. (147 röster mot 49) fälde honom, en i detta fall otillräcklig pluralitet. Mot beslutet anmälde hr Oxehufvud och ännu ett par af hans meningsfränder sin reservation.

Det uppträde, hvaraf vi nu lemnat en sammandragen skildring, var det mest dramatiskt lifliga bland de egendomliga scener, till hvilka Crusenstolpe gaf anledning under sin jemförelsevis korta riksdagsmannaverksamhet — efter 1834—35 deltog han nämligen icke mera i förhandlingarna.

För att gifva läsaren ett framstående prof på Crusenstolpes parlamentariska vältalighet, upptaga vi nu det ryktbara, af landtmarskalken afbrutna anförande, hvarmed Crusenstolpe under sistnämnda riksdag karakteriserade Karl Johans ryssvänliga politik samt motsatte sig beviljandet af de anslag regeringen begärt till försvarsverket.

»Det torde vara tillräckligt kändt», yttrade han, »åtminstone genom den smälek jag nödgats uthärda från ena sidan och beskaffenheten af den erkänsla jag rönt från den andra, att mina tillgöranden vid sist förflutna riksdag ej saknade inflytande på beviljandet af de 70,000 riksdaler, hvilka uppfördes till arméns materiel bland extra anslagen, att i de fem påföljande åren utgå. Det är således nu, då en likartad fråga åter är å bane, en pligt, på en gång mot det allmännas och mot mig sjelf, att öppet redovisa mina bevekelsegrunder: till bifall förra gången, till afslag nu. De voro och de äro helt och hållet politiska; ty krigarens yrke förstår jag icke, i finansläran labyrint har jag aldrig försökt att intränga, och min enskilda ställning, för hvilken jag i detta ögonblick tackar Gud, *måste* freda mitt rykte från misstanken att, då det gäller fosterlandets stora angelägenheter, smyga en oloflig, en oädel, en afskyvärd sidoblick på egna fördelar.

»Den lysande öfverlägsenhet, mindre till och med på slagfältet än i kabinettet, som sedan ett århundrade tillbaka karakteriserat grannstaten i öster, uppenbarade sig ytterligare genom det sista fredsslutet mellan Ryssland och Turkiet. Om det förra i striden mot det senare kommit att lida något betydligt afbräck, så hade detta naturligtvis blifvit till fromma för Sverige. Om ryska örnen rofgirigt och *dittills* segrande slagit sig ned vid stränderna af Bosforen, så skulle sådant ofelbart hafva mot Ryssland väpnat Österrike, England, Frankrike, och ministèren *der*, hvilken genom Algiers

eröfring beräknade att jemväl eröfra opinionen i sitt land, hade då utan tvifvel gifvit den franska expeditionen en helt annan riktning. Hvem inser ej, att ett sådant resultat varit till fromma för Sverige? Om slutligen Ryssland, till trots af Europas motstånd, lyckats att med sitt öfriga kolossala egovälde införlifva äfven Turkiet, så är mer än sannolikt, att Rysslands uppmärksamhet småningom, kanske snart nog, skolat afledas från den isiga norden till söderns mildare luftstreck, från vinterpalatset, höljdt i Nevas kulna dimmor, till seraljens leende lustgårdar. Behöfver jag väl tillägga, hvad vinsten af ett sådant förhållande varit eller *blifvit* för Sverige?

»Som bekant är, inträffade intetdera bland dessa tre alternativer. Det fjerde, det som Ryssland valde, stämplar dess regerings vishet och berättigar till en beundran, hvilken jag som svensk med smärta tillstår och gerna skulle egna åt oss närmare föremål, om önskvärda anledningar dertill föranledde. Ryssland skänkte nämligen åt Turkiet fred och orubbade råmärken, sedan den förra maktens segrande härar redan hade tornspetsarne af Konstantinopel i ögonsigte, och det således påtagligen var den kejserliga viljan, icke sultanens motståndskraft, som afvärjde underkufvandet. Denna moderation efter dessa framgångar, och upphjelpta finanser genom ersatta krigsomkostnader, det enda byte Ryssland återförde, jemte friska lagrar, från Balkan och Warna — allt detta gaf vigt åt de anspråk på europeisk diktatur, hvilken Ryssland efter Napoleons fall synes haft i sigte: och det var i ett sådant sakernas skick, mina herrar, jag ber eder låna uppmärksamhet åt denna omständighet — som frågan förekom på 1829 års riksdag om de anslag till försvarsverket, hvilka regeringen förklarade sig behöfva till dettas iståndsättande. Dessa anslags beviljande afsåg ett dubbelt gagn: materielt, genom den åt försvaret beredda fulländning; moraliskt, genom ådagaläggandet af harmonien mellan styrelsens och folkets tänkesätt i en punkt, som borde bringa en allt för öfvermodig granne till besinning, icke blott med hänsigt till ett möjligt, om också ej troligt, utvidgningsbegär till men för oss, utan i synnerhet i afseende på det öfverförmynderskap, förnärmande nationaläran, af hvilket Sve-

rige då helt nyligen fått smaka en bitter frukt i den beryktade skeppshandeln.

»Denna återblick på vår politiska ställning sista gången den utomordentliga budgeten bestämdes, skulle, som mig synes, nöjaktigt motivera ansträngningarna för ifrågavarande 70,000 riksdalers uppförande på *extra* stat *förra* riksdagen, om något rättfärdigande ens behöfdes, sedan detta belopp *innevarande* riksdag redan är vordet förflyttadt till den *ordinarie* riksstaten under dess tredje hufvudtitel.

»Knapt voro rikets ständer hemförlofvade, innan omständigheter inträffade, hvilka gåfvo ett helt och hållet förändradt utseende åt Europas politik, och i följd deraf åt frågan om våra försvarsanstalter. En del af dessa omständigheter hade regeringen haft sig ensamt förbehållet att förut ana eller inse; andra lågo till och med för henne utom beräkningarnas gräns. Till de förra hörde den utomordentligt innerliga förtroligheten mellan hofven i Stockholm och Petersburg, bevisad och beseglad medelst svenske tronföljarens resa till Ryssland, kort efter riksmötets slut; till de senare: den nya revolutionen i Frankrike, som genom sina resultat för långliga tider satt myror i hufvudet på czarernas efterträdare. Julidagarne i Paris medförde novemberdagar i Warschau. Rysslands finanser, upphjelpta genom turkiska skadeståndet, blefvo å nyo bragta i oordning, medelst polska insurrektionskriget, der kärnan af ryska hären tillika med detta lands störste fältherre funno sin graf och en betydlig del af Rysslands krigsmateriel gick förlorad. Fältsjuka och cholera morbus härjade tillika och föga mindre skonsamt än krigets mordengel. Dessa tillfälligheter verkade gemensamt en ansenlig minskning i Rysslands utvägar hvad personalen beträffar. Den som uppmärksamt följt händelserna i spåren låter ej dåra sig af siffror i de kejserliga ukaser, som anbefalla utskrifningar, hvilka i verkligheten reduceras till vida mindre än det antal, som figurerar på papperet. Om derjemte från Rysslands förut beräknade stridsstyrka afdrages i kredit de tappra polackar, hvilka innan 1830 förstärkte Rysslands leder, och påföres i debet de ryska trupper, som numera erfordras i sjelfva Polen, för att hålla detsamma i ty-

geln, så faller det genast i ögonen, att faran för den stora maktens grannar är vida mindre än mången förestält sig, helst Englands och Frankrikes kända politiska system gifver Ryssland nog att syssla och utgör ett väsentligt korrektiv mot obetänkta anfalls-, eröfrings- eller förstoringsplaner. Ja, sedan dessa konjunkturer inträdt, blef det i stället Rysslands naturliga och påtagliga mål att vinna, odla och kunna förtro sig åt Sveriges vänskap: icke likväl så att förstå, som önskade Ryssland vårt aktiva bistånd, hvilket nödvändigt skulle medföra onus af en subsidie-traktat, utan blott genom Sveriges förklarade och tillförlitliga *neutralitet*, hvarigenom Ryssland befrias från den känbara olägenheten att dela sina stridskrafter och späcka sin vidsträckta nordvestra kust med trupper från Norrbotten till Finska Viken och Kurland. Denna fördel är af så stor vigt för Ryssland, som sålunda med fria händer och koncentrerad styrka kan agera på andra håll, att Sverige i sanning ej behöfver anstränga sina tillgångar i otid, för att på den sidan åtminstone möta en fara, hvars förespeglande vid detta tillfälle och under nuvarande förhållanden blott är ett diplomatiskt stratagem, för att ernå de efterlängtade anslagen.

»Det vore, om möjligt, mer än illa, och skulle göra konungens rådgifvare i ministeriella mål föga heder, om Sverige i närvarande ögonblick hade fiender att frukta från *andra* håll. Lyckligtvis finnes i afseende på England ännu intet tidens tecken som bebådar afbrutna eller ens kallnade relationer, och länder och haf sträcka sig, medlande, mellan Sverige och vår äldste bundsförvandt: Frankrike. Vore försvarsanstalter och anslag af nöden för att upprätthålla de politiska åsigter som de sista åren uttalats från svenska kabinettet, så bekänner jag öppet min öfvertygelse, att hvarken landets folkstock eller bankens valutor skulle dertill förslå. Det fordras en särskild klav för att tyda den chiffer, som ena dagen visar en svensk diplomats officiella anställande i Lissabon hos Donna Maria, innan hon ännu hunnit upptagas bland regenterna i det europeiska statsförbundet, hvarvid österns makter rynka ögonbrynen och de sällsammaste, ehuru ingalunda ovigtiga reflexioner inflyta i Gazette de France

den 5 oktober 1833 uti en märkvärdig uppsats om Sverige; den andra, en extraordinär beskickning till Petersburg, för att öka glansen af troféerna vid aftäckandet af minnesstoden åt Finlands eröfrare, hvaraf betydelsen sannolikt ej undfallit makterna i vester: — den ena dagen en fransysk ministers afresa från Stockholm utan afskedsaudiens, den andra en svensk ministers af hög rang ankomst till Paris, utan att hofvet i Tuillerierna funnit mödan värdt att ännu låta sina diplomatiska angelägenheter här besörjas af någon annan än en chargé d'affaires ad interim.

»Vederlaget för dessa förödmjukelser lär, i ministèrens tanke, förefinnas i furst Menzikoffs ambassad till Stockholm, hvilken just i dessa dagar egt rum. Skilnaden, mina herrar, är dock himmelsvid mellan förhållandena af en rysk generalsperson i den svenska hufvudstaden, der intet föremål stöter hans nationalkänsla, och en svensk generalsperson skickad till Rysslands hufvudstad, att framföra svenska regeringens lyckönskan vid foten af ett monument, hvars grundsten är hemtad från Pultava och hvartill bronsen blifvit gjuten af Sveaborgs kanoner, af krigsbytet från Ratan!...

»Dessutom liknade ryske ambassadörens närvaro snarare ett triumftåg, än en beskickning. Ej nog att från hans ankomst till hans afresa den ena festen vidtog der den andra slöt i en oafbruten kedja; ej nog att chefen för hofstaten, van att se sina audiensrum fylda af uppvaktande, sjelf vid detta tillfälle så hastade med sitt första besök, att han ej ens då lärer blifvit emottagen; ej nog att den höge funktionär, som innehar den yppersta platsen inom representationen, personligen beledsagade ynglingarne af sändebudets svit, hvilka önskade beskåda detta rum, der fordom Rysslands beherskare darrade att räkna flera fiender än vänner; ej nog att garnisonen erhöll befallning att göra honnör för utländska officerare såsom för svenska. Tronföljaren sjelf, mina herrar, täcktes i sin egen vagn och vid sin sida kringföra ryske ambassadören till våra galerhvarf och kaserner samt låta elitkompanier af gardesregementena till fot på kaserngårdarne exercera och manövrera för Hans Ryska Maj:ts generaladjutant, hvarom berättelsen stått att läsa i en tidning.

»Furst Menzikoff erhöll sin första audiens på den för-alla svenskar dyrbara årsdagen af vår store konungs ankomst till sitt nya fädernesland, denna gången ädelmodigt firad med ett amnestidekret.»

Talaren afbröts här af landtmarskalken, hvilken yttrade att han icke fann det, som nu senast blifvit anfördt, höra till ämnet, hvarför h. ex. ansåg sin pligt vara att återföra Crusenstolpe till ordningen samt anmoda honom att hålla sig till den fråga, hvilken blifvit föredragen, nämligen extra anslagen för försvarsverket, och icke furst Menzikoffs beskickning.

Crusenstolpe genmälte, att hvad han anfört endast vore premisser till den konklusion, rörande behöfligheten af de extra anslagen, till hvilken han ville komma, och att hvad han uppläst således alldeles icke vore utom ämnet.

»Det hade varit önskligt» — fortsatte han efter ännu några meningsutbyten och afbrott — »att konungens rådgifvare i kommandomål delat den åsigt, som ofelbart är mängdens af nationen, att icke redan amnestiens morgondag bort vinna ryktbarhet medelst ett entledigande. Jag vågar ej bestämma, hvilketdera hos allmänheten gjort största uppseendet: den onåd, hvaruti friherre Stedingk berättas hafva fallit — —»

Stampningar hördes nu från ett och annat håll i salen, och landtmarskalken förbjöd Crusenstolpe att vidare fortsätta. Upplysningsvis böra vi nämna, att onåd hade drabbat friherre Styrbjörn von Stedingk till följd af hans yttrande mot den kungliga propositionen om ändring af missgerningsbalken 5 kap. 1 §, som stadgar dödsstraff för lasteligt tal om konungen, drottningen eller tronföljaren. »Denna ändring» — skrifver Ad. Hedin i den förut nämnda uppsatsen i Familj-journalen — »låg vederbörande mycket om hjertat, ehuru visserligen ej i yttrandefrihetens intresse: 1823, innan hofrättens utslag föll i högmålet mot Anckarsvärd, hade k. majestät i skrifvelse af den 5 mars uppmanat ständerna att inkomma med förslag till mildring af lagstadgandet, hvilket de likväl afböjde; numera, sedan den till döden dömde A. Lindeberg vägrat emottaga erbjuden nåd och ve-

derbörande genom en amnesti måst hjelpa sig ur förlägenheten, voro de än mer angelägna om en sådan förändring af lagen, att den utan tvekan läte sig mot misshagliga författare användas; derför föreslogs att i stället för dödsstraff sätta två till tio års fängelse å fästning med eller utan *förlust af äran;* riksdagen strök detta tillägg, behöll dödsstraffet alternativt, men förbättrade ej genom uttrycket »konungens person eller gerningar» bestämmelsens af erfarenheten ådagalagda obestämdhet, som tillät att sammanblanda konungens person och regenten i rådkammaren, att såsom lasteligt tal mot konungen förtyda hvarje klander af en regeringsåtgärd; denna våda, att sålunda de maktegande kunde »få hela yttranderätten i sina händer» och det konstitutionela ansvaret förvandlas till en tom form, hade friherre von Stedingk dristat påpeka; han entledigades från sin beställning som ordonnansofficer hos konungen.»

Vi återtaga emellertid den afklippta tråden i Crusenstolpes anförande och meddela det i riksdagsprotokollet icke intagna slutet, sådant detta, i sammanhang med det föregående, af Crusenstolpe omedelbart utgafs i broschyrform under titeln »Afbrutet anförande på riddarhuset» (Stockholm, L. J. Hierta).

»Jag vågar ej bestämma», skref Crusenstolpe i sitt anförande, »hvilketdera hos allmänheten gjort största uppseendet: den onåd, hvaruti friherre Stedingk berättas hafva fallit utan annan känd orsak, än ett visserligen sjelfständigt, ehuru i grannlaga och vördsamma uttryck affattadt yttrande mot den af regeringen föreslagna förändringen i 5 kap. 1 § missgerningsbalken; eller den tystnad rikets förste grefve, härstammande af en ätt, som sekel efter sekel samlat ny ära till den från förfädern ärfda, iakttog vid remissen af denna kongl. proposition, der det kallas mildring i bestraffningen, att skänka lifvet men att beröfva äran. *Mina* begrepp kunna åtminstone ej fatta denna mildring, och jag är ganska förvissad, att ingen af denna vördnadsvärda ätt, från den, hvars hufvud föll på Stortorget i Stockholms blodbad, till honom, hvars blod i förra århundradet göts i grannskapet af detta hus för ett politiskt brott, skulle velat återköpa sitt lif mot

förlusten af sin ära. Och *denna* känsla är det likväl man funnit så fördömlig hos en ung, svensk militär?...

»Jag beklagar konungens generaladjutant för arméen, jag beklagar mitt fosterland och dess konungahus, om dessa tänkesätt, att föredraga lifvet för äran, gjorde sig gällande bland våra krigare. Vore *sådan* deras anda, hvartill båtade då alla försvarsanstalter?

»Furst Menzikoffs beskickning hit har spridt en ny dager öfver opålitligheten af svenska nuvarande styrelsens framställningar, öfver den uppenbara stridigheten mellan ministèrens ord och gerning. Det är knapt fjorton dagar förflutna, sedan hofkansleren på detta rum betygade en rörande afsky för den godtyckliga undantagslag, hvilken lagt indragningsmakten i hans händer; och sedan alla fyra riksstånden sammanstämmande uttryckt sin mening, att denna despotiska utväxt på vår konstitution skall, utan vilkor, bortrensas, så tillämpas likväl ännu under riksens ständers sammanvaro och i deras åsyn denna godtyckliga makt. Och hvarför? Jo derför, att en svensk publicist tillåtit sig att i varma men hofsamma ordalag förfäkta svenska nationaläran, hvilken ministèren oförsigtigt (jag nyttjar med flit ett skonsamt uttryck) blottstält vid foten af Alexanders-monumentet! Och detta, mina herrar, sker ungefär i det ögonblick, då riksens ständer skola pröfva de anslag, regeringen äskat, för att upprätthålla vårt försvarsverk, till fromma för vår nationalära!

»Ryska kabinettet har hitskickat furst Menzikoff, icke — varom derom öfvertygade — för vår skull, utan för sin egen. Det har med föga kostnad gjort en stor politisk demonstration, af stor vigt för detta land, möjligen till och med för Europa. Det har nämligen visat hofven i London, Paris och Madrid, att Rysslands förhållanden till Sverige äro så intima, att det förra kan kasta hela sin stridsstyrka åt hvilket annat håll det finner för godt, utan att hafva något att befara från Sverige, utan att ens behöfva en enda pluton för försvaret af hela sin vidsträckta vestra gräns, om också der finnas några invalid-bataljoner till polisens upprätthållande. Denna högst betydliga fördel för Ryssland bereder blott en ganska ringa åt Sverige, hvilken det just i

närvarande ögonblick beror af riksens ständer att lemna alldeles ur sigte, eller att begagna. Denna lilla fördel för Sverige består i besparingen af de anslag, regeringen begärt till försvarsverket. De äro under nuvarande konjunktur obehöfliga. Om och när ett annat sakernas skick inträder, vidtaga naturligtvis förändrade behof, förändradt system å begge statsmakternas sida, förändrade tillgöranden. Men jag tillstyrker, att man *nu* må iakttaga besparingar, som kunna ske utan fara och utan väsentlig olägenhet. Omsorgerna för morgondagen inträffa tids nog. Det är tillräckligt att hvar dag har sin egen plåga.»

Sedan det glänsande föredraget blifvit afbrutet, anmälde Crusenstolpe mot rådgifvarne i ministeriela och kommandomål anmärkningsanledningar, af hvilka en gälde den utomordentliga beskickningen till S:t Petersburg, hvarigenom Crusenstolpe ansåg svenska kronans värdighet, nationens känsla och konungahusets sanna intressen hafva blifvit förnärmade. Konstitutionsutskottet underkände dem, yttrande bland annat om beskickningen till Ryssland, att den ej afsett någon rikets angelägenhet, utan blott en mellan regenter »öflig» artighet. Härå genmälde Crusenstolpe (den 2 mars 1835), att »en sådan beskickning under *sådana* förhållanden som de närvarande icke blott icke är öflig, utan har till och med aldrig förut egt rum, så långt tillbaka häfderna sprida ljus öfver verldens tilldragelser», och att det hade förbehållits åt Sverige att »framte det första, det enda exemplet på en hyllningsgärd åt den utländske beherskarens minne, hvilken plundrat och styckat vårt hemland». De röster, nära en tredjedel af de närvarandes tal, som afgåfvos för hans yrkande om återremiss, visa att Crusenstolpe ej stod ensam i sitt omdöme om hyllningen vid Alexanders-monumentet; efterverlden — tillägger Hedin i den citerade uppsatsen — har mera odeladt stält sig på hans sida. — Efter 1835 deltog Crusenstolpe ej vidare i förhandlingarna på »ett rum, der riksdagsmannens yttranderätt bokstafligen trampas under fötterna». Men väl blef Crusenstolpes namn nämndt på riddarhuset under den följande riksdagen, då man dels yrkade framställning om Crusenstolpes frigifvande, dels föreslog en

pension såsom »tacksamhetsgärd för de historiska upplysningar, som han lemnat svenska nationen».

V.

Höga vederbörandes försök att återvinna Crusenstolpe. — En tilltänkt autodafé. — Uppkomsten af Crusenstolpes arkiv. — Epokgörande författarskap.

Bland de många öfverraskande dokument, som under tidernas lopp blifvit införlifvade med Crusenstolpes handskriftsamlingar, möter oss ett med titeln *Mina pekuniera förhållanden till Hans Maj:t Konungens handkassa*, egenhändigt skrifvet af f. d. expeditionssekreteraren *Lindgren*, om hvilken L. J. Hierta yttrar i sin uti Biogr. Lexikon intagna sjelfbiografi: »— — Derjemte utgåfvos flera tidningar*, som enkom hade till syftemål att motarbeta de konstitutionela och liberala idéerna samt att förlöjliga eller anfalla de riksdagsmän, som arbetade i frihetens intresse. Sådana blad voro: — — *Granskaren* och *Stockholms Tidning*, båda salarierade från konungens handkassa och mera underordnade samt utan allt anseende; båda dessa voro pressens »enfants perdus», som »utan tvekan, utan häpnad» läto nyttja sig och äfven begagnades till hvad som helst. Den förra var dock ej utan talang i stilen och skrefs af en f. d. expeditionssekreterare Lindgren — —»

Nyssnämnda i Crusenstolpes arkiv befintliga handskrift lyder som följer:

Debet.

Ifrån år 1815, då jag så godt som under konungens egna ögon började redigera tidningen *Anmärkaren*, har jag haft nåden stå i ett när-

Credit.

År 1819 i januari månad fråntog mig Hans Maj:t en lägenhet på Kongl. Djurgården, som Konung Karl XIII år 1816 skänkt mig och hvar-

* Årtiondet före Aftonbladets grundläggning.

mare förhållande till Hans Maj:t. Under 25 år har jag af Hans Maj:ts handkassa, eller på Hans Maj:ts nådiga befallningar, och troligen emot ersättning af handkassan, genom Hans Maj:ts kabinett för utrikes brefvexlingen, statsministern för utrikes ärenderna, hofkanslern eller öfverståthållaren uppburit, i en mängd poster, ett sammanräknadt belopp af cirka 30,000 rdr bko eller rdr rgs .... 45,000.

Men i händelse denna totalsumma möjligtvis vore för knapt tilltagen, så och för att undvika en ganska svår och vidlyftig recherche, upptages särskildt den pension på hofkontoret, 200 rdr bko årligen, som jag sjelf åtnjöt i 6 år och som konungen godtgjorde för ytterligare 9 år, tillsammans 15 år, eller ifrån år 1819 till år 1834 (första qvartalet) 3,000, eller 4,500.
Då jag är fullkomligt säker, att ej hafva upptagit för litet.

Summa rdr rgs 49,500.
Saldo mig till godo 10,200.

59,700.

på jag hade köpekontraktet upprättadt med enskild man om 10,000 rdr rgs för $\frac{10}{12}$:delar (de bästa $\frac{2}{12}$:delarne voro undantagna). Utföres lägenhetens hela värde till, ganska säkert mindre än hvad jag derför kunnat få. rdr rgs 12,000.
Ränta à 6 procent för detta rakt förlorade kapital, i 21½ år .... 15,450.
I denna stund innestående 6¼ års pension i hofkontoret, à 200 rdr bko om året ...... 1,875.
Redigerat 16 årgångar (hvaraf 5 blott halfva) af tidningen *Granskaren*. Denna tidning, som jag på egen bekostnad utgaf, ensam redigerade och läste korrektur, och hvarför jag aldrig hade någon särskild ersättning, bar sig ibland, lemnade sällan öfverskott och medförde ofta förlust. För mitt arbete och möda upptages 125 rdr rgs i månaden, som för 13½ år gör .... 20,250.
År 1823 fick jag genom kongl. resolution, som finnes i kongl. kabinettet, en årlig pension på kabinettskassan mig anvisad af 900 rdr bko om året, hvilken pension, af grefve af Wetterstedt indragen, med år 1832 upphörde, utan att jag, oaktadt mångfaldiga reklamationer, sedermera derför fått någon ersättning. Upptages 7½ år förlorad pension med 6,750, eller .... 10,125.

Rdr rgs 59,700.

Vi känna icke med visshet, om denna besynnerliga räkning blifvit på något sätt företedd, eller huruvida krafvet

ledt till någon påföljd*. Aktstycket har emellertid sin betydelse såsom ett slags indirekt intyg att förf. verkligen var, såsom Hierta uppgifver, ett besoldadt verktyg i regeringens händer. Och denne samme man användes af k. maj:t till ett försök att återvinna Crusenstolpe.

I sin försvarsskrift, ingifven till Svea Hofrätt den 28 maj 1838, yttrar Crusenstolpe i afseende härpå: »Det vore olämpligt att här trötta med detaljer, som dels tillhöra min enskilda lefnad, dels, der de ingripa i det allmänna, böra framträda under en annan form. Jag hänvisar dessutom till den rättegång, jag år 1835 utförde, såsom *kärande* part, mot redaktionen af Sveriges statstidning. Den då förefallna skriftvexlingen upptager och upplyser åtskilligt, dit jag nu endast behöfver hänvisa, helst de vexlade skrifterna lades under allmänhetens ögon. Det endast behöfver jag från dessa handlingar återföra i minnet, huruledes från den stunden jag sjelf gjorde ett slut på mina förhållanden till de maktegande, man: än afbröt mina riksdagsmannayttranden på riddarhuset; än försökte att få mig derifrån utvoterad; än tillät sig att genom regeringens officiela organ, Sveriges statstidning, angripa min heder på ett sätt, som föranledde mig att stämma den ansvarige utgifvaren till kämnersrätten.

»Förföljelserna iklädde sig nu en annan skepnad. Man hade ej lyckats att qväsa den trotsige: man började nu i stället fresta den fattige.

»En person, till hvilken jag var skyldig en betydlig summa penningar, meddelade mig en dag, att jag kunde göra en stor affär, som kunde grundlägga mitt välstånd, om jag ville afyttra mina papper. Jag åberopade min kärlek till dem, mitt behof af dem; men han uppmanade mig att åtminstone tänka på saken, och jag skulle återkomma en annan dag för att erhålla del af planen. Vid min ankomst på utsatt tid var han hindrad af en annans besök att tala

---

* Att det senare icke varit förhållandet, tyckes framgå af ett bland Crusenstolpes samlingar befintligt bref från Lindgren till en af Aftonbladets medarbetare, Th. Sandström. Brefvet, som är dateradt *Gäldstugan* den 19 juni 1838, andas en bitter harm öfver »de stores» otacksamhet.

med mig, men lemnade mig ett hopviket papper, bad mig stoppa det i fickan och återkomma följande dagen, då vi närmare finge språkas vid. När jag, hemkommen, genomläst papperet, hade ofelbart mitt glödande blod sprängt ådrorna, om icke en välgörande gråt och en ymnig näsblod något svalkat mitt upprörda sinne. Min hustru och jag tillbragte en sömnlös natt. För första gången fälde vi tårar — *bittra* tårar! — öfver vår medellöshet.

»Papperet, skrifvet med expeditionssekreteraren Lindgrens kända handstil, är, ord för ord, så lydande:

»Underdånigste Promemoria.

»Sedan till undertecknads kunskap kommit, att Hans Maj:t Konungen önskar tillegna sig de af mig innehafvande manuskriptsamlingar, för att förena dem med de allmänna arkiven, och jag anser för en undersåtlig pligt att, i allt som står i min makt, gå Hans Maj:ts nådiga önskningar till mötes, så får jag härmed i underdånighet förklara, att jag emot en kontant köpeskilling af 0000 riksdaler banko, som till mig eller mina ordres utbetalas, till Hans Maj:ts höga ego och disposition samt till dess ombud genast öfverlemnar:

1:o — — —

2:o — — —

3:o — — —

»Men som en följd af ett sådant afstående blifver, att de historiskt-politiska arbeten, hvarmed jag en längre tid mig sysselsatt, måste, i brist af materialier, tvärt afstanna, samt jag sålunda ser mig på en gång utan sysselsättning och utan förtjenst; så och då berörde löseskilling hel och hållen åtgår till betäckande af mina iråkade skulder, och jag, utan tjenst, lön, eller någon ordinär inkomst, saknar alla tillgångar att, utan mitt skriftställeri, försörja mig, hustru och barn, får jag i lika underdånighet förklara, att jag för min återstående tid nödgas utbedja mig en lifstidspension af ett tusen fem hundra riksdaler banko ur Hans Maj:t Konungens enskilda handkassa, att ifrån den 1 juli detta år beräknas och för mig utgå, så länge och intill dess Hans Maj:t kan till någon tjenstebefattning, med motsvarande lön på stat,

mig i nåder förhjelpa. I händelse af nådigt bifall härtill, vågar jag å min sida dervid i underdånighet föreslå följande vilkor:

»1:o. Att allt slags politiskt skriftställeri, för oppositionens räkning och i dess anda, på min sida genast och för alltid upphör.

»2:o. Att det redan af mig färdigskrifna andra häftet af skriften Portefeuille, i närvaro af den Hans Maj:t dertill i nåder förordnar, uppbrännes och förstöres, innan det kan blifva tryckt.

»3:o. Att jag i underdånighet erbjuder mig, att hädanefter vid alla tillfällen* uppträda såsom politisk skriftställare för regeringens räkning och i dess intresse.

»4:o. Att jag i sådant afseende i underdånighet förklarar mig böjd att, enligt de föreskrifter mig på Hans Maj:ts höga vägnar meddelas, börja en alldeles ny skriftställarebana, antingen såsom tidningsredaktör, såsom medarbetare i någon tidning, såsom författare af broschyrer, eller såsom utarbetare af propositionsförslag till nästa riksdag, samt

»5:o. Att Hans Maj:t i nåder tillåter, det jag, i slikt fall, till Hans Maj:ts och regeringens höga bedömande uppgifver och framställer mina enskilda tankar och åsigter, så väl öfver de vigtiga grundlagsförändrings-projekter, hvilka nu hvila på riksståndens bord, som öfver andra politiska och statsekonomiska ärenden af allmän vigt, till det afseende Hans Maj:t i nåder kan finna mina underdåniga framställningar förtjena.

Stockholm den september 1837.»

»När jag följande dagen» — fortsätter Crusenstolpe — »inställde mig hos fordringsegaren, som återfordrade papperet, svarade jag, att jag ej lemnade det ur mina händer, och att om min heder kunde ej köpslagas, ehvad beslut han än kunde fatta i afseende på min ekonomiska välfärd. Förmodligen hade han sjelf ej läst papperet, ty han gaf vika för mina skäl. I stället öfverenskommo vi, att då han ej haft uppdrag *lemna* mig papperet, utan blott underrätta mig

* I brädden inklauderadt: »NB. med sant och uppriktigt nit, efter mitt bästa vetande.»

om innehållet, skulle han hänvisa hr Lindgren till mig sjelf, derest han yrkade att få papperet tillbaka: och se! — Herr expeditionssekreteraren infann sig verkligen hos mig och ville hafva det omförmälda igen. Jag svarade honom, helt kallt, att äfven detta papper numera tillhörde mina samlingar, och att vi för öfrigt kunde tala om hvilket annat ämne som helst, blott icke om en sak, der det ej ur *någon* synpunkt vore partie égale att jag inläte mig med honom.»

Lindgren bekräftade offentligen Crusenstolpes uppgifter, i det han dock påstod sig hafva »sjelfmant» framstält det förslag, som Crusenstolpe tryckte i sin försvarsskrift* och som ännu i originalmanuskript fins bland hans samlingar. Bland de märkligare punkterna i förslaget kan man icke underlåta att fästa sig vid den begärda förstörelsen af manuskriptet till Portefeuille, II:dra häftet. Bland der offentliggjorda dokument var ock ett rörande Karl XIII, om hvilket man kan förstå att hans adoptivson och efterträdare gerna skulle sett det offradt åt lågorna. Ett konungabref till rikskanslern Sparre visar nämligen, att hertigen af Södermanland knapt hade fått regeringens tyglar i sin hand, under sin brorsons minderårighet, innan han i *dennes* namn och å *hans* vägnar öfvade frikostighet af *statens* medel åt en af *sina enskilda* tjenare och gunstlingar, grefve Robert von Rosen. »Om hertigen med egna medel» — yttrar Crusenstolpe — »bisprungit sin enskilde trotjenare i hans financiela betryck, ingenting hade varit naturligare, ingenting billigare, ingenting vackrare; äfvensom ingenting hade varit rigtigare än att statsmedel till ändamålet användts; *derest* grefve Rosen gjort *riket* någon stor tjenst eller varit någon för dess tjenst dyrbar person. Men att nu höra samme regent, som dömde riksrådet Rudenschölds dotter till schavott och tukthus, åberopa riksråderna Rosens förtjenster såsom ett skäl att af allmänna medel betala en privat mans gäld, är i sanning karakteristiskt. — —»

Den frågan torde här tränga sig på de flesta läsare:

* Det af oss förut anförda Lindgrenska papperet, som finnes intaget i »Ställningar och förhållanden», kom först längre fram i Crusenstolpes ego.

Huru hade Crusenstolpe kommit i besittning af dylika historiska aktstycken, för hvilkas tillintetgörande K. M:t varit villig att pensionera honom? Svaret innefattas i icke oväsentlig mån uti följande bref från Crusenstolpe till hans hustru:

»Nyköping den 11 maj 1836.

»Min engel!

»Jag tecknar dessa rader i största hast vid gref Creutz' skrifbord, efter att hos honom i godt sällskap ha ätit en god middag och druckit godt vin. Resan hit gick excellent. Kl. 7 på aftonen var jag framme, oaktadt en omväg togs af två mil, för att se — staden *Trosa*, och fastän vi förtärde något på hvarje ställe. Från kl. 9 i dag f. m. till kl. 2 e. m., då matbud kom, har jag lefvat i och för och omgifven af mina luntor och lårar, i hvilka (luntorna nämligen) jag är alldeles förtjust. Jag är högst belåten med handeln. Sannolikt är allt färdigt i afton eller sist i morgon f. m., så att detta bref och jag resa på samma gång från Nyköping; men brefvet kommer dock förr till Stockholm än jag, ty jag har föresatt mig att på hemvägen se Thorshälla och Eskilstuna och kanske till och med skaffa mig en lunta manuskript till i Mariefred. Emellertid är jag säkert hemma igen söndags, måndags eller tisdags afton. Omfamna mamma* och kyss Charlotte och tacka Sehman** på mina vägnar för pelsen. Den kom förträffligt till pass. På sina ställen låg snön qvar på träden och alla vattenpussar voro frusna.

Jag hinner nu ej mer, än kyssa dig i andanom och teckna mig min engels trognaste vän

Magnus.»

För en summa af 1000 rdr bko inköpte Crusenstolpe vid detta tillfälle en stor del af de betydande samlingar som, i förening med hans spetsiga penna och lifliga fantasi, väsentligen bidragit till intresset af de historiskt-romantiska

* Crusenstolpes svärmor, fru Palmstruch.

** »Le grand seigneur» (ordlek med *saigneur*, åderlåtare), en på sin tid mycket bekant magnifik barberare i Stockholm, skicklig kirurg, titulär »doktor».

taflor, han, om icke alltid så troget man kunnat önska, dock alltid spirituelt och snillrikt utkastat — samlingar, förutan hvilka man till och med kan påstå att hans literära verksamhet, sådan den föreligger, äfven till omfånget skulle varit omöjlig.

Ryttmästaren grefve Lorentz Johan Creutz (f. 1792, † 1843) var gift med en dotter af rikskanslern grefve Fredrik Sparre till Åkerö, och detta förklarar, huru han kunde disponera så beskaffade samlingar*. Bland publikationer, hvartill dessa papper gåfvo omedelbar anledning, hafva vi redan nämnt en, »Portföljen», som under årens lopp fortgick i fem häften. Det märkligaste utbyte, svenska literaturen erhöll af det Sparreska arkivet, uppstod dock under bearbetarens tre år såsom statsfånge. Innan vi öfvergå till denna period af Crusenstolpes lif, skola vi taga en öfverblick af hans föregående författarverksamhet.

I fjerde brefvet af Ställningar och förhållanden yttrar Crusenstolpe, efter att ha skildrat »Fäderneslandets» sista dagar: »Min ställning var nu förtviflad i ordets hela bemärkelse, och endast en tillfällighet hindrade verkställigheten af ett förtvifladt beslut. — — Såg jag tillbaka och omkring mig, så var det idel svek hos dem, för hvilka jag klädde blodig skjorta — och orättvisa af mina bakom ljuset förda motståndare. Kastade jag blicken fram, så blef jag endast varse perspektivet af nesa och brist. I denna belägenhet och i den hemskaste sinnesstämning rusade jag en dag upp på spetsen af Kastellholmens klippa, i granskapet af den rödfärgade kranen. Jag besinnade mig der ett ögonblick... och *detta* ögonblick var afgörande; ty i det nästa framsköt en fredlig farkost på den lugna vattenytan. Ostörd kunde jag således ej bringa mitt uppsåt i fullbordan, och

* Det lär emellertid varit blott af en händelse, denna yngre del af det Sparreska arkivet fans i det hus i Nyköping, som grefve Creutz bebodde. Den äldre delen af arkivet var på sätt och vis förvarad på Åkerö, d. v. s. användes der som omslagspapper och dylikt vid förefallande behof. Åtskilliga af dessa dyrbara handskrifter lyckades dock autografsamlaren Samuelsson att tillbyta sig, mot det att han lemnade *samma qvantum makulatur* i stället.

fruktan att öfverlefva ett *förfeladt* försök bragte mig att afstå derifrån — och för evigt!

»Kalken var ännu icke tömd till dräggen. Men äfven detta måste ske. Det skedde, på sätt rättegångshandlingarna utvisa, i målet mellan mig och statstidningens redaktion sommaren 1835*. Till råga på lidandet pressades jag hårdt af egna och min hustrus vänner, att återkalla min afskedsansökning från assessoratet. — —»

Enligt hvad Crusenstolpe sjelf berättar, var det hans hustru som uppmuntrade honom att icke emottaga den af K. Maj:t utsträckta handen. »Dina qval» — yttrade hon — »föranleda å min sida, icke ett råd, men en reflexion. Om du ger vika för välviljans enträgenhet och af blödighet för din familj visar dig vacklande och återkallar afskedsansökningen, så förlorar du ditt lugn och din heder. Vi äro då i alla fall förlorade. Bättre synes mig, att du tager ditt parti som en man, utvecklar karakter, visar *allmänheten* hvad du duger till och drager dig från dem, som störtat oss i detta elände. Misslyckas äfven detta, så skall du åtminstone aldrig från mig förnimma någon förebråelse. Jag vill hellre, än dessa förhållanden nu, åtaga mig tjenstehjons-sysslor mot dagspenning till vårt uppehälle, och skall icke knota. Jag har nu sagt dig min tanke; fatta sjelf ditt beslut.» — Då nu sedermera justitiekanslern Nerman sökte förmå Crusenstolpe att egna sig åt ett nytt tidningsföretag under hans auspicier, uttalade Nerman sin förvåning deröfver att Crusenstolpe ej syntes benägen för företaget samt bad honom att åtminstone tänka på saken till en annan dag. Detta lofvade Crusenstolpe och utsatte äfven dagen för sitt svar. När *den* inträffade, utkom i bokhandeln: »Skildringar ur det inre af dagens historia» — den »förförande, förtjusande, förbannade boken», såsom en förnäm man i de dagarna uttryckte sig i bref till en annan.

Det var i sjelfva verket en inom vår literära verld epokgörande företeelse, som nu visade sig. Förebådad på åtskilliga ställen i tidningen Fäderneslandets historiska genre-

---

* Jemför i det föregående sid. 77.

målningar, framträdde nu den författare fullrustad, som kanske bland alla skriftställare i vårt land förfogat öfver den största läsarekretsen och som allt sedan, under nära en mansålder, än svängde sitt gissel med en Attilas styrka, än använde den snillrike belletristens trollstaf.

Då det nu, i enlighet med planen för vårt arbete, åligger oss att genom urval gifva våra läsare någon föreställning om arten af det galleri öfver samtida, hvilket Crusenstolpe nu upprullade, välja vi ur Skildringarnas första del (»De frånvarande», med motto: *Suum cuique*) ett porträtt, som ännu bör intressera hvar och en, och som icke af någon annan blifvit tecknadt mera lefvande och åskådligt.

»Grefve *von Platen* är icke mer», skrifver Crusenstolpe »och Göta kanal är fullbordad: en prydnad mindre för riddarhuset; en prydnad mera för landet. Vägledda af årtiondens erfarenhet, beräkningarnas enda, osvikliga kontroll, skola framtiden och våra barnbarn bedöma, huruvida vigten af uppoffringarna, gjorda på det gigantiska företaget, blifvit gäldad medelst vigten af fördelarna. Vi känna oss hvarken böjda eller vuxna, att i detta afseende våga en profetia. Allt nog, att denna kanal, sju riksdagars trätofrö, lyckligtvis ej igenfinnes på föredragningslistorna vid riksdagen 1834. Landets vänner äro sålunda befriade från en utgiftsbörda, som hittills tyngst bland alla tryckt rikets finanser, och kanalens vänner från vissheten snarare än farhågan, att hela företaget skulle störta ner uti sitt ursprungliga intet, i saknad af den jernvilja, som födt planen, den jernarm, som drifvit den igenom, den jernpanna, mot hvilken alla motståndets pilar studsat tillbaka. I en period af slapphet, rädsla och tvehågsenhet, sådan som den närvarande, har man svårt att uppfatta, ännu svårare att uppskatta det öfvermått af styrka, beslutsamhet, mod och drift, som uppenbarade sig i grefve Platens personlighet. Dessa egenskaper användes ej alltid i den bästa, för riket gagneligaste riktning, emedan omständigheterna nekade att lemna dem utrymme i någon annan. Platens ställe hade varit en rådstol under Kristinas förmyndareregering, vid Karl XI:s genomgripande statsreform, i frihetstidens kärnfulla senat. En taburett i Karl XIII:s an-

språkslösa statsråd var honom för liten, för trång, för obemärkt: — och så (som grefve Platen skrifvit till grefve Adlersparre) blef »kanalen hans län» — och en graf vid kanalen hans lön. Det torde vara kinkigt att bestämma hvilkendera: hans skenbara vän, regeringen, eller hans synbara fiende, oppositionen, fann sig mest besvärad af hans verksamhet och känner största lisan att vara honom qvitt. Regeringen bäfvade för honom, äfven då hon begagnade honom, eller rättare: då han *lät* sig begagna af henne. Oppositionen afundades hans framställningssätt, äfven då hon hatade och bekämpade hans framställningar. Ferdinand kände sig ej högre besvärad af vilkoren, dem hertigen af Friedland fästade vid de segrars glans, han skänkte åt kejsarens vapen, än svenska styrelsen af det beroende, hvaruti Platen höll henne fängslad, för det bistånd, som hon egde att påräkna i honom, och hvaruti han aldrig svek. Således älskades han ej af något parti, ej ens af det, för hvilket han ansågs vara oumbärlig; men det hvarken dristade eller kunde slingra sig undan hans mäktiga inflytande. Hänförelsen af hans inneboende jettekraft, som elektriskt meddelade sig på en gång åt hans tal och åt hans åhörare, var så stor, och hans hållning både mot regeringen och oppositionen så sjelfständig och stark, att missnöjet med de satser han stundom dref, aldrig minskade hans personliga anseende. Han imponerade nämligen till och med vid de tillfällen, då han i en högre viljas förmenta intresse slösade sin andliga styrkas rikedom på uppenbara gyckelverk. Hvem minnes ej nattscenen på riddarhuset den 1 mars 1823, då grefve Platen i ett tal, hvars längd skulle gjort hvarje tålamod otillräckligt, om detta tal ett enda ögonblick upphört att stegra uppmärksamheten eller att skaka känslan, yrkade, att ståndet skulle ur sitt sköte aflägsna friherre Anckarsvärd, som den tiden ansågs för styrelsens och Platens obevekligaste motståndare. *Alla* bravoropen och handklappningarna voro likväl ej bestälda. Mången gaf, under oemotståndlig hänryckning, sitt bifall tillkänna åt talaren, utan att gilla det förslag, hvartill talet utvecklade motiverna. Så beherskade Platen sitt auditorium. *Hans* triumf blef ej mindre lysande deraf, att den firades i

följd af deras nederlag, hvilkas talan han förde. En annan, snart sagdt hvilken som helst, skulle sett sitt rykte och sitt gehör för evigt gå i qvaf, om han lånat sin talang åt ett dylikt upptåg; men grefve Platen behöfde blott ånyo uppträda, för att ånyo höras med samma uppmärksamhet och förvåning som förut. Han underlät ej att låta regeringen dyrt betala den försträckning, som han gjorde henne af sin öfverlägsenhet i de fall, der hon tillitade densamma. Ordningen kom snart och ofta till henne, att, ett hörsamt redskap i hans hand, framställa, genomdrifva och svida för hans planer. Det torde vara ovisst hvilkendera af dem begge, som på det hela taget vid räkningens uppgörande egentligen blef den andres gäldenär, såsom den der mest tjenat den andra till verktyg. Om grefve Platen ännu lefvat, och om han fått, som man säger, i sitt hufvud, att Motala mekaniska verkstad — också ett foster af hans viljas välde och af hans åtrå efter stora danelser — skolat bli statens egendom, eller understödas med statens medel, så kan man taga för afgjordt, att han *ej tillåtit* regeringen att undandraga sig ett förord härutinnan till rikets ständer. Både styrelsen och representationen hafva således genom hans död blifvit befriade från en tung börda, och fått ett, troligen önskadt, tillfälle att hvar i sin stad ådagalägga en myndighet, hvilken sannolikt låtit spörja sig ur sänktare ton, om den under grefve Platens lifstid råkat i kollision med hans föresatser, hvilka ej voro att skämta med. Ett faktum, hvilket regeringen så väl som ständerna hade sig nogsamt bekant.

»Och hvad var det då uti grefve Platens personlighet och föredrag, som gjorde hans parlamentariska orationer så oemotståndligt hänförande?

»Vid första ögonkastet halkade uppmärksamheten temligen lätt förbi hans bild. Växten snarare under än öfver medelmåttan, och mager som man bör kunna föreställa sig hos en man, der själen var allt, gaf honom ett utseende, som man vanligen kallar osynligt. Hufvudet, snarare fult än vackert, och med ett uttryck, mera kärft och frånstötande än angenämt, oaktadt de stora, skarpa, blå ögonen, hvilka täflade med hans ord att genomborra hans motståndare —

detta hufvud skulle likväl, vid nogare betraktande, blifvit ett intressant studium, hvad bygnaden angår, för Gall, och i afseende på anletsdragen, för Lavater; ty det innebar en ny bekräftelse för bägges systemer. Grefve Platens stämma saknade klang, var sträf och gnällande. Hans föredrag enkelt och otvunget. Hans språk, ledigt, flytande, närmade sig stundom det hvardagliga, var ej alltid rensadt från tyska egenheter, men desto mera från retoriska bilder och poetiska utflygter. Historiska citationer från äldre och nyare tider voro hans tals enda prydnader, och lågo då nära till hands för hans aldrig afbrutna tankegång. Korteligen, och för att hit öfverflytta en redan begagnad skildring af grefve Platens förmågas beskaffenhet:

»Det var *skälen* och *själen*; kraften i bägge, bägges sammansmältning. De förra utan den senare, den senare utan de förra, hade varit långt ifrån detsamma, skulle på långt när ej gjort det intryck, ej så genomgripit åhörarnes hela nervsystem. Det själfulla föredraget gaf skälen dubbel styrka, verkade med fördubblad styrka på de närvarande. Det låter ej beskrifva sig. Man måste hafva hört och sett honom; hört och sett huru han började, utan minsta spår till passion; huru, i mån som tankarne utvecklade sig, skälen hopade sig, själens eld mer och mer uppflammade i låga, lågan mer och mer grep omkring sig, och slutligen, lik en vulkan som brinner, slog med bestörtning och beundran allas sinnen.

»Lägger man nu härtill den anmärkningen, att grefve Platen aldrig höjde sin röst oftare, än då det låg i hans plan, eller omständigheterna bestämdt föranledde honom att uppträda på bänken, så torde man kunna göra sig någorlunda begrepp om honom såsom parlamentarisk orator. Den nu framstälda anmärkningen är mera väsentlig, än mången torde inbilla sig. Ty om från riksståndens öfverläggningar sofrades alla de yttranden, som de respektive talarne afgifva, blott för att läska sin fåfänga, låta höra sig, intaga en eller annan sida i protokollen, en eller annan spalt i tidningarna, så förlorade debatterna visserligen åtskilligt i längd, dock utan afsaknad för intresset och deras inre värde.

»Regeringens goda genius, »Cæsars lycka», har velat, att riddarhuset skulle sjunka till sin närvarande obetydlighet i en tidpunkt, då styrelsen der saknar en man sådan som grefve von Platen att ställa upp emot anfall, hvilka behöfde mötas med öfverlägsen kraft. Hvad regeringen förlorat genom Platens död, har hon emellertid vunnit genom den gamla oppositionens sprängning.»

Förf. öfvergår sedan till grefve Joh. Henning Gyllenborg, om hvilken fälles det slutomdömet: »De flesta riksdagsmän, som spelat någon roll af betydenhet efter 1809, hafva öfverträffat grefve G. i talang; men i redbarhet är han ännu oupphunnen».

Ordningen kommer derefter till grefve v. Schwerin. Denne märkvärdige man hade många likheter och jemväl många olikheter med grefve v. Platen. Jernviljan, fosterlandskärleken, oegennyttan voro för dem båda gemensamma: olikheten bestod hufvudsakligen deri, att grefve Platen i ett halft menniskolif oaflåtligen sträfvade till ett enda mål, under det att grefve Schwerin skiftevis beträdde de mest olikartade banor. »Han var en af de kometiska naturer, hvilkas handlingar man ej riktigt förstår, utan att noga känna deras personlighet. Det var en af S:s egenheter, öfver hvilken han sjelf stundom skämtade, att han med största outtröttlighet följde sin väg, så länge derpå mötte honom motstånd. Ju starkare hindren voro, ju mer utvecklades hos honom krafternas spänstighet. När dessa åter voro besegrade, målet hunnet, skapelsen fulländad, intresserade honom företaget icke mer; en oemotståndlig verksamhetsdrift, en hemlig oro förmådde honom då att, i stället för att njuta af det fulländade, kasta sig in på nya banor. Han började med att brottas mot naturen. Han förvandlade en vidlyftig sträcka af moras och berg i en stor och bördig landtegendom; han omskapade sin prestgård, i en den mest sterila och fula nejd, till ett vestmanländskt Eden. Hans trädgårdar voro namnkunniga för sina frukters ädelhet och välsmaklighet. Sedan för honom såsom landthushållare, byggmästare och trädgårdsmästare ingenting mer var att nyskapa, vände han sin håg till skaldekonsten och vetenskaperna. I hälften af sitt lif

hade han djupt föraktat poesien, den han likväl hittills endast kände genom författare, som ej tillfredsställde honom; han slutade med att blifva en af Goethes varmaste beundrare och lyckligare öfversättare. — —» I samma lekande och intresserande stil fortgår den ganska vidlyftiga karakteristiken öfver den berömde prosten Schwerin. Vi anse oss emellertid ej hafva utrymme för något annat i sin helhet, än det redan meddelade lilla stilistiska mästerstycket öfver Platen. De öfriga, som i häftet mer eller mindre utförligt behandlas, äro biskop Wallenberg, general af Tibell m. fl. I afseende på titeln *De frånvarande* torde vi böra upplysa att dermed åsyftas dels de som för alltid, genom döden, afträdt från riksdagsskådeplatsen, dels de som genom konjunkturerna för tillfället blifvit aflägsnade derifrån.

De nya upplagor, i hvilka boken inom kort utgick*, visa bäst i huru hög grad denna framställningskonst föll allmänheten i smaken. Också kan man på Crusenstolpe tillämpa Kellgrens berättelse i förordet till Fredmans epistlar:

»För en tid sedan befann jag mig i en talrik samling af båda könen, i hvad man kallar *godt sällskap,* till och med af *god ton.* En ung man inträdde: hans blotta utseende ingaf redan en böjelse till glädje. Han talade: man förtjustes. Han berättade vissa äfventyr af nog vansklig natur, han nyttjade uttryck i hög grad fria; men allt skedde med den qvickhet, som blott ådrog beundran, de yra språng, den öfverhalkande lätthet och framför allt den glädtighet, som ej lemnade rum att rodna förr'n man skrattat, då det redan var för sent och då minnet af ett skämt redan gifvit sitt rum åt uppmärksamhet på ett nytt. Sjelfva sedernas väktare, vördiga embetsmän, ärbara matronor, åldern som ungdomen, hörde och logo, alla instämde i denne mannens beröm, och han bjöds att stanna qvar. Förförd af exemplet, trodde sig en annan bland sällskapet genom samma slags skämt kunna vinna samma framgång. Men de likaste saker äro alltid mycket olika. Hvad naturen nekat, söker konsten fåfängt ersätta. Hans ansigte saknade dessa spelande drag, detta eldspråk af själen, som ofta talar mer eller bättre än sjelfva talet, än höjer ett uttryck, än fyller dess brist, än skyler den tydlighet, det för mycket skulle ega. Hans ton var släpande, hans åtbörder tvungna. Detta gaf åt hans skämt ett tycke af öfverläggning, som gör att ett infall aldrig roar, fast det är roligt, alltid sårar, när det är fritt. Hans

* Skildringar ur det inre af dagens historia. I. De frånvarande. Stockholm, G. Scheutz 1834; 2:a uppl. Nordström samma år; 3:dje uppl. Hierta 1836; 4:de uppl. Ders. 1837.

skick tycktes säga vid hvarje infall: »*Hör hur qvickt!*» och, sedan han fält det: »*Skrattar ni ej?*» Det tycktes varna en för att rodna, och derför rodnade man åt allt. Det oskyldiga blef tvetydigt och det tvetydiga plumpt. Snart började nu alla solfjädrar att fläkta, alla pannor att rynkas, alla munnar att gäspa. Fruntimren fingo migrän och gingo ur rummet, den ena efter den andra. Karlarne började andra samtal. Den misslyckade skämtaren smög flat sin kos, och värden gaf honom till känna med en betydande min, att man undanbad sig hans återkomst. Det är likväl visst att den senares skämt, hvad saken angick, icke sårade sederna mer än den förres. Skilnaden låg *i sättet*.

Vi behöfva knapt anmärka, att det anförda i afseende på Crusenstolpe icke skall tagas efter orden, ty det är endast undantagsvis han berättar någonting frivolt, och det är ingalunda i dylikt skriftställarskap hans förmåga ligger. Men Kellgrens ord förefalla oss dock oöfverträffliga, till en beteckning af äfven Crusenstolpes starka sida. Han står inom vår literatur utan föregångare och utan efterföljare, ty hvarken en Grewesmöhlen eller en »Göran» torde vara värd att lösa hans skoremmar.

Kritiken öfver »De frånvarande» lät naturligtvis ej vänta på sig. Utförligast utlät sig, så vidt vi känna, Palmblad (i Svenska literaturföreningens tidning 1834, nr 21), som inleder sin framställning med ett slags definition på *la chronique scandaleuse*, men emellertid tillägger: »Sanningen bjuder oss dock att erkänna, att denna skrift blott till en viss del hör till det författarskap, hvilket vi här tadlat. Först och främst är tonen ingenstädes låg och pöbelaktig, en i vår tid temligen sällsynt förtjenst; äfven i sina bittraste utfall visar sig författaren såsom en man af uppfostran, bildning och lefnadsvett. Han tyckes lefvat mycket med i verlden, sett mycket, hört mycket, och lagt allt på minnet. Der han ej kunnat se händelserna på nära håll, har han åtminstone lyssnat utanför. Det ligger i arten af detta slags uppfattningssätt, att åtskilligt blir vanstäldt, stympadt och osammanhängande. För öfrigt, der vår biograf ej är ledd af passion eller särskilda motiver, är han ej obenägen att göra rättvisa åt de personer han skildrar, ehuru det någon gång händer honom att med ett enda drag, med en enda anekdot tillintetgöra hela verkan af det förut påkostade berömmet. De

politiska tänkesättens olikhet är honom vida mindre till hinder i rättvisans jemna skipning, och ofta uttalar han ganska vackra och rena grundsatser».

Det länder icke Geijers minne till heder, att han (Sv. Literaturföreningens tidning 1834, nr 50) stälde sig främst bland den skara, som sedan under årtionden fåfängt sökte bjuda Crusenstolpe spetsen, i det de, utan att ega hans fruktansvärda ironi, af alla krafter smädade honom — en literatur som kulminerade i A. I. Arwidssons broschyr: »Catilina-Crusenstolpe» (Upsala 1843).

Om andra delen af Skildringarna (»De närvarande») skrifver nämligen Geijer bland annat: »Den innehåller den giftigaste skandal, som ännu under svensk tryckpress svettats; och man måste erkänna att saften är tillredd af en mästarkocks hand. Man igenkänner denna hand i allt, oaktadt beståndsdelarnes mångfald. — —

»I allmänhet — fortsätter Geijer — förändras tonen vid öfvergången till den *andra* statsmakten, såsom man kan vänta af en öfvad mellanlöpare. Den blir, der ej särskilda omständigheter annat fordra, billig, mjuk och ljuflig. Stundom tycker man sig se en smilande katt skjuta rygg; ja, vid beröringen med det andliga ståndet förmärkes till och med ett slags andäktigt knurrande, och högvördiga kåpor (som deraf lära finna sig föga smickrade) smekas med en verklig sammetstass. Det är blott vid ett och annat tillfälle, eller med anledning af »kända tänkesätt» som det trolösa kreaturet spänner sina klor.

»Framställningssättet», så afslutar Geijer sin uppsats, »måste berömmas. Man inser, hvilken tjenlig öfning det är i stilens smidighet, att ömsom söka folkgunst och hofgunst. Till vinnande af den senare såg man ej länge sedan denne författare så ifrigt sysselsatt med rökverk på fäderneslandets altar, att alla de grufliga synder, han nu tillmäter svensk regering, rentaf hade fallit ur hans minne. En blick uti de ofvan berörda *händerna* lärer öfvertygat, att handteringen ej var tillräckligt lönande. De skola nu fyllas på allmänhetens bekostnad genom ett förfarande mot andras heder, ej olikt det stråtröfvaren iakttager mot andras egendom.

Och allt detta till Sveriges väl och ära! — Hederlige doktor *Johnson*, du sade ej förgäfves: »*Patriotism is the last refuge of a scoundrel*».

Elegantare, än Geijer här, kan man uttrycka sig. Må vi till ombyte höra en Crusenstolpes artighet åt *honom*. Efter att hafva omtalat fyra svenska ädlingars vaksamhet under regeringens slummer, anmärker Crusenstolpe (Skildr. ur det inre af dagens historia. De närvarande, sid. 36) att detta förhållande innefattar kanske ett undantag från den sats, som Geijer uppställer i de ord, hvarmed han slutar andra delen af Svenska folkets historia: »Då jag skrifver svenska folkets historia, känner jag bättre än någon, att det är dess *konungars*.» — »Uttrycket är så vackert» — tillägger Crusenstolpe — »så värdigt den store häfdatecknaren, att vi gerna tro honom hafva rätt i detta så väl som i mycket annat, huru litet smickrande det än må vara för de furstar, i hvilkas regeringstid trefnad och välstånd och förkofran, belåtenhet och glädje, redlighet och redbarhet, trofasthet och ordhållighet dels minskats, dels försvunnit. Vi hoppas med vår store konung, att professor Geijer måtte »*framhärda i sin hedrande och kristliga föresats*», att, genom en grundlig och skarpsinnig utveckling af dessa förhållanden, som förtjena att behandlas af en penna sådan som hans, »*bevara kommande slägter från de misstag och villor, som vid åtskilliga tidpunkter fört Sverige till branten af sitt fall*». (Se H. M. Konungens nådiga handbref till prof. Geijer, infördt i Post- och Inrikes Tidningen nr 110 den 15 maj 1834).»

Detta är en sarkasm, sådan blott Crusenstolpe varit i stånd att skrifva: från den blomsterhöljda branten på denna tafla blickar man — så att säga — ned i ett brådjup utan botten.

Ännu ett exempel af liknande slag. Med anledning af Geijers arbete öfver frihetstiden skrifver Crusenstolpe: »Jag skattar mig lycklig, att i *en* omständighet kunna *odeladt* sluta mig till den frejdade häfdaforskarens åsigt. Hans afsky för tortyren kan icke vara större, än min. Jag är långt ifrån att ursäkta dess användande, under hvilket sken som

helst: brottets påtaglighet, brottslingens förhärdelse eller ens statens säkerhet. Allmänheten må emellertid icke inbilla sig, att de ohyggliga pinliga förhör man 1756 lät upprorsstiftaren Puke undergå, på äkta venetianskt maner, och hvilka hr Geijer så detaljeradt rörande skildrar, hvarken beklagligen voro de första eller de sista af denna art. Sannolikt är det exemplens talrikhet af dessa skändliga medels tillitande från verkställande maktens sida, som föranledt hr Geijer, att endast fästa sig vid de märkliga undantagen, då ransakningen, ehuru visserligen icke omständigheterna vid sjelfva ransakningssättet, blifvit anbefald af lagstiftande makten. Svenska folkets hjerta klappade i Gustaf III:s bröst, då han afskaffade tortyren, tillslöt pinorummen och sönderbröt fasans redskap. Åra åt hans minne för denna ädla, för denna *svenska* handling, för menskligheten i hans lagstiftning! Ve öfver de tyranner — stora eller små — som bjödo till att ånyo insmugla dessa afskyvärda utvägar! Om vedergällningen ej hinner dem i tiden, så träffar dem brännmärket i häfderna. Hvilka taflor under hr Geijers mästarepensel erbjuda icke undersökningarna angående upploppen 1811, Vermdömålet, och pryglingarna det märkliga året 1838 m. m.!» — Detta står att läsa i skriften Vidräkning och reform, hvilken vi skola närmare skärskåda vid redogörelsen för Crusenstolpes författarverksamhet på Vaxholm. Vi återgå nu till *Skildringarnas* senare del, »De närvarande», för att gifva våra läsare någon föreställning om äfven den delens innehåll*.

På en af de första sidorna i detta arbete stå några rader, som äro minnesvärda särskildt med afseende på Crusenstolpes förment aristokratiska tänkesätt. Han skrifver nämligen: »Sedan karaktersdragen af svenska adeln såsom stånd i tidens degel sammansmält med statens öfriga bildade folkklasser, och af alla dess fordna företrädesrättigheter ingen annan återstår, än åsigternas stora tummelplats — Riddar-

* Utgifven samma år som den föregående (Stockholm, Scheutz 1834); andra uppl. Hierta 1836. Båda delarne anonyma. »Förf. till skildringar af det inre af dagens historia» använde Crusenstolpe sedermera vid flera tillfällen såsom signatur.

huset och hoftitlarnas tomma rang, afspeglar nu mera hvarje medlem af detta stånd blott sin egen individualitet, den förnämste så väl som den ringaste, den rikaste så väl som den fattigaste. Der intet ståndsintresse mera eger rum, kan ej finnas ståndsanda; der begge äro försvunna, är ståndsskilnad ett ord utan betydelse». — —

För den eftertänksamme är det eget att observera, huru envist äfven de literära fördomarna sitta fast. Det har nu en gång blifvit en afgjord sak, att Crusenstolpe alltid i själ och hjerta var aristokrat. Hänvisande till hvad vi förut härom yttrat (fjerde kap.), tillåta vi oss att i detta sammanhang citera några ord af en bland demokratiens förnämsta målsman i våra dagar — ord som synas oss ega en viss tillämplighet på Crusenstolpe. Det är naturligtvis icke vår afsigt att härmed göra propaganda för hvarken den ena eller andra politiska teorien, blott att söka framställa sakförhållandet med Crusenstolpe. I det senaste förordet till sina »Oder och ballader» skrifver *Victor Hugo:* »Historien faller gerna i extas öfver Michel Ney, som, född tunnbindare, blef marskalk af Frankrike och öfver Murat, som, född stalldräng, blef konung. Att deras utgångspunkt var så dunkel, betraktas såsom ytterligare ett skäl till aktning och förhöjer glansen af den punkt, hvartill de kommit. Af alla de stigar, som gå från mörker till ljus, är den svåraste och mest förtjenstfulla säkerligen den, att vara född aristokrat och royalist och blifva demokrat. Att stiga från en koja till ett palats är sällsynt och vackert, om man så vill; att stiga från villfarelse till sanning, det är mera sällsynt och mera vackert. Vid den första af dessa stigningar har man vid hvarje nytt steg vunnit något och förökat sitt välbefinnande, sin makt, sin rikedom; vid det andra uppstigandet är förhållandet alldeles motsatt — der måste man beständigt genom materiela uppoffringar betala sin andliga tillväxt — — och om det är sant att Murat med någon stolthet kunde lägga sin postiljonpiska vid sidan af sin kungaspira och säga: det var dermed jag började, så kan man visserligen med mera befogad stolthet och med större inre tillfredsställelse peka på de royalistiska oden, man har skrifvit som barn och yngling, och

lägga dem vid sidan af de demokratiska poem och arbeten, man har författat såsom vuxen man».

Crusenstolpe gick åtminstone till en viss grad samma stråt. Han var icke någon Victor Hugo i entusiasm för demokratiens idealer, men han gjorde sig icke heller skyldig till sådana febuserier som denne. Var det ett stort misstag af vederbörande, att bakom förlåten intaga en person af Crusenstolpes lynne och förmåga, så var det dock ett ännu större att ej för alltid söka fästa honom derstädes med alla möjliga band, och det största felet var, att stöta honom för hufvudet. Det är möjligt, att hämndkänslan i någon mån ledde Crusenstolpes utvecklingsgång, men säkert är att hans väsentliga författarskap står i öfverensstämmelse med allt hvad som eljest går och gäller för demokratiska principer.

Vid sidan af uttalanden i denna riktning, innehåller »Skildringarnas» andra del åtskilliga fina och eleganta porträttmålningar. Ur första delen återgåfvo vi det mästerliga utkastet öfver en af riddarhusets främste män. Vi vända oss nu till det andra ståndet i ordningen, för att här gifva ännu några prof på detta Crusenstolpes författarskap.

»Man har anmärkt, och med rätta» — skrifver han — »att inom preståndet ännu finnas de utmärkta egenskaper, efter hvilka man i våra dagar så ofta söker hos samhällets öfriga funktionärer. Man har trott sig upptäcka orsaken till detta förhållande i kleresiets befordringslagar, som inskränka utnämningarna inom upprättade förslager. Angelägna att stå under ledningen af verkliga notabiliteter, betaga presterna regeringen all frestelse att befolka kyrkans chefsposter på samma sätt som statens. Också är det lika sällsynt att träffa en prelat, om hvilken man kan tillåta sig frågan: huru i all verlden har denne kunnat få en så hög och vigtig befattning? som att uppsöka dignitärer i andra samhällskategorier, i afseende på hvilka frågan ej vore på sitt ställe och nästan dagligen göres, emedan den så till sägandes gör sig sjelf. Hvilken cyklus af snille, i dettas högsta potens, bilda ej namnen Tegnér, Franzén, Wallin! Det är stiftens ordning, som här föranledt ordningen af upp-

räknandet, och sparat oss en fruktlös möda, att bestämma den intellektuela rangen dessa tre emellan.

Om biskop Tegnér är för mycket skald för embetsprosan i allmänhet, för retligt känslig (ungefär som grefve Lagerbjelke och herr Järta), för högt lyftad på fantasiens vingar, att vara statsman, är han dock både genom sin fallenhet och sina sympatier en varm, nitisk och upplyst väktare öfver undervisning, uppfostringsanstalter och läroverk. Och hvilka fosterländska begrepp »Sveas» sångare rotfäster i Svea söners böjliga ynglingasinnen! Detta är väl den enda, men desto mera maktpåliggande beröringspunkten mellan Tegnér och det praktiska lifvet. Ty som riksdagsman inställer han sig, efter egen utsago, blott för att »auskultera», och sin prelatur har han sjelf karakteriserat med dessa ord:

»Vi stämde möte på Parnassens höjder
Och ej på Zions, der vi halta nu»*.

Den som såg honom, hörde hans flödande qvicka skämt samma dag han prestvigdes, hörde, huru just denna omständighet gaf det förra luft, kunde ej annat än ana, hvad han nu sjelf bekräftat, att biskopskryckan, en sirat blott för de flesta, blef för honom ett behöfligt stöd, att underlätta hans vacklande gång på Zion, under det att de »starka vingar», som »alltid växa kring den starke anden», med stadig fart, efter hans godtfinnande, än lyfta honom till ljusets källa, än sänka honom ned uti mörkrets afgrunder. I skaldernas brödraring vandrar Tegnér med säkra steg, lika godt om bland Homérs gudar eller bland Miltons »fallne englar».

Biskop Franzéns kristligt fromma sinnelag utesluter likväl ej mycken spänstighet i karakteren, då det gäller försvaret af hans grundsatser, hvaraf han bland annat lemnade prof i teckningen af Johan Rudbeckii lefnadslopp, hvilket Franzén uppläste i svenska akademien 1832, och der han ifrade mot despotismens och katolicismens mörker, med en styrka, som bragte mer än en af åhörarne ur sin fattning. Franzéns sångmö är utomdess mycket för hög, att slafviskt krypa för de maktegande. Hon har i stället slutit ett evigt för-

* Biskop Tegnérs (då direktör i svenska akademien) svar på professor Agardhs inträdestal den 22 augusti 1834.

bund med friheten, och inseglet är runan på Claes Frietzskys graf.

Utan like, som andlig skald och vältalare, har biskop Wallin få likar i upplyst nit, i rastlös verksamhet för den orts trefnad och förkofran, der han blifvit anstäld. Han leder det uppväxande, han stäfjar det mognade slägtet. Under hans kappa hafva presten och medborgaren, läran och lefvernet, sammansmält till ett enda harmoniskt helt. Med undantag af professor Geijer, är Wallin den ende, oss veterligen, som i senare tider undanbedt sig stift, hvilka varit honom erbjudna. Han har sjelf vid ett tillfälle predikat öfver texten: »Vara gudelig och låta sig nöja, är vinning nog». Om lifstiden ej sviker, förmoda vi dock, att en befordran finnes, som han hvarken undanbeder sig eller undgår honom; ty af svenska kyrkan har han större förtjenster än någon annan, och sedan han, så vidt af honom berott, omsorgsfullt och som det synes med beräkning dragit sig undan de politiska stridernas tummelplats, njuter han af alla opinioner den aktning som tillkommer hans stora egenskaper, värdiga kyrkans högste styresman. Den stämma, som med beundran hördes från Gustaf Adolfs sarkofag, må äfven ur närheten af Gustaf Vasas grifthvalf tala minnets, allvarets, tröstens och hoppets ord.

På ovanlig väg har biskop af Kullberg kommit i besittning af kräklan, som emellertid bättre anstår honom än den portfölj, han förut innehade, och hvilken likväl i vanlig ordning föll i hans händer. Om han således ej var, hvad Hedrén sannolikt skulle varit, en utmärkt statssekreterare, är Kullberg dock, hvad bemälte hans embetsbroder jemväl är, en ganska lämplig biskop.

Utom sin flit och sitt stadgade uppförande hade Kullberg sina skaldeanlag att tacka för framgången på tjenstebanan. I hans dikter lefver väl icke den väldige genius, som tronar i Tegnérs, Franzéns, Wallins lyror, icke ens skalken, som muntert småler vid Valerii eller Stjernstolpes strängaspel. Men Kullbergs sångmö saknar i alla fall hvarken ledighet, behag eller elegans. Han lyckades att vinna de adertons ynnest, och deras pollet på snille förde i den

gamla goda tiden ej blott till den akademiska fåtöljen, utan äfven till de främsta platserna i staten.

Såsom tjenstgörande i hofkanslersexpeditionen öfverbragte han Zibets sista helsning till Lagerbjelke, och fästades, i egenskap af handsekreterare, vid kronprinsen Karl Augusts person. Med hela Sverige delade han sorgen öfver denne ädle furstes allt för tidiga bortgång.

Kullberg är sannolikt den ende biskop, som, efter reformationen, suttit i regeringen. Det har likväl icke skett under hans episkopala skepnad, utan medan han, som ledamot af konseljen, var tillförordnad hofkansler.

Kullberg, mera literatör än statsman, fann mindre och mindre trefnad vid statssekreterarebeställningen. Hans goda egenskaper i öfrigt och hans jemna flärdfria väsende beredde honom det prof af förtroende, som var nödvändigt för att erhålla ett stift. Det var hans lycka, att ej vara ansedd omistlig på sin förra plats, och att friare till denna funnos, af hvilka den enes trängtan var så stark, att han öfvergaf den sannolikare förhoppningen på det embete, biskop af Kullberg fick, för den mera problematiska och svikande på det, som af denne lemnades.

När biskop Faxe kallades till prelaturen, ansågs han af mången ej vara nog bedagad för kräklan. Äfven i afseende på honom har således Kellgrens sats besannats, att »detta fel förgår med åren»; ty Faxe är nu mera den äldste bland våra biskopar, hvad embetstiden beträffar. Han stod sist på förslaget, der åttatioåringen Hellman, hvilken året derefter dog vid Örebro riksdag 1812, hade första rummet, och den sedermera vordne biskopen på Gotland, Eberstein, det andra. Hofkansleren af Wetterstedt, som just då begagnade brunnen vid Ramlösa, erhöll ett bref från Stockholm, deruti det hette angående detta förslag: »de yttersta skola blifva de främste». Med ljungeldens snabbhet spridde sig denna underrättelse. En och annan gammal prost började redan darra för sin maklighet. Författaren var ögonvitne dertill hos en, som annars gjorde sig goda förhoppningar om bevågenhet, helst han förevisade enskilda bref från alla tre biskopskan-

didaterna, hvaruti de anhållit om hans röster till förslaget, dem de ock erhållit tillika med detta.

För denna tidiga lycka — icke tidigare likväl än sedermera af Wingårds och Tegnérs — ansågs biskop Faxe egentligen stå i förbindelse hos sin företrädares, aflidne biskop Hessléns, svåger, statsministern v. Engeström. Sin skuld till honom sökte den förre afbörda; och det sades, att biskopsstolen i början af hans embetstid skall lemnat innehafvaren en temligen måttlig behållning. Han var i alla fall icke bortskämd genom allt för stora inkomster; ty han hade ännu icke hunnit tillträda lön som professor vid universitetet, då den som biskop öfver stiftet föll på hans lott.

Både inom stiftet och vid universitetet lyckönskade man sig och honom åt den befordran, han vunnit i mannaålderns fulla kraft; ty han hade som offentlig lärare förvärfvat aktning och tillgifvenhet, och hans gästfria hus stod öppet ej blott för ortens honoratiores och främlingar, utan äfven för ungdom af seder och uppfostran. Man visste den tiden i Lund ej af den söndring i partier mellan lärarne, som sedermera, enligt hvad det förljudits, minskat ställets trefnad. Det finnes i biskop Faxes lynne och väsende allt för mycken moderation, att han, om än någon gång invecklad i dessa tvister, sjelf skulle framkallat dem. För så vidt jäsningsämnet legat i någon tillbakasatt ärelystnad, som äflas att till sitt europeiska namn lägga rangens prerogativer, så bör man hoppas, att lugnet ånyo varder bofast under Lundagårdens yppiga kronor, när katedern, ställd i deras svalka, hunnit af denna missförstådda ärelystnad utbytas, vare sig mot ett gyllene kors eller mot ett guldbroderadt statslivré. Det påstås att biskop Faxe vid sista jubelfesten kunnat göra sin fred med förordet till en doktorshatt, hvars uteblifvande journalismen beifrade, och man klandrade, att han hellre lät en sådan utmärkelse tillfalla sin måg. Men om blodet i alla fall alltid är tjockare än vatten, som ordspråket säger, är det ursäktligt, ur verldslig synpunkt, att man glömmer den andliga föreskriften: »Görer godt emot dem, som eder hata och förfölja eder».

När Faxe tillträdde Lunds stift, lydde det under Göta

hofrätts domvärjo. I hans tid har Skåne och Blekinge erhållit sin egen hofrätt. Det skedde, som bekant är, mellan riksdagar, utan föregånget riksmötes beslut. Man påstod den omständigheten ej hafva saknat inflytande på stiftelsen, att en förnäm embetsman tröttnat vid föredragningen af kammarportföljens vidlyftiga luntor och önskade en annan chefsplats, der han i större maklighet kunde »sig föredragas och föreläsas låta». För att med fredadt samvete möta representationens nästa sammanträde, gaf den andliga makten förskottsvis absolution åt den verldsliga medelst ett herdabref, hvaruti stiftets presterskap uppmanades att vid offentlig gudstjenst hembära Gud och konungen tackoffer för inrättandet af den nya hofrätten. I Qvistofta pastorat, derifrån så många originela företeelser i senare tider utgått, uppfördes äfven vid detta tillfälle en ganska originel inledning till detta medborgerliga Te Deum. Professor David Munck af Rosenschöld hade nämligen efter föregången lagsökning fått sig ålagdt betalningsskyldighet af konungens befallningshafvande och Göta hofrätt, och, för att undgå obehagliga påföljder deraf, någon tid uppehållit sig aflägsnad från sitt hemvist. Högsta domstolens utslag, som med ändring af förenämnda tvänne beslut förklarade utsökningsärendet tvistigt, föll ungefär samtidigt med påbudet om den religiösa tacksägelseadressen, och Rosenschöld uppträdde första gången ånyo i predikstolen, just vid det tillfälle, då hofrättens öfver Skåne och Blekinge stiftelse skulle med underdånig erkänsla omförmälas. Rosenschöld uraktlät icke att i sammanhang dermed gifva luft åt sina enskilda tänkesätt. »Liksom konung David» — så började han — »hvars namn jag bär, måste flykta för den orättfärdige Sauls förföljelser, så har äfven jag nödgats hålla mig undan verkningarna af Göta hofrätts orättfärdiga dom.» Denna ingress ledde otvunget till lifliga fröjdebetygelser öfver provinsens skiljande från Göta hofrätts jurisdiktion; och ingen seger öfver rikets fiender, intet fredsslut har i Sverige föranledt andäktigare och uppriktigare Te Deum, än det som vid detta tillfälle uppstämdes — i Qvistofta.

Såsom en snart sagdt sjelfskrifven ledamot af konstitu-

tionsutskottet, hade biskop Faxe vid 1823 års riksdag under ögonen statsrådets protokoll rörande denna stiftelse. Att meningar der blifvit införda, som ur en annan åsigt torde hafva gjort sig förtjenta af uppmärksamhet, sluta vi deraf, att fråga ej väcktes under riksmötet om annan tacksägelse-adress för denna regeringsåtgärd, än den som redan i följd af det episkopala cirkuläret egt rum från predikstolarne i Lunds stift.

Två af Faxes underordnade hafva redan undfått det gyllne korset, och för den tredje säges det vara i farvattnet. Två af dessa har han sjelf invigt till prestembetet. Hågkomsten af de trefliga hemseder, den tillgänglighet och tvånglösa men värdiga umgängeston, som i Lunds biskopsgård vunnit burskap, har sannolikt ej fallit på hälleberget.

Ordningen synes oss så mycket mer fordra att här nämna några ord om professor Agardh, som han, ehuru då detta nedskrifves ännu tillhörande preseståndets så kallade scamnales, troligen innan dessa utkast lemnat pressen är en välbestäld mensalis, med kors af guld och med perspektivet till en plaque af silfver.

Den vetenskapliga banan eger äfven det företrädet, att en man af hufvud och kunskaper der har sitt öde snart sagdt i sina händer, kan göra sig ett namn, oberoende af gunst, lycka och konsiderationer, och med ett stort och stadgadt rykte måste hinna sitt mål. Vi taga således för afgjordt, att Agardh endast behöft tillita och anstränga sina intellektuela förmögenheter, för att med aktning nämnas bland Europas naturforskare. För vetenskapen blef det en förlust, att en annan rekommendation, mera påskyndande än denna, tidigt skaffade honom en kateder, som merendels senare plägar belöna arbetsnitet och mödorna. Det var nämligen hans nära förhållande till grefliga von Engeströmska huset, som verkade hans hastiga befordran, för hvilket ändamål en profession delades i flera, hvaraf Agardh och en akademikanslern Engeströms anförvandt, med hvilken Agardh den tiden åtminstone stod på den mest förtroliga fot i verlden, och hvars vänskap han då omsorgsfullt odlade, erhöllo hvardera sin anpart. Vi irra oss emellertid mycket, om ej Agardhs älsk-

värda väsende hade fullt ut så mycken andel i denna framgång, som lärdomen och naturkunnigheten.

Det fans i Lund under denna period en kärna af yngre akademiska lärare, som gjorde studierna der och umgänget lika intressanta. Må, då vi uppräkna grekiska literaturens sublime tolk, Tegnér, historikern och romerske språkvännen Lindfors, naturforskaren Agardh o. s. v., ingen misstänka oss att kunna glömma, under hvilken krona af ryktbarheter denna stam uppspirat: Norberg, Lundblad, Retzius m. fl. Att hafva nämnt Tegnér och att hafva sagt hvem som utgjorde fixstjernan i den yngre lärarepersonalens solsystem, är ett och detsamma. Hvarje snille har sina egenheter, hvaraf de sköna hos kopian stanna långt efter originalets, men det oregelbundna eller — sit venia verbo! — lytena merendels hos den förra blifva både större och mera framstående, än hos det senare. Tegnérs genius var allt för gigantisk, både att tillåta någon af annan sjelfständig art dväljas i hans granskap, och att lyfta dem, som der rördes, ända upp till honom. All tankeform blef således här mer eller mindre lyckad härmning: allt måste tegnériseras. Hos Tegnér är bildspråket en egenhet: han talar i bilder, ser i bilder, tänker i bilder. De äro ej alltid adeqvata till hvad han vill uttrycka; de utgöra ej alltid en sammanhängande bygnad, från grundstenen till takåsen; de passa ej alla uti hvarandra som kuggarna i hjulet: men det är alltid Tegnér, som med samma hand slungar omkring sig sjöar och berg, matar sångens dufva, planterar cypresser och knäpper nöjets cittra: Tegnér, som har en ny ljungeld af sitt geni i beredskap, att förblinda den förmätnes syn, som dristar analysera beståndsdelarna af de viggar, hvilka redan slagit ned: Tegnérs

»... tankens örn, som från sin klyfta
så mot solen far»,

enligt hans eget uttryck om vännen Tiliander, vid dennes död.

Exemplet smittar, icke snillet: manéret kunde härmas och blef härmadt, icke den starke ande, som ordnar sjelfva oordningen. När Agardh, i de allvarligaste afhandlingar så väl som i de obetydligaste tillfällighetsstycken, staplade bild

på bild, sammanföste liknelse vid liknelse, märkte man väl genast af deras beskaffenhet, af deras enstaka skönhet, betraktade hvar för sig, att de icke voro foster af medelmåttan; men man saknade sammanhanget, slutföljden, fulländningen. Yttrar han sig i undervisningsverkens komité, så stöter man strax på: »en ung republik och Don Francias stat; Hamlet och Polonius; Milton och Anakreon; Tegnér och Byron; despotism och aristokrati; grefvar och bondsöner; trubadurer och konvalescenter; lenta nervosa» o. s. v. Och hela detta brokiga ordprål upplöser sig i den nedslående bekännelsen: »det är icke sagdt, att det» (skolsystem, Agardh såsom praktisk man var kallad att framlägga) »antingen till en början eller ens någonsin kan realiseras». Svarar han en samling studerande ynglingar, som valt honom till sin ledare, så jagar han deras fantasi och sin egen kring »polytekniska skolan och olympiska spelen; romarens stolta själ och grekens skönhetssinne; egyptierns djupa tanke och hinduens tradition från en förgången verld; Valas höga syner och predikarens vishet; Petrarkas lyra och Shakespeares vilda drama; Linnés system och Newtons beräkning af det oändliga». Och under det han med synbart välbehag i afseende på Linné uti en not hänvisar till »Agardh, Antiquitates Linnæanæ», låtsar den bepröfvade, mognade, ryktbare akademiske läraren en lika öfverdrifven som orimlig blygsamhet i följande Tartuffiad: »Skånska nationen har visat mig det utmärkta förtroendet att kalla mig till dess inspektor. Ehuru jag alltid ansett och vid alla tillfällen förklarat, att jag anser min förmåga föga öfverensstämmande med den ansvarighet, som är förenad med ett dylikt uppdrag, allramest då det lemnas af en sådan nation, som den skånska, hvilken utgör mer än hälften af de studerandes antal; så har jag icke kunnat annat än med erkänsla emottaga ett förtroende till mig och mina krafter, så olika mitt eget. Icke att jag skulle nu mera än förr låta så förvilla mig, att jag toge min önskan att vara nyttig för förmågan att vara det, eller ansåge andras försäkran mera öfvertygande än mitt eget medvetande; men emedan i sjelfva vidsträcktheten af förtroendet ligger en lättad möjlighet att uppfylla det, och i

de vädjandes kännedom om min mindre förmåga ligger just deras föresats att mindre behöfva den.»

Äfven de mest blixtrande idéer — och Agardh eger dem till öfverflöd och delar dem med sig ända till slöseri — äro i behof af tankegångens hållning, af begreppens klarhet och bestämdhet. Hundradetals diamanter, kastade huller om buller i en skräplåda, skänka ej ögat hälften så stor njutning, som tio, väl anbragta i en symmetrisk infattning.

Grannen i vester, så behörig domare öfver vetenskap och literatur, har hvarken förbisett Agardhs förtjenster eller halkat öfver hans fel. För att stanna vid hans särskilda yttranden i uppfostringsverkens komité, bedja vi att få återkalla i läsarens minne den recension, som influtit i tionde häftet af »Maanedsskrift for Litteratur, udgifvet af ett Selskab» (Kiøbenhavn 1830), der följande totalomdöme uttalas:

»Det System, som Agardh skarpt modsætter det Bestaaende, finde vi temmelig fuldstændigen udviklet, og vi beklage virkelig ikke at kunne gjengive det i dets livfulde og aandrige Form med de mange deri indeholdte intressante Idéer, skjøndt det, i det hele, forekommer os lidet tillfredsstillende, og ved den ofte eensidige og overdrevne Maade, hvorpaa endog det Sande og Rigtige deri er fremsat, ikke sjelden snarere minder os om vor tids Radicale, end om et i Videnskaberne med Rette berømt Navn.»

Det var afhandlingar om algerna, som grundlade Agardhs naturforskarerykte: det växte snart till en kolossal höjd och utbreddes vida genom fortsatta djupsinniga forskningar, hvilkas resultat allmängjordes med en mer än vanlig skriftställaretalang i en hänförande stil, som blott behöft någon aga för att närma sig fullkomligheten. Kännande vigten af den gamla regeln, att smida medan jernet är varmt, underlät han intet medel att erinra Europas vetenskapsmän i alla länder om sitt vetenskapliga namn. Han skickade dem sina arbeten, och för att lätta deras besvär vid bedömandet, försåg han dem sjelf med materialerna till recensionerna. Så träffar man i 17:e häftet af Annales des Sciences Naturelles för juli 1829 en framställning af tvänne Agardhs skrifter: Essai de réduire la physiologie végétale à des principes fonda-

mentaux, och Essai sur le développement interieur de plantes. Recensionen öfver dessa afhandlingar är beledsagad af följande anmärkningar från den fransyska vetenskapliga tidskriftens utgifvare:

»Nous avons cherché à exposer le plus clairement possible la théorie singulière avancée par Mr Agardh, nous croyons au moins l'avoir fait exactement, la plus grande partie de cette analyse étant empruntée à une lettre que l'auteur nous a adressée. Notre but, dans cette revue, étant simplement d'être l'historien des opinions des autres, nous ne nous permettrons aucune observation sur ce nouveau système.»

Framgångar, vunna utan möda, mätta hastigt. Katedern och botaniska trädgården, ja, sjelfva ryktet såsom vetenskapsman egde snart för Agardh, som redan i yngre åren kommit af dem i besittning, ej mera någon retelse, något behag. Han började mer och mer försöka sig i politik, statsekonomi och framför allt finansläran. Han längtade att få utbyta vetenskapens lugn och sjelfständighet mot statslifvets stormar och embetsmannayrkets granna bojor. Länge syntes hans önskningar vackla mellan kräklan och portföljen. Den inre strid, som i detta afseende föregick inom Agardhs bröst, afspeglade sig uti de yttre stridigheterna inom Lunds universitet, der han, understödd af journalismen, som naturligen firade en frejdad penna, hvilken ej sällan lånade sig åt den förras idrotter (exempli gratia i Skånska Correspondenten), förskottsvis ville pröfva herskarekallets prerogativer. En uteblifven teologie doktorshatt vid sista jubelfesten gaf signalen att röra den publicistiska larmtrumman. Man mindes att Norberg (icke prest) fått en sådan utmärkelse från främmande land; och ehuru dennes ryktbarhet ännu var både större och solidare än den ifrågavarandes, ville man ändock anse för ett crimen læsæ scientiæ, att (presten) Agardh gått miste derom i sitt eget land. Hos biskop Faxe förmältes han väl hafva undanbedt sig förordet; men man räknade denne till last att ej af egen drift och mot Agardhs förmenta vilja hafva, snart sagdt, trugat det på honom. Till råga på sällsamheterna blef det egentligen hans gamle, förtrognaste vän, som med honom delat sin mäktige anförvandts,

förre akademikanslerns bevågenhet, hvilken nu framhades för allmänna opinionens domstol, att, genom jemförelsen af sina blygsammare förtjenster med Agardhs, stånda till ansvar för den doktorshatt, han fått, men hvarom den andre gått miste.

Utom sina yttranden om uppfostringsväsendet, öfver hvilka vi nyss anfört danska literatörers omdöme, har Agardh ej offentligen afhandlat något ämne, som kan hänföras till ecklesiastikärenden. Och likväl var det för deras departement, opinionens koryféer ville ställa honom i spetsen. Så vidunderligt detta kan låta, så visst är, att hvarken han derom saknade förhoppningar, eller dessa grund. Det hade blott behöfts att hans förtrogne vän »Mentor» ej öfvergifvit sin »Telemaque» och att denne ej förlorat sitt öfvervägande inflytande uti Olympen.

Skulle man deremot från alsterna af Agardhs pennas flit sluta till den befattning, hvartill den inre driften kallat honom, så hade finansportföljen varit den, för hvilken han var företrädesvis lämplig. Finansernas fält har han lika idogt odlat, som botaniska trädgården, och i denna finnes ingen blomma så skön, så rar, så dyrbar, som icke måste åtnöja sig med andra rummet i hans huldhet, der statsskuldssystemets parasitväxt innehar det första. Tilläfventyrs utgör hans kända benägenhet för detta system roten till hans anseende på högre ort och häfstången till hans framtida lycka. Man vet nämligen hur ömt statslånen ligga regeringen om hjertat, hvilket äfven visar sig uti propositionen om statsverkets tillstånd och behof vid innevarande riksmöte. Man vet, att friherre Ehrenborgh är af samma tanke. Man vet huru nära han i flera vigtiga fall slutit sig till Agardh, och man vet, att dessa begge gemensamt vid början af riksdagen samlade omkring sig ett betydligt antal riksdagsmän, på hvilka de sökte vaccinera sina idéer (dem man trodde jemväl vara regeringens) vid de sammankomster, som i början af riksdagen höllos hos Ehrenborgh, hvilka talrikt och flitigt bevistades, och som omtalades bland allmänheten under benämningen »Ehrenborgska riksdagen», der äfven herrar Anckarsvärd berättas stundom hafva infunnit sig.

Redan vid eller innan förra riksdagen hade statssekreteraren Skogman öfversatt och till framlidne prosten grefve Schwerin dedicerat Lafittes lära om fondsystemet. Sedermera utgaf grefve Björnstjerna (en af detta systems entusiaster) från trycket i England: »Engelska Statsskulden, dess inflytande och förvaltning, betraktade ur en olika synpunkt med Sir Henry Parnell, i hans arbete om Finansreform, af M. B.» Denna skrift promulgerade Agardh i svensk öfversättning »med ett företal om statsskuldssystemets allmänna grunder af C. A. A.» Detta företal åter, utgörande en tredjedel af hela skriften, fann dennas författare så sinnrikt, öfvertygande och instämmande med sina åsigter, att Björnstjerna utgaf det med få förändringar såsom sina egna i en ny broschyr i London, under titel: »Influence of the public debt over the prosperity of the Country». Till råga på mystifikationen blef herr statssekreteraren för finansärenderna så intagen af denna sistnämnda skrift, det han skyndat att rikta Sverige med en öfversättning deraf, under rubrik: »Om statsskuldens inflytande på Englands välstånd». Man har således Agardhs svenska företal till Björnstjernas öfversatta broschyr, först särskildt utgifvet af den senare i England och derefter, ånyo försvenskadt af Skogman, i tryck här allmängjordt. Det kan man kalla oförtrutna arbetare i vingården! Om systemets fördelar äro svarande mot dess anhängares underkunnighet om sina källors beskaffenhet, så kunna riksens ständer ej nog hastigt antaga regeringens uppmaning i propositionen rörande statsverkets tillstånd och behof, att kasta nationen i armarna på fondspelet.

Till fullständigheten af Agardhs financiela system hörde det öfverlåtande till regeringen af delaktighet i välde öfver banken, som 72 § regeringsformen åt ständerna ensamt förbehållit. Han talade således för den bekanta förändringen af paragrafen, som borgare och bönder förkastade den 11 mars, och hvilken med en ganska knapp pluralitet gick igenom hos presterna. Denna åsigt smakade redan af prelaturen, och ju längre arbetet fortskred i konstitutionsutskottet, som räknat Agardh och Ehrenborgh bland sina pelare, desto mera insåg man billigheten deraf, att det kors han här nödgades

draga af möda, bekymmer och opinionens otack, ersattes medelst ett kors i gyllne halskedja. Kyrkan, som i senare tider tillegnat sig våra största och flesta ryktbarheter och utmärkte män, har i Agardhs person gjort en ny, lysande eröfring från vetenskaperna, hvilka likväl mera stå tillsammans med det episkopala otium, som mellanstunderna från öfversigten af stiftets angelägenheter erbjuder, än med en statssekreterarebefattning, hvilken, särdeles för en älskare af experimenter, måste upptaga hela tiden. Under det vi uppriktigt önska både Agardh och Karlstads stift lycka, beklaga vi katedern och växtriket, hemligen likväl närande den förhoppning, att till dettas fromma må kunna på honom lämpas Jocondes sats (auktoriteten är väl icke andlig, men Agardh var, i yngre åren åtminstone, ej helt och hållet kall för det verldsliga lifvet).

On revient toujours
à ses premiers amours.»

VI.

Junidagarna 1838: tryckfrihetsmål, majestätsbrott och upplopp.

Såsom ett publicistiskt ideal kan Crusenstolpe icke gerna betraktas, men han är en storartad företeelse i vår literära och publicistiska historia. Tänkom oss hans verksamhet genom ett trollslag försvunnen, och åtskilligt skulle säkert se annorlunda ut än nu är förhållandet, många strider skulle då återstå att genomkämpa, innan pressens män hunnit den ståndpunkt de nu intaga i vårt samhälle.

På *Skildringarna* följde *Brefven.* Första brefvet* var

---

* Ställningar och förhållanden, behandlade i bref af författaren till Skildringar ur det inre af dagens historia. Första brefvet (Stockholm L. J. Hierta 1838).

jemförelsevis mildt och oförargligt; förf. kände, så att säga, sina läsare på pulsen, för att se hvad de kunde tåla: han resonnerade öfver utsigterna till en allmän fred, öfver mordförsöken mot konung Louis Philippe, öfver Geijers tal på svenska akademiens högtidsdag, öfver nästkommande riksdag m. fl. löpande frågor för dagen. Egentligen var det först i fjerde brefvet, som Crusenstolpe tog bladet från munnen; de rader, af hvilka man tog sig anledning till åtalet för majestätsbrott stodo emellertid att läsa i *andra* brefvet. Efter att hafva utförligt redogjort för en militärutnämning, som ådragit sig synnerlig uppmärksamhet, tillägger Crusenstolpe: »På det ingenting skulle fattas ens i draperiet af konseljens obehöriga förfarande uti detta befordringsmål, är, enligt statstidningens uppgift, hr hofmarskalken Fleming befordrad till major i Svea lifgarde den 28 sistlidne januari. Almanackan utvisar, att den 28 i år inföll på — en *söndag*. Således ett sabbatsbrott på köpet! Nog vet jag det skriften tillåter att på söndagarne draga oxen ur brunnen; men befordringar och hofvets dignitärer höra till en helt annan kategori. Konseljen, som säkert inser detta utan förestafning, har sålunda vid detta tillfälle brutit snart sagdt både emot Guds och verldslig och konstitutionel lag».

Då dessa ord blifvit rubricerade som majestätsbrott, skref Palmær i sin tidning, Östgöta korrespondenten: »Jag, som ännu är samma svärmande royalist, som i min ungdom, fruktar hvarje timme och stund att anklagas för majestätsbrott. Ty häromdagen skref jag ett bref, deri jag bland annat yttrade, att örnen är en roffogel. Kommer detta bref för vederbörandes ögon, så följer sannolikt en högmålsprocess och mina öron bereda sig redan att inför rådhusrätten läskas med följande nektariska framställning:

'Den anklagade har kallat örnen en roffogel; följaktligen har han smädat örnen. Nu är örnen foglarnes konung; följaktligen har den anklagade smädat en konung. Men den som smädar en konung, smädar med det samma alla konungar; följaktligen har den anklagade äfven smädat vår egen allernådigste konung'.

»Visserligen är denna syllogism», tillägger Palmær, »nå-

got knäsvag, dock icke en hårsmån svagare än den, som användes mot assessor Crusenstolpe. Om jag, i händelse åtal göres, blir fäld eller frikänd, vet Gud allena.»

Vi skola nu tillse, huru det Crusenstolpeska målet utvecklade sig.

I Aftonbladet för den 25 april 1838 läses: »Vi gåfvo uti detta blad för den 14 dennes en kort anmälan om det hufvudsakliga innehållet af det *tredje* brefvet af skriften »Ställningar och förhållanden», hvari förf. upptagit den vigtiga frågan om huru det förhåller sig med den ministeriela ansvarigheten och det lagbundna samhällsskicket här i landet, hvad regeringsåtgärderna beträffar. Den nya riktning, hr Crusenstolpe härigenom gifvit åt sitt arbete, lofvar, med hans lefvande och intagande framställningssätt, att gifva det samma ett ännu större och mera varaktigt värde, och är tillika en lämplig àpropos för alla pressens organer, att återkomma till detta ämne. — Huruvida han nu utan afbrott kan komma att fortgå på detta fält, är dock svårt att förutse, i anseende till den diversion, hvarom vederbörande dragit försorg genom det nyligen mot andra brefvet anstälda åtal, ett af de märkvärdigaste, som ännu existerat i tryckfrihetens historia här i landet, och en verklig pendant till den aktion, som år 1822 företogs mot frih. Karl Henrik Anckarsvärd. Hvaruti består väl det förmenta missbruk af yttranderätten, hvaremot man här vändt sig? Jo, deruti att hr Crusenstolpe i afseende på en skedd befordran, hvarigenom en äldre officer i ett regemente blifvit förbigången, anmärkt att utnämningen vore daterad på en söndag, och på grund häraf fält det omdömet, att ett sabbatsbrott vore begånget. Så vida nu åtalet fortsättes efter det af hofkanslern uppgifna lagrummet, så blir här således frågan om ingenting mindre, än att afgöra, huruvida det allmänna omdömet, att konseljen genom ifrågavarande regeringsåtgärd brutit emot lag, kan anses innefatta *lastligt*, d. v. s. *smädligt* tal å *konungen*, då i hvarje annat fall egenskapen af smädelse förutsätter, att den person emot hvilken tadlet riktas, måste hafva blifvit antingen *lögnaktigt* tillvitad en *vanhedrande* handling, eller något i allmänna språkbruket såsom skymfligt antaget epitet honom tillagdt,

eller en oren färg satt på hans motiver, samt i alla tre händelserna att han bör vara åtminstone personligen nämnd eller tydligt utpekad».

Statstidningen gjorde sitt bästa för att framhålla saken i en önskvärd dager, i det att bladet argumenterade på den gamla frasen, att konungen eger »*allena besluta*» i statsrådet, och att således hvarje regeringsåtgärd äfven är en handling af konungen, och — tillägger bladet — »ehuru mot en sådan *handling* anmärkningar visserligen få göras, så följer deraf icke att de få göras i hvilka förnärmande uttryck som helst, eller att en i så beskaffade uttryck framställd anmärkning mot den kollektiva korporationen konselj icke äfven, och i utmärktaste grad, skulle träffa dess förnämsta beståndsdel, konungen, och vara mot honom personligen förgriplig».

Naturligtvis tog Crusenstolpe sjelf till orda, medelst en till Svea hofrätt ingifven, den 29 maj 1838 daterad försvarsskrift, äfven utgifven i broschyrform och hvaraf (enligt notis i Aftonbladet för den 30 maj) samma eftermiddag som skriften utkom 700 exemplar blefvo sålda. Bland annat yttrar Crusenstolpe här:

»Man har här velat göra ett brott af »*draperiet*», af ett *hors d'oeuvre*, af en ironi, af ett gyckel; och man har ingenting haft att invända, ingenting att, *ens åtalsvis*, försvara sig med, i den ganska allvarsamma och af mig *allvarsamt behandlade* hufvudsaken: prejudicefrågan! Hon är likväl just i den omförmälda skriften, före och efter det åtalade stället, temligen fullständigt och *så* allvarsamt behandlad, att ett åtal af helt annan beskaffenhet i och för denna fråga blifvit ledamöterna af konseljen *(sit venia verbo!)* med oförtäckta ord förutsagdt och svårligen vid nästa riksdag lärer undvikas, med den påföljd — som är tänkbar, ehuru icke trolig — att jag och konseljens herrar ledamöter skulle framdeles kunna sammanträffa på någon fästning, *om*, nota bene, vid *detta* tillfälle en jury kunde hopletas, som ville af min ofärd göra sig en berömmelse hos konseljen; och vid *nästa* tillfälle en riksrätt funnes, som ville godtgöra det sålunda en enskild åbragta oskyldiga lidandet med ett försoningsoffer af den personal, som vållat hans olycka. Redan i detta

exempel — hvilket ligger inom möjlighetens, men, som jag bör förmoda, icke, i *någotdera* fallet, inom sannolikhetens gräns — förefinnes ett bevis, att »*konungen*» och »*konseljen*» utgöra tvänne helt och hållet *skilda* begrepp; ty *om* också *begge* dessa här nu såsom möjliga förutsatta fall verkligen inträffade, så fortfore i *alla* händelser »*konungen*» att med *en ny* »konseljs» rådslag regera Sveriges rike, under det jag, tillika med nu omförmälda »*konseljens*» personal, af »*konungens*» nåd eller rättvisa afbidade vår förlossning. Just i den omständigheten, att jag i det ämne, hvarur en lösryckt episod tillvunnit sig äran af de begge tillförordnade kanslerernes tjensteifver, uttryckligen framstält behofvet af en grundlaglig anklagelse hos nästa riksdags konstitutions-utskott: just deruti ligger det ovedersägliga *beviset*, att jag lika litet menat, som nämnt, *konungens* person och gerningar. Inom Sveriges landamären finnes bland dem, som tilläfventyrs veta, att *jag* finnes, ingen — med det enda undantag, hvartill detta åtal tvingar mig, med förvåning — hvilken ens *kan* misstänka mig för den grad af oförstånd och obekantskap med svenska statsförfattningen, som erfordrades, för att jag skulle tillåta mig hvarken yttra *eller mena*, att *monarken* skulle kunna underkastas konstitutionel räfst och ansvar. Jag står här inför kongl. hofrätten i den dubbla egenskapen af anklagad och af skriftställare. I den förra vore det min rättighet att sjelf tyda mina ord, derest någon tydning vid detta tillfälle behöfdes; men att genom *förtydning* vilja *tolka* lifvet och friheten från en medborgare, är någonting så oerhördt i lagskipningens annaler, att jag nästan tror, det de bedröfligt ryktbara ordonnansernas upphofsmän, Polignac och Peyronnet, skulle studsat vid ett försök, sådant som detta herrar von Hartmansdorffs och Nermans. Min rang som skriftställare må vara huru underordnad som helst, så dristar jag dock, ej utan all tillförsigt, vädja till allmänhetens omdöme, huruvida jag ådagalagt en så total oförmåga att behandla det språk, hvarpå jag skrifver, att jag ej skulle begripa skilnaden mellan *konseljen (le Conseil)* samt *rådgifvare (le Conseiller)*, och *konungen (le Roi)*, den regerande *(le Prince)*. Men säkert är, att *om* jag hade den äran att

vara konungens rådgifvare, och om jag ej kände skilnaden mellan dessa ords betydelse, så skulle jag, icke ens vid äfventyr af mitt eget rådgifvande lifs förlust, vilja blotta en dylik okunnighet, minst genom någon offentlig och beryktad åtgärd, som gåfve min råhet till pris åt en *lika* offentlig tillrättavisning från ett billigt och aftvingadt sjelfförsvar.

— — »Således ett sabbatsbrott på köpet!» — —

Det *låter* förfärligt! Vid blotta upprepandet resa sig hären på hufvudet. Jag undrar ej på, att, i anledning deraf, herr statssekreteraren för kyrkoärenden fick hjertklappning samtidigt med uppdraget att förestå, tills vidare, hofkanslers-expeditionen. Jag börjar nästan snarare undra på mig sjelf, som kunnat tillåta mig att skämta med någonting så förskräckligt. Ett sabbatsbrott! Konseljen kunna begå sabbatsbrott: konseljen, som innesluter i sitt sköte ordförander i så många andliga, moraliska och patriotiska samfund! Konseljen ett sabbatsbrott! Det är ju öppendagadt en hädelse mot himlen och ett majestätsbrott mot konungen!

Ännu har jag lyckligtvis i behåll min lagbok med sin missgerningsbalk, hvilken, då den å ena sidan hotar för majestätsbrott med lifvets förlust i 1 § 5 kapitlet, hugsvalar å den andra med 3 kapitlets 6:te §, som upplöser straffet för sabbatsbrott i — *tio daler silfvermynts böter!* Det kan man ju kalla *jus* — *talionis*. Att med stupstocken, eller fästning från 2 till 10 år, försona ett skämt om något, som, derest det vore allvar och bevist, kostade tre rdr 16 sk., det är ju allt för välmenande och förnuftigt, och vore, *om* konseljens öfriga ledamöter varit medvetande af detta den tillförordnade hofkanslerns åtal, en taxa på det värde, hvartill konungens rådgifvare uppskatta svenska medborgares lif och välfärd. Det är emellertid ursäktligt, att lagen är en *terra incognita* för herr statssekreteraren von Hartmansdorff. Han har aldrig försökt beträda dess område allt sedan 1823 års riksdag, då han *icke* blef riksens ständers justitieombudsman. Till lycka för Sverige har »vården om tryckfriheten», som legat konung och ständer gemensamt så ömt om hjertat, att en synnerlig uppmärksamhet derå och nit till dess befrämjande blifvit denne embetsman, genom utfärdad instruktion,

uttryckligen föreskrifna, i alla fall blifvit honom anförtrodd i den befattning han nu, tills vidare, innehar.

Men då tillförordnade herr hofkanslern, ganska ursäktligt, saknar kännedom om hvad ett »sabbatsbrott» vill säga och, missledd af ljudet, tror en anklagelse uttalad för någon missgerning af urbota beskaffenhet, hade — så synes mig åtminstone — tillförordnade herr justitiekanslern, som icke gerna kan vara okunnig om ett sabbatsbrotts art och bestraffning, bort genom en upplysning, meddelad i rättan tid, spara statens högsta myndigheter det obehaget, att yrka något så orimligt, så i ögonen springande orimligt, som att kasta stupstocken och fästning i ena vågskålen, då endast tio daler silfvermynt ligga i den andra. Jag älskar nämligen att tro, det herr lagman Nerman är något mera hemmastadd med Sveriges allmänna lag, än med den grundlag, som i anmärkningsmemorialet emot mig är åberopad, och hvilken just der visar sig vara herr lagmannen och t. f. justitiekanslern lika främmande i sin lifsprincip som i sin ordalydelse. Herr lagmannen förständigar kongl. hofrättens herr advokatfiskal att yrka, bland annat: »att den åtalade *skriften* måtte konfiskeras», och herr lagmannen har icke låtit åtala mera än *fjorton* knappa *rader* på 96:te sidan af en skrift, som innehåller 105 tryckta sidor. I 9:de mom. af 4 § tryckfrihetsförordningen heter det: »Qvarstad eller konfiskation *gäller ej för större del* af en skrift, *än det eller de blad*, häften eller tomer, hvarå åtal göres». Nå väl, *om* en jury förklarade mig skyldig; *om* konungens högsta domstol slutligen dömde mig till döden; *om* domen ginge i verkställighet, och mitt hufvud, uppskattadt till tre rdr 16 sk., icke ens genom sitt fall lyckades att försona det himmelsskriande skämtet om »sabbatsbrott», så kunde likväl, i kraft af det åberopade momentet, ingen hindra min rätts laglige innehafvare att i evärdeliga tider uti bokhandeln, eller hvarhelst han eljest behagade, offentligen försälja »*Andra Brefvet*» af »*Ställningar och förhållanden*», endast han vidtoge den åtgärden, att antingen bortklippa de *fjorton raderna*, som dömdes förbrutna, eller omtrycka den 96:te sidan, med deras uteslutande.»

Annu ett anförande ingafs af Crusenstolpe till hofrätten, innehållande en närmare utläggning af en och annan punkt i hans förra svaromål. För öfrigt är denna senare broschyr märklig genom ett tillkännagifvande att han icke ämnade sjelf förkorta sina dagar. »Jag är skyldig mig sjelf», skrifver han här, »mina anhöriga och vänner denna högtidliga, denna offentliga förklaring, innefattande tillika min protest inför samtid och efterverld, emot hvilken insinuation som helst, offentlig eller enskild, officiel eller icke officiel (vore den ock understödd af något obduktionsinstrument), åsyftande att gifva mitt dödsfall, om det oförmodadt eller i fängelse inträffar, färg af sjelfmord. Min afsky för ett dylikt brott blef tillräckligt stadgad i mina yngre år, vid underrättelsen om den för högmålsförbrytelse tilltalade possessionaten Lindsfelts ändalykt. Nesan af detta exempel fredar, varnande, hvarje man af ära från frestelsen att vandra i fotspår sådana som de, hvartill Stockholms högvakt den tiden var ett rysligt vitne.»

Vi våga icke afgöra, huru pass allvarligt menad den sålunda framkastade insinuationen kan vara. Emellertid återgå vi till redogörelsen för processens utveckling.

Uti en tvist af detta slag, om hvilken en hvar icke fullkomligen skumögd borde inse, att den skulle följas af allmänhetens största uppmärksamhet, att den betraktades såsom ett prejudikat, hvarefter man hädanefter hade att rätta sig vid bedömandet af konungens handlingar i rådet jemte beslut tagna derstädes, och hvaruti, slutligen, begge parterna skulle uppbjuda sina yttersta stridskrafter, hade Svea hofrätt bort handla på ett sätt, som undanröjde hvarje skymt af väld. Sedan skriftvexlingen var slutad, valdes jurymän, och vederbörandes görande och låtande dervid blef ett ämne för bittert klander*. Eftersom åklagaren hade att utse tre samt domstolen tre, utgjorde dessa förenade en fällande pluralitet. Uti en så ömtålig fråga, som den förevarande, borde man kunnat vänta, att dessa sex jurymän blifvit valda med

* Se den anonyma skriften »Ett ord efter stormen» (1838), författad af A. I. Arwidsson, samt broschyren »Teckning af junidagarna i Stockholm och dess närmaste följder» (1838).

den största grannlagenhet, att de alla utgjort personer, emot hvilkas oberoende och sakkännedom ej den minsta skymt af misstanke bort kunna uppstå. Man tog för afgjordt, att åtminstone hofrätten, till utredande af ett tvisteämne, som innehöll ett slags lagförklaring, eller en bestämning af det juridiska begreppet om majestätsbrott, bort invälja utmärkta och för sjelfständighet kända rättslärda. Huru juryvalet utföll, finner läsaren af följande af oss med diplomatisk noggrannhet verkstälda utdrag ur Svea hofrätts protokoll i brottmål*.

1838 den 12 juni.

Närvarande: Hr presidenten och kommendören E. G. von Rosén,
Hr hofrättsrådet och riddaren O. M. Hindbeck,
Hr hofrättsrådet och riddaren J. F. Hedblad,
Assessorerna G. Silfverstråhle och J. E. Jerström.
Adjungerad: Advokatfiskalen G. Hökerberg.

S. D. Anmältes hr vice presidenten och riddaren Landgren samt assessoren grefve Sparre vara af sjukdom hindrade att k. hofrätten i dag biträda.

S. D. Med anledning af k. hofrättens den 5 dennes fattade beslut uti tryckfrihetsmålet angående assessoren M. J. Crusenstolpe. fick efter anmälan uti advokatfiskalen Pfeffers närvaro bemälte assessor företräde och, med återställande af det samma dag af advokatfiskalen ingifna memorial, inlemna svar derå, hvilket af assessoren upplästes.

Vid härefter uppstådd fråga om val af jurymän i detta mål förklarade så väl aktor som assessoren Crusenstolpe sig till ett sådant val beredda, hvarefter utsågos af den förstnämnde:

Herr kammarherren, majoren vid k. andra gardesregementet, öfverste *Karl Otto Boije;* hr öfversten och riddaren m. m. *K. L. Dævel;* hr kammarrådet och riddaren *Per Gustaf Welin* samt hr professorn och riddaren *Er. Gustaf Göthe,* af hvilka jurymän, utaf assessoren ojäfvige lemnade, assessoren uteslöt öfversten *Dævel.*

Af assessoren Crusenstolpe valdes följande: kommissarien i riksgäldskontoret *Isak Rossander;* t. f. kopisten i justitie-revisionsexpeditionen *Theodor Sandström;* magister *Joh. Johansson* och handlanden *Karl Fredrik Pettersson,* af hvilka aktor, under anmälan att han emot dem icke anmärkte något jäf, uteslöt magister Johansson.

Vederbörande afträdde nu under k. hofrättens öfverläggning till val af följande jurymän: hr generalmajoren och kommendören *Karl*

* Eget nog innehålla tidningarna och broschyrerna från 1838 icke någon uppräkning af jurymännen. Genom tillmötesgående af hrr tjenstemän i Svea hofrätts arkivariekontor har det blifvit oss möjligt att meddela ofvanstående intressanta protokollsutdrag.

Fredrik Lorichs; hr generalen och riddaren m. m. *Gust. Adolf Peyron;* hr öfverkammarherren m. m. grefve *Nils Gyldenstolpe;* hr professorn och kommendören friherre *Jakob Berzelius** samt hr hofjägmästaren *Israel Adolf af Ström,* utaf hvilka, sedan de af parterna blifvit ojäfvige lemnade, aktor uteslöt generalen Peyron, och assessor Crusenstolpe hofjägmästaren af Ström. Och skulle jurymännen kallas till måndagen den 18 d:s kl. 10 f. m., då parterna egde att personligen närvara.

Äfven flertalet af dem, som icke voro vänligt sinnade mot Crusenstolpe, funno åtalet alldeles befängdt. Tidningen Svenska Minerva yttrade, att det »var i otid börjadt, illa anlagdt, sämre fördt och ännu sämre till slut bragdt, samt derjemte födt af sig tilldragelser, hvilka man icke velat förutse och hvilka effektivt lagt all makt och allt inflytande uti pressens händer.» Allmänna omdömet gillade denna utsaga. Aktionen framträdde med stor högtidlighet, eftersom dess rubrik var majestätsbrott, och den rullade fram likt en stor vagn, såsom man förmodade full af bergsprängande apparater. Då vagnen aflastades, uttogs en liten dosa eller ridikyl, och derifrån framkröp en anklagelse mot 14 rader. Sjelfva lagman Lindberg, öfverraskad af dessa »bergens födselqval», då han fick se den framfödda råttan, frågade i kämnersrätten: »*Var det ej mera?*»**

Den 19 juni (1838) blef domen öfver Crusenstolpe känd genom tidningarna. Sjelf hade han dagen förut vid middagstiden blifvit underrättad om utgången och begaf sig då hem till sitt logis, för att der afbida rättens tjenare, som

---

* Enligt en tradition skall hans votum varit frikännande, hvilket ju ock låter sig tänkas, fastän han personligen var afvogt stämd mot Crusenstolpe — något som framgår af ett hans bref till den tyske kemisten Wöhler (återgifvet i Stockholms Dagblad vid minnesfesten öfver Berzelius, sommaren 1879). I den samtida periodiska pressen utpekades Berzelius, jemte prof. Göthe, såsom fällande.

** Målet instämdes först inför kämnersrätten, hvilken, på grund af dess urbota beskaffenhet samt den tilltalades adliga stånd, hänsköt saken till Svea hofrätt. Denna domstol upptog rättegången, utan att, i enlighet med k. brefvet af den 25 sept. 1777, underställa konungen huruvida åtalet borde ega rum, då förseelsen rubricerades såsom ett majestätsbrott. Åtal mot hofrätten — dels för denna uraktlåtenhet och dels för att strängare dom fäldes än 1835 års förordning borde gifva vid handen — följde ock af justitieombudsmannen (hofrättsrådet C. L. Landin), men ledde icke till något resultat.

skulle föra honom till häktet. Han besöktes på eftermiddagen af en mängd personer, som yttrade sitt deltagande för honom och sin bestörtning öfver hvad som händt. På aftonen kl. strax efter sju anlände arresteringsorderna med tvänne öfverståthållareembetets betjenter, som förde Crusenstolpe till stadshushäktet, der rum redan voro iordningstälda och dit hans hustru beledsagade honom. Vid första ryktet om sakens utgång hade fru Crusenstolpe till hofrätten ingifvit en ansökan att, med bekostande af eget underhåll, få vistas hos sin man i fängelset under hela den tid det kunde blifva honom ådömdt.

Den 19 juni kl. 1 på middagen fördes Crusenstolpe i vagn upp till hofrätten. Redan kl. 12, eller en timme förr än den anklagade väntades, voro Riddarhustorget, Riddarholmsbron och Riddarholmen upptagna af ifrigt samtalande grupper, pluraliteten bestående af embetsmän och borgare. En kedja af åskådare drog sig dessutom långs Riddarholmskyrkan, och man såg der, bland qvinnor och barn, några af dessa välkända fysionomier, som tydligen säga, att de hellre vilja se än vara sedda. I hofrättens förmak fann man en talrik samling embets- och tjenstemän från hufvudstadens domstolar och öfriga embetsverk. I det ögonblick den väntade vagnen passerade Riddarholmsbron, skyndade alla till sessionsrummets dörr, der tvänne vaktmästare sökte förhindra obehöriga personers inträde, genom tillsägelse att blott en och en i sender måtte passera. En så talrik embets- och tjenstemannapublik hade Svea hofrätt icke på lång tid skådat, och om dess stämning i afseende på den residerande divisionen ej var den allravänskapligaste, torde man dock, i betraktande af hvad som senare inträffade, få anse dess närvaro för en lycka. Hofrätten var, såsom det berättades, sysselsatt med läsningen af handlingar. Ett aflägset hurrarop från hofrättens trappor afbröt den entoniga läsningen och lärer väckt någon sensation i sessionssalen. Det framkallade, uppgifver man, ett leende hos presidenten och de residerande herrarne, men man påstår dock att detta leende närmast uttryckte hvad man kallar »blandade känslor». Ändtligen öppnades dörrarne: under en förfärlig trängsel och

ett dån, som skakade de gamla konterfejerna öfver hofrättens forna ära, instörtade ett auditorium, hvars första chock kom åskådaren att bäfva för den lilla femmänniga areopagen. Presidenten sansade sig dock snart, slog den knutna handen flera gånger i bordet och ropade på tystnad med en stämma, som höjde sig i samma mån bullret aftog.

Ändtligen höjde hofrättsfiskalen sitt papper och nyfikenheten medförde den efterlängtade tystnaden. Efter en rubrik, som räckte en god stund och uti hvilken hofkanslern, justitiekanslern, advokatfiskalen Fredholm och stadens kämnersrätt figurerade, kom det ändtligen till hofrätten, till juryn och till utslaget. Detta var ej väl utsagdt, innan auditorium deröfver anförde sina besvär på ett sätt, som vid denna rätt aldrig tillförene varit åhördt; klackar och käppar förde dervid i synnerhet ordet. Förgäfves skrek presidenten och slog näfven i bordet; man fruktade med fog, att den sista villan skulle blifva värre än den första, då presidenten af en lycklig ingifvelse anmanade åhörarne att besinna på hvad rum de befunno sig. Detta slog an; man tycktes för rummets skull glömma personerna, och besvärshänvisningen kunde ändtligen uppläsas, dock icke utan att, liksom allt det öfriga, mottagas af åhörarnes protester.

I Crusenstolpes hållning fann man vid detta tillfälle en icke ringa upphöjdhet. Han visade en värdighet och ett lugn, som icke på något sätt förrådde de intryck, en menniska med hans brinnande själ måste erfara af den olika rättvisan utom den kungliga rätten och inom densamma.

Af de i rätten sittande personerna voro presidenten och hofrättsrådet Hindbeck i första rummet föremål för åhörarnes nyfikenhet. Om presidentens person kunde naturligtvis ingen misstaga sig. Så mycket svårare föll det sig deremot att få rätt på hofrättsrådet Hindbeck, efter hvilken alla sporde. Bemälde hofrättsråd hade nämligen skjutit sin stol något tillbaka från bordet och satt i en nedhukad ställning, som betog de flesta nöjet att göra bekantskap med hans utseende.

Sedan utslaget var afkunnadt, följde folkmassan den dömde, under lifliga vivatrop och varma aktningsbetygelser, ner till hans vagn, som stod strax utanför kongl. hofrätten,

hvarvid man såg alla med blottade hufvuden gifva sin afskedshelsning, och då Crusenstolpe afreste, hördes hela Riddarholmen genljuda af starka hurra- och vivatrop och en mängd hattar syntes dansande högt upp i luften. — Denna dag fick en dubbel historisk märkvärdighet. Det var nämligen på dagen tre år, sedan kapten Lindeberg blifvit dömd till döden af samma division af Svea hofrätt.

En ironisk skildring af de händelser, som nu följde, föreligger i broschyren »Stormfoglarna, fria flygblad, utsläppta efter tidens läglighet af Protevs Junior». Det förhåller sig så, att denna lilla qvicka och roande skrift är författad af Orvar Odd, och vi lägga den så mycket hellre till grund för vår framställning, som dagbladens redogörelser öfver junidagarna äro skäligen torra och enformiga. Stormfoglarnas författare har försett sitt opus med följande förord:

»Utgifvaren, sedan länge betänkt på att i form af till tiden obestämda flygblad då och då sända ut i det allmänna ett och annat, som, med anledning af dagens ställningar och förhållanden, plägar flyga honom i hufvudet, har ansett följande genom tredje person honom tillhandakomna »anteckningar», ehuru afseende tilldragelser, som redan i någon mån trädt tillbaka för senare af än mera betydelse, icke olämpligen kunna tjena till en utgångspunkt, för att derifrån i ett sammanhang följa händelserna på spåren, och han har derför tillegnat sig densamma för sitt härmedelst ändtligen begynnande företag. De äro nedskrifna af en, som sjelf tagit en verksam del i det drama, han tecknar, nämligen en lifgardist, som, enligt hvad man berättat utgifvaren, skall i sina yngre dagar varit en välbeställd student, och efter åtskilliga öden kommit att stanna i kasernen i stället för i predikstolen, men som sedan gammalt lärer bibehållit en viss klockarkärlek för skriblerande och poeteri, af hvilken lofliga böjelse detta efterföljande arbete icke skall vara den enda frukten. Utgifvaren har visserligen öfversett det hela, samt här och der tillåtit sig i stilen någon liten nödtorftig förbättring, men samvetsgrant hvarken tillagt eller borttagit något i sjelfva berättelsen. Om den lilla skriften icke eger något annat värde, torde den åtminstone, såsom ett icke ovigtigt bidrag till

vår krigshistoria, förtjena den publicitet, som utgifvaren härmedelst velat bereda densamma.

Stockholm den 28 juli 1838.»

Härpå komma anteckningarna af *Didrik Menschenschreck vid lifgardet till häst,* åt hvilken vi nu lemna ordet:

En dof jäsning herskade i hufvudstaden. Den förhatlige Crusenstolpe hade ändtligen fått skörda den lön, han längesedan förtjenat för alla de gemenheter han skrifvit mot de förnäma och statens yppersta; den goda munsjören hade måst krypa in i en liten kammare med jerngaller för fönstret, att undergå en välbehöflig kur för fingerklåda. Och »välbekomme!» sade jag. Men en hel hop illasinnadt folk ströko omkring och mumlade i gathörnen, rynkade ögonbrynen och svuro sinsemellan ve och förbannelse öfver de högtuppsatta domare, som haft det patriotiska kurage att ge den arge skälmen bot för sot. Jag behöfver icke här ingå i någon närmare beskrifning af den oerhörda tilldragelse, hvari detta dåraktiga missnöje slutligen den 19 juni gaf sig luft vid fångens inställelse inför kongl. hofrätten, detta fräcka våldförande af en fridlyst domaresals majestät, dessa brottsliga hurrarop, hvilka i hvarje rättänkandes öron dånade som sönderslitande missljud, dessa gudlösa stampningar, under hvilka golfvet suckade ömkligare än ett ängsligt samvete, dessa jakobinska och vilda blickar, för hvilka hvarje annan än rättvisans oförfärade och frimodiga kämpar skulle bleknat och krupit in i karmstolen. Jag behöfver icke beskrifva allt detta, det är sådant, som redan alltför väl är kändt och dessutom icke annorlunda än som en inledning länkar sig till de händelser, till hvilkas historia min ovärdiga penna blifvit af bekanta och gynnare uppmuntrad att lemna några bidrag.

En i vådligaste grad rabulistisk sinnesstämning hade framträdt i verksamhet. Auktoriteternas förutseende vishet uppskattade ganska riktigt hela vigten af att under sådana förhållanden vara på sin vakt. Den onda viljan hade mest ohöljdt och högljudt uttalat sig mot herrar Hartmansdorff och Nerman, hvilka ansågos ha varit de, som egentligen ledt hela spelet i affären mot Crusenstolpe; i synnerhet tycktes

stormen packa sig tillsamman mot herr Nerman, en man med utan tvifvel högst ovanliga förtjenster och, efter allt hvad hittills visat sig, en kraftfullhet och energi öfver allt lof, med ett ord: en man för sin plats, sådan fäderneslandet icke egt sedan salig riksdrotsen, hvars namn jag ännu mins min fader aldrig nämnde utan en gest af djupaste vördnad och uttryck af den högsta beundran, jag upprepar det: en man, hvars minne för evigt på det ärofullaste är införlifvadt med de många andra stora mäns historia, öfver hvilka fäderneslandet i detta ögonblick är så stolt, af hvilka det i detta ögonblick är så lyckliggjordt, men hvilken — så litet är den sanna storheten rätt förstådd! — den blinda och af några tidningsskrifvare missledda hopen sedan länge valt till en skott-tafla för de nedrigaste insinuationer och ett dag ifrån dag allt fräckare hat. Detta hat tycktes, som sagdt, nu tro sig ha funnit en anledning att lössläppa ett i åratal återhållet raseri. Hvart man gick hördes justitiekanslerens namn till och med rätt högt, jemte herr Hartmansdorffs samt de så benämnda Hindbeckarnes och jurymännens, på det mest vanvördiga och skymfliga sätt missfirmas, ofta i den allra plumpaste stil. Att någonting rysligt tillämnades, var på alla märken lätt att förutse. Man fruktade med allt skäl för natten. Polisen, som allt ifrån hofrätts-uppträdet om middagen varit i utomordentlig aktivitet, tog derför redan om qvällen sina mått och steg att skydda kanslerens boning och bevaka alla avenyer dertill. Starka patruller uppehöllo sig derjemte i grannskapet under hela natten. Timmen var emellertid icke slagen, och allt förblef lugnt. Påföljande dagen förspordes icke heller något ovanligt; det vardt middag, det vardt åter qväll, allt var tyst och stilla, och det såg nästan ut, som intet skulle bli af. En annan hade nu troligen i god enfald gifvit alla utomordentliga försigtighetsmått på båten och lagt sig i allsköns trankilitet på sitt öra. Men, bedömande förhållandena enligt en på den djupaste menniskokännedom grundad statsmannaklokhet, gjorde man sig inga illusioner, man höll sig tvärtom alltjemnt på färdig fot att i dess uppkomst qväfva hvarje eruption; polisen var i beständig rörelse, ordres gingo och kommo.

Och man hade icke missräknat sig. Hur länge man gick och väntade, blef det dock moget, och Stockholm vardt vitne till den nattliga katastrofen i Ålandsgränd af den 20 juni, detta fasansfulla utbrott af en tygellös pöbelyras lika blindvis som kolossalt verkande spännkraft, till hvilket lyckligtvis för menniskoslägtets heder finnas få motsvarigheter i hela historien, och som i *våra* häfder skall göra en bedröfligt märkvärdig epok. Gatstenarna, detta oskyldiga, fredliga och gagnerika mojeng för kommunikationen, trafiken, lifvet och omsättningen i en stad, upprifna med vilddjurs raseri och gjorda till improviserade verktyg för våld och excesser; elfva fönster inslagna, sönderkrossade, massakrerade, och en hög herres prunkande och dyrbara gemaker derigenom blottstälda för en fuktig nattvinds menliga inflytande; hela qvarter genljudande af de splittrade glasrutornas hemska klang, blandad med stojet af rusiga upprorssånger och de svartaste anatemer; se der en skräckscen, som man knappast skulle ansett möjlig i våra upplysta tider, och som bevisar till hvilka ytterligheter i öfverdåd och ursinnighet äfven en annars foglig menniskomassa genom omständigheter och förhållanden kan förledas, och hur nödvändigt det derför är i ett väl ordnadt samhälle, att oaflåtligen hålla henne tummen på ögat.

Det var nu lätt att inse hvad klockan var slagen. Det sista uppträdet, föregånget af pöbelns uppmarsch till stadshuset och derstädes uppstämda vivat- och hurrarop för den inspärrade Crusenstolpe, samt efterföljdt af de genom en lycklig tillfällighet fruktlösa spaningarna efter herr Hartmansdorff, hade gjort allt begripligt äfven för dem, som hittills icke velat förstå något. Kraftiga mesyrer voro här ögonblickligt af nöden till förekommande af oberäkneliga olyckor. Också afgingo genast midt i natten ordres till alla kaserner för reqvirerande af nödiga vakter, och med instruktioner om truppernas hållande på rörlig fot för väntade fall af ytterligare tumulter. Femtio man med befäl af lifgardet till häst blefvo i hast beordrade till kongl. slottet; en bataljon af hvartdera fotgardet uppmarscherade äfven dit så fort ske kunde; från artillerigården utryckte på samma gång ett batteri, som intog en fast position vid Skeppsbron, utanför slot-

tets nordöstra flygel, hvarförutom tvänne kanoner uppfördes till stadshuset. Slottets portar stängdes genast för upphäfvande af passagen öfver borggården. Skarp ammunition utdelades för alla vapen, jemte de strängaste förhållningsordres angående dess begagnande. Piketer utsattes i Ålandsgränd, der likväl folkmassan redan af sig sjelf var skingrad, och åtta kanonjollar fingo befallning att med görligaste första lägga ut på strömmen längs Skeppsbron. Man har efteråt sagt att denna mesyr var öfverflödig och onyttig, då kanonerna på sluparna lågo för nära vattenytan för att kunna bestryka sjelfva gatan; men om denna anmärkning ock må ega sin riktighet, tjenade likväl de framlagda jollarna att genom skenet imponera på en folkmassa, hvaraf säkerligen högst få personer, åtminstone i första ögonblickets yra, beräknade deras oskadlighet i praktiken.

Påföljande dagen tillbragtes under spänd oro och den oaflåtligaste vaksamhet å auktoriteternas sida. Man kunde icke dölja för sig att det gälde ingenting mindre än allmän revolution, hvarje minut färdig att öppet utbrista. Formidabla trupprörelser fram och åter genom staden egde tid efter annan rum. Kring stadshuset sammandrogs en respektingifvande kommendering; Ålandsgränd besattes med både kavalleri- och infanteri-vakt; nedre Karl XIII:s torg intogs af lifregements-dragoner, färdiga att i ett nu formera längs kajen en stark anfallslinie, stödjande sig mot vedtrafvarna och pumparna; en väldig infanteristyrka uppmarscherade på Lejonbacken och kopplade der helt trankilt sina gevär, alltför tappra grenadörer att frukta för någon öfverrumpling; yttre borggården fyldes af kavalleri, beredt att trotsa det värsta; genomgången genom slottet hölls fortfarande med vakter spärrad, kommunikationen från staden till Skeppsholmen, hvars omätliga förråder af flera slag det var af så stor vigt att i detta ögonblick hålla bevakade och i säkerhet, upphäfdes så väl sjövägen, genom förbud för de vanliga roddarbåtarna att tills vidare gå allmänheten tillhanda, som landvägen genom utsatt vakt på Skeppsholmsbron. Man skyndade likaledes att mot hvarje angrepp försäkra sig om förråden å Marieberg medelst en skyndsammeligen dit utsänd

truppafdelning, äfvensom att taga den af försigtigheten så högt påkallade mesyren, att lägga i beslag ett en privat man tillhörigt större antal handgevär, visserligen af en något bristfällig beskaffenhet, såsom, enligt hvad man berättade, köpta på auktion som kasserade, men hvilka likväl i en rasande pöbels händer kunnat, om ej för annat, för kolfvarnas skull blifva högst fruktansvärda vapen. Telegraferna utåt skären påstodos under hela dagen ideligen arbeta, för att taga och aflemna rapporter, och det försäkrades, att utkiker voro med teleskoper placerade på slottstaket och i kyrktornen, för att åt alla håll ega en öfverblick af de revolutionära rörelsernas topografi.

Detta var vid middagstiden. Aftonen inföll, utan att hela dagen medfört något afgörande. Det ville synas, som affären komme att draga temligen långt ut på tiden, och man talade redan om, att det också skulle vara under stark fundering att bilda ett provisionelt läger på Karl XIII:s torg samt låta de af H. M. ryske sjelfherskaren besigtigade och approberade fältsmedjorna införas till staden ifrån artillerigården.

Ett häftigt regn hade alltifrån morgonen med få mellanskof nedgjutit sig öfver staden; den jemnmulna himmelen bådade äfven till natten en fortfarande nederbörd, och den organiserade ordningsarméen lofvade sig häri för denna den mest oroväckande delen af dygnet en säker bundsförvandt till lugnets bibehållande, då erfarenheten visat, att en ogin väderlek ofta är verksammare än hvilket annat medel som helst till att afböja större folkskockningar, samt att de flesta äro räddare att få en af regnvatten nerblött skjorta, än en blodig. Man hade likväl misstagit sig och erfor snart, att detta var en folkrörelse, hvars nyckfulla yttringar icke stodo att beräkna efter någon af vanliga sannolikhetsgrunder, utan hvilken helt och hållet följde sin egen utomordentliga väg. Omkring klockan 10 började nämligen efter hand här och der på gatorna bilda sig sammanskockningar af från 1 till 4, 5, till och med 6 personer, och på de större platserna såg man hopas fruktansvärda, solida massor af »förenade», ända till 20, 25 man starka, de der visserligen ännu förhöllo sig helt

stilla, men af hvilkas förhärdadt trankila hållning man lätt insåg att de voro färdiga till det värsta. Starka patrulleringar utsändes genast åt alla håll, så väl af infanteriet som kavalleriet, och stränga instruktioner utfärdades att öfver allt gå på med bajonetten eller hugga in med sabeln, för att skingra revolutionärerna, innan de hunnit förena sig till en mera kompakt motstyrka. Hade man i detta nu strax förmått sig till den genomgripande utvägen, som också verkligen lärer varit under beråd, att skicka några karteschskott i hopen och låta kavalleriet slå armar och ben af packet, så hade troligen allt blifvit med ens afhjelpt, ingen vidare knystat, det onda varit med roten uppryckt och fullkomligt lugn åter rådande i hufvudstaden redan innan dagen derpå, men ögonblicket försummades genom en viss hög embetsmans öfverdrifna menniskokärlek och foglighet; jag skulle hos en herre på den plats i staten, han *då* innehade, kalla det en oförlåtlig svaghet, så framt icke en gammal tillgifvenhet, sedan den tid, då ifrågavarande person var min höge förman vid regementet, förbjöde mig att begagna ett så hårdt uttryck. Emellertid blefvo en mängd af de argaste orostiftarne ganska riktigt annammade och som goda priser förda i säkert förvar. Garnisonen af fotregementerna och de särskilda detachementerna af kavalleriet visade vid detta tillfälle en högst berömvärd täflan i nit att uppfylla sina skyldigheter mot öfverheten och fäderneslandet. Historien skall egna ett rättvist blad åt den lysande rencontren af den 21 juni om natten klockan 11 på Gustaf Adolfs torg, der en ringa hop af 50 man från högvakten i prins Karls palats oförskräckt föll in på en handfull revolutionärer, som skulle förfärat hvarje mindre tapper korps, med fäld bajonett men i strängt bibehållen god ordning förföljde dem kring platsen i tusen bugter, genom hvilka de anfallna sökte slingra sig undan, samt slutligen fullkomligt skingrade dem åt olika håll; likasom hon icke heller skall glömma den vackra diversion mot en folksamling i Kyrkbrinken af icke mindre vådligt utseende, hvarigenom grefve De la Gardie af lifgardet till häst visade sig så värdig det hjeltenamn han ärft af glorrika förfäder. Genom så kraftiga och allvarliga, samfälda

bemödanden lyckades man också att utan egentlig blodsutgjutelse, ehuru, som redan 24 timmar derefter nogsamt visade sig, endast tills vidare hämma de vidtutseende omstörtningsförsöken, och den senare delen af natten utmärkte sig icke genom några tumulter.

Den 22 inbröt. Hela förmiddagen förlöpte, liksom de båda föregående, fullkomligt tyst och fredligt. Folkmassan, och denna kanske något talrikare än vanligt, var visserligen i mycken rörelse, men inga tecken till egentligen fiendtliga afsigter förspordes. Det låg någonting ytterst hemskt och qväfvande i denna onaturliga stillhet, lik den före ett rysligt oväder, detta på ytan så lugna interimstillstånd, der likväl en vulkanisk våldsamhet oupphörligt sjöd i det inre. Ty att verkligen en öfverhängande fara, en af oberäkneligt inflytande, ännu allt jemnt var för handen, derom voro alla förståndigare ense, ehuru man nu snart i tvänne dygn förgäfves väntat att den skulle, jag vill icke säga bryta ut på fullt allvar, ty de hittills gjorda spridda försöken till ordningens störande och hela samhällets upp- och nervändande hade visserligen varit af den allvarsammaste natur, men att den skulle bryta ut i hela dess omfattning. Tvifvelsutan var det också mindre i någon förhastad öfvertygelse om att stormen nu vore förbi, än i afsigt att göra ett försök, om icke genom ett mot hittills tagna mått och steg alldeles motsatt förfarande, antingen det onda skulle kunna småningom afledas, eller ock ett afgörande utbrott framkallas, som man vid middagstiden tog det djerfva steget att åter öppna slottets portar för fri passage, samt till kasernerna hemskicka en del af den för kungaborgens värjande utryckta extravakten.

Som man vet, hålles i Stockholm årligen om aftonen den 22 juni en så kallad löfmarknad. En mängd landtmannabåtar inkomma till denna dag med tunga laster af löf, majstänger och blommor, och den sedan gammalt så benämnda Munkbron, der dessa båtar lägga till och lasta ur, förvandlas hastigt och lustigt till en liten skogslund, dit halfva Stockholm skyndar att för några skillingar köpa sig litet grönt till prydnad för sina kammarvrår, kakelugnar eller

spisar, under den instundande midsommaren. Gemenligen aflöper icke detta slags folkfest utan någon oreda och uppståndelse längre fram på natten, då åtskilliga, högtiden till helgelse, välplägade junkrar efterhand komma att blanda sig i den fram och åter strykande folkmassan. Väderleken, fortfarande duskig och kall, var väl icke denna gång särdeles gynnande för lustbarheten; marknaden var också icke i det hela så besökt som vanligt, men det låg alltför gifvet i närvarande förhållandenas natur, att den icke derför skulle mera än annars sakna sin bullersamma sida, då det revolutionära partiet här hade ett så ypperligt tillfälle att sätta en redan på förhand tumultuariskt stämd massa i rörelse. Också dröjde det icke längre än till klockan 10, att rapporter verkligen inlupo med underrättelse det ett väldigt hurra, detta revolutionsyrans omisstydliga uttryck, redan låtit höra sig nere i marknaden. Kort derpå anlände den nyheten, att ett ytterligare hurra blifvit uppstämdt derstädes vid tillfälle, då en för all säkerhet nedsänd 12 man stark patrull af hästgardet passerade förbi. Saken antog med stora steg en betänkligare natur. Ett tredje hurra rapporterades. Faran var redan drifven till sitt yttersta, ögonblicklig bot var således af nöden. Ett detachement af fyra och tjugo man beordrades genast från slottshögvakten. Den tappre anföraren, underlöjtnant Björnstjerna, ansåg sig lämpligare kunna fullgöra sitt uppdrag att skingra rebellerna genom att framrycka i front, än att göra det i flankmarsch. Sedan han formerat sqvadron, avancerade han således i skridt Kyrkbrinken utför. Vid ankomsten till Riddarhustorget befans den rabulistiska hären till största delen bestå af lärgossar och pojkar, ett slägte, hvars revolutionära okynne, enligt allmän erfarenhet, icke känner någon hejd eller gräns. Första anblicken var verkligen förfärande nog; men ögonblickets kraf af en heroism, som utan besinning kastade sig in i faran, tillät icke här denna kalla beräkning, som skulle visat hela vådan af att blanda sig i en folksamling, tillräcklig för att, om den finge rådrum till en ordentlig plans utförande, sammantränga och derigenom göra overksam hela kavalleristyrkan, och der motparten till fots alltid eger fördelen af att så lätt kunna

kasta ryttaren ur sadeln genom dylika infama manövrer, som t. ex. att med flata handen under stigbygeln i en hastig vändning lyfta ett ben på honom upp i vädret. Den oförfärade anföraren, inom hvars höga bröst rymdes mera mod, än man skulle tro på det så ungdomliga lilla anletet, men som tillika hyser de ädlaste känslor af menskliget och nåd, ansåg tjenligt att, innan användande af strängare medel, söka återbringa de vilseförda på rätta vägen med lämpa och resonnemanger, och vände sig nu till massan med ett improviseradt tal, ett mästerstycke i vältalighet, som andades en Ciceros förstånd och en Sokratisk foglighet, blandade med en martialisk värdighet och kraft, och hvaraf innehållet var att hvar och en måtte genast skingras samt gå hem och lägga sig. Men då den ädle talarens ord besvarades med sorl och undsägelser, var barmhertighetens timme oåterkalleligen förliden. Löjtnant Björnstjerna formerade genast sin trupp på front i två leder mellan Riddarholmsbron och nordvestra hörnet af Bergstrahlska huset, samt kommenderade så »trafva marsch» fram åt Munkbron. Denna manöver — i parentes sagdt utan tvifvel den vackraste, som under de ärofulla dagarna utfördes — blef af vissa tidningsskrifvare ganska oegentligt omtalad under namn af »choque», en taktisk term, som endast gäller om frontmarsch *i karrier;* den af underlöjtnant Björnstjerna vid ifrågavarande tillfälle anbefalda rörelse framåt skedde, som förut nämndt är, endast *i traf*, en ganska väsentlig skilnad, då trafmarschen nämligen på intet vis, liksom choquen, innebär ett ovilkorligt öfverridande af allt lefvande, som finnes i dess väg, vore det ock den qvickaste snabblöpare, utan, om någon råkar för linien, endast jagar honom smått framför sig och låter honom förträffligt komma undan, om han annars har något till lungor eller ben, så att han icke alltför snart tröttnar. Med ett ord, den senare manövern verkar i fråga om skingrande af folkskockningar ungefär detsamma som choquen, men med mindre blodsutgjutelse och mansspillan. Också, ehuru linien utsträcktes öfver gatans bredd ända till inom afvisarne, tror jag att af hela upprorsligan, den der väl förskyllat att åtminstone decimeras, ingen fick lida ett välförtjent straff mer

än en enda, som i hastigheten erhöll en sex, sju sabelhugg, så att han väl har godt för en månad eller par. Sedan man med åt flera håll spridda flankörer framryckt öfver Munkbron, vidare defilerat upp för en tvärgränd och Vesterlånggatan tillbaka, samt ytterligare en gång deplojerat styrkan öfver Munkbron, dervid venstra flygelafmarschen gjorde en beundransvärd manöver för att jaga efter en sjöman, hvars högljudda skrålande synnerligast oroade, fortsatte detachementet, som nu i det närmaste sopat nejden ren från den stojande pöbeln, sin ridt fram åt söder, samt öfver slussen och Skeppsbron tillbaka till högvakten.

Så utfördes och slutades militäroperationen af den 22 juni, en operation, som skulle hedrat Napoleons skola, och hvilken med sig förde de mest afgörande följder. Den Braheska dragonens blanka sabel hade ändtligen injagat orostiftarne en allvarsam skräck, och revolutionen tycktes för den unge hjelten Björnstjernas dundrande kommando ha med ens sprungit benen af sig bland Munkbrons löfruskor.

Anseende onödigt att inlåta oss på det efterspel som följde i juli, anföra vi ytterligare från det Crusenstolpeska upploppet (hvilket af Karl Johan framkallade det historiska ordet: *Sabrez la canaille!*) blott några anekdoter, hvilka äro löjliga nog.

En person, hvilken, likasom många andra, blef uppkallad till poliskammaren i anseende till oväsendet i Ålandsgränd, utan att egentligen veta, huruvida det vore i egenskap af part eller vitne, eller endast för att »upplysa i allmänhet» (som det kallas), hvad han kunde hafva förnummit angående nämnda uppträde, aflade en ganska redig och temligen fullständig berättelse om en hop redan beskrifna detaljer: om hurrandet, ropen m. m. — Vid ett ställe i berättelsen skall ordföranden frågat hvar den berättande sjelf var i det ögonblicket, hvarpå denne svarade: »jo, jag var i Norrköping.» — »Huru har herrn då fått reda på allt, hvarom herrn nu berättat?» — »Jo, det har jag läst i tidningarne.»

Samma dag den stora militärparaden egde rum omkring slottet, sökte någon att för en angelägenhet af vigt få företräde hos en högre person derstädes. Sedan han med många

svårigheter vunnit inträde i slottet genom de många vakterna, hvaraf det spärrades, anhöll han hos en af hofbetjeningen att blifva anmäld och få veta när han kunde få komma tillbaka för att få sitt ärende uträttadt. Denne svarade honom då med mycken artighet: »jag skulle gerna uppfylla min herres önskan, men det tjenar till ingenting, emedan det är omöjligt att få tala vid N. N. innan revolutionen är slut».

Då två personer blefvo på Norrbro med fälda bajonetter åtskilda, frågade den ene om han fick lof att göra sällskap med sin egen person, hvilket, efter något begrundande, tilläts.

Vid ett hus å Söder, som stod under reparation, föllo de der uppsatta ställningarna ned, hvarvid en af arbetarne yttrade: »Ställningarna hafva ramlat, men förhållandena stå likväl qvar.»

VII.

Statsfången på Vaxholm. — Korrespondens med L. J. Hierta m. fl. — "Morianens" uppkomst och andra literära sysselsättningar. — Uppvaktning af riksdagen. — Återkomsten till hufvudstaden.

Din penna så skarp och så blixtrande är
Som krigarens slipade svärd.
Magnetiskt du fängslar; hvartut det än bär,
Man följer din »skildrande» färd.
Med träffande blick du på tiden ger akt,
Och tecknar dess mörker, dess lyten och prakt —
Och om än ditt stift
Är doppadt i gift,
Det har en förtrollande makt.

Maurits Cramær om Crusenstolpe i »Den svenska parnassen».

I Aftonbladet för den 20 juli 1838 läses:

»Assessor Crusenstolpe blef i dag vid pass kl. 9 f. m. afförd från sitt fängelse, Stadshuset, till Vaxholms fästning, dervid han åtföljdes af sin fru. Afresan skedde sjöledes, i

en salslup, åtföljd af trenne vaktslupar. Oaktadt en utomordentligt stark militärbevakning af flera regementen, som omgaf Stadshuset och stod uppstäld på vägen ned till sjön, hade dock en stor mängd folk församlats och hurrarop hördes, för hvilka ock några personer lära blifvit tagna i förvar. Hr Crusenstolpe har, under den månad han tillbragt på Stadshuset, visat en takt och klokhet i sitt uppförande, som förtjenar allt loford. Så lär han t. ex., för att icke ingifva någon oro för sin penna, under hela tiden icke ens haft ett bläckhorn inne hos sig. Hans fru har, sedan dagen efter hans arrestering, icke en enda gång lemnat fängelset.»

Äfven den första tiden inom Vaxholms murar ville Crusenstolpe icke höra talas om bläckhorn och hvad dertill hörer. Modet föll på lejonet, när det befann sig i bur. Fångens ädla följeslagerska uppmanade honom att söka skingra sin ledsnad genom någon sysselsättning. »Hvarmed skulle jag kunna sysselsätta mig i ett fängelse?» frågade han dystert. Hon hade fram papper och skrifsaker. »Hvad är meningen med det der?» frågade han vresigt. — »Jag tänkte att du kan hända skulle vilja skrifva», svarade den englagoda. — »Skrifva i ett fängelse! Tag bort de der sakerna, jag lider af att se dem.»

En dag hittade den outtröttliga tröstarinnan på att sätta några citronkärnor i en blomkruka i fönstret. Efter någon tid stack en liten grodd upp ur jorden. Fången lifvades för första gången vid denna syn, och hans vårdarinna fann sig häraf uppmuntrad till nya bemödanden att väcka hans domnade ande.

»Är du nu här igen med dina skrifsaker?» — »Bästa vän, låt dem vara, jag behöfver dem för min egen korrespondens, så vida du icke har någonting emot att jag sköter den här i rummet.»

En natt märkte den alltid vaksamma vårdarinnan att mannen smög sig från hennes sida. Nu gälde det att sofva med öppna ögon! Med tysta steg gick han fram till skrifbordet, tände ljuset, satte sig, lutade några ögonblick hufvudet mot handen, fattade derpå pennan och började skrifva. Slumrerskan tackade Gud, under det hon låtsade sofva som

en stock. Då hon fram emot morgonen uppslog ögonen, stod mannen framför henne och yttrade, glädtigt vinkande med de fullskrifna arken: »Nu är isen bruten!»*

Egentligen taladt, hade väl icke isen blifvit bruten; utan det var vulkanen, som kommit till en eruption. Brefvet till »Excellentissimus» var det första alster af Crusenstolpes penna, som utgick från Vaxholms fästning. Början af detta oefterhärmliga sarkastiska bombardemang mot grefve Brahe lydde som följer:

Vaxholms fästning i augusti 1838.

Excellentissime!

Med skyldig uppmärksamhet har jag emottagit »första brefvet» af »Ställningar och förhållanden» efter den 18 juni 1838**. När katten är borta, dansa råttorna på bordet. Jag igenkänner i besagda bref — visserligen icke er penna, ty hennes skaplynne är mera oskyldigt, än att spåren efter henne någonstädes skulle skönjas; — men er vanliga takt, er omisskänneliga beräkningsförmåga. Sjelf vågar ni er naturligtvis ej ut på fältet, och edra *civila* adjutanter, de begge beryktade kanslererna, hafva också *sina* skäl att visa sig endast å dragande kall och embetes vägnar. Lyckligtvis finnes alltid något litet kräk tillreds att uträtta de större ärenden: »*un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire*». Der till och med en Nerman och Hartmansdorff hålla sig undan, är någon Lindgren eller Svederus så villig *som skyldig*. Er, Excellentissime! misstänker då ingen att hafva ett finger med i spelet, helst ni drifver omtanken derhän, att låta, genom vän och väns vänner, förstå, att ni också vore ett mål för ovärdiga anslag och, i följd af minskad nåd, betänkt på aftåg. Der dylika sagor vunne insteg, kunde ni påräkna en viss, åtminstone negativ popularitet, om jag så får uttrycka mig. *Jag* har sett sådana små hokus pokus på allt för nära håll, att dåras af skenet; och jag vet lika säkert, att ni genom så starka band af gemensamhet i intressen — politiska så väl som *finansiela* — är fästad vid klienten, att

»Ni *måste* dansa, bästa Herr Grefve,
När han på cittran vill spela för Er»,

som att Herr Georg Svederus ej skulle understått sig att hvifta på svansen, eller bjudit till att sitta för köttbiten, derest sådant icke skett

* Så berättas af C. H. Rydberg i den af honom författade anonyma biografi, som åtföljde det posthuma häftet af »Ställningar och förförhållanden» (1865). Crusenstolpes hemlif på Vaxholm — i fall vi så få uttrycka oss — ämna vi för öfrigt icke närmare inlåta oss på, eftersom fru Carlén i sina Minnen af svenskt författarlif redan gifvit en målande skildring deraf.

** En broschyr af G. Svederus.

cum gratia et privilegio. Den tid, han trodde mig vara er högra hand, hade jag ingen mera ödmjuk tjenare, än herr Svederus, som förärade mig sin bondpraktika och bad mig vända allting till det bästa.

Ni har *väl* afpassat tiden, för att låta anfalla mig. Om förfarandet just icke är ridderligt, så bör det deremot kallas försigtigt. Innesluten på en fästning och der så bevakad, som ännu ingen person i min belägenhet förr varit, blef det ett problem af tillfälligheten att lösa, dels huruvida jag finge underrättelse om den nye korrespondenten, dels om min helsa, sinnesstämning samt andra omständigheter medgåfvo att besvara brefvet. Voro jag utom dess nog oskicklig att inlåta mig uti en låg strid med det synliga verktyget, så vore ert ändamål i alla fall vunnet. Men nej, det har alltid varit min plägsed att uppsöka och hålla mig till den ledande principen. Jag träffar den vid detta tillfälle i er person — och i *någon annan,* genom ombud väl förståendes. Det är således till er, jag ställer mitt svar. Ni, excellentissime! har en anboren rättighet till hela min erkänsla; ty det är er. jag har att tacka för allt... *allt,* till och med för den enslighet, hvars obehag jag nu söker skingra genom sysselsättningen att skrifva detta bref.

Såsom vi förut nämnt, mildrades med åren Crusenstolpes stämning mot excellensen Brahe. Hvad i öfrigt fjerde brefvet angår, hafva vi i det föregående på åtskilliga ställen gjort utdrag ur dess innehåll. Beträffande spridningen af denna broschyr samt af andra från Vaxholm utgångna stridsskrifter, skola vi nu meddela några närmare notiser, i det vi anföra bref till Crusenstolpe från L. J. Hierta och Theodor Sandström (Eriksbergs arkiv).

»Min käraste broder Crusenstolpe» — skrifver Hierta från Stockholm den 20 febr. 1839 — »Den för alla dina vänner särdeles angenäma tilldragelsen, att få se din fru i staden, sätter mig i tillfälle att få tillskrifva dig några rader, hvilket jag förut ej velat, af fruktan att brefven kunde fingras af någon nyfiken ibland bevakningen. Först och främst mycken tack för senaste angenäma sammanvaron, så kort den var; jag hade haft mycket att vilja säga dig, om jag ej varit generad af den prosaiske kommendantens närvaro*. Framför alla andra saker anser jag nu angeläget att gifva dig en liten promemoria öfver våra affärer. Enligt den bifogade räkningen finner du, att dess debet utgör, i

* Kommendanten hade emellertid sina förtjenster: sålunda lärde han bland annat Crusenstolpe, huru denne borde *lägga in bref,* så att de ej skulle kunna öppnas af obehöriga.

kontanta ettor under loppet af sistl. år, samt den revers för hvilken jag den 18 januari gick i borgen och sedan inlöst, bko rdr 1,745: 38, 4, samt balanserade sedan slutet af år 1837, bko rdr 750, hvilka lemnades förskottsvis såsom honorarium för andra delen af den fatala *portföljen,* således summa bko rdr 2,495: 38, 4. Häremot har du i ditt kredit till godo, efter öfverenskommelse, för de 3:ne första brefven, à 333 rdr 16 sk. stycket, bko rdr 1,000. Om fjerde brefvet hafva vi icke uppgjort någon öfverenskommelse, och du eger således, om du så behagar, att öfvertaga inkomsten deraf efter liqvid för tryckningskostnaden, enligt bokhandlarnes räkningar, i den mån de inkomma, i hvilket fall jag skulle föreslå dig att t. ex. låta Sandström eller någon annan vän revidera och emottaga dem, för att undvika deras inlöpande i följande årets försäljning. Skulle du åter hellre vara ifrån allt sådant besvär, så anser jag mig kunna, i anseende till den betydligare försäljningen af detta bref, som torde kunna antagas till 3,000 exemplar, bjuda dig ett för allt bko rdr 1,333: 16, hvilket jag *tror* skall utgöra ungefär samma summa. Vidare komma försvarsskrifterna. Af den första, som trycktes 1,500 exemplar, torde kanske $^2/_3$:delar vara utsålda, och den bjuder jag 125 banko för; den andra åter, hvaraf trycktes lika mycket, har föga åtgått, så att jag anser ingen behållning vara derpå, när tryckningskostnad och papper afgå.

Då jag gör dessa anbud, anhåller jag likväl, att om du skulle sjelf finna någon slags fördel vid att hellre taga räkningarna, du då icke må hesitera dervid för att göra mig en tjenst, emedan jag gerna ser, att du kan hafva all den inkomst som är möjlig af dina skrifter i din närvarande ställning och väl behöfver det. Blott för att nu göra en approximativ kalkyl har jag således gjort dessa förslag, och i *fall* de antagas, blir din räkning följande:

Debet		2,495: 38, 4.
Credit.		
De 3 första brefven	1,000: —	
4:de brefvet	1,333: 16.	
Försvarsskriften	125: —	2,458: 16.

Således har jag deraf till godo bko rdr 37: 22, 4, hvaremot du å nyo hos mig eger att fordra 712: 25, 8, när manuskriptet till Portföljen lemnas. Jag hemställer dervid till dig sjelf en sak, nämligen huruvida någon jemkning i det föregående kontraktet kunde ske, enär det var beräknadt på minst 1500 exemplars upplaga, men efter erfarenheten med första delen någon möjlighet icke är att sälja mer än 6 à 700 exemplar, och jag således med detta höga arvode i alla händelser skulle lida en absolut förlust på förlaget, enär 750 rdr skulle göra 1 rdr på exemplaret, som i allo skulle kosta 1: 24. Detta är dock blott i förbigående, och dermed komma vi alltid om sams. Emellertid är det nu angelägnare att du täckes bestämma i afseende på det nya arbetet några omständigheter, såsom antalet af upplagan m. m., äfvensom det vore roligt höra hvad du skulle vilja hafva i köp för manuskriptet. Jag skulle annars tillstyrka 3,000 exemplar, men är nu tveksam i anseende dertill att Lindeberg har ett arbete i alldeles samma plan, hvaraf omkring hälften redan är tryckt*. Jag skall likväl göra allt möjligt att så fortskynda ditt arbete, att det icke kommer långt efter Lindebergs (som säkert får en glupsk afgång nog och hvaraf 2,000 exemplar äro upplagda). 2,500 exemplar skulle jag således anse vara det lämpligaste, dock göra de öfriga 500 så liten tillökning, att det icke är någon risk att försöka. För förlaget, om du behagade sälja det, bjuder jag 32 sk. banko stycket af de 2,500 exemplaren, i fall arbetet hinner till minst 16 ark duodes, så att man efter din beräkning kan taga 2 bko derför, dock med förbehåll af återgång eller förlustens ersättande i händelse af seqvester. Detta blir efter samma grund som för Portföljen. —

Skulle du icke, min käraste bror, finna skäl att begagna den nuvarande tidpunkten för att uppgöra ett ackord om dina skulder? Om du det önskade, skulle jag försöka åtaga mig denna affär, ty jag tycker du borde en gång komma ur judens händer. En sak, som ej angår, men likväl förundrar mig, är, att du på fjolåret depenserat öfver 4,000 rdr bko. Missförstå ej min anmärkning härom; jag yttrar den blott

* Bidrag till Sveriges historia efter 1810.

derför, att jag fruktar, det du af beskedlighet låtit N—n eller någon annan onödigt pressa dig. Om du hade litet mer förtroende i dessa delar till mig, så skulle jag kanske kunna vara dig till någon nytta. Låt mig veta hvad jag i detta fall kan göra för dig. Är det sant som N—n säger, att han har att fordra 10,000 rdr rgs af dig?»

Vidare skrifver Hierta den 23 juli 1839:

»Sedan en lång tid förflutit, under hvilken jag hvarken personligen eller skriftligen kunnat kommunicera med dig, begagnar jag nu tillfället af herr Linds utresa för att uppgöra dina räkningar, för att dels få höra med honom ett svar från dig, huruvida du tror att jag blefve insläppt, i fall jag kommer för att helsa på dig, dels för att få språka med dig angående ett och annat.

Det gläder mig, såsom sakerna nu stå, på det högsta, att du beslutat behålla 4:de brefvet, försvarsskrifterna, samt *Vidräkning och reform* på eget förlag. Skälet härtill är egentligen följande. Sandström, som, himmelen vete af hvilken anledning, fattat ett oförsonligt hat till mig, till tack för det jag 1837 *sjelfmant* erbjöd mig att rangera hans affärer och räddade honom från gäldstugan, samt sedermera varit den ende som emot alla andras skrik tagit Stockholmsbladets parti, går nu omkring öfverallt och skäller ut mig med de värsta oqväden, har dervid i synnerhet åberopat någon uppgift som skall finnas i det öfverslag eller kalkyl, hvilket jag hade gjort i en biljett till dig i vintras. Jag har ej kunnat nu få se denna biljett, som skrefs i största hast före din frus afresa, men Lind, för hvilken Sandström flyktigt visat den, säger, att der skall stå upptaget 3,000 exemplar beräknade såsom sålda af 4:de brefvet, och dessa 3,000 uppgifna såsom *hela* första upplagan, samt 1,000 kalkylerade såsom sålda af försvarsskriftens första upplaga, upplagan till 1,500. Hvad nu 4:de brefvet beträffar, så var uppgiften verkligen oriktig, emedan upplagan var 4,000 exemplar; men det är en infami af Sandström, att vilja utskrika detta såsom uppsåtligt å min sida, *då han sjelf besörjde korrekturet* och ganska väl visste huru stor upplagan var, då han ständigt kommunicerade med dig; då denna omständig-

het således omöjligen kunde undgå att bemärkas af honom, och då det vänskapsförhållande, hvari vi alltid befunnit oss, åtminstone gifvit mig rätt att vänta, att han hade erinrat mig om misstaget, innan han på ett så gement sätt sökte att dermed skada min heder. Jag hemställer dessutom till dig sjelf, om du icke känner att mina räkenskaper alltid legat så öppna och allting hos mig går genom så många ögon och händer, att det är otänkbart, att jag skulle kunna tänka på att för en så usel fördel med afsigt begå en så låg handling.» — —

Här följa nu några bref från Sandström till Crusenstolpe:

Stockholm d. 20 febr. 1839.

»Vän och broder!

Det var en obeskrifligt glad öfverraskning att få se och tala vid din förträffliga fru; att af *henne* förnimma ditt välbefinnande och allt annat, som intresserar. I högsta måtto välkommet var äfven ditt manuskript, hvilket, förvandladt i tryck, säkert skall med jättesteg närma oss det mål, förutan hvars uppnående ett älskadt fosterland icke vidare kan räddas. Jag behöfver ej förklara dig hur lifligt jag delar de hufvudsakliga åsigter, du framlagt i ditt nya opus*. De voro mina från den stund jag först förmådde reflektera öfver dylika ting. Enligt ditt förordande rådplägade jag till en början med Hierta rörande arbetets tryckning. För att kunna hemlighålla författaren, till dess arbetet är färdigtryckt, anser Hierta alldeles nödigt att ditt koncept afskrifves med annan hand, emedan din stil är känd på tryckeriet och arbetarne måhända icke äro fullt att lita på. Jag hemställer detta förslag till dig sjelf, med löfte att fullborda afskrifningen, derest du skulle finna samma försigtighetsmått behöfligt, och före sättningen skulle jag och Hierta då kollationera det afskrifna med ditt manuskript. I dylikt fall komme, såsom du kan förstå, titelbladet att sparas till sist. Om du i bref till din goda svärmor med första lägenhet skickar ett *ja* eller *nej* till den *gode vännen*, hvilket smickrande namn jag har af dig och din familj, så begriper jag strax hvad jag har

* »Vidräkning och reform».

att göra i nämnda hänseende. Emellertid afskrifver jag på eget bevåg ett par ark att begynna sättningen med. Hierta säger sig skola påskynda arbetet så, att ett ark hvar dag lemnas till korrekturläsning. All möjlig skyndsamhet är också af nöden, i anseende dertill att Lindeberg har ett arbete, ungefär likartadt med den ena afdelningen af ditt, under tryckning och som icke bör vinna allt för stort försprång. Den tystlåtenhet, du anbefalt, skall å min sida obrottsligt iakttagas, och jag vill hoppas att äfven Hierta håller munnen, hvartill jag högeligen uppmanat honom.

Angående den s. k. kalkyl, hvilken Hierta uppgjort och lemnat till din goda fru, har jag utförligt yttrat mina tankar till henne. Du bör för ingen del antaga propositionen om dina arbetens försäljning. I din belägenhet vore det högst oriktigt att afstå från äfven det minsta, i synnerhet som Hiertas beräkningar icke stå tillsammans med annat folks. Efter hvad jag tillförlitligt hört, äro nämligen 5,000 exemplar upplagda af 4:de brefvet och 4,000 sålda. Antager man nu att 1,500 exemplar åtgå till kostnadernas betäckande — en beräkning som tål att pruta på — så återstå likfullt 2,500 rdr rgs redan influtna, och dessutom finnas då 1,000 exemplar qvar, hvilkas afsättning icke dröjer länge. I detta ämne torde du tillåta mig att vidare språka när vi personligen träffas, hvilket jag hoppas snart skall ske.

Justitieombudsmannens dröjsmål att afge slutpåstående mot hofrätten lärer, enligt hans eget yttrande till en och annan, vara afsigtligt och ha till ändamål att invänta de mindre usla justitierådernas tjenstgöringstur i h. domstolen. Att detta är blott tomt prat, inser du väl, och i fall något ytterligare bevis på hr Landins feghet eller lamhet eller båda tillhopa skulle behöfvas, så kan jag nämna, att han häromdagen var nog oblyg att bedja mig innehålla med klagan öfver min afsättning*. Sedan jag nu efter tidningens upphörande fått ledighet, ämnar jag å min sida muntra vederbörande med denna fråga.

---

* Sandström erhöll, på grund af sina rabulistiska åsigter, afsked från sin befattning vid lotskontoret.

Nu farväl dyrbare vän! Fäll ej modet, utan kom ihåg att fäderneslandets frälsning utgår från ditt fängelse. Mera muntligt.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Om fredag, som sagdt är, ljungar åskan öfver alla förskräcktes hufvuden. Jag föreställer mig hvilken bäfvan skall fatta dem och hvilka korstecken de krukorna skola göra. Deremot stämma alla redliga fosterlandets och frihetens vänner upp ett ljudande: hell! För min enskilda del behöfver jag icke säga med hvilken utomordentlig glädje jag å dina vägnar ledsagar barnet ut i verlden. I en punkt äro vi dock skiljaktiga, som du lätt kan förstå då du ihågkommer min radikalism: jag menar utgångspunkten eller grundstenen för representationsbyggnaden. Men detta hindrar mig likfullt ej att erkänna klokheten och djupheten i ditt resonnement, och härmed ett varmt handslag till tack! Tusen helsningar till din ädla fru: Semper idem . . . .

Fredag den 26 april 1839.

Af en min föregående skrifvelse, hvilken i ondags f. m. lemnades till din svärmor, men i anseende till saknad lägenhet hittills icke blifvit dig tillhandasänd, täcktes du inhemta, att de två sist angifna tryckfelen i ditt arbete ej kunnat upptagas bland rättelserna, af orsak, att boken redan förra lördagen var komplett färdig. Jag yttrade då ock, att skriftens annonsering här skulle ske först såsom i afton, men sedan jag i början af veckan från flera håll hört, att dess födelse var notificerad, ansåg jag onödigt att dröja och lät derför i går afton anmäla den i Aftonbladet och i dag uti D. Allehanda. Fruktande, att »Lille Notenius» (Minervas nya namn åt »lille kusin»*) skulle, med sin kända bäfvan för allt djuptgående, synnerligast det som skakar kungadömet, skynda att angripa boken och sålunda kunna hämma dess spridning, besökte jag honom för att närmare utforska hans tankar och mottog äfven löfte om uppskof med hans så kallade utförligare kritik, der han tycktes tillämna dig många

* V. F. Dalman.

verop öfver Frihetstidens ljusare framhållande. Icke desto mindre lät han redan i dag, ehuru något aflägsnare, förmärka sitt höga missnöje, och troligen underlåter man icke att genast applicera tumskrufvarna på honom, för att i hast få honom att skrika öfver dig. Hans anatemer hoppas jag dock skola stranda mot allmänhetens omättliga lystnad efter din pennas alster. — I detta ögonblick kan jag ej uppgifva bokens ungefärliga afsättning här i Stockholm, men otvifvelaktigt är, att den måste vara högst betydande, ty hvem helst man träffar talar blott om den förträffliga skriften, »den yppersta af alla, som vederbörande hittills fått att smälta». Ordet: »riksföreståndare» ligger på hvars mans tunga och, i fall pressen nu vore sjelfständig och visste begagna sin makt, skulle det säkert bära en herrlig frukt.

För Hierta har jag ännu icke nämnt ditt beslut att behålla såsom eget förlag 4:de brefvet samt nu ifrågavarande arbete. Jag har befarat, att underrättelsen härom skulle afsvalna hans nit för det senares rekommenderande i tidningen, helst han i förrgår, då jag genom Lind tillsade om anmälan, med häftighet utfor emot mig, för det jag ville föreskrifva när den borde ske, och förklarade att det vore hans förlag. Med anledning häraf ber jag dig att tillsända mig en ordentlig fullmakt, deri du uttryckligen förklarar dig för egen räkning behålla förlagsrätten till de båda arbetena samt berättigar mig att med honom uppgöra liqvid för tryckningen. Distributionen blir Linds ensak och derföre kommer han att särskildt redovisa.

Käraste vän!

Den 13 juni 1839.

Ehuru jag i dessa dagar ämnar besöka dig, bör jag icke lemna tillfället obegagnadt att skriftligen underrätta dig om något ganska märkligt. Då jag i går afton, efter budskickning, infann mig hos din svärmor, fick jag veta, att en grefve Sparre på förmiddagen varit der och förmått henne mottaga 500 Rdr Banko, dem han sade vara ämnade till understöd

för Charlottes uppfostran och honom tillstälda af en person, som icke ville gifva sig tillkänna. På ombudets namn och beskrifning i öfrigt fann jag genast att det var tjenstgörande kammarherren hos kronprinsen grefve Sparre och att gåfvan således förskref sig från ett håll, der det vore dig ovärdigt att stå i någon, om än aldrig så ringa, förbindelse. Utvecklande detta för din svärmor, förklarade jag, det penningarne strax borde återställas och föreslog henne att, åtföljd af mig, bege sig hem till Sparre. Lovisa skickades i ögonblicket att efterhöra om han var att träffa, men som han då ej fanns hemma, måste saken uppskjutas till i dag på morgonen. Redan kl. 8 voro jag och din svärmor hos honom, hvarvid penningarna återlemnades af din svärmor, under det jag yttrade, att derest gåfvan kommit från någon, som genom densamma önskat uttrycka sitt ogillande af förfarandet mot assessor Crusenstolpe och följaktligen sitt intresse för den sak, för hvilken han blifvit en martyr, hade man troligen begagnat samma sätt för gåfvans öfverlemnande som andra vänner till denna sak; men då omständigheterna nu tydligen utmärkte, att förändringen var från ett håll, derifrån Crusenstolpe icke begär eller mottager några gracer, så fick jag, som visste mig handla i fullkomlig öfverensstämmelse med hans egna tänkesätt, förklara, att penningarna aldrig blifvit af fru Palmstruck mottagna, om hon kunnat ana hvad jag sedermera upplyst för henne. Sparre syntes mycket förlägen och svarade blott att gifvaren blefve ledsen då han erhölle kännedom om afslaget.

I fall du skulle tycka, att det var onödigt att både din svärmor och jag utförde ärendet, torde jag få erinra dig om behofvet af ett vitne för den händelse att man nekar till det passerade. Mera härom då vi träffas om lördag.

Söndagsqvällen den 27 okt. 1839.

Sedan fredags aftonen har allt varit i ordning. I går middagstiden var jag i ditt hem för att efterhöra bud till Vaxholm, medhafvande då det nu bilagda; men de dina visste icke af någon lägenhet, och min uppassare, som jag

ämnade affärda till vaxholmarnes vanliga, kunde ej för tillfället ertappas. I dag söndag åter har jag lika litet funnit mödan värdt att låta forska efter något bud, som jag kunde vänta att erhålla ett sådant från dig. Du bör således icke förundra dig öfver, att detta ej träffade mig hemma och kunde återföra svar.

En sak ligger mig ömt om hjertat och jag ber dig öppet säga din tanke derom. Såsom du ser har jag i så måtto vidtagit en liten förändring med bokens titel, att jag deraf gjort två afdelningar, i stället att du hade sammanfört den till ett. Det föreföll mig nemligen som ett språkfel om det hetat »Röst *om*» etc., emedan *röst* här måste tagas i bemärkelsen: rop, ljud eller dylikt och således icke kunde tåla »om» efter sig, utan borde stå isoleradt. Bäst hade likväl varit att kasta om titeln på detta sätt: »Ställningar och förhållanden. Röst ur ett svenskt statsfängelse», men jag ville icke äfventyra ett ogillande af dig. Efter min föreställning är dock titelns nuvarande uppställning* riktigare än den förut bestämda, och min enda önskan är att du icke måtte ha något att förebrå mig.

Enligt alla anledningar kommer boken att få en glupsk afsättning.

Gode vän helsar**, att han hade kunnat skicka *tre* till af det mamsell Enbom medförde, om han haft tillgång till något bud för att afhemta det på vederbörligt ställe. (Sjelf kan jag ej gå ut i anseende till illamående). För öfrigt hugnar gode vän med underrättelsen, att *alltsammans* fås i början af nästa vecka, då han kanhända sjelf öfverlemnar det till föregående betraktande innan liqviden, på sätt nyligen önskades. Det var icke utan ledsnad gode vän mottog den förra p. m., hvars ordalag röjde förtrytelse med hans åtgärder. Emellertid kan gode vän trösta dermed att

* »Röst ur ett svenskt statsfängelse om ställningar och förhållanden».

** Vi anföra detta bref såsom prof på de försigtighetsmått hvilka stundom vidtogos af Crusenstolpes korrespondenter, särskildt af Th. Sandström.

den svåraste anmärkningen, den om »*förvaltningen*» kommer att förfalla. De öfriga anmärkningarna äro i gode vännens tycke ringa och återstudsa dessutom på brodren anmärkaren, såsom denne skall få se. Slutligen smickrar gode vännen sig dermed, att hvad han gjort icke är sämre än föregångarnes; och ber gode vännen eljest om misskundsamhet ty det smärtar honom att höra hårda ord, då han uppbjuder alla sina krafter att göra vännerna till lags och skattar deras bifall för sin högsta och ljufvaste belöning*.

Hedersvän! I flygande hast några ord till svar på dina förfrågningar. *5* ark äro färdigtryckta af arbetet**. Dertill ha åtgått *20* ark manuskript, hvadan *16* dylika finnas qvar. Omkring *4* tryckta ark torde du ytterligare bereda dig på. Alltsammans säger Lind skall vara i ordning tills midsommarn.

Märkligt är, att skriket om riksdagens upplösning den 7 dennes, hvarmed man förut hotade, nu mera tystnat alldeles och i stället ha i dessa dagar några kongl. propositioner ankommit. Gifve Gud att de åsnorna gjort verklighet af detta hot, ty då hade säkert deras egen afblåsning varit gifven.

Förskräckelsen öfver Vaxholmsfärden har muntrat riksdagsgubbarne och oss alla på det högsta***. Snart igen förnya vi besöket och kanhända då ännu manstarkare.»

---

* Att Crusenstolpe uppskattade Sandströms nit och välvilja, om han än någon gång kunde brusa upp äfven mot honom, framgår af följande hyllning, som Crusenstolpe egnat honom:

Till Theodor Sandström.

Att skrifva vers, jag ej förstår:
Men prosans kärfhet ej förslår
Att tacksamhetens känslor skildra.
För dig, som med så ädelt vett
Statsfångens sorgsna slägt försett
Och offrat eget lugn att vänners öden mildra.

** »Röst ur ett svenskt statsfängelse».

*** Ett stort antal medlemmar af borgare- och bondeståndet gjorde under 1840 års riksdag (den 10 maj) sin uppvaktning hos statsfången

Då allt emellanåt gäster infunno sig på Vaxholm*, är det mera förklarligt, att lefnadskostnaderna derstädes för Crusenstolpe blefvo temligen höga, fastän han åtnjöt fria husrum

på Vaxholm, vid hvilket högtidliga tillfälle de drucko punsch på vallarne. Ett par officerare, som (för tillsyn af befästningsarbeten) voro med på samma ångbåt som förde riksdagsmännen, blefvo misstänkta för delaktighet i ovationen. Saken inberättades för Karl Johan, hvilken i förargelsen tilltänkte dem afsked, då deras oskuld uppdagades.

I sammanhang med denna notis, hemta vi ur Adlerbrants memoarer följande kostliga drag:

Vid hemkomsten från riksdagen hade fullmäktigen för Åsbo härad, Jonas Andersson, bjudit den i Vernamo församlade nämnden och trakterat med madeira och champagnevin samt varit stortalig, hvad han och de andra fullmäktige af bondeståndet uträttat, då någon af nämndemännen frågat: huruvida de sjelfva författat de granna talen, som blifvit af dem hållna och som stått att läsa i Aftonbladet — hvarpå han helt öppet svarat, att Crusenstolpe varit den person, som biträdt dem; och vid invändning, att han suttit arresterad på Vaxholms fästning, förklarade denne riksdagsman, att bud i och för vissa saker afsändes mellan Stockholm och Vaxholms fästning ganska ofta, ända till tvänne gånger om dagen.

* När fru Crusenstolpe varit inne i staden med manuskript, följde stundom vänner tillbaka med henne ut till fästningen. Med anledning häraf skref en gång Crusenstolpe denna biljett (Vaxholm 12 juni 1841):

»Här finnas lefvande aborrar samt både söt och sur mjölk. Jag tror således ej att vi behöfva hemta för fler än två, äfven om du har någon med dig; men om du vill ha hemtadt för flera, så säg till Kula (en uppassande artillerist). Välkommen. *Fången.*» Såsom karakteristiskt anföra vi ännu ett bref från Crusenstolpe till hans hustru (Vaxholm 13 juli 1840):

»Min engel!

Den dumma villervallan med korgen på ångbåten förorsakade dig nytt besvär med kommissionen till Scheutz. Jag hoppas emellertid, Cronhamn varit god och tagit ut ett exemplar och lemnat Scheutz, tillika med mitt lösa blad. Några flera Morianer behöfver jag *icke* hit. Majoren har redan lånat mitt ena exemplar.

Den aftonen du reste, gick det så der temligen an *i kyrkan.* Öfversten var der äfven en stund och vid godt lynne. — — — I går söndag, i det regniga vädret, var jag ej utom dörren förr än kl. 7 på aftonen, då thé dracks på vanliga stället. Det var så litet roligt som möjligt, och lillan jemrade sig, att *hennes* gubbe nu blifvit så skral och nervsvag igen. — Under det jag rakade mig i går eftermiddag hade jag besök af placemajoren, hvilket ökade nöjet — och skråmorna. Nu har

m. fl. ekonomiska förmåner. Dock är det öfverraskande, att vivret under de tre åren på Vaxholm, med inbegrepp förmodligen af vissa utgifter för familjemedlemmarnes vistelse äfven i hufvudstaden, kostade Crusenstolpe — enligt Adlerbrants memoarer — »icke mindre än 14,000 rdr banko».

Emellertid utvecklade Crusenstolpe i fängelset en utomordentlig literär arbetsförmåga. På *Fjerde brefvet* följde *Vidräkning och reform*, en hufvudsakligen mot Geijer riktad historiskt-politisk broschyr, för hvars innehåll vi anse oss böra något närmare redogöra. Utgångspunkten är, såsom en hyperidealistisk kritiker i våra dagar skulle uttrycka sig, »eudaimonistisk» eller »utilitarianistisk». Sällhet — yttrar nämligen Crusenstolpe i inledningen — utgör alla lefvande varelsers mål. I medlen att ernå den, skiljer sig den förnuftiga menniskan från det osjäliga djuret, vilden från statsborgaren, slafven från den sjelfständige mannen, råheten från bildnin-

---

du en fullständig bulletin om fästningens ställningar och förhållanden efter din afresa.

I går hemtade jag mat och fick så ymnigt, att jag delade med mig åt majoren. I dag värmer jag upp gårdagens buljong och har löfte på soppa från majorens i morgon. Hemtar således ej dessa dagar; ty vårt eget matförråd räcker till och blir öfver.

Gud vet om det lönar mödan köpa parasolette åt Lillan, ty solen skiner icke i år, åtminstone ej på fästningen, der hon är fastnaglad.

Kanske du skulle köpa några friska citroner, i händelse du vill ha »en träta och en äggcrême» på Charlottes födelsedag.

Välkommen till fängelset efter väl förrättadt värf på fri fot. Farväl min engel!

Din gråhårige, flintskallige och med isterbuk utrustade Celadon.

P. S. Det regnar natt och dag på syndaklippan. Stackars min gumma, om du blir blöt på köpet i hufvudstaden.»

Detta bref fins icke tryckt i Emilie Carléns bok, utan är oss i original meddeladt af den person till hvars ära citronerna skulle inköpas. Upplysningsvis böra vi nämna, att det omtalta, Morianen medföljande *lösa bladet* till Scheutz var den handskrifna dedikation, som vi tagit till motto på vårt första kapitel; vidare, att *majoren* var en på fästningen bosatt major Luthman, att *Cronhamn* ej var musikern, utan en poet, sedermera prest, att *öfversten* var d. v. kommendanten på Vaxholm; *Panchén*, och att *Lillan* var majorskans sällskapsdam. — För kännedomen om Crusenstolpes lefnadssätt på fästningen hänvisa vi för öfrigt, som förut, till Emilie Carléns skizz (Minnen af svenskt författarlif).

gen. *Friheten* är vägen och *upplysningen* ledstjernan till målet. Trälen och barbaren äro begge oåterkalleligen bannlysta från sällhetens förlofvade land.

Från denna synpunkt — hvilken icke torde jäfvas af historiens vitnesbörd — framhåller Crusenstolpe såsom samhällets pligt, att befrämja sina medlemmars fortskyndande till detta mål. Regeringssättet anser han godt eller förkastligt, i mån som det mer eller mindre uppfyller denna bestämmelse. Den styrelseform är följaktligen den bästa, som lemnar det vidsträcktaste utrymme åt frihet och upplysning. När medborgarenas belåtenhet vitnar, att *sådan* är den styrelseform, hvarunder de lefva och verka, *då* hafva statsmännen, som uttänkt den, och statsmännen, som vaka öfver dess vidmakthållande, hunnit höjden af sin ära och måttet af sin belöning.

I Sverige finnas, enligt Crusenstolpes öfvertygelse, dessa utmärkelser ännu att eftersträfva. Maktens organer må föranstalta så högljudda och så mångdubbla hurrarop som helst: dessa öfverrösta ej ett doft men allmänt knot. Äfven de grannaste målningar, gjorda af de skickligaste privilegierade penslar, kunna ej åstadkomma den synvilla, i brist af hvilken smickrets hägring bortdunstar, och den bistra verkligheten framstår, mörk och hotande. Förgäfves invänder man, att i Sverige finnes mera frihet än i Ryssland, mera upplysning än i Turkiet, mera lugn än i Grekland, mindre förtryck än i Paraguay, mindre fanatism än i Spanien, mindre vidskepelse än i Bayern, mindre fördomar än i det himmelska riket: allt detta är ostridigt. Men på denna punkt befunno sig sakerna långt innan den senaste statshvälfningen förespeglade vårt fosterland ett nytt tidehvarf — ett tidehvarf af sällhet, som skulle fördunkla alla föregående. 1809 den 13 mars lofvade Sverige en ny tideräkning och en framtid af trefnad och ljus: och se! med den 6 juni försvunno bländverket och förhoppningarna. Inbillade man sig då verkligen, att allt blifvit väl beståldt blott med en dekorationsförändring? — — —

»Det lugna omdömet och framtiden» — tillägger Crusenstolpe — »skola skilja mellan Geijers åsigt och min, hvilkas

polariska motsats härleder sig deraf, att han *utgår* från begreppet *konung*;* jag åter från begreppet *folk.* Utan det senare, vore den förre ett oting; men både förnuft och erfarenhet vitna, att folkens tillvaro icke är oskiljaktig från konungarnes — tvärtom, att det just är för deras och *dynastiernas* skull, folkens väl fått sitta emellan. Vare långt ifrån mig, att tillstyrka eller ens önska en våldsam sakernas förändring. Den är ett kunskapens träd på godt och ondt, hvars kart står hela verlden till buds, och der den mogna frukten sitter högst i toppen. Revolutioner äro icke att leka med. Skakningens olägenheter äro gifna, målets ernående ovisst, och ofta utbyter man ett ondt mot hälften värre. Men just derför är det af vigt, att lugnt och fördomsfritt öfverväga *hvilket* det mål är, som bör sökas, derest någon gång i en framtid, den sannolikt ingen af närvarande — kanske ej heller af nästa — generation upplefver, och föranledd af omständigheter, hvilka ingen nu kan ana, mindre förutse och beräkna, en förändrad sakernas ordning *måste* inträda.»

Hvar och en opartisk läsare måste medgifva, att detta är ett väl öfvervägdt och synnerligen sansadt utlåtande, hvars i bästa mening folkliga anda icke kan förklaras såsom blott en frukt af Crusenstolpes hat mot dynastien Bernadotte. Att han just när denna skrift utkommit, förvärfvade en ofantlig popularitet, berodde väl till en del på den fullständiga impopularitet, hvartill regeringen omkring 1840 hos oss hade hunnit; men icke minst måste den hafva berott på de sunda och klara tankar, Crusenstolpe uttalade.

Huru sällsamt emellertid, att en för majestätsbrott häktad satt och utslungade från fästningen, helt ostörd, dylika farliga projektiler mot konungamaktens majestät! Af ett Hiertas bref finner man, att seqvester befarades**; men när det kom till stycket, vågade vederbörande icke åtala hvar-

---

* »Sveriges historia är dess konungars.»

** Ett bland Crusenstolpes efterlemnade papper befintligt, rätt egendomligt dokument — frågor gjorda af Crusenstolpe på Vaxholm rörande broschyren »Vidräkning och reform» samt svar skrifna i Stockholm af Th. Sandström — visa att Hierta var orolig samt föreslog förändringar och mildringar i manuskriptet, hvilka dock af Sandström tillbakavisades.

ken den ena eller den andra skriften: Crusenstolpe satt tryggare inom Vaxholms murar, än Karl Johan inom sin konungaborg.

I början af december 1838 begaf sig konungen till Norge och qvarstannade der till midsommarstiden 1839, öfverlemnande åt kronprinsen, i egenskap af ordförande i den regering som tillsattes för Sverige, att lugna sinnena. Deras stämning var så uppretad, så förbittrad, och konungen hade personligen lemnat så öppet hugg på sig, att det blott felades hufvudman för att åstadkomma revolution. Om hvad K. H. Anckarsvärds fiender sanningslöst påstått — yttrar Crusenstolpe i sin lefnadsteckning öfver A. — oförsonlighet, hämndgirighet och hersklystnad i ordets egentliga bemärkelse funnits i hans skaplynne, hade det nu blifvit honom lättare att blåsa bort Karl Johans tron, än ett dylikt tilltag var 30 år förut, då han så väsentligt bidrog att störta Gustaf Adolfs.

I andra brefvet af Ställningar och förhållanden hade Crusenstolpe öppet uppmanat Anckarsvärd till något dylikt genom följande apostrofering:

»Anckarsvärds frontförändring (derest den blefve allvarlig och ihärdig, derest han åsidosatte små enskilda förtrytelser mot fordna vänner, som kunde vara beredvilliga att blifva det på nytt) skulle slå ikull både taburetter och fåtöljer och .....

Concordia res parvæ crescunt.

Anckarsvärdska namnet är kändt af nationen. Friherrens roll var länge så intressant och speltes så väl, att det skulle kosta på mig, om slutet skulle göra ett så starkt och och obehagligt afbrott ifrån den vackra början. Det beror helt och hållet af friherren sjelf. Om han vill återtaga sin förra plats i opinionen och oppositionen, så måste framträdandet på scenen ske med en *ny* politisk trosbekännelse, uti hvilken den gamla förklaras tillhöra illusionerna, dem friherren nu en gång för alla afsvär — — —. Denna nya trosbekännelse måste vara så bestämd, att den ej kan förtydas och så kort, att den må kunna vandra, ord för ord,

alla våra tidningar igenom. Således, intet onödigt ordsvall, inga afsteg från ämnet, inga »tankeyttringar», som afleda uppmärksamheten från målet, eller som verka emot detsamma! Och *sedan* — inga nya uppvaktningar på slottet, hvarken i de höga rummen eller den entresolerade våningen: inga nya aktningsutgjutelser för de maktegande, inga löjliga skålar, ingen enskild advokatyr, ingen protektorsmin, ingen radikalism på tungan — — med ett ord: intet af hela den gamla surdegen! Om friherre Anckarsvärd har mod — och hvarför skulle han icke hafva det så väl som Geijer? — att göra en sådan trosbekännelse och att *handla* i öfverensstämmelse dermed, så blir han det allmännas man kanske mera än någonsin tillförene; hvarom icke: farväl, herr baron, för evigt! — Man får då sannolikt en annan hjelte i fjerde och femte akterna.»

Anckarsvärd motsvarade emellertid icke Crusenstolpes förväntningar, och följden blef, att från Vaxholms fästning fick han sig ett offentligt bannbref. Skriften *Röst ur ett svenskt statsfängelse* vänder sig egentligen mot Anckarsvärd, hvilkens manifest, underskrifvet och dateradt Stockholm den 7 augusti 1839, innehöll helt andra saker, än Crusenstolpe väntat sig. Hvad som särskildt uppretade Crusenstolpe var Anckarsvärds uttalade sympatier för den norska statsförfattningen. »Det är vackert och berömvärdt» — så ljuder Crusenstolpes *Röst* »att i *Norge* vara norrman i själ och hjerta, men det är ömkansvärdt och fördömligt, att släpa sitt svenska namn i smutsen, för att på andra sidan fjellen söka en folkgunst, hvilken man på denna sidan vanvårdat eller förspilt. Norges ädla söner, som så högt skatta *sin* nationalitet, daterad från 1814, kunna ej annat än med förakt åse svenskars likgiltighet för *den* nationalitet, som, utan afbrott, gått i arf från Ynglingaättens allshärjarting till de riksdagar, hvilka gifvit stadfästelsens stämpel åt den sjelfständighet, Norge numera eger, och åt den krona, norska konungahuset bär.

»Anckarsvärdska namnet är ett bland de få bland 1809 års mäns, som *ej* blifvit fläckadt genom medvetenhet uti det *föranstaltade* upploppet, i hvilket riksmarskalken Fersen

bragtes om lifvet. Det är icke osannolikt, att sådant bidragit till den stora gunst, Bernadotte, vorden svensk kronprins, under första början af sitt vistande här, slösade på grefve Anckarsvärd, hvilken naturligtvis ej kunde förblifva kall vid ett så smickrande bemötande. Men svenska kabinettets antinationella politiska system 1812 och vissa financiella operationer stötte hans *svenska,* den tiden *obemängda* känsla, och med den öppenhet, som ligger i hans lynne, uppsatte han skriftligen åt tronföljaren sina fosterländska betänkligheter och sina råd*. I detta ryktbara bref, som gaf anledning till (åtminstone förevändning åt) rupturen, ingick *"Norges eröfring" (la conquête de la Norvège,* som det i orden lydde) i Anckarsvärds politiska beräkningar. Sedan fostret var fullgånget och, utväxt, blifvit den förenings-krympling, hvaråt svenskarne hafva fullt skäl att »gråta» med Svenska Minerva — emedan ingen enhet finnes i försvarsanstalter, ingen gemensamhet i statsutgifter, ingen likhet i utvägar till ömsesidig förkofran, inga nationella sympatier förläna spänstighet åt det formella brödraskapets band — har grefve Anckarsvärd funnit sin urbild af samhälle verkliggjord i Norge, och börjat ifra för öfverflyttandet hit af dettas samhällsskick, ungefär som frågan vore att flytta en möbel ur det ena huset i det andra. *Så* långt kan det emellertid komma an på blick, insigt, smak; men såsom något alldeles eget och karakteristiskt må anmärkas, att Anckarsvärd, från den stunden hans idéer fått en sådan riktning, drifvit sin undergifvenhet för de norska ömtåligheterna ända derhän, att i sin »Politiska Trosbekännelse» *öfversätta* ordet "*conquête*" (som eljest betyder *eröfring*) med ordet "*förening*".

Ett stycke längre fram i bannbrefvet heter det: »En gång måste bladet tagas från munnen och jollret lemna rum åt moget allvar, så vida statsförbättringar i Sverige skola ske och reformnitet ej inskränka sig till ett änd- och ändamålslöst snack om förflugna och overkställbara hugskott. Ty grefve Anckarsvärds åsigt: "*att man bör föga bekymra sig om verkställbarheten och motståndet*" — som det heter i

---

* Jemför sid. 52. I afseende på den förändrade titeln böra vi anmärka, att K. H. Anckarsvärd var nu, efter faderns död, grefve vorden.

manifestet af den 7:de augusti — kan passa för barnkammaren eller pigkammaren, men vore föga värdigt någon kammare i en nationalrepresentation, ehvad den är indelad i ett eller flera hus, och ännu mindre värdigt en lagstiftande statsman. På denna orimlighet följer en kedja af andra, hvilken genomgår hela manifestet: — orimligheter, som det är nödigt att i vissa punkter skärskåda, för att reda och stadga begreppen om så väl den samhällsförfattning, Sverige eger, som det norska mönster, efter hvilket de Anckarsvärdska trosförvandterna vilja obesedt tillyxa våra statsförbättringar. Felet ligger icke hos författaren till denna skrift, att de satser, som skola undersökas, ej blifva uppstälda i systematisk ordning; ty det är grefve Anckarsvärds tankegång man följer, och allmänheten lärer af gammalt hafva sig bekant huru dermed hänger tillsammans.

»Norska statsskicket» — säger grefven — »utgör otvifvelaktigt målet, åtminstone till en tid, för de politiska rörelser, som alltmänt äro för handen; och för den strid, som mer eller mindre öppet pågår inom de europeiska folken, hvilka lida alltför mycket deraf, att aldrig deras grundlagar komma att utgöra någon verklig sanning. Detta problem är likväl inom Norge löst.»

Hvad tidens »politiska rörelser» hafva att innebära, synes tydligt — fortsätter Crusenstolpe — att grefve Anckarsvärd begriper mindre än någon annan. De stanna, i sanning, icke vid ett »*norskt* statsskick», med sin ärftliga konungamakt, som norrmännen i djupaste underdånighet förguda, besjunga, beröka, under det att en och annan bland deras tongifvande, med en illparig lögnaktighet, skrifver sin egen konungamakts misstag på räkningen af »*svensk*» inflytelse. Var det svensk inflytelse, som vållade stortingets brådstörtande upplösning för ett par år sedan? Svensk inflytelse, som föranledde farcen med norske statsministern Löwenskjolds bombastiska begäran om afsked, hans öfvertalande — och qvarstannande? Svensk inflytelse, som aflägsnade den utmärkte statsmannen Collet? Det »mål», till hvilket »den politiska rörelsen» sträfvar, ligger långt bakom en samhällsförfattning, som erkänner och hyllar ett *ärftligt* majestät *för lifstiden*,

hvilket skall, tillika med hela sin slägt och afkomma, på allmän bekostnad klädas, födas, roas, fråssa och ståta — som skall lydas och bemötas med vördnads- och ärebetygelser, äfven *sedan* folket för detta föremål hyser det afgjordaste förakt, det bittraste hat, på grund af fakta, lika allmänt som *djupt* kända, och utan annan utsigt att blifva det qvitt, än när dödsengeln lyfter sitt svärd. Grefve Anckarsvärd förebrådde på riddarhuset med mycket skäl och mycket eftertryck framlidne statsrådet Mörner, att denne ej läste en paragraf i regeringsformen riktigt innantill. Om detta alltid skedde af hvar och en, så skulle svenska grundlagen i flera stycken uthärda profvet med den norska. Vår regeringsforms 3:dje § innehåller t. ex.: »Konungens *majestät* skall hållas i helgd och vördnad; hans *gerningar* vare emot allt **åtal** fredade». Det är sjelfva den monarkiska principens idé, den konstitutionella fiktionen, *andeväsendet*, som lagstiftaren höjt öfver statsförfattningen och anvisat ett slags dyrkan, efter dyrkan nödvändigt måste ingå — åtminstone till dess »den politiska rörelsen» *hunnit* sitt »*mål*» — i de europeiska statsskicken; men den kungliga *personen*, menniskan, individen N. N. med Guds nåde, har den svenske lagstiftaren »fredat» endast »*mot åtal*», i afseende äfven på *sådana* »gerningar», som, begångna af hvilken annan statsborgare som helst, skulle ådragit denne både åtal *och bestraffning*. Men från *klander* är högste vederbörande *ingalunda* fredad af paragrafens ordalydelse. Och hvarför skulle det vara farligare för samhällets bestånd i Sverige, än i England, att nagelfara med monarkens handlingssätt? *Der* sker sådant utan all förbehållsamhet, och man vill ändock anse denna monarki för den starkaste lagbundna i hela verlden.

Norska grundlagens 5:te § stadgar: »Konungens *person* är *helig;* han kan *icke tadlas* **eller** anklagas. Ansvarigheten åligger hans råd».

Detta doftar något mera af Herrans smorde. Här är det sjelfva objektet, menniskan, individen, som blifvit, ej blott lifslefvande, utan en gång för alla förskottsvis *kanoniserad* (förklarad »*helig*»), och den norska grundlagens helgon får *hvarken* anklagas **eller** tadlas. Grefve Anckarsvärd har

således fullkomligen rätt, att »*detta* problem är inom Norge löst», hvilket i Frankrike framkallat — septemberlagar, och som numera gjort Vaxholm lika oförgängligt i den svenska konstitutionella monarkiens annaler, som Olmütz och Spielberg redan voro i absolutismens.

Ett ytterligare tvifvelsmål emot norska statsförfattningen, betraktad såsom »*mål*» för »den politiska rörelse», hvarmed tiden går drägtig, erbjuder Norges grundlags 37:de §, af följande lydelse: »De kungliga prinsar och prinsessor skola, för deras personer, icke svara inför andra, än konungen, eller hvem han till domare öfver dem förordnar».

Sveriges grundlagar innehålla lyckligtvis ingenting motsvarande. Tvärtom bjuder 16:de § regeringsformen: »Konungen låte *en hvar* blifva dömd af den domstol, hvarunder han rätteligen hörer och lyder», och i regeringsformens 47:de § heter det: »Rikets hofrätter och alla andra domstolar skola efter lag och laga stadgar döma».

I Norge skulle en norsk prins eller prinsessa kunna å grefve Anckarsvärd föröfva rån, offentligen skymfa honom, på det skändligaste angripa hans heder och ära såsom enskild person, slå af honom armar och ben, till och med mörda honom, utan att han, eller, i sistnämnda fall, hans anhöriga, hade ett ord att säga, om den norske konungen gillade missdåden, eller frikände våldsverkarne från tilltal, eller uppdroge ransakning och dom åt sina kammarherrar och adjutanter. I Sverige åter, der ingen undantagslagstiftning, inga undantagsdomstolar finnas för medlemmarne af konungahuset, skulle grefve Anckarsvärd, i förutsatta händelser, alltid hafva att påräkna laglig upprättelse, i laglig ordning och lagliga domstolar. Så har det tillgått här äfven den tid, då Norge stod under danska konungalagens ok. Vår enväldige Karl XI tappade sin process vid sitt lands domstolar, och vår enväldige Gustaf III tvistade i laglig ordning vid svenska domstolar med furst Hessenstein om Ekolsunds egendom. Vår konstitutionelle Karl XIV är som oftast, genom ombud, *lagsökt* t. ex. vid landskansliet i Norrbottens län, och rättegångar utföras ofta å hans vägnar vid

landets rätter, i och för hans många enskilda egendomar och affärer.

Derest således grefve Anckarsvärd verkligen eger några förhoppningar att »*under framtiden*» få det norska samhällsskicket i dess helhet öfverflyttadt till Sverige, begagnar likväl denna skrifts författare nu på förhand sin *svenska* medborgerliga rättighet att reservera sig (naturligtvis till den kraft och verkan reservationen kan anses förtjena) emot, till en början, norska grundlagens 5:te och 37:de §§, hvilka mera anstå det teorem, af konungadöme, som det enväldiga Danmarks konungalag uppstält, än det problem, rörande ett *fritt* samhälle, hvars lösning grefve Anckarsvärd funnit *fullständig* i Norge, och *uteslutande* der.

Under det att norska statsskicket påstås utgöra en lefvande protest mot de mycket omtalade, på tidens språk så kallade »föråldrade formerna», bjuder en paragraf i Norges grundlag (den 10:de): att »konungens kröning och smörjning skola ske i Throndhjems domkyrka». Stadgandet erinrar om det föråldrade *och fallna* germaniska kejsardömets Aachen, — om den föråldrade *och fallna* franska monarkiens Rheims, — om den föråldrade kärnan till den nya stat, hvars utväxta välde framkallat en stad af slott ur träsken vid Newa, men som låter sina stolta sjelfherskare böja knä vid altarets fot i Marie himmelsfärdskyrkan inom Kremlins murar, der dessa de mäktigaste på jorden, under uråldriga formaliteter, emottaga sinnebilden af ett välde, för hvilket samtliga öfriga »stormäktigste» i gamla verlden ödmjukt darra. Deras sändebud, i täta, lysande rader, betrakta, i vördnadsfull andakt, huru autokraten beprydes med det dyrbara *och der* betydelsefulla smycket. Anspråken vandra i Moskwa hand i hand med makten, glansen med betydelsen, omkostnaderna med tillgångarna. Förhållandet är icke alldeles enahanda i Norge. Den prakt, som utvecklas i Trondhjem, går förlorad för den öfriga verlden. Fjellryggarna skymma utsigten till ett skådespel, som för Europas öfriga furstar och folk saknar intresse. Det blir alltid en förmälning inkognito mellan Herren och hans smorde, och sjelfva vigselringen — kronan — af förgyldt silfver (en skänk, som det säges, af konung Karl

XIV Johan till norrmännen) var för länge utstäld till åskådande hos handtverkaren i Stockholm, der den förfärdigades, att kunna locka nyfikna främlingar från östan och vestan, norr och söder. Det präktigaste af alltsammans torde således vara sjelfva paragrafen i norska grundlagen, helst norrmännen — »bonden, som på torget sålt sitt lass, den tjenstfrie soldaten, den för någon stund från arbete ledige arbetskarlen, resande medborgare från Norges alla delar, en mängd studerande»* — äro för kloka och beräknande praktiske män, att använda statens intrader på flärd och prål.

Svenska grundlagarna, anspråkslösare än den norska, hafva ingenting att förtälja om kröningsceremonien och stället, der den må ega rum, oaktadt Upsala domkyrka icke saknar minnen af djup historisk betydelse och en ryktbarhet, *åtminstone* jemngod med Trondhjems, och oaktadt detta svenska tempel varit skådeplatsen för dylika ceremonier i en lång följd af århundraden, äfven den tid, då Norge svor sin hyllningsed i Köpenhamn. Hvarken den monarkiska eller ännu mindre den konstitutionella principen har ansetts förnärmad af de kröningar, som skett lika fullständigt i Stockholm och Norrköping som i Upsala, och de *okrönta* Sturarne, i riksföreståndare-gestalt, äro icke de regenter, som intaga hvarken det minst ärorika eller det minst gagnande rummet i häfderna.»

Såsom ett märkligt vitnesbörd om den förargelse broschyren väckte, skola vi anföra ett bref från J. G. Richert till Anckarsvärd (Eriksbergs arkiv).

»Jag var borta på ting» — skrifver han den 13 nov. 1839 — »då Herr Grefvens bref ankom, beledsagadt af den Crusenstolpeska smädeskriften. Sedan har jag genomögnat den som hastigast. Mannen är sig lik — ilsken och sanslös. Den, som ena gången lyftes till skyarne under jubelrop, kastas andra gången på lyktpålen. Sådan är den rätte pöbelprofeten; och det är denne, som vår välvisa regering arbetat på att göra till »Fäderneslandets man».

* Ordalag i grefve Anckarsvärds uppsats i Aftonbladet den 10 augusti 1839.

Från en annan person skulle man icke hafva väntat sig att se den, som nyligen framställdes värdig en riksföreståndares plats, förklaras platt oduglig för det offentliga lifvet. Man kan dock säga, att skilnaden är stor emellan förste *mannen* i en republik och förste *figuranten* på ett konungsligt svenskt riddarhus. Men denna skilnad är det visst icke, som Crusenstolpe gjort eller velat göra. Nej, det är just tiggare-aristokraten, som krupit fram ur kanaljen, och som icke kunnat smälta, att en *grefve* på fullt allvar berömt de norska, obestridligen republikanska institutionerna. Det är detta beröm, som »dragit hans svenska (d. v. s. adliga) namn i smutsen»; och det är detta demokratiska affall af en född aristokrat, som bragt ädlingen på Vaxholm i raseri.

Jag bekänner, att jag är vida mindre häpen för »backstugusittare» såsom *valda*, än för gäldstugu- och fästningssittare såsom *sjelfskrifna* lagstiftare. — — Jag har aldrig känt mig en hårsmån lägre, då jag stått bredvid den rikaste person i Sverige, så fattig jag är; och jag har sällan märkt, att rikedomen försmått tigga statens bröd åt sig och sina skyldemän, om det ock fordrats det uslaste kryperi för att åtkommas. — Förlåt denna digression. Jag kom på den i anledning af en föreläsning, som skurken håller för Herr Grefven.

Jag har skyndat att svara på Herr Grefvens bref, emedan jag har en bön att göra: — den, att Herr Grefven icke ett ögonblick ville tänka på att träda upp emot en sådan persedel, vare sig i tryck eller vid domstol. Att en hund skäller, han må heta Adlersparre eller Crusenstolpe, kan ej förundra någon: han följer blott sin natur; men om en man i Herr Grefvens ställning nedläte sig till strid med honom, det skulle ofelbart väcka icke blott förundran, utan äfven ledsnad. Jag är öfvertygad, att Herr Grefven längesedan är fri från den harm, läsningen af smädeskriften nödvändigt måst framkalla; men jag har ändå ansett mig böra säga min mening, efter Herr Grefven i brefvet uppmanat mig dertill.

För lasteligt tal skulle ansvar nog kunna yrkas å denna skrift, snarare än för den, som bragte författaren till Vaxholm — om jurymän nu vore lika lätta att komma öfver,

som då; men jag tror att man ej gör försöket om igen, och att man dessutom skulle tåla 20 gånger så skarpa anfall, hellre än att låta »fäderneslandets man» paradera på Stockholms gator och i Svea hofrätt kort före och under riksdagen.

Jag är en Tomas i tro, så länge jag icke sett högsta domstolens ogillande af hofrättens åtgärd i förra saken. Men skulle ock det beslut falla, att hemställan hade bort göras vid aktionens början*, så följer deraf icke, att nåd skulle gifvas. Utgången hade kunnat bli den samma, äfven efter en hemställan; och regeringen må bäst sjelf veta, huruvida en sådan verkligen skolat medföra sakens nedläggning. Således låter det mycket väl försvara sig, att fången sitter qvar — åtminstone öfver den förfärliga riksdagen. Förskräckelsen för denna är kanske hos höga vederbörande större, än den förtjenar vara; ty det synes mig snarare vara fara värdt å andra sidan, att ingenting *erkläckligt* kan uträttas — om ock riksdagsmännen ur statskassan aflönades med dukater. Valen kunna näppeligen bli bättre, än de voro till sista riksdag och säkerligen komma att bli till denna; men felet ligger på djupet och kan ej hjelpas, så länge ståndsval finnas.

Ren högaktning och trofast vänskap i lif och död

J. G. Richert.»

Någon sanning innehåller utan tvifvel detta bref, åtminstone i uttrycket om jubelropen och lyktpålen. Men oafsedt den häftiga och mindre eleganta tonen, begår Richert bestämdt en orättvisa mot Crusenstolpe, då han förmodar att adelshögfärd skulle ligga på botten af dennes ovilja mot de norska institutionerna. Att detta icke är förhållandet — men att i stället en antiroyalistisk känsla är dikterande, kunna våra läsare sjelfva bedöma genom de utdrag vi meddelat ur broschyren. I alla fall är brefvet intressant dels ur den ofvan nämnda synpunkten och dels såsom ett vitnesbörd om hrr Anckarsvärds och Richerts vänskapsförhållande.

Vi öfvergå nu till Crusenstolpes romantiska författar-

* Se i det föregående sid. 181.

skap på fästningen, sådant det gestaltade sig i och med »Morianen».

Om vi betänka, att den memoarliteratur, hvilken under de senare årtiondena så yppigt blomstrat, var snart sagdt alldeles okänd när Crusenstolpe började att i romanform tälja Sveriges öden under Holstein-Gottorpska husets regeringstid — kunna vi förstå ett af motiven till den förtjusning, hvarmed »Morianen» emottogs af den läsande allmänheten. Alla dessa scener från Lovisa Ulrikas, Gustaf III:s, hertigen-regentens och Gustaf IV Adolfs hof egde i början af 1840-talet hela nyhetens behag. Härtill kom den förträffliga stilen, som ock visat sig i stånd att öfverlefva den nya smak och de nya moder, hvilka eljest göra sig gällande äfven på detta område: också den 1880 utgifna upplagan af denna roman har nämligen erhållit en betydande spridning. En tredje faktor i den glänsande framgången var den samling af pikanta bref och handskrifter, som stod till Crusenstolpes förfogande och som han på ett alldeles originelt sätt begagnade. Denna hans konstmessiga sammanflätning af dikt och sanning utöfvar ännu i dag — kritiken må säga hvad den vill — sitt herravälde öfver läsaren. Redan den ryktbara skylten *historiskt* har en viss trollkraft, i det somliga naivt hålla till godo med allt och andra förarga sig öfver något af hvad författaren sålunda uppdukar — men ingen lägger boken oläst ifrån sig. För vår del anse vi oss böra röja den hemligheten — i fall det för några af våra läsare *är* en hemlighet — att Crusenstolpes urkunder äro icke alltid af den allra bästa beskaffenhet. Han hade många förträffliga källor att ösa ur, och det är öfverraskande, huru riktigt han bedömt en mängd företeelser, som eljest på hans tid voro okända, men som genom källskrifters publicerande sedermera kommit i dagen; men han begagnade ock emellanåt vissa mindre hållbara uppgifter, och han behandlade efter godtfinnande sina källor, på det sätt att han fritt omstöpte data och personligheter, när så passade in i stycket — något som han sjelf på mångfaldiga ställen erkänt i noterna. Härtill har han ju ock, såsom romanförfattare, en obestridlig rättighet, och läsarne må skylla sig sjelfva, om

de taga allt för kontant. — Tre delar af Morianen daterades fästningen; fortsättningen utgafs efter återkomsten till hufvudstaden.

Vid sidan af den förstämning och ledsnad, som naturligtvis allt emellanåt voro oskiljaktiga från fängelselifvet, hade dock Crusenstolpe, eget nog, sin Vaxholmssejour åtskilligt att tacka för. Den helsosamma luften derute torde hafva förlängt hans lif med minst tio år; den fallenhet för blodstörtningar, hvilken plågat honom alltifrån hans ungdom, aftog betydligt efter Vaxholmstiden. Förutom förbättrad helsa och ryktbarhet, vann Crusenstolpe ock åtskilliga ekonomiska fördelar af sin vistelse i den dystra borgen: högre honorarier för sina arbeten, gratifikationer genom penningeinsamlingar m. m., hvilket allt under de tre åren, enligt Adlerbrants uppgift, skulle möjliggjort den förut nämnda summan af 14,000 rdr bko i lefnadskostnader*.

Om Crusenstolpes återkomst till hufvudstaden läses i Aftonbladet för den 21 juli 1841 följande berättelse:

»I går e. m. kl. 3 voro jemnt trenne kalenderår förflutna sedan assessoren Crusenstolpe anlände till Vaxholms fästning och tiden för hans, på det rundligaste beräknade, fångenskap var således då slutad. Strax efter nyssnämnda timme lemnade också hr Crusenstolpe, jemte sin fru, Vaxholm och afgick med ångbåten Drottningholm till hufvudstaden, dit han anlände strax efter kl. 5. Till följd af hans egen tillkännagifna önskan att få återkomma så obemärkt som möjligt till sitt hem, hade tidningarne icke nämnt något om tiden för ankomsten; det oaktadt hade ett icke obetydligt antal personer, som skaffat sig närmare underrättelse om timmen, samlat sig vid ångslupens vanliga landningsplats utanför Logården, för att der vara vitnen till hans återkomst. Deribland förmärktes en stor del af hufvudstadens publicister; man såg till och med af den devuerade sidans, t. ex. Statstidningens utgifvare, hr kanslirådet och riddaren Wallmark, samt dessutom flera notabiliteter, såsom hr landshöf-

---

* Jemför ock Hiertas bref sid. 200, hvilket omtalar öfver 4,000 rdr bkos depens af Crusenstolpe under året 1838.

dingen Nerman, som nu vistas i hufvudstaden och lärer hafva flitiga audienser hos h. m. konungen.

»Slottsfönstren företedde äfven många åskådare — konseljen var just vid denna timme samlad. Utan andra opinionsyttringar, än glada anleten och vänliga helsningar och handtryckningar, beledsagades hr C. och hans fru af ett talrikt antal vänner hem till deras hus. Nyheten om deras återkomst spridde sig emellertid hastigt, och senare på aftonen samlades utanför deras boning en betydlig mängd menniskor, så att torget derutanför, å den sidan huset ligger, uppfyldes. En serenad uppfördes af några sångare, som tagit plats inne på gården, och i åtskilliga repriser ropades: Lefve Crusenstolpe! Ehuru folksamlingen först långt efter midnatten åtskildes, föreföll likväl icke minsta oordning. Man tyckte sig bemärka, att polisbetjeningen å sin sida äfven härtill bidrog, i det inga polisuniformer eller något slags provocerande åtgärd förmärktes, och hr landshöfdingen Nerman, som jemväl på aftonen lärer passerat torget, kan således hafva den tillfredsställelsen att inberätta för en hög person, huru denna sista akt, efter 1838 års händelser, utvisade, att hufvudstadens allmänhet från berörda år icke bevarat andra hågkomster, än sin varma känsla för yttranderättens helgd och sin ovilja mot alla politiska förföljelser*.»

Härtill kan läggas, att på Crusenstolpes första namnsdag efter hans hemkomst från fästningen firades i Crusenstolpes hem en fest, hvarvid tablåer uppfördes ur »Morianen» (i kostymer från k. teatern) och verser afsjöngos af gästerna.

* Adlerbrant i sina memoarer gifver några notiser om emottagandet vid Skeppsbron, hvarur vi anföra, att L. J. Hierta och Sturzen-Becker voro bland de välkomnande.

»Den 22 i samma månad», skrifver vidare Adlerbrant, »gafs för assessorn en förtrolig middag hos Ryssvik, af pressens medlemmar och amatörer, bestående af 11 personer med Crusenstolpe, nämligen: Lars och Gustaf Hierta, kapten Lindeberg, magister Luttrop, k. sekreteraren Sturzen-Becker, faktorn Lind, auditör Lilljecrona, lärftskramhandlanden Sucksdorff, kopisten Sandström och auditören Blanche.» För en tillämnad »opinionsmiddag» på Börsen eller Blå porten mellankommo tillfälliga hinder.

Kommentarier och notiser.

Sid. 11. Romanen »Valérie», som nämnes hafva gjort ett kraftigt intryck på Crusenstolpe, är ett bekant arbete af Madame *Krüdener*, en fint och spirituelt skrifven bok, inspirerad af »Werther». Den utkom i december 1803 och väckte i Paris ett ofantligt uppseende. För närmare kännedom om författarinnan — som på sin tid spelade en stor roll tillsammans med denna verldens mäktige och bland annat uppgjorde planen till »den heliga alliansen» — kunna vi hänvisa till *G. Brandes:* »Hovedströmninger i det 19:de århundredes literatur. Reactionen i Frankrig» (sid. 203 o. f.).

Sid. 52. Öfverkammarherren frih. Stierneld skrifver till sin son Algernon från Stockholm 20 juli 1813 (arkivet på Sjöholm):

»— — Stadslynnet är vida värre rörande Anckarsvärd. Om samma smidiga politik nu följdes, som i Gustaf III:s tid, då de från kriget lumpet återkomna officerarne fingo ovett m. m. af Stockholmspöbeln, blefve Anckarsvärd söndersliten som den oskyldige Axel Fersen. Folket är uppbragt mot honom.»

Sid. 52—57. Ur grefve M. Anckarsvärds korrespondens med J. af Nordin (arkivet på Sjöholm) anföra vi:

Stockholm den 12 aug. 1813.

»— — På tusen sätt vanskapade rykten om min sons händelse hafva gjort både mig och min hustru mycken oro, innan vi af delinqventen sjelf blefvo underrättade om rätta sammanhanget. Sedan äro vi väl trankila, men det besynnerliga och lagstridiga behandlingssättet och ovissheten om utgången gör ändå nog bekymmer. — Gud vet, när och huru min sons trollhistoria slutar, men vi hafva åtminstone den tillfredsställelsen, att så väl här som uti arméen har han allt hederligt folks röst för sig; men att processa med prinsar är alltid farligt.»

Stockholm den 6 januari 1814.

»— — Karl reste på anledning som jag förr berättat, låg 10 dygn för motvind i Ystad, kom till Stralsund den 21 okt., skref ett ganska beskedligt bref till prinsen, reste till Berlin för att der afvakta svar. Det kom genom Adlercreutz, att prinsen förlåtit allt, men att han ej kunde anställa honom vid arméen utan kungens tillstånd, med tillsägelse att han sjelf borde resa hem och utverka det, och prinsen skref

härom till kungen. Han lydde, kommer hem, men kungen nekar och ger bort regementet, oaktadt både prinsen och Adlercreutz intresserat sig för Karl. Slutligen bjöds honom generaladjutantsbefattningen tillbaka och tjenstgöring vid vestra arméen, hvilket han ej emottog, och dermed slut på denna trollhistoria, hvaruti en infam kabal vunnit en fullkomlig seger.»

Stockholm den 2 jan. 1815.

»— — Min son Karl hade före helgen en audiens hos kronprinsen, blef mycket väl emottagen. Mycket excuser gjordes å ömse sidor, och de åtskildes efter allt utseende goda vänner, dock utan vidare resultat, ty min son har bestämdt yttrat att han ej emottager någon annan reparation än sitt regemente.»

Odateradt.

»— — Ett sqvallerrykte kom till mig, att kronprinsen, under sin sista resa till Norrköping, uti Nyköping till någon fält onådiga uttryck om mig och min familj. Genast efter dess återkomst hit uppvaktade jag honom. Uti en ganska stor samlings närvaro kom han emot mig på det mest smickrande sätt, gick till en stol, satte sig, befalte mig sitta bredvid sig, sade mig de mest smickrande saker, försäkrade att han ansåg min familj såsom dess egen, att han aldrig upphört att estimera min äldste son, och beklagade att händelser skilt honom från sig. På den stora fêten, konungens dag, var jag äfven befald hos kronprinsen. Hvar enda gång han ser mig, öfverhopar han mig med de synbaraste höfligheter. Kort före jul vid en middagsmåltid skänkte han mig en kista af tolf buteljer med Martinique-likör. För några dagar sedan yttrade han sig om min son Karl med en godhet som ej står att beskrifva.»

Sid. 80. Från Jönköping skrifver frih. L. Boije till Crusenstolpe den 17 januari 1833 (Eriksbergs arkiv): »Med den varma del, jag tar i alla min väns öden, kan jag ej underlåta att låta min vän veta, att jag, i går afton, i samtal med min gamle ädle vän, Pappa, lemnade honom del af min väns — i min tanke — lika klandervärda som förtviflade beslut att taga afsked, och att jag med smärta erfor huru ofanteligt ett sådant steg kommer att djupt gräma honom. Jag inser nog, att om konsiderationen och ömheten för maka, barn och svärmor ingenting uträtta, så uträttar ingenting annat; men Pappa, som är krasslig och icke förmår skrifva, och äfven jag, fullgöra våra inre känslor, då vi på det ömmaste besvära Herr Assessorn att ej rusa till sin och de sinas totala ofärd genom afskedsansökningen. — Lagmanstjensten i Upland är ledig, och klokare vore att söka den, hvartill jag vet att presidenten Sylvander, åtminstone för några år sedan, var benägen att bidraga.»

Sid. 224. Bland personer, som bidrogo till insamlingen för Crusenstolpes familj, var äfven K. H. Anckarsvärd, som öfverlemnade 50 rdr bko, åtföljda af ett öppet bref till Aftonbladet, hvari han bland annat skrifver: »— — Jag gör detta icke såsom en hyllning åt något retsamt skriftställeri, utan såsom ett uttryck af mitt bekymmer deröfver, att ett må hända för tillfället obetänkt, mera skämtsamt än allvarligt yttrande om den kungliga konseljens handlingssätt, ifrån konseljens sköte, under våra ännu bestående grundlagar, blifvit antydt och antastadt såsom ett majestätsbrott; jag gör det till uttryck af min förtrytelse öfver den ringa uppmärksamhet å grannlagenhetens fordringar. som vid jurysammansättningen af detta mål blifvit ådagalagd af Kongl. Svea hofrätt; jag gör det till ett offentliggörande af min tro, att utgången af denna märkvärdiga rättegång, ända till öfvermått, ådagalagt den barbariska oformligheten uti en lagstiftning, som uti en, på sådana grunder tillsatt jury, lagt uti en enda jurymans våld, att frândöma medborgare lif eller frihet.»

Sid. 179. I sjelfva templen ljödo ord, som ansågos lämpade efter den allmänna sinnesstämningen mot juryn, och 3:dje böndagen hördes i storkyrkan psalmen nr 312 afsjungas, såsom predikstolsvers. Den lyder:

När du på samvete och ed
Skall sanning uppenbara,
Till orätt dom då ej förled,
Räds att bedräglig vara;
Ty helig, helig Herren är,
Och den som falskt vid honom svär,
Kan icke bli ostraffad.

Om du med uppsåt sanning döljt,
Och en oskyldig fäller;
För hvad du har i mörkret höljt,
Gud dig i ljuset ställer —
Gud låter icke gäcka sig;
Han ser dig, han skall döma dig:
Var redlig eller bäfva.

Lektor Dahlstedt, som höll predikan, fann sig manad densamma till trycket befordra.

